

Republika e Kosovës • Republika Kosovo • Republic of Kosovo
Institucioni i Avokatit të Popullit • Institucija Ombudsmana • Ombudsperson Institution

GODIŠNJI IZVEŠTAJ 2019

Br. 19

Priština, 2020

Sadržaj	
Reč Ombudsmana.....	11
I. Institucija Ombudsmana	16
Mandat Ombudsmana.....	16
Promovisanje ljudskih prava.....	18
Pristup Instituciji Ombudsmana	24
II. Stanje ljudskih prava u Republici Kosovo.....	28
Zakonodavna vlast.....	28
Sudski sistem	31
Disciplinska odgovornost sudija i tužilaca.....	32
Izvršna vlast	35
Odgovornost za životnu sredinu	39
Pravo na uvid u javna dokumenta.....	48
III. Prava dece.....	53
Stanje dečjih prava.....	54
Pravni okvir dečjih prava.....	54
Kratka Analiza Zakona o Zaštiti Dece.....	55
Pravo dece na obrazovanje	56
Nasilje i stanje bezbednosti u školama	57
Deca sa ograničenim sposobnostima	58
Deca na ulici	60
Mladi / deca žrtve zloupotrebe narkotičkih supstanci	61
Prava dece u procedurama pred sudskim i upravnim organima	63
Socijalna i zdravstvena zaštita dece.....	63
Prevremeni izbori za Skupštinu Republike Kosovo i primena Zakona o ravnopravnosti polova ..	86
Pravo na imovinu i nasledstvo	87
Nasilje u porodici	88
Manjinske zajednice na Kosovu	90
Povratak i bezbednost	90
Civilna registracija i lični dokumenti.....	92
Prava svojine	94
Obrazovanje	95

Upotreba jezika	98
V. Nacionalni mehanizam za prevenciju torture (NMPT)	101
Izveštaji sa preporukama objavljeni tokom 2019. godine	102
Saradnja ustanova posećenih od strane NMPT-a	103
Policija Kosova.....	103
Korektivni i pritvorski centri	105
Centar za zadržavanje stranaca	118
Institucije za mentalno zdravlje	122
Domovi za integraciju u zajednici	122
Domovi sa sedištem u zajednici	124
Dom za starija lica i bez porodične nege	126
VI. Pregled izveštaja sa preporukama, preporučenim pismima, mišljenjima, <i>amicus curiae</i> i zahtevima za privremenu meru.....	129
Izveštaji prema službenoj dužnosti	130
Izveštaj prema službenoj dužnosti br. 479/2017 u vezi neodgovarajućeg upravljanja deponijom za sanitarni otpad u Velekinci u Gnjilanu	130
Izveštaj prema službenoj dužnosti br. 305/2019 o lečenju osoba sa HIV-om i Sidom.....	130
Izveštaj prema službenoj dužnosti br. 514/ 2016 o pitanju dece na ulici.....	130
Izveštaj prema službenoj dužnosti br. 450/2018 u vezi sa nejednakog postupanja prema penzionerima od strane komercijalnih banaka na Kosovu.....	131
Izveštaj prema službenoj dužnosti br. 421/2019 o nedostatku efikasnih pravnih lekova za rešavanje radnih sporova.....	131
Izveštaj prema službenoj dužnosti br. 340/2017 o položaju osoba sa invaliditetom u opštini Gnjilane	132
Izveštaj prema službenoj dužnosti br. 346/2019 o pozitivnim obavezama države u pogledu zaštite od nasilja u porodici.....	132
Izveštaj prema službenoj dužnosti br. 567/2019 o pozitivnim obavezama države u slučaju K. V.132	
Izveštaj prema službenoj dužnosti br. 468/2019 o državnim pozitivnim obavezama u predmetu gđe Z. S.	133
Izveštaj prema službenoj dužnosti br. 489/2018 o korišćenju opojnih supstanci od strane dece .	133
Izveštaj prema službenoj dužnosti br. 59/2019 o proceni sistema pružanja socijalnih usluga	134
Izveštaji sa preporukama	134
Izveštaj Ž. br. 683/2018 u vezi sa Zakonom br. 06/L-012 o glavnom gradu.....	134

Izveštaj Ž. br. 119/2018 o ne-produžavanju radnih dozvola geodetima druge kategorije i ne-usklađivanje odredbi sekundarnog zakonodavstva	134
Izveštaj Ž. br. 674/2018 o slobodi udruživanja.....	135
Izveštaj Ž. br. 288/2018 o ne-uvajanju zahteva za povratak na listi prioriteta kao i pravno dejstvo poništenja Odluke br. 2/988 Senata UP-a	135
Izveštaj Ž. br. 18/2018, 56/2018 i 57/2018 o uslovljavanju za članstvo u Kosovsko udruženje slepih	135
Izveštaj Ž. br. 869/2018 o ograničenju prava na pristup javnim dokumentima.....	135
Izveštaj Ž. br. 542/2018 o ograničenju prava na pristup javnim dokumentima.....	136
Izveštaj Ž. br. 108/2019 o ograničenju prava na pristup javnim dokumentima.....	136
Izveštaj Ž. br. 131/2018 u vezi uslovljavanja isključivanja sa mreže centralnog grejanja	137
Izveštaj Ž. br. 327/2018 u vezi sa odugovlačenjem postupka u OSP	137
Izveštaj Ž. br. 558/2019 u vezi sa odugovlačenjem postupka u OSP	137
Izveštaj Ž. br. 209/2018 u vezi sa odugovlačenjem postupka u OSP	138
Izveštaj Ž. br. 842/2017 o nepreduzimanju odgovarajućih mera u pravcu oslobađanja javnih prostora od strane opštine Kosovo Polje.....	138
Izveštaj Ž. br. 925/2017 u vezi sa odugovlačenjem postupka u OSP	138
Izveštaj Ž. br. 352/2019 o nesprovođenju rešenja OSP-a od strane KEDS-a.....	138
Izveštaj Ž. br. 826/2018 o ograničenju prava na pristup javnim dokumentima.....	139
Izveštaj Ž. br. 849/2016 o tvrdnjama o statusu „zaštićenog svedoka”.....	139
Izveštaj Ž. br. 662/2019 o ograničenju prava na pristup javnim dokumentima.....	139
Izveštaj Ž. br. 831/2018 o problemima stanovnika naselja „Ndre Mjeda” u Uroševcu, na pristup kanalizacionoj mreži	139
Izveštaj Ž. br. 742/2019 o ograničenju prava na pristup javnim dokumentima.....	140
Izveštaji Nacionalnog mehanizma za sprečavanje mučenja	140
Izveštaj NMPT o poseti centru za pritvor stranaca u Vranjem Dolu	140
Izveštaj NMPT u vezi sa posetom Domu dece sa ograničenim mentalnim sposobnostima u Štimlju.....	141
Izveštaj NMPT o poseti graničnom prelazu na aerodromu „Adem Jashari”	141
Izveštaj NMPT o poseti Kazneno-popravnom centru u Smrekovnici	141
Izveštaj NMPT o poseti Kazneno-popravnom centru za žene i maloletnike u Lipljanu	142
Izveštaj NMPT-a o poseti Kazneno-popravnom centru u Dubravi.....	142
Izveštaj NMPT-a o poseti Pritvorskom centru u Mitrovici.....	142
Izveštaj NMPT-a o poseti Pritvorskom centru u Prizrenu	143

Izveštaj NMPT-a o poseti Pritvorskom centru u Lipljanu	143
Izveštaj NMPT-a o poseti Vaspitno-popravnom centru u Lipljanu	143
Izveštaj NMPT-a o poseti Pritvorskom centru u Prištini	144
Izveštaj NMPT-a o poseti Zatvoru visoke bezbednosti	144
Pismo sa preporukama o predmetu Ex. Officio br. 67/2019.....	145
Pismo sa preporukama o predmetu Ex. Officio br. 133/2019.....	145
Pismo sa preporukama o predmetu Ž. br. 839/2018	145
Pismo sa preporukama o predmetu Ž. br. 818/2018	146
Pismo sa preporukama o predmetu Ž.br. 706/2018	146
Pismo sa preporukama o predmetu Ž.br. 522/2018	146
Pismo sa preporukama o predmetu Ž.br. 562/2017	146
Pismo sa preporukama o predmetu Ž.br. 888/2017	147
Pismo sa preporukama o predmetu Ž.br. 30/2019	147
Pismo sa preporukama o predmetu Ž. br. 245/2019	147
Pismo sa preporukama o predmetu Ž.br. 591/2018	148
Pismo sa preporukama o predmetu Ž. br. 699/2018	148
Pismo sa preporukama o predmetu Ž. br. 235/2019	148
Pismo sa preporukama o predmetu Ž. br. 29/2019	149
Pismo sa preporukama o predmetu Ž. br. 9/2019	149
Pismo sa preporukama o predmetu Ž. br. 60/2019	149
Pismo sa preporukama o predmetu Ž. br. 260/2019	149
Pismo sa preporukama o predmetu Ž. br. 265/2019	150
Pismo sa preporukama o predmetu Ž. br. 203/2019	151
Pismo sa preporukama o predmetu Ž. br. 164/2015	151
Pismo sa preporukama o predmetu Ž. br. 290/2019	151
Pismo sa preporukama za slučaj Ž. br. 448/2019	152
Pismo sa preporukama o predmetu Ž. br. 256/2019	152
Pismo sa preporukama o predmetu Ž. br. 363/2019	152
Pismo sa preporukama za slučaj Ž. br. 275/2019	152
Pismo sa preporukama o predmetu Ž. br. 496/2019	153
Pismo sa preporukama o predmetu Ž. br. 337/2019	153
Pismo sa preporukama o predmetu Ž. br. 877/2019	154

Pisma sa preporukama o posetama policijskim stanicama od strane NMPT-a.....	154
Pismo sa preporukama o poseti Kazneno-popravnom centru u Dubravi od NMPT-a.....	154
Pismo sa preporukama o poseti Pritvorskom centru u Gnjilanu od strane NMPT-a	155
Pismo sa preporukama o poseti Pritvorskom centru u Peći od strane NMPT-a	155
Mišljenja Ombudsmana	156
Mišljenje br. 67/2019 u vezi sa Zakonikom pravde o maloletnicima	156
Mišljenje br. 744/2019 o obezbeđivanju pristupa informacijama za kategoriju lica sa ograničenom sposobnošću sluha.....	156
Pravna mišljenja u svojstvu prijatelja suda (amicus curiae)	156
Pravno mišljenje u svojstvu prijatelja suda u vezi sa tužbom žalilaca E. Sh. i B. E.	156
Pravno mišljenje u svojstvu prijatelja suda u vezi sa slučajem S. S. i N. D. i ostalih	157
Pravno mišljenje u svojstvu prijatelja suda u vezi sa tužbom C. br. 3381/2018.....	157
Pravno mišljenje u svojstvu prijatelja suda u vezi sa tvrdnjama o pravu jednakog tretiranja	157
Pravno mišljenje u svojstvu prijatelja suda u vezi sa žalbom E. B.	158
Zahtevi o privremenoj meri	158
Zahtev Ombudsmana upućen OSP-Odeljenje za administrativna pitanja da odloži prinudno izvršenje Odluke br. 01/10-01/2019A.....	158
Zahtev Ombudsmana upućen Ustavnom sudu o ukidanju nekoliko stavova članova Zakona br. 06/L-010 o javnom beležništvu.....	159
Zahtev Ombudsmana upućen Ministarstvu životne sredine i prostornog planiranja u vezi sa pitanjem rada hidroelektrana u zemlji.....	159
Zahtev Ombudsmana upućen OSP-u u vezi sa spiskom kandidata političkih subjekata za prevremene izbore 2019. godine	160
Zahtev Ombudsmana upućen Ustavnom sudu za ukidanje i obustavu određenih odredaba Zakona br. 06/L-114 o javnim službenicima	160
Zahtev Ombudsmana upućen Ustavnom sudu za ukidanje i obustavu Zakona br. 06/L-111 o platama u javnom sektoru	161
VII. Međunarodna saradnja.....	165
Saradnja sa partnerima i drugim međunarodnim organizacijama	168
Članstvo u međunarodnim organizacijama	171
Izveštavanje u različitim međunarodnim mehanizmima	173
VIII. Komunikacija sa javnošću i medijima.....	177
IX. Finansiranje	183
Finansiranje IO od budžeta Republike Kosovo	183

Donacija – direktno financiranje IO.....	185
X. Statistike	188
Statistički pregled žalbi i predmeta za 2019. godinu.....	188
Statistika pokazatelja 7 Ugovora o reformi sektora za reformu javne uprave.....	199

Reč Ombudsmana

Godišnje izveštavanje Ombudsmana je međunarodno podržan standard kojim se teži stvaranje međuzavisnosti između demokratije s jedne strane, i zaštite ljudskih prava i sloboda i vladavine zakona s druge strane, principi koji su utvrđeni i Ustavom Republike Kosovo.

Ovi principi sami po sebi nose obavezu države da garantuje demokratiju, zaštitu ljudskih prava i vladavinu zakona i da snosi punu odgovornost za njihovo sprovođenje.

Godišnji izveštaj Ombudsmana, u duhu gore navedenih principa i ustavno-pravnog mandata, nastoji da pruži opšti pregled izazova u sistemu zaštite ljudskih prava u Republici Kosova. Sa posebnim naglaskom na pitanja sistematskih problema u sva tri stuba vlasti: zakonodavnoj, izvršnoj i sudskoj, verujući da će na ovaj način ovaj Izveštaj poslužiti kao sredstvo za jačanje demokratije u zemlji.

Ustav Republike Kosovo određuje Ombudsmana kao nezavisnu instituciju u vršenju dužnosti, bez uplitanja vlasti, institucija ili drugih organa koji vrše vlast u Republici Kosova. U skladu sa ovim pravom, Ombudsman je više puta pozvao javne institucije da poštuju ljudska prava i slobode koje su utvrđene Ustavom, zakonima i međunarodnim konvencijama a koje se direktno primenjuju u domaćem zakonu.

Rad Ombudsmana tokom 2019. godine, najbolje se odražava u ovom Izveštaju, 19-tom po redosledu, koji uključuje prikupljanje informacija o radnjama Ombudsmana upravo o nadzoru, o zaštiti i o promociji prava i osnovnih sloboda. Takođe u Izveštaju je izneto stanje ljudskih prava, jednakosti i vladavine zakona.

Ovim Izveštajem predstavljamo Skupštini Republike Kosova sveobuhvatan pregled stanja ljudskih prava u zemlji kao obaveza koja proizilazi iz Ustava. Izveštaj ujedno teži da skrene pažnju institucijama da ne prepuštaju poštovanje ljudskih prava na milost slobodnih političkih postupaka, već da pomoću izvršnih instrumenata obezbede njihovo sprovođenje.

Zasluzno tretiranje Izveštaja od strane poslanika Skupštine Republike Kosovo takođe pomaže u poboljšanju odgovornosti od strane organa vlasti koji su zloupotrebili ili kršili ljudska prava, uprkos adresiranja od strane institucije koju ja zastupam. Ipak želim da istaknem da je tokom ovih godina mog mandata došlo do veoma progresivnog porasta u sprovođenju preporuka Ombudsmana od strane vlasti na centralnom nivou, gde je u 2015. godini bilo svega 11%, a postepeno, iz godine u godinu, primena preporuka Ombudsmana od strane vlasti centralnog nivoa ove godine (2019.) dostigla je 54%. Međutim, značajan broj preporuka ostaje ne primenjen od strane vlasti, a posebno od strane vlasti lokalnog nivoa, od kojih očekujem jaču i odgovorniju saradnju, s ciljem i u interesu zaštite ljudskih prava i sloboda u njihovim opštinama.

U nastavku želim da istaknem da je zaslužno tretiranje Godišnjeg izveštaja Ombudsmana odgovarajuća prilika za borbu protiv kulture tretiranja ljudskih prava samo kao moralnu vrednost (moralno pravo), koje nije primenjivo, ali u najboljem slučaju kao pravo za koje se treba žaliti, čije kršenje nema pravne posledice, već eventualno moralne posledice.

Prava i slobode koja su zagantovane Ustavom Republike Kosovo nisu apstraktni pravni pojmovi, koje je svakako potrebno raščlaniti na prikladnije pravne dokumente kako bi bili primenljivi. Onako kao što su garantovane u Ustavu zemlje, prava i slobode ne predstavljaju ništa drugo osim način kako žive građani republike, a koja garantuje država i odgovara za njihovo kršenje.

Ja i moji saradnici se nadamo da će ovaj Izveštaj moći da se raspravlja na plenarnom zasedanju Skupštine Republike Kosova, za razliku od Izveštaja za 2018. godinu, koji nije postigao tu težnju tako neophodnu zbog političkih razvoja u zemlji.

Hilmi Jashari

Ombudsman

I. Institucija Ombudsmana

I. Institucija Ombudsmana

Ustav Republike Kosovo je odredio Instituciju Ombudsmana (IO) kao ustavnu kategoriju, odnosno kao nezavisnu ustavnu instituciju¹. Ombudsman nadgleda i štiti prava i slobode pojedinaca od nezakonitih i neregularnih radnji javnih organa². Ombudsman svoju funkciju vrši na osnovu Zakona br. 05/L-019 o Narodnom advokatu, prema kojem Ombudsman služi kao mehanizam za zaštitu, nadgledanje i promovisanje prava i osnovnih sloboda fizičkih i pravnih lica od nezakonitih i nepravilnih radnji ili neradnji javnih autoriteta, institucija i lica ili drugih autoriteta koja vrše javna ovlašćenja u Republici Kosovo (u daljem tekstu: javni autoriteti), kao i Nacionalni Mehanizam za sprečavanje torture i tretmana drugih okrutnih kazni, nečovečno i ponižavajuće.³

Takođe, Ombudsman je mehanizam za promociju jednakosti, praćenje i podršku jednakog tretmana bez diskriminacije prema osnovama zaštićenim Zakonom o ravnopravnosti polova i Zakonom o zaštiti protiv diskriminacije.⁴

Prema Zakonu br. 05/L-019 o Narodnom Advokatu, INA se sastoji od: Narodnog Advokata, pet (5) zamenika Narodnog advokata i osoblja INA.⁵

Mandat Ombudsmana

Mandat Ombudsmana je utvrđen Ustavom Republike Kosovo i Zakonom o Narodnom Advokatu, prema kojima Narodni Advokat prima i istražuje žalbe od svakog lica unutar ili van teritorije Republike Kosovo koji/koja tvrdi da su mu povređena osnovna prava i slobode od javnih autoriteta na Kosovu.

Narodni Advokat je nezavistan u sprovođenju svojih dužnosti i ne prihvata nikakva uplitanja ili uputstva od javnih autoriteta koji su dužni da odgovore na zahteve Ombudsmana i da podnesu sve dokumente i informacije koje su tražene u skladu sa zakonom.

U okviru svoje delatnosti, Ombudsman se rukovodi načelom nepristrasnosti, nezavisnosti, prednosti ljudskih prava, poverljivosti i profesionalizma⁶, i ima organizacionu, administrativnu i finansijsku nezavisnost u ostvarivanju dužnosti utvrđenih Ustavom i Zakonom.⁷

U okviru svojih dužnosti, Narodni Advokat sprovodi istragu primljenih žalbi od svakog fizičkog i pravnog lica u vezi tvrdnji o povredi ljudskih prava predviđenih Ustavom, zakonima i drugim međunarodnim instrumentima za ljudska prava i međunarodnom Konvencijom o ljudskim pravima i osnovnim slobodama (EKLjP)⁸.

Ombudsman ima pravo da obavi istragu i samoinicijativno (*ex officio*), ako dokazi, činjenice, zaključci ili saznanja pružaju osnovu za povredu ljudskih prava. Takođe Ombudsman koristi posredovanje i

¹ Ustav Republike Kosovo, poglavlje XII, članovi 132 – 135.

² Na istom mestu, član 132.

³ Zakon br. 05/L-019 o Narodnom advokatu, član 1, stav 2.

⁴ Na istom mestu, član 1, stav 2.

⁵ Na istom mestu, član 5.

⁶ Na istom mestu, član 3, stav 1.

⁷ Na istom mestu, član 3, stav 3.

⁸ Na istom mestu, član 16.

pomirenje i može da pruža dobre usluge i građanima Republike Kosovo koji se nalaze van zemlje. Pružene usluge od strane Ombudsmana su besplatne.

Ako Ombudsman tokom istrage primeti da postoje elementi krivičnog dela, informiše nadležnog organa za pokretanje istrage. Takođe, Ombudsman može da se predstavi u svojstvu "prijatelja suda" (*amicus curiae*) u sudskim postupcima koji se odnose na ljudska prava, pitanja jednakosti i zaštite od diskriminacije. Ombudsman se neće uplitati u predmetima i drugim sudskim postupcima, osim u slučaju kada se postupak odugovlači. Međutim, Ombudsman ima pravo da daje opšte preporuke o funkcionisanju pravosudnog sistema. Takođe, Ombudsman ima pravo da pokrene pitanja u Ustavnom Sudu Republike Kosova u skladu sa Ustavom i Zakonom o Ustavnom Sudu⁹.

U okviru Ombudsmana funkcioniše i Nacionalni Mehanizam za prevenciju torture i tretmana drugih okrutnih kazni, nečovečno i ponižavajuće (NMPT).¹⁰

Ombudsman, u okviru svojih odgovornosti kao NMST, dužan je da redovno i bez prethodne najave obilazi sva mesta u kojima se nalaze osobe lišene slobode (uključujući policijsko zadržavanje, pritvor, boravak u zdravstvenim ustanovama, zadržavanje na carini, zaustavljanje migranata ili bilo koje drugo mesto gde se sumnja da postoji povreda osnovnih ljudskih prava i sloboda). Ombudsman saraduje sa međunarodnim i lokalnim mehanizmima u oblasti sprečavanja torture i drugih oblika okrutnog, neljudskog ili ponižavajućeg tretmana ili kažnjavanja. Ombudsman takođe može dati predloge i preporuke licima i institucijama gde se drže lica lišena slobode, bez obzira na vrstu ili predmet i okolnosti njihovog pritvora, kako bi se poboljšali njihovi uslovi i tretman.

Ombudsman vrši i druge poslove utvrđene Zakonom o zaštiti od diskriminacije, Zakonom o ravnopravnosti polova i drugim važećim zakonodavstvom; prikuplja statističke podatke o pitanjima diskriminacije i jednakosti koja se podnose Ombudsmanu i koje ih objavljuje; izdaje izveštaje i daje preporuke o politikama i praksama za borbu protiv diskriminacije i promovisanje jednakosti; saraduje sa socijalnim partnerima i NVO koje se bave pitanjem ravnopravnosti i protiv diskriminacije i sličnim međunarodnim telima sa Ombudsmanom.¹¹

Ombudsman ima i naglašene zakonske odgovornosti: ne samo da istražuje navodne povrede ljudskih prava i diskriminaciju, već će se angažovati za njihovo otklanjanje; da izradi i usvoji posebne postupke za prijem i tretman žalbi za decu kao i za stvaranje specijalnog tima za prava dece i stalnog programa o podizanju svesti dece o njihovim pravima i ulogu IO u njihovoj zaštiti; da obavesti o ljudskim pravima i preporuči Vladi, Skupštini i ostalim nadležnim vlastima Republike Kosova o pitanjima koje se odnose na zaštitu i unapređenje ljudskih prava i sloboda, jednakosti i nediskriminacije; objavi sopstvena obaveštenja, mišljenja, preporuke, predloge i izveštaje; da preporuči donošenje novih zakona u Skupštini, izmene i dopune zakona kao i donošenje ili izmene podzakonskih akata i administrativnih akata od strane institucija Republike Kosova; da pripremi godišnje, periodične i druge izveštaje o stanju ljudskih prava i sloboda; da preporuči usklađivanje nacionalnog zakonodavstva sa međunarodnim standardima o ljudskim pravima i slobodama, jednakosti i diskriminaciji i sprovede istraživanje o pitanjima osnovnih ljudskih prava i sloboda,

⁹ Ustav Republike Kosovo, član 113, stav 2, član 135, stav 4, Zakon br. 05/L-019 o Ombudsmanu, član 16, stav 10. Zakon br. 03/L-121 o Ustavnom Sudu Kosova, član 29.

¹⁰ Zakon br. 05/L-019 o Ombudsmanu, član 17.

¹¹ Na istom mestu, član 16, stavovi od 13 do 16.

jednakosti i diskriminacije; da saraduje, u skladu sa Ustavom i važećim zakonodavstvom, sa svim lokalnim i međunarodnim vlastima koja se bave zaštitom ljudskih prava i sloboda; da čuva poverljivost svih informacija i podataka koje dobija, obraćajući posebno pažnju na bezbednost žalioca, oštećenih strana i svedoka, u skladu sa Zakonom o zaštiti ličnih podataka.

Građani mogu da podnesu žalbe protiv javne uprave po jednostavnom i besplatnom postupku. Žalbe upućene IO-u mogu se odnositi na dela, neradnje ili odluke javne uprave koje podnosioci žalbe mogu smatrati nepravednim ili nepovoljnim. U razmatranju tih žalbi, postupci savetnika IO-s odnose se na pružanje pravnih saveta, traženju podataka od javne uprave, sudova i drugih relevantnih institucija u vezi sa podnetim žalbama, kao i na nadgledanje određenih administrativnih i sudskih postupaka.

Ombudsman podnosi zahtev za privremene mere u slučajevima koji zahtevaju trenutne radnje. Ako Ombudsman smatra da treba preduzeti trenutne mere, on može da traži da nadležno upravno telo preduzme ili obustavi određenu radnju kao privremenu meru radi sprečavanja nenadoknadive štete žalioca ili njihove imovine.

Ako zahtevi za intervenciju i naponi za posredovanje nisu uspešni, Ombudsman može da izda izveštaj, pružajući analizu i javno predstavljanje o povredama ljudskih prava ili važećih zakona, zajedno sa preporukama za javnu instituciju, za izbegavanje tih povreda. Izveštaj je upućen organu koji je izvršio povredu, a kopija izveštaja se šalje Skupštini Republike Kosovo i drugim relevantnim organizacijama. Ombudsman, podnosi Skupštini Republike Kosovo godišnji izveštaj za prethodnu godinu do 31. marta sledeće godine, koji se razmatra na plenarnoj sednici u Skupštini tokom prolećnog zasedanja.¹²

Nadležnost Ombudsmana za razmatranje pitanja koja se odnose na zaštitu od diskriminacije uopšte i rodnu diskriminaciju posebno, predviđene su sa ostala dva osnovna zakona o ljudskim pravima (Zakon o zaštiti od diskriminacije i Zakon o ravnopravnosti polova).

Stoga, prema Zakonu o ravnopravnosti polova, Ombudsman je institucija rodne jednakosti koji tretira pitanja koje se odnose na rodnu diskriminaciju, u skladu sa predviđenim procedurama Zakona o Narodnom Advokatu.¹³

Dok prema Zakonu o zaštiti od diskriminacije, Ombudsman promoviše i štiti ljudska prava i tretira slučajeve koji se odnose na diskriminaciju, u skladu sa odgovarajućim Zakonom o Narodnom Advokatu.¹⁴

Kancelarija za dobro upravljanje (KDU) u okviru Kancelarije premijera (KP) odgovorna je za praćenje sprovođenja preporuka Ombudsmana u vezi sa sprovođenjem Zakona o zaštiti od diskriminacije.¹⁵

Promovisanje ljudskih prava

Ombudsman je i tokom 2019. godine, ostao posvećen ispunjenju zakonskog mandata koji proizilazi iz Zakona br. 05 / L-019 o Narodnom advokatu i definicijama međunarodnih standarda za promovisanje osnovnih ljudskih prava i sloboda.

¹² Na istom mestu, član 29.

¹³ Zakon br. 05/L-020 o ravnopravnosti polova, član 13.

¹⁴ Zakon br. 05/L-021 o zaštiti protiv diskriminacije, član 9.

¹⁵ Na istom mestu, član 10, stav 1, podstav 1.2.

Kao rezultat angažovanja i posvećenosti u zaštiti i promovisanju osnovnih ljudskih prava i sloboda, Institucija Ombudsmana i dalje je institucija sa najviše poverenja u zemlji i šire.¹⁶

Izveštaj Evropske komisije o Kosovu za 2019. godinu, objavljen u maju 2019. godine, ističe *“Institucija Ombudsmana na Kosovu nastavila je da unapređuje svoj mandat u promovisanju, u zaštiti i u poštovanju osnovnih prava i sloboda svih i jačanju svog kapaciteta u razmatranju slučajeva. Kao takva ostaje institucija sa najviše poverenja na Kosovu “*.

Institucija Ombudsmana, sa ciljem ispunjavanja svog mandata u promovisanju osnovnih ljudskih prava i sloboda, i u 2019. godini je nastavila da organizuje obrazovne aktivnosti s ciljem podizanja svesnosti o osnovnim ljudskim pravima i slobodama i sa aktivnostima informativnog karaktera za promovisanje uloge i mandata Institucije Ombudsmana, kao jedine nacionalne institucije za zaštitu ljudskih prava, jednakog tretmana i bez diskriminacije.

U cilju podizanja poverenja u Instituciju Ombudsmana i promovisanju osnovnih ljudskih prava i slobode, predviđenih strategijom i razvojnim planom Institucije Ombudsmana, 2017-2019, organizovano je niz aktivnosti informativnog, obrazovnog karaktera i podizanja svesti kao što su: obuke, konferencije, kampanje za podizanje svesti, okrugli stolovi, radionice itd.

Takođe, uzimajući u obzir važnu ulogu i doprinos medija u promovisanju ljudskih prava, Institucija Ombudsmana je nastavila da bude prisutna u medijima, na radiju, u televiziji, u novinama, u portalima itd.

Međuinstitucionalna saradnja i promovisanje ljudskih prava

Međuinstitucionalna saradnja u oblasti ljudskih prava sa lokalnim institucijama, međunarodnim organizacijama na Kosovu i civilnim društvom nastavljena je i ove godine. Institucija Ombudsmana učestvovala je u oko 50 (pedeset) okruglih stolova za diskusije, 20 (dvadeset) konferencija, 35 (trideset i pet) radionica, 24 (dvadeset i četiri) obuke, 28 (dvadeset i osam) javnih rasprava, konsultativnih sastanaka i tematskih kao i 9 (devet) kulturno-umetničkih aktivnosti, organizovanih od javnih institucija, međunarodnih organizacija i civilnog društva.

Tokom tih aktivnosti su obrađene razne teme iz oblasti osnovnih ljudskih prava i sloboda kao što su: nediskriminacija, rodna ravnopravnost, prava nevećinskih zajednica, ženska prava, prava deteta zlopotreba sa narkoticima, prava lica sa ograničenim sposobnostima, prava marginalizovanih zajednica i drugih, pravo na sigurno i zdravo okruženje, pravo na pristup javnim dokumentima, pravo na obrazovanje, prava lica lišenih slobode, nadoknada žrtve zločina itd.

Dok, u cilju ispunjenja misije u vezi obrazovanja i podizanja svesti javnosti o osnovnim ljudskim pravima i slobodama i promovisanju mandata IO-a, Ombudsman je tokom 2019. godine, održao 10 (deset) predavanja sa studentima javnih i privatnih univerziteta na Kosovu.

U okviru planiranih aktivnosti, a radi rasprave o osnovnim ljudskim pravima i slobodama, tokom 2019. godine organizovani su okrugli stolovi i konferencije. Dana 26. februara 2019. godine održan je okrugli sto sa predstavnicima vladine Komisije za priznavanje i verifikaciju statusa žrtava seksualnog nasilja tokom rata na Kosovu, kao i četiri nevladine organizacije ovlašćene za prijem i podnošenje

¹⁶ Izveštaj o napretku Kosova za 2019.godinu, objavljen od Evropske Komisije, maj 2019.godine, str.7

zahteva. Na sastanku se razgovaralo o važnim pitanjima koja se odnose na proces priznavanja i verifikacije statusa žrtava seksualnog nasilja, kao što su: nedostatak obrazloženja u odlukama komisije; rokovi za obradu zahteva i odugovlačenje sa razmatranjem zahteva; kao i način na koji se predmeti prosleđuju sudu kada se pokreće upravni postupak zbog odbijanja priznavanja statusa žrtve seksualnog nasilja. Ombudsman je ukazao da odluke treba da budu u skladu sa zakonskim odredbama, kako bi se stranama garantovalo pravo na efikasno korišćenje pravnih lekova.

Dana 21. marta 2019. godine, IO, uz podršku Ambasade Sjedinjenih Američkih Država u Prištini, i u saradnji sa Kosovskim društvom za ljudska prava i pravdu, organizovao je okrugli sto na temu *“Pravna odgovornost države u povredi ljudskih prava“*. Na ovom okruglom stolu razgovaralo se sa zainteresovanim stranama o regulisanju pravne odgovornosti države, kao ustavnu obavezu koja proizilazi iz pozitivnih obaveza države, kao i potrebu da se preduzme zakonodavna inicijativa koja bi obezbedila pravnu odgovornost države u službi efektivne zaštite ljudskih prava, kao i povećanje nivoa odgovornosti države prema građanima.

Dana 23. aprila 2019. godine, Ombudsman je organizovao okrugli sto sa predstavnicima Ministarstva zdravlja, UKBCK-a, Komore farmaceuta, KALMS-a, Autoriteta konkurencije, Fonda zdravstvenog osiguranja, Udruženja farmaceuta Kosova i sa predstavnicima Klinike za onkologiju, gde se razgovaralo o nedostatku lekova esencijalne liste u UKBCK-u. Ključna tačka diskusije je bio nedostatak citostatika u Odeljenju za onkologiju, kao i neuspeh tenderskih procedura kao rezultat ponuda po izuzetno visokim cenama od strane kompanija koje imaju monopolističke pozicije. Među preporukama sa ovog sastanka bile su: pokretanje istrage protiv farmaceutskih kompanija od strane Agencije za zaštitu konkurencije zbog zloupotrebe monopolističke pozicije i potrebe za reviziju esencijalne liste lekova.

Dana 16. aprila 2019. godine održana je konferencija o završetku projekta *“Jačanje nacionalnog mehanizma za sprečavanje torture“*, finansiranog od strane Saveta Evrope, švajcarske i norveške vlade, kojoj su prisustvovala sve relevantne institucije Republike Kosovo. U okviru pomenutog projekta, organizovane su intenzivne obuke stručnjaka iz Evropskog komiteta za sprečavanje torture za praćenje svih tih mesta na kojima se nalaze lica lišena slobode.

Ove godine, posebna pažnja je posvećena razgovorima i adresiranju problema životne sredine i uticaja na ljudska prava. U okviru aktivnosti za promovisanje prava na bezbednu i zdravu životnu sredinu, 5. juna 2019, povodom obeležavanja Svetskog dana životne sredine, IO je u saradnji sa Nacionalnom kancelarijom revizije na Kosovu organizovao okrugli sto na temu *“Sigurna i zdrava životna sredina“* - ljudska prava i ustavna odgovornost. Cilj organiziranja okruglog stola bila je diskusija o stanju životne sredine na Kosovu, sa ciljem da se pronađu modaliteti za adekvatno rešavanje problema zaštite životne sredine od strane nadležnih institucija u zemlji. Okrugli sto je imao za cilj da ukaže na značaj saradnje javnih institucija sa Ombudsmanom i Generalnim revizorom u sprovođenju preporuka adresiranih institucijama na centralnom i lokalnom nivou, a u cilju poboljšanja stanja životne sredine u zemlji.

Dana 26. juna 2019, povodom Međunarodnog dana podrške žrtvama torture, NMST je organizovao konferenciju na kojoj je podnet godišnji izveštaj NMST-a gde su diskutovani izazovi u primeni preporuka NMST-a koje su adresirane nadležnim institucijama. Učesnici ove konferencije bili su

predstavnicima javnih institucija, predstavnicima pravosuđa, Policije Kosova, kao i predstavnicima diplomatskih misija i civilnog društva.

Dana 21. novembra 2019. godine organizovana je konferencija povodom 19. godišnjice osnivanja IO-a. Konferenciji su prisustvovali predstavnici lokalnih i međunarodnih institucija, predstavnici diplomatskih misija i nevladinih i međunarodnih organizacija, gde su predstavljeni rezultati IO-a. Između ostalog, Ombudsman je istakao: *Proteklo je 19 godina akumuliranog znanja i iskustva u celoj zemlji putem reagovanja, mišljenja, preporuka i godišnjih izveštaja, da bi se pretvorili u najpouzdaniju instituciju u zemlji, ali i na Balkanu, dve godine zaredom.*" Ombudsman je dalje istakao da će nastaviti da se bavi pitanjima ljudskih prava za koje je izradio plan i strategiju. Događaj je praćen sa radionicom pod nazivom "Cafe Human Rights", koja je imala za cilj da u opuštenoj atmosferi realizuje nekoliko rundi razgovora o ljudskim pravima.

U cilju jačanja međuinstitucionalne saradnje i jačanja saradnje sa civilnim društvom, Ombudsman je u 2019. godini potpisao 4 sporazuma saradnje.

Dana 15. marta 2019. godine, IO i Razvojni program Ujedinjenih nacija (UNDP) potpisali su Memorandum o razumevanju sa ciljem da obezbede okvir za saradnju u okviru projekta „Podrška jačanju vladavine zakona na Kosovu“. Ovaj projekat je finansiralo Ministarstvo spoljnih poslova Norveške preko ambasade Kraljevine Norveške na Kosovu, koji ima za cilj da podrži reforme u sektoru pravde, poboljšanju pristupa građana pravdi, promovisanju i zaštiti ljudskih prava i pružanju podrške pravosudnim institucijama u povećanju njihove efikasnosti.

Dana 23. aprila 2019. godine, IO je potpisao Sporazum o saradnji sa Svetom za zaštitu ljudskih prava i sloboda (KMDLJNJ) u cilju saradnje u oblasti zaštite i promovisanja osnovnih ljudskih prava i sloboda.

Dana 24. aprila 2019. godine, potpisan je Memorandum o razumevanju između IO-a i Švajcarske nacionalne komisije za sprečavanje torture, u cilju zajedničkog praćenja operacija prinudnog vraćanja između Švajcarske i Kosova.

Dana 5. novembra 2019. godine potpisan je Sporazum o saradnji između Ombudsmana Kosova, Albanije i Severne Makedonije i komesara za borbu protiv diskriminacije, u cilju koordinacije aktivnosti na zaštiti i promovisanju prava albanskih građana, ne samo u odgovarajućim zemljama.

Saradnja u oblasti ljudskih prava sa međunarodnim organizacijama na Kosovu, nevladinim organizacijama i civilnim društvom

I tokom ove izveštajne godine nastavljena je saradnja i podrška IO-i od strane različitih međunarodnih organizacija kao što su: Evropska komisija, Svet Evrope, OEBS, UNICEF, UNMIK, UNDP i druge organizacije, kroz razne projekte usmerene na saradnju u oblasti osnovnih ljudskih prava i sloboda.

Kao važan događaj za IO, jeste početak sprovođenja projekta "Podrška Instituciji ombudsmana na Kosovu", finansirana od Evropske unije. Cilj projekta je jačanje institucionalnih kapaciteta i podrška IO-u za efikasnu zaštitu i promovisanje ljudskih prava građana Kosova, kao i podizanje svesti građana i javnih institucija. U cilju prezentacije aktivnosti projekta kao i prenošenja poruke saradnje, koordinacije između zainteresovanih strana i harmonizacije aktivnosti na polju osnovnih ljudskih prava i sloboda, IO je 27. marta 2019. godine, u znak podrške projektu, organizovan je sastanak

diskusije između zainteresovanih strana, nevladinih organizacija na Kosovu, međunarodnih organizacijama, diplomatskih misija i predstavnika javnih institucija u zemlji.

U okviru projekta *“Zagovaranje za zaštitu životne sredine i energetske efikasnost na Kosovu”* koji sprovodi Environmentally Responsible Action (ERA) group u partnerstvu sa BIRN-om Kosovo, TV Mrežom i Bankwatch-om, tokom juna 2019. godine organizovani su sastanci sa građanima, novinarima, aktivistima za ljudska prava i predstavnicima civilnog društva u nekoliko kosovskih gradova kao što su Priština, Uroševac, Gnjilane i Đakovica. Na ovim okruglim stolovima predstavnici IO-a su predstavili pitanja zaštite životne sredine koja su adresirana iz perspektive IO-a u najsistematičnijim slučajevima povrede prava na bezbednu i zdravu životnu sredinu. Takođe su predstavljene promotivne aktivnosti IO o pravu na sigurno i zdravo okruženje i podizanje svesti građana o informacijama o pravima životne sredine kao i važnosti učešća javnosti u odlučivanju i uticaja na životnu sredinu.

U okviru 16 dana aktivizma protiv nasilja na rodnoj osnovi i obeležavanja Međunarodnog dana ljudskih prava, OEBS je u okviru aktivnosti *“Ljudska prava preko Umetnosti”* organizovao javnu raspravu sa mladima u Prizrenu, u Peći, u Obliču, u Gnjilane i u Mitrovici. Cilj aktivnosti bila je rasprava sa mladima o ljudskim pravima i mehanizmima zaštite. Tokom ovih diskusija, mladi raznih godišta su upoznati od Ombudsmana o osnovnim ljudskim pravima, kao i o ulozi i mandatu IO-a u promovisanju i zaštiti ljudskih prava.

Dana 10. decembra 2019. godine, povodom obeležavanja Međunarodnog dana ljudskih prava, IO je lansirala *“platformu za ljudska prava”* koja ima za cilj da promoviše sprovođenje osnovnih ljudskih prava i sloboda zagwarantovanih Ustavom Republike Kosova, međunarodnim aktima o ljudskim pravima i važećim zakonima na Kosovu.

Takođe, dana 10. decembra 2019. godine, povodom Međunarodnog dana ljudskih prava, Ombudsman je, u saradnji s civilnim društvom na Kosovu, organizovao već treću godinu zaredom marš *“Ustani za ljudska prava”*. Ove godine inicijativa je imala za cilj da pošalje poruku o povećanoj, sveobuhvatnoj i međuinstitucionalnoj angažovanju u zaštiti ljudskih prava, sa posebnim naglaskom na zaštitu prava na sigurno i zdravo okruženje, kao jedno od osnovnih ljudskih prava. Preko marša, institucije Republike Kosovo su pozvane da preduzmu efikasnije mere zaštite životne sredine i prava građana na zdravo okruženje.

Promovisanje prava deteta

IO je posebnu pažnju posvetila obrazovanju i podizanju svesti mlađih generacija o osnovnim ljudskim pravima i slobodama i nastavila je sa informativnim kampanjama sa učenicima i nastavnicima osnovnih i srednjih škola u raznim regionima i opštinama na Kosovu. U cilju obrazovanja i podizanja svesti o ljudskim pravima, Institucija Ombudsmana je tokom 2018. godine, nastavila sa informativnim kampanjama sa učenicima i nastavnicima osnovnih i srednjih škola u različitim regionima i opštinama na Kosovu. Tokom izveštajne godine organizovano je oko 68 informativnih kampanji u osnovnim i srednjim školama u vezi sa ulogom IO o promovisanju i zaštiti ljudskih prava na Kosovu, kao i mogućnosti adresiranja njihovih žalbi IO-u, o navodnim povredama ljudskih prava, između ostalog i preko onlajn platforme *“Upoznajte se sa vašim pravima”*.

Povodom obeležavanja Međunarodnog dana deteta, IO je primio u poseti decu različitih uzrasta iz opštine Priština. Tokom tih susreta deca su imale priliku da se bolje upoznaju sa mandatom IO-a, a takođe preko slika i crteža imale su priliku da iznesu svoja mišljenja o ljudskim pravima.

Dana 21 juna 2019. godine, Ombudsman je primio 20 dece iz zajednice Roma, Aškalija i Egipćana iz opštine Podujevo. Na tom sastanku Ombudsman je imao priliku da čuje nešto više od dece, odnosno da izraze svoja mišljenja, stavove ili zabrinutosti, u vezi raznih problema sa kojima se oni svakodnevno susreću, ne samo u školi, već i na ulici i drugde. Na ovom sastanku bilo je veliko interesovanje dece za pitanja koja su za njih u kosovskoj realnosti zabrinjavajuća. Deca su postavili brojna pitanja o raznim pitanjima kao što su: psi lutalice, nasilno ponašanje u školama, prevoz itd.

Dana 27. septembra 2019. godine, Ombudsman je posetio osnovnu školu "Shtjefen Gjeçovi" u Janjevu, gde se nastava istovremeno odvija za učenike iz triju zajednica (albanske, hrvatske i romske). Tokom ove posete, Ombudsman se izbliza upoznao u vezi prava deteta, zaštite od diskriminacije i funkcionisanje IO-a.

Dana 6. novembra 2019. Ombudsman je objavio Uredbu o posebnim porocedurama za prijem, tretman i adresiranje žalbi podnetih od strane dece ili žalbi koja se odnose na prava deteta, uz podršku nevladine organizacije "Terre des Hommes". Ovom uredbom se uspostavlja posebna pravila za prijem, tretman i adresiranje žalbi koje se odnose na prava deteta, istovremeno garantujući i poštujući njihova prava i slobode predviđene Ustavom Republike Kosovo, zakonima i drugim aktima, kao i sa međunarodnim instrumentima ljudskih prava, posebno Konvencijom o pravima deteta.

Povodom obeležavanja međunarodnog dana prava deteta, 20. novembra 2019. godine, Ombudsman je organizovao dan otvorenih vrata za decu. Na ovaj dan deci je data mogućnost da se njihov glas čuje od strane IO-a, odnosno da izraze svoja razmišljanja, stavove ili zabrinutosti o različitim problemima sa kojima se svakodnevno susreću.

Lansiranje platforme za ljudska prava, kao i video spotove obrazovnog i informativnog karaktera

Dana 10. decembra 2019. godine, povodom obeležavanja međunarodnog dana ljudskih prava, IO je lansirala "Platformu za ljudska prava" koja ima za cilj da promovise sprovođenje osnovnih ljudskih prava i sloboda zagarantovanih Ustavom Republike Kosovo, međunarodnim aktima o ljudskim pravima i zakonima na Kosovu. Ova platforma sadrži dva vodiča: "Vodič za ljudska prava" i "Vodič za ciljeve održivog razvoja (COR)", koji će služiti za lakši i praktičniji pristup lokalnoj i međunarodnoj jurisdikciji putem strukturiranih povezanosti između pravnih instrumenata koji se direktno primenjuju u pravni sistem Republike Kosovo, i da bi pokazao povezanost COR-a sa osnovnim ljudskim pravima i slobodama. Platformu je projektovao IO koji je razvijen u saradnji sa UNDP-om, uz finansijsku podršku norveškog Ministarstva spoljnih poslova.

Tokom izveštajne godine, IO je lansirala tri obrazovne i informativne video spotove o ljudskim pravima. Video spotovi su obradili raznu problematiku iz oblasti ljudskih prava u cilju podizanja svesnosti i promovisanja prava na bezbedno i zdravo okruženje, zaštitu od diskriminacije prenošenjem poruke odgovornim vlastima kako bi se preduzele odgovarajuće mere. Ti video spotovi su emitovani na TV-u i objavljeni na društvenim mrežama.

Pristup Instituciji Ombudsmana

Svakog radnog dana (od ponedjeljka do petka) od 8:00 do 16:00 časova, IO prima u svojim kancelarijama građane koji tvrde da su izloženi povredi njihovih prava. Pravni savetnici IO-a primaju te građane, i tretiraju njihove slučajeve šazhljivo, poverljivo i stručno.

Da bi se omogućilo lakši pristup građana Kosova IO-u, pored sedišta kancelarije u Prištini, IO ima i regionalne kancelarije u Uroševcu, u Đakovici, u Gnjilanu, u Južnoj Mitrovici, u Severnoj Mitrovici, u Peći, u Prizrenu i u Gračanici.

Kancelarije IO-a se sastoje od stručnog osoblja koje služi građanima i odgovara na njihove zahteve i žalbe i štiti prava za koja smatraju da su povređena.

Jedan od lakših načina oblika pristupa za građane IO-u jeste organizovanje "Otvorenih dana" od Ombudsmana i njegovih zamenika. Ti dani se organizuju u Prištini i u regionalnim kancelarijama. Regionalne kancelarije informišu građane dotičnih opština o otvorenim danima putem objavljivanja datuma u tim opštinama na lokalnim medijama i preko službene internet stranice IO-a.

Drugi oblici pristupa građana IO-u je putem pošte, telefona i elektronske pošte, koji se sve češće koriste od građana za podnošenje žalbi. U kancelariji sedišta IO-a u Prištini postoji besplatna telefonska linija, za hitne slučajeve, ali i za one redovne.

Službenici IO-a redovno posećuju sve zatvore i mesta gde se drže lica sa ograničenom slobodom na Kosovu. Da bi se omogućila direktna komunikacija sa zatvorenicima, u saradnji sa vlastima Korektivne Službe Kosova i odgovornih vlasti zatvora na Kosovu, IO je od 2004. godine, postavila poštanske sandučice na vidljivim mestima u svim zatvorima i pritvornim centrima u Republici Kosovo, sa pritupom samo od predstavnika IO-a. Ta praksa je dokazala da kutije smeštene u zatvorima, na mestima gde se zadržavaju lica lišena slobode, su pomogle mnogim zatvorenicima ili pritvorenicima da po prvi put stupe u kontakt sa Ombudsmanom. Takve kutije su smeštene i u Zavodima i Centrima za mentalno zdravlje, što pacijentima olakšava pristup IO-u

II. Stanje ljudskih prava u Republici Kosovo

II. Stanje ljudskih prava u Republici Kosovo

Zakonodavna vlast

Ombudsman je, na osnovu svojih ovlašćenja, pratio zakonodavni postupak u oblasti ljudskih prava. Zakonodavni program Vlade Republike Kosovo za 2019. godinu usvojen je na 81. sastanku Vlade Republike Kosovo, Odlukom br. 03/81¹⁷ od 24. decembra 2018. godini. U zakonodavnom programu za 2019. godinu, Vlada Republike Kosovo je predvidela pregled i usvajanje 78 nacrtu zakona (58 novih nacrtu zakona i 20 nacrtu zakona za izmenu i dopunu postojećih zakona). Ombudsman je primetio da u 2019. godini nastavljen je pad u procentima nacrtu za izmene i dopune postojećih zakona.

U 2019. godini Vlada Republike Kosovo je predvidela da razmotri i usvoji 20. nacrt zakona za izmene i dopune postojećih zakona ili 26% zakonodavnog programa, što dokazuje da je Vlada Republike Kosovo u poslednjim godinama (2017- 42%, 2018 - 31%) je postigao napredak u tom pogledu smanjujući broj nacrtu zakona o izmeni i dopuni postojećih zakona, odražavajući tako stabilnost zakona koje je usvojila Skupština Republike Kosovo.

Skupština Kosova je tokom razmatranja i usvajanja zakona u 2019. godini usvojila 29 zakona. Ombudsman smatra da je mali broj usvajanja zakona rezultat nepravilnog funkcionisanja Skupštine koja je tokom 2019. godine održala relativno veliki broj vanrednih sednica koje su smatrane preprekom za pravilno funkcionisanje Skupštine. Takođe, ombudsman je primetio da su u trenutku raspuštanja Skupštine, 22. avgusta 2019. godine, 53 nacrt zakona još uvek ostao u procesu razmatranja i usvajanja. Obrada tako malog broja zakona pokazatelj je da Skupština Kosova nije bila u stanju da pravilno izvršava svoju ustavnu funkciju u donošenju zakona. Vredi se napomenuti da tokom izveštajne godine nijedan zakon koji je usvojila Skupština Kosova ne pripada zakonu od vitalnog interesa.

Tokom izveštajne godine, Ombudsman je identifikovao slučajeve kada je Skupština Kosova usvojila zakone koji su suštinski u suprotnosti sa drugim važećim zakonima. Skupština Kosova usvojila je 17. maja 2018. Zakon br. 06 / L-012 o glavnom gradu Republike Kosovo, koji je nadležan u vezi sa pitanjima javne bezbednosti i u suprotnost sa odredbama zakona br. 04 / L-076 o policiji. U vezi sa ovom situacijom, ombudsman je 14. februara 2019. godine objavio Izveštaj sa preporukama br. 683/2018 i preporučio Skupštini Kosova da preduzme zakonodavnu inicijativu za izmenu i dopunu Zakona br. 06 / L-012 o glavnom gradu Republike Kosovo, Prištini, odnosno usklađivanju sa Zakonom br. 04 / L-074 o policiji u pogledu javne bezbednosti. Ombudsman je preporučio da pre usaglašavanja ovih zakona, u situacijama sukoba nadležnosti u vezi sa pitanjima javne bezbednosti, prednost ima Zakon br. 04 / L-074 o policiji kao poseban zakon.

Tokom izveštajne godine ombudsman je identifikovao slučajeve neusklađivanja jezičkih verzija normativnih akata. S tim u vezi, tokom istrage pristiglih žalbi i analize Zakona br. 03/L-040 o lokalnoj samoupravi i administrativnom uputstvu MALS br. 2014/01 o postupku imenovanja potpredsednika u opštinama, Ombudsman je utvrdio da postoje različitosti između verzije na albanskom jeziku i verzije na srpskom jeziku u predmetnim aktima, što u praksi može doneti nejasnoća u njihovoj primeni. S tim

¹⁷ Zakonodavni program za 2019. godinu usvojen je na 81. sastanku Vlade Republike Kosovo, Odlukom br. 03 / 81, od: 24.12.2018. godinu, Izmenjen i dopunjeno Odlukom br. 07/85 od: 22.01.2019. godinu i Odlukom br. 03/87 od: 29.01.2019 godine.

u vezi, Ombudsmna je 31. jula 2019. godine objavio pismo preporuke br. 9/2019 i preporučio Ministarstvu administracije lokalne samouprave da preduzme odgovarajuće radnje u cilju jezičke harmonizacije administrativnog uputstva MALS br. 2014/01 o postupku imenovanja potpredsednika u opštinama, kao i u saradnji sa Skupštinom Kosova da se preduzmu mere u cilju jezičkog usklađivanja Zakona br. 03 /L-040 o lokalnoj samoupravi. S tim u vezi, Ministarstvo lokalne uprave je pozdravilo preporuke ombudsmana i obavezalo se da će preduzeti adekvatne mere za jezično usaglašavanje zakona o lokalnoj samoupravi i pomenutog administrativnog uputstva.

Ombudsman je u svom izveštaju za 2018. godinu procenio da Skupština Kosova treba da preduzme mere u smislu profesionalnog razvoja pomoćnog osoblja Komisije u cilju njihovog osposobljavanja za tumačenje zakona. Takva procena bila je zasnovana na činjenici da Skupština Kosova ne tumači zakone, a to donosi nejasnoće i nerazumevanje duha zakona od strane njihovih korisnika.¹⁸ Ombudsman nastavlja da ponavlja svoj stav po ovom pitanju kako bi Skupština mogla da obezbedi profesionalno razvoj svog osoblja kako bi im se omogućilo tumačenje zakona.

U svom izveštaju od prošle godine, ombudsman je primetio da je proces izrade zakona praćen nedostatkom jezičke i terminološke doslednosti, kao rezultat nedostatka jedinstvene pravne terminologije. Ombudsman smatra da je to izazvalo poteškoće u pravilnoj primeni zakona, ali i njihovom sprovođenju. U izveštajnoj godini, ombudsman smatra da je neophodno što prije standardizirati pravnu terminologiju izradom pravnog terminološkog rečnika koji bi pomogao sponzorima zakona, ali i poslanicima u postupku izrade i usvajanja zakona.¹⁹

Kao i prošle godine, Ombudsman nastavlja da skreće pažnju na potrebu da Vlada izradi plan za zakonsko usklađivanje, prema kojoj će Skupština Republike Kosovo nadgledati proces približavanja nacionalnog zakonodavstva sa evropskim. S tim u vezi, neophodno je da u ovaj plan koji prati i Parlamentarne komisija za evropske integracije, bude uključeno i sekundarno zakonodavstvo koje je usvojila Vlada. Da bi Skupština bila što efikasnija u sprovođenju ovog plana. Ombudsman smatra da bi Vlada i Skupština trebali imati blisku saradnju u izradi i nadzoru usklađivanja domaćeg zakonodavstva sa evropskim.²⁰ Takođe, Ombudsman smatra da Skupština Republike Kosovo treba da bude aktivnija u vršenju svoje funkcije u nadzoru sprovođenja zakona. Nadgledanjem sprovođenja zakona, Skupština bi bila u stanju da identifikuje poteškoće u sprovođenju postojećih zakona i mogla bi da preduzme adekvatne mere za otklanjanje prepreka ka sprovođenju zakona.

Ombudsman procenjuje da je postupak kodifikacije zakona veoma važan. Putem ovog procesa će se omogućiti sažetak (prikupljanje) zakona, koji regulišu istu ili sličnu oblast u dokumentu. Drugim rečima, kodifikacija omogućava sažetak zakona iz istog polja u jedan dokument. Ovaj proces bi obezbedio da sve zakonodavstvo neke oblasti ili vlasti sadrži dokument, a takođe bi olakšao sprovođiocima zakona da identifikuju pristup istim zakonima na terenu.

Proces primene zakona u praksi povezan je sa njihovom jasnoćom. U vezi s ovom problematikom, ombudsman je u izveštaju za 2018. godinu smatrao potrebnim da se izmene tehnike izrade zakona, odnosno da se reguliše proces nakon usvajanja zakona koji menjaju i dopunjuju postojeće zakone. U

¹⁸ Godišnji izveštaj ombudsmana 2018, strana 31.

¹⁹ Da tu, strana 31.

²⁰ Da tu, strana 31.

tom smislu, Ombudsman je smatrao neophodnim da Vlada Kosova u saradnji sa Skupštinom, sa zakonom o pravnim aktima, reguliše postupak prema kojem se nakon usvajanja zakona o izmeni i dopuni postojećeg zakona te izmene i dopune treba ugraditi u osnovni zakon i postojati kao jedinstveni zakon. Takvo regulisanje bi učinilo lakše pristupačnijim i upotrebljivim zakonodavstvo koje podleže izmenama i dopunama. Ombudsman naglašava da je takva akcija neophodna kako bi se olakšala ta procedura za praktično sprovođenje zakona.²¹

Procese usvajanja zakona i njihovo objavljivanje u Službenom listu je proces kojim se omogućava stupanje na snagu zakona. U tom pogledu, Ombudsman je primetio da u nekim slučajevima kada je zakon koji je objavljen u Službenom listu i stupi na snagu kasnije, isti zakon ukida prethodni zakon, ali u Službenom listu stoji da se prethodni zakon ukida. onog trenutka kada je novi zakon proglašen, a ne onog trenutka kada on stupi na snagu. Ovakve situacije izazivaju konfuziju kod sprovodioca zakona, jer prema Službenom listu postoji ukinuti zakon koji se zapravo ukida kada novi zakon stupi na snagu, a ne kada je objavljen u Službenom Listu. Takva situacija je nastala usvajanjem Zakona br. 06 / L-005 o porezu na nepokretnu imovinu, koji je objavljen u Službenom listu 15. februara 2018., a stupio je na snagu 1. oktobra 2018. godine, stavljajući van snage Zakon br. 03 / L-204 o porezu na nepokretnu imovinu. U ovom slučaju, Službeni list je stavio natpis „Stavljen VAN SNAGE“ na Zakon br. 03 / L-204 o porezu na nepokretnu imovinu od trenutka kada je novi zakon objavljen 15. februara 2018, koji izgleda da je zbunio korisnike ovog zakona, jer je u stvari Zakon 03 / L-204 o porezu na nepokretnu imovinu bio na snazi sve dok novi zakon nije stupio na snagu 1. oktobra 2018. godine, što rezultira time da je natpis "VAN SNAGE" stavljen u Službenom listu mnogo ranije nego što je trebalo.

Stoga, da bi se izbegle takve situacije, ombudsman preporučuje da odgovorna lica u Službenom listu treba da budu pažljivi u vezi s tim i da ispravno identifikuju period kada je novi zakon stupio na snagu i tek tada objave da je stari zakon stavljen van snage.

U okviru ustavnog mandata (član 113. stav 2. Ustave) u pogledu mogućnosti postavljanja pitanja o usklađenosti zakona, uredbi predsednika i premijera i uredbi Vlade sa Ustavom, Ombudsman je tokom izveštajne godine podneo na Ustavnom sudu 3 zahteva za procenu usklađenosti zakona sa Ustavom.

Stoga, u vezi sa ovim pitanjem, od žalbi Komore javnih beležnika Kosova i analize izvršena u Zakonu br. 06 / L-010 o javnom beležništvu, radi procene usklađenosti sa Ustavom odredaba Zakona br. 06 / L-010 o beležništvu (čl. 32, 41. i 76.), ombudsman je 19. aprila 2019. godine Ustavnom sudu uputio zahtev za ocenu usklađenosti sa Ustavom zakona br. 06/L-010 javnom beležniku i zatražio izricanje privremenih mera do konačne sudske odluke. Po tom pitanju Ustavni sud je 23. avgusta 2019. godine doneo presudu prema kojoj osporene odredbe ne krše ustavne odredbe.

Za procenu usaglašenosti s Ustavom, Zakon br. 06 / L-114 o javnim službenicima, Ombudsman je 8. novembra 2019. godine podneo zahtev Ustavnom sudu i zatražio je procenu usklađenosti sa Ustavom predmetnog zakona, a takođe je zatražio izricanje privremenih mera od strane suda do konačne odluke. S tim u vezi, Ustavni sud je 26. novembra 2019. godine objavio odluku kojom je naložio privremene mere i obustavio primenu Zakona br. 06 / L-114 za javne službenike do 28. februara 2020. godine.

²¹ Da tu, strana 32.

Da bi vršio svoj ustavni mandat, a takođe i vršio funkciju institucije za ravnopravnost u zemlji, Ombudsman je primio brojne žalbe (više od 40 žalbi do trenutka izveštavanja) na Zakon br. 06 / L-111 o platama u javnom sektoru, 5. decembra 2019. godine Ustavnom sudu poslao Zahtev za procenu usklađenosti sa Ustavom zakona br. 06 / L-111 o platama u javnom sektoru, kao i izricanju privremenih mera do konačnog odlučivanja od strane suda. S tim u vezi, Ustavni sud je 19. decembra 2019. godine doneo preliminarnu zabranu kojom se suspenduje sprovođenje pomenutog zakona do 30. marta 2020. godine.

Što se tiče slučajeva objavljivanja presuda Ustavnog suda u Službenom listu, Ombudsman je primetio da u zakonima objavljenim u Službenom listu nema obaveštenja da je odredbe bilo kog zakona su stavljene van snage od Ustavnog suda. Konkretni slučaj utvrđen je u slučaju procene usklađenosti sa Ustavom člana 14. stav 1. podstav 1.7 Zakona br. 03 / L-179 o Crvenom krstu Republike Kosovo. U ovom slučaju, Ustavni sud je presudom KO 157/18 od 28. marta 2018. presudio da je stav 1.7 člana 14. Zakona br. 03 / L-179 o Crvenom krstu Republike Kosovo nije u skladu sa Ustavom i isti je stavljen van snage. Međutim, takvo obaveštenje se ne nalazi u Službenom listu, što rezultira da je Zakon o Crvenom krstu, odnosno član 14. stav 1.7 na snazi, bez obzira što je ova odredba stavljena van snage od Ustavnog suda. Ista je situacija u Zakonu br. 06 / L-048 o Nezavisnom nadzornom odboru za državnu službu Kosova čije su odredbe stavljene van snage od Ustavnog suda sa presudom KO171 / 18 od 20. maja 2019. godine. Radi se o članu 4, stav 1, u vezi sa članom 3 stav 1.1, članom 6 stav 1.3 i članom 19 podstavovima 5,6,7 i 8, za koga je Ustavni sud presudio da nisu u skladu s Ustavom i koji se i dalje pojavljuju u Službenom listu kao da su na snazi.

S tim u vezi, ombudsman smatra da bi trebalo hitno preduzeti mere u Službenom listu da se postave obaveštenja o svim zakonima koje su delimično ili potpuno stavljeni van snage od Ustavnog suda, jer nisu u skladu sa Ustavom i da bilo koji nastavak njihovog sprovođenja predstavlja kršenje Ustava.

Sudski sistem

Ustav Republike Kosovo predviđa da svako ima pravo na sudsku zaštitu u slučaju kršenja ili uskraćivanja bilo kog prava, koje je garantovano Ustavom, kao i pravo na efektivne pravni lekova, ukoliko se utvrdi da je pravo prekršen. Svakom se garantuje pravo na nezavisno, nepristrasno i zakonito suđenje.

Zaštita ljudskih prava na sudu nadopunjuje se sudskom kontrolom administracije ili kontrolom zakonitosti akata organa administracije koji na osnovu zakona određuju pravo, obavezu ili interes. Nametanjem ove zaštite građani se u određenoj meri su zaštićeni od nezakonitih postupaka administracije.

Stalni izazov pravosudnog sistema i dalje je neusvajanje zakona o ljudskim pravima i slobodama, kao što zahteva član 53. Ustave, koji nalaže da tumačenje ljudskih prava i osnovnih sloboda bude u skladu sa sudskim odlukama Evropskog suda za ljudska prava (ESLJP). Pozivanje na praksu ESLJP je retko, i u slučajevima kada se to desi vrši se na opšti način, ali bez konkretnog definisanja procene ESLJP-a i relevantnosti okolnosti slučaja u praksi.

Ombudsman ima ograničen mandat u pogledu zaštite ljudskih prava i sloboda u oblasti pravosuđa, što je definisano Zakonom o ombudsmanu, prema kojem Ombudsman može davati opšte preporuke za funkcionisanje pravosudnog sistema, ne interveniše u predmetima i pravnim postupcima koji su u toku

razvoja pred sudovima, osim u pitanjima koja se odnose na zahteve za sprovođenje pravde, naime slučajeva odlaganja u sudskom postupku i izvršenja sudskih odluka.

Na osnovu broja žalbi podnesenih IO-u tokom ove izveštajne godine, građani se i dalje suočavaju sa kašnjenjima u donošenju postupaka godinama i neusvajanjem konačnih sudskih odluka koji utiču na nemogućnost ostvarivanja svojih prava. Pored, Ombudsman konstatuje da među građanima postoji percepcija nedostatka objektivnosti sudija u odlučivanju o njihovim predmetima, zbog čega je ombudsman primio zahteve za praćenje sudskih ročišta.

Prema važećem zakonu, sve konačne odluke moraju biti objavljene, objavljivanje presuda pomaže pravosudnom sistemu da bude transparentniji i odgovorniji prema građanima, Ombudsman primećuje da je došlo do povećanja broja objavljenih presuda.²²

Disciplinska odgovornost sudija i tužilaca

Skupština Republike Kosovo usvojila je Zakon br. 06 /L-057 o disciplinskoj odgovornosti sudija i tužilaca,²³ koji ombudsmanu daje dodatne nadležnosti. Ovaj zakon ombudsmanu daje, u posebnim slučajevima, dve vrste nadležnosti: (1) ovlašćenje da od Tužilačkog saveta i Sudskog saveta traži pokretanje disciplinskog postupka i (2) nadležnosti za žalbu Vrhovnom sudu, u pojedinačnim slučajevima.

Ombudsman smatra da obe nadležnosti utvrđene zakonom prevazilaze redovna ovlašćenja ombudsmana, uzimajući u obzir Zakon o ombudsmanu, druge važeće zakone i mišljenja Venecijanske komisije.

Što se tiče nadležnosti za traženje disciplinskog postupka, Zakon o Narodnom advokatu predviđa ovu nadležnost samo u specifičnim situacijama: u slučajevima kada nije saradivao sa ombudsmanom: "Odbijanje saradnje sa ombudsmanom od strane državnog službenika, službenog ili javnog organa predstavlja razlog da ombudsman zatraži od nadležnog tela da pokrene upravni postupak, uključujući disciplinske mere, do otpuštanja s posla ili iz državne službe "(*na istom mestu.*, član 25, stav 2, dodatno naglašeno). Dok, kao što je gore navedeno, ovaj zakon prevazilazi ovu odredbu, dajući ombudsmanu nadležnost da zahteva pokretanje disciplinskog postupka čak i u slučaju nepoštovanja roka za donošenje odluka, kao i u slučajevima odbacivanja žalbi bez ispunjavanja zakonskih uslova.

Što se tiče nadležnosti za podnošenje žalbe Vrhovnom sudu, situacija je još izraženija. Prema Venecijanskoj komisiji "*generalno, izgleda da je poželjno dati nadležnost ombudsmanu za davanje opštih preporuka u vezi sa funkcionisanjem pravosudnog sistema i ukloniti nadležnosti za intervenciju u pojedinačnim slučajevima...*"²⁴

Ombudsman Republike Kosovo ima šire nadležnosti da interveniše u sudskim predmetima nego što je Venecijanska komisija preporučila za nacionalne institucije za ljudska prava uopšte; međutim, ni u kosovskim zakonima, ombudsman nije ovlašćen da pokreće sudske žalbe u pojedinačnim slučajevima. Umesto toga, ombudsman, u skladu sa važećim zakonima, ima pravo samo (1) da pokrene sudske

²²<https://www.gjyqesori-rks.org/2019/12/16/rritet-numri-i-aktgjykimeve-te-publikuara/>

²³Objavljeno u Službenom listu 23/2018, od 26.12.2018.

²⁴ CDL-AD(2007) 024, *Opinion on the draft law on the People's Advocate of Kosovo adopted by the Venice Commission at its 71st Plenary Meeting* (Venecija, 1-2 juni 2007), §19)

slučajeve u opštim predmetima, ali ne u pojedinačnim slučajevima, ili (2) da interveniše u pojedinačnim predmetima, ali ne i da pokreće žalbe u takvim slučajevima. Na primer, Ombudsman:

- može da podnese argumente u prilog bilo koje stranke u parničnom postupku, u svojstvu *amicus curiae*,²⁵ ali ne i da pokreće žalbe u ime te stranke;
- može pokrenuti upravni sukob ako je to u interesu šire javnosti ili za zaštitu svojih prava,²⁶ ali ne u slučaju pojedinaca; i
- može tražiti od Ustavnog suda apstraktnu kontrolu ustavnosti zakona, dekreta predsednika i premijera, uredbe Vlase i statuta opštine²⁷, ali ne može da podnese žalbu za zaštitu prava pojedinaca.

Davanje ombudsmanu nadležnosti da direktno podnosi žalbe Vrhovnom sudu u pojedinačnim slučajevima, pomenuti zakon značajno prevazilazi ne samo međunarodne standarde Venecijanske komisije, već i trenutne nadležnosti Ombudsmana prema bivšim zakonima Republike Kosovo.

Na osnovu gore navedenog zakona, Ombudsman je primio niz žalbi protiv sudija i tužilaca, koje je obradio u rokovima, kako je to predviđeno Zakonom o disciplinskoj odgovornosti sudija i tužilaca.²⁸ Vredi napomenuti da je Ombudsman dobio odgovore u svim ovim slučajevima i imao dobru saradnju.

Odugovlačenje sudskog postupka

Kao i tokom prethodnih godina, ombudsman i dalje prima žalbe protiv sudova koji se uglavnom bave odugovlačenjem u odlučivanju o njihovim predmetima.

Žalbe se uglavnom odnose na odlaganje građanskog parničnog postupka, imovinskih sporova, sporova o radnim odnosima. To je zbog velikog broja starih predmeta koji su u toku i podnošenja novih slučajeva.

SSK je u Statističkom devetomesečnom izveštaju za sudove - 2019., izvestio da je broj nerešenih predmeta 219.922. Prema ovom izveštaju, sudovi su obradili ukupno 328.080 sudskih predmeta i rešili 108.004. Tokom ovog izveštajnog perioda građani su podneli 82.521 nova sudska predmeta.²⁹

Iz ovog se može zaključiti da postoji veliki broj slučajeva koji pred sudstvom čekaju na razmatranje i donošenje presuda, o kojima bi trebalo da se odluče u skladu sa zakonodavstvom, što zahteva da SSK, kao i druge odgovorne institucije, da se angažuju na pronalaženju zakonskog rešenja.

Ombudsman primećuje da kada su u pitanju proceduralna kašnjenja, posebno u slučajevima koji prelaze sa jedne instance na drugu tokom postupka revizije ili u situacijama kada se predmeti vraćaju na ponovno suđenje, Sudovi imaju tendenciju da period odlučivanja slučaja računaju od dana kada je predmet prebačen na sud, budući da prema praksi ESLJP-a vremenski rok za rešavanje sudskog

²⁵ *vidi* Zakon o ombudsmanu, član 16, stav. 9; i Zakon br. 05 / L-021 o zaštiti od diskriminacije, član 9, st. 2, podstava 13

²⁶ *vidi* Zakon o upravnim sukobima, član 10, st. 2 i člana 18

²⁷ *vidi* Ustav, član 113, stav 2.

²⁸ Ž.br. 749/2019, Ž.br. 682/2019, Ž.br. 672/2019, Ž.br. 652/2019, Ž.br. 627/2019, Ž.br. 591/2019

²⁹ https://www.gjyqesori-rks.org/wp-content/uploads/reports/25932_Raporti_Statistikor_Gjykatave_Nentemujor_2019.pdf, strana 3

slučaja počinje od dana kada su građani podneli tužbu nadležnom sudu,³⁰ takođe kada podnošenje pred administrativnim organom predstavlja preduslov za pojavljivanje na sudu, vremenski rok može da uključi i trajanje prethodnog obaveznog upravnog postupka.³¹

Dugotrajni sudski postupci takođe doprinose registraciji novog broja predmeta vraćenih na ponovno suđenje, što je radnja koja ne predstavlja stvarni rok kada se pokreće parnica na sudu i prouzrokuje nova odlaganja, što čini da se slučaj ne tretira u razumnom roku. S tim u vezi, ombudsman je 2018. godine preporučio Sudskom savetu Kosova da internim aktom treba biti propisano da se predmeti vraćeni na ponovno suđenje tretiraju sa prioriteto nad novim tužbama.³² Ova preporuka je dobila pozitivne reakcije SSK-a i očekuje se da se prema SSK-u ova preporuka primenjuje putem informacionog sistema za upravljanje slučajevima (SMIL).

Međutim, Ombudsman smatra da odugovlačenje u procesuiranje sudskih predmeta, krši pravo na pravično suđenje, pravični postupak, u razumnom roku, pravo na efikasan pravne lekove i pravo na sudsku zaštitu prava utvrđenih u članu 54 Ustava Republike Kosovo.³³

Neimenovanje članova Nezavisnog nadzornog odbora za civilnu službu Kosova od strane Skupštine Republike Kosovo doprinosi povećanju broja predmeta na sudu. Savet nije funkcionalan od 21. januara 2019. zbog nedostatka kvoruma i posledično stotine žalbi zbog sporova o državnim službama i kandidata za prijem u državnu službu ostaju bez odgovora.

Neizvršenje sudskih odluka

Ombudsman je tokom ove godine je primio znatan broj žalbi,³⁴ u vezi neizvršavanja sudskih odluka.

Broj slučajeva civilnih neizvršenje na nivou zemlje i dalje je nizak, što za ombudsmana ostaje zabrinjavajuće. Devetomesečni izveštaj SSK-a 2019. godine o parničnim predmetima pokazuje da su sudovi imali 10.516 slučajeva za obradu, od kojih su rešena 5,073, dok je 5.443 ostalo nerešeno.³⁵

Ovom prilikom, ombudsman skreće pažnju nadležnim vlastima da, prema EKLJP i prakse ESLJP, izvršenje konačnih odluka deo je prava na pravično i nepristrasno suđenje, koje ih obavezuje da preduzmu mere neophodne za ostvarivanje ovog prava.

Broj žalbi podnesenih IO-u ukazuje da građani imaju velikih poteškoća čak i u ostvarivanju i zaštitu svojih prava u prvostepenom postupku pred Osnovnim sudom u Prištini - Odeljenje za administrativne poslove. One imaju veze sa neefikasnošću ovog suda u upravnim sporovima. Iz sprovedenih istraga proizlazi da ovaj sud, kada razmatra upravne sporove, osim zakašnjenja, ne odlučuje o suštini predmeta, već samo o proceduralnim povredama, pa predmet predaje upravnom organu,³⁶ dok

³⁰ Poiss protiv Austrije, § 58 i Bock protiv Nemačke § 35.

³¹ Konig protiv Nemačke § 98 ; X protiv Francuske § 31 ; Kress protiv Francuske (GC) § 90.

³² Ex officio Izveštaj sa preporukom Ž.br. 445/2018

³³ Ž. br. 558/2019, Ž.br. 925/2017. U oba slučaja tužbe su podnete 2012. godine Osnovnom sudu u Prištini.

³⁴ Ž.br.189/2019, Ž.br.270/2017, Ž.br.418/2019, Ž.br.628/2019, Ž.br.801/2019; Ž.br.461/2018 Ž.br.850/2018.

³⁵ https://www.gjyqesori-rks.org/wp-content/uploads/reports/25932_Raporti_Statistikor_Gjykatave_Nentemujor_2019.pdf, strana 38.

³⁶ Ž.br. 543/2016

administrativni organi tokom razmatranja uglavnom donose odbijene odluke i slučaj ponovo završava na sudu.³⁷

Ovakva situacija zabrinjava ombudsmana, jer su građani lišeni prava na efikasne pravne lekove. Konkretno, ova situacija utiče na osobe sa invaliditetom koji se prijavljuju za invalidsku penziju u Odeljenju za penzijsku administraciju Kosova (OPAK) i MRSS-u, koji su obavezni da slede ponovljene postupke.

Privatni izvršitelji

Privatni izvršitelji ojačali su pravo na pravično i nepristrasno suđenje, što uključuje i izdavanje konačnih odluka u upravnim i sudskim postupcima, poboljšavajući nivo izvršenja upravnih i sudskih odluka.³⁸ a građanima su ponuđene efikasnije i efikasnije mogućnosti u ostvarivanju njihovih prava. Međutim, u nekim slučajevima su privatni izvršitelji premašili zakonske norme, koje su postavljale ograničenja i izuzetke u izvršenju odluka,³⁹ izdavanjem naloga izvršitelja za izvršenje odluka u komercijalnim bankama, čime su blokirali bankovne račune žalioca.

Ombudsman je tokom istrage primetio da su privatni izvršioци blokirali bankovne račune stranaka, zbog neizmiranja dugova, a oni su penzioni korisnici i ti prihodi su blokirani u izvršnom postupku suprotno zakonu, koji određuje zakonska ograničenja za iznose koji možda ne podležu izvršenju. Nakon intervencije ombudsmana sa izvršiteljom, o reprogramiranju duga, pitanja žalioca su rešena tako da su mogli da se deblokiraju njihovi bankovni računi i zabrane u skladu sa zakonom.

Izvršna vlast

Dobra vladavina, dobro upravljanje i ljudska prava međusobno su povezani na način da se međusobno osnažuju. Rad državnih organa usko je povezan sa ljudskim pravima i slobodama.

Institucija ombudsmana, kao mehanizam za kontrolu državne uprave, ima važnu ulogu u jačanju odgovornosti državne uprave, a takođe može doprineti poboljšanju kvaliteta administracije otkrivanjem slučajeva „lošeg upravljanja“ i podizanjem svesti državnih službenika, javnim očekivanjima o dobroj vladavini i dobrom upravljanju, utičajući na taj način da administrativni sistem bude transparentniji i dostupniji svim građanima.

Ovde je vredno pomenuti da se značajan broj žalbi na izvršnu vlast odnosi na ograničavanje pristupa javnim dokumentima.

Ombudsman je otvorio istragu 29 slučajeva *ex officio* od kojih se značajan broj pitanja odnosi na rad izvršne vlasti na oba nivoa vlasti, o kojima je ombudsman dao preporuke ili izrazio svoja stavove, u tom slučaju je vredno pomenuti sledeće slučajeve:

- pozitivne obaveze države u pogledu zaštite od nasilja u porodici za pravo na život, koje proizilaze iz Ustava Republike Kosovo i člana 2 Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda;

³⁷ Ž.br. 329/2018, Ž.br. 92/2018, slučajevi nisu postavljeni od Osnovnog Suda u Prištini.

³⁸ Zakon br. 04/L-139 o izvršnom postupku, Zakon br. 05 / L-118 o izmeni i dopuni Zakona br. 04 / L-139 o izvršnom postupku, član 22, izvršni dokument.

³⁹ Da tu, član 111, Izuzeće od izvršenja i član 112 Ograničenje izvršenja.

- pozitivne obaveze zagantovane Ustavom Republike Kosovo i članom 3. Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda;
- pitanje dece u uličnoj situaciji;
- procena sistema pružanja socijalnih usluga na Kosovu;
- stanje lica sa ograničenim sposobnostima u opštini Gnjilane;
- povećanje broja policajaca u Janjevu;
- nedostatak efikasnih pravnih lekova za rešavanje radnih sporova od strane državnih službenika i kandidata za prijem u civilnu službu;
- tretman osoba sa HIV-om i AIDS-om na Kosovu; itd.

Pored gore pomenutih pitanja, ombudsman je izdao preporuke ili izrazio svoje mišljenje na žalbe koje su podnela fizička ili pravna lica koja se bave:

- Usklađivanjem Zakona br. 6 / L-012 o glavnom gradu Republike Kosovo, Prištini, sa Zakonom br. 04 / L-076 o policiji;
- Izmenom Administrativnog uputstva MALS br. 2014 / 01 o postupku za imenovanje potpredsednika opštine;
- pitanjem neobnavljanja radnih dozvola geodeta druge kategorije i za neusklađivanje zakonskih odredbi sekundarnog zakonodavstva;
- administrativnim porezom u iznosu od 30 evra određenog od strane Lekarske komore, za pokretanje disciplinskog postupak protiv lekara;
- izmenom Administrativnog uputstva br. 02 / 2014 o registraciji i funkcionisanju nevladinih organizacija;
- uslovljavanjem članstva u Udruženju slepih Kosova da se opreme sa knjižicama slepih, radi sticanja prava i pogodnosti zagantovanih Zakonom br. 04 / L-092 za slepa lica;
- čuvanjem i brisanjem ličnih podataka o licima uključenim u informacioni sistem policije Kosova (ISPK)
- nepreduzimanje odgovarajuće mere u smislu oslobađanja javnih prostora u Kosovu Polju;
- uskraćivanjem prava na obrazovanje deci sa ograničenim sposobnostima u Resursom centru za učenje i savetovanje "Xheladin Deda" u Peći;
- profesionalnom procenom dece sa ograničenim sposobnostima u odgovarajućim dečjim sredinama kako bi im se omogućilo adekvatno obrazovanje u skladu sa njihovim individualnim potrebama;
- neadekvatno upravljanje sanitarnom deponijom otpada u Velekincima opštine Gnjilane.

Broj preporuka koje je Ombudsman uputio Vladi i njenim službenicima je 41 od kojih je samo 9 sprovedeno do sada, dok se druge nisu sprovele ili su u procesu sprovođenja. Ovde bi trebalo razjasniti da ombudsman deli pitanje sprovođenja preporuka i odgovara na zahteve ombudsmana tokom istrage slučajeva. S obzirom na odgovor na zahteve ombudsmana tokom faze istrage, situacija

je relativno zadovoljavajuća, međutim, neki vladini resori su potpuno neodgovorni na zahteve ombudsmana, u kom slučaju treba izdvojiti Ministarstvo onostranih poslova i Ministarstvo obrazovanja, nauke i tehnologije.

Što se tiče lokalne uprave, ombudsman je uputio 18 preporuka, od kojih su sprovedene samo 3, dok je odgovornosti opština na zahteve ombudsmana tokom faza istrage sasvim zadovoljavajuća.

Ombudsman naglašava da mnoga pitanja predstavljena u godišnjem izveštaju o izvršnoj vlasti za 2018. godinu nisu tretirana od strane nadležnih organa, ali i od Skupštine Republike Kosovo, s obzirom da godišnji izveštaj za 2018. godinu ni Skupština nije razmatrala, iako je podnesen u roku.

Reforma u javnoj upravi

Ombudsman pozdravlja inicijativu za regulisanje javnog sektora, kako u pogledu organizacije, tako i u pogledu regulisanja pitanja plata, ceneći i pomoć Evropske unije u reformi uprave. Reformisana javna uprava u skladu sa Ustavom, principom podele vlasti i vladavinom zakona, osnova je funkcionisanja države. Međutim, prema oceni ombudsmana, paket zakona o administrativnoj reformi, naročito zakon br. 06 / L-114 o javnim službenicima i Zakon br. 06 / L-111 o platama u javnom sektoru izgleda da nije u skladu sa Ustavom i vladavinom zakona uopšte.

Zakon o javnim službenicima daje Vladi Republike Kosovo nadležnosti da stvori pravnu osnovu za zapošljavanje javnih službenika u institucijama Republike Kosovo, uključujući javne službenike u nezavisnim institucijama, kao i u drugim subjektima iz javnog sektora, bez obzira na specifičnosti ustavnog statusa ovih entiteta. Ombudsman smatra da Zakon o javnim službenicima nije uzeo u obzir činjenicu da različiti subjekti u javnom sektoru su posebno regulisali organizaciona pitanja, funkcionalna i pitanja delatnosti u skladu sa Ustavom Republike Kosovo i sa njihovim organskim zakonima.

Zakon o platama u javnom sektoru, između ostalog, utvrđuje sistem plata i naknada za državne službenike koji se plaćaju iz državnog budžeta i pravila za određivanje zarada radnika u javnim preduzećima na Kosovu. Zakon o platama u javnom sektoru ovlašćuje Vladu Republike Kosovo i Skupštinu Republike Kosovo da donesu podzakonske akte za sprovođenje ovog zakona. Ombudsman smatra da ovaj zakon i Aneks jedan (1) ovog zakona nisu uspeali da prenesu ustavni duh u smislu podele vlasti, jednakosti pred zakonom i ne garantovanje imovinskih prava. Štaviše, ombudsman smatra da ovaj zakon nije u skladu sa principima vladavine zakona, zbog nedostataka u pogledu njegove jasnoće, tačnosti i predvidljivost. Ombudsman je primio više od 40 žalbi različitih subjekata javnog sektora podnetih protiv Zakona o platama u javnom sektoru, uključujući žalbe zdravstvenih, obrazovnih, policijskih i civilnih službenika.

Ombudsman je na Ustavnom sudu pokrenuo pitanje usklađenosti Zakona br. 06 / L-114 o javnim službenicima i Zakon br. 06 / L-111 o platama u javnom sektoru sa Ustavom Republike Kosovo i takođe je tražio izricanje privremenih mera u oba zakona kako bi se izbegla nepopravljiva šteta koja bi mogla da se nanese sprovođenjem ovih zakona, posebno Zakona o platama.

Treba napomenuti da je ombudsman u izvještaju za 2017. godinu obavestio Skupštinu o svojim stavovima o povećanju plata vladinog kabineta, koje i dalje smatra neosnovanim u zakonu i protivno Ustavu. Smatramo da je takav rast plata negativno uticao na javni sektor, povećavajući pritisak na

Vladu i Skupštinu prilikom izrade zakona o platama u javnom sektoru i da je ovaj zakon doživeo neposredne promene degradirajući samu svrhu zakona i ugrožavajući budžetsku održivost i njegovo sprovođenje.

Kosovska agencija za privatizaciju i Posebna komora Vrhovnog suda

Uprkos činjenici da je Ombudsman primio oko 20 žalbi protiv KAP-a i Posebne komore, situaciju u vezi sa pitanjima koja se odnose na KAP-a i Posebno komore je ostala gotovo nepromenjena.

Žalbe se uglavnom odnose na odugovlačenja u podnošenju predmeta od strane Posebne komore, bilo za nadoknadu neisplaćenih plata zaposlenih privatizovanih društvenih preduzeća, ili u vezi sa imovinskim sporovima nepokretne imovine privatizovane od KAP-a.

Ombudsman smatra da postoji pozitivan pomak u činjenici da Zakon br. 06 / L-086 o Posebnoj komori Vrhovnog suda Kosova o pitanjima koja se odnose na Kosovsku agenciju za privatizaciju, stupio na snagu početkom jula 2019. godine. Ovim zakonom su izbegnute prepreke povećanju broja sudija u Posebnoj komori, o čemu je Ombudsman više puta izveštavao u Skupštini. Što se tiče sprovođenja Zakona, postoje pozitivni događaji, jer je 24. decembra 2019. godine predsednik Republike dekretovao 4 sudije i Sudski savet je povećao broj stručnih saradnika, prevodilaca i pravnih službenika odmah nakon stupanja na snagu zakona. Ovim se očekuju pozitivna poboljšanja u vezi prava na pravično i nepristrasno suđenje u odlučivanju slučajeva.

Javna preduzeća

Tokom izveštajne godine podneto je 58 žalbi protiv javnih preduzeća, od kojih je 21 otvoreno za istragu, dok je jedan slučaj otvoren za istragu po službenoj dužnosti.⁴⁰ Žalbe se uglavnom odnose na neodgovaranje na zahteve upućene javnim preduzećima, ograničavanjem pristupa javnim dokumentima, neizvršenjem pravosnažnih sudskih odluka, itd. Tokom istrage žalbi i postupaka ombudsmana, na zahtev podnosioca žalbe rešeno je 7 žalbi.

Ombudsman je izdao Izveštaj sa preporukama⁴¹ u pogledu uslovljavanja isključenja sa mreže grejanja do potpunog izmirenja duga, u skladu sa unutrašnjim propisom TERMOKOS-a. Tokom tretmana slučaja, ombudsman je ustanovio da je interna uredba TERMOKOS-a u suprotnosti sa Uredbom Regulatornog ureda za energiju o isključenju i ponovnom uključenju kupaca u energetskom sektoru i uputio je preporuke TERMOKOS-u i RUE-u u vezi sa usklađivanjem unutrašnje uredbe TERMOKOS-a sa uredbom RUE. Ombudsman je dobio odgovor od RUE sa obavezivanjem da će ovi propisi biti usklađeni.

Ombudsman navodi da je uslovljenost kao brzi oblik naplate duga metoda sa kojom se često susreću ne samo javna preduzeća u javnom vlasništvu, već i različiti izvori izvršne vlasti da su takvi slučajevi prijavljeni kroz pojedinačne izveštaje, kao i godišnji izveštaji Ombudsmana.

⁴⁰ 595/2019 - KMSK ./ N.P protiv javnog preduzeća (JP) "Okolina" u Uroševcu, zbog uskraćivanja prava zaposlenih u ovom preduzeću da odu tokom radnog vremena

⁴¹ Slučaj A. br. 131/2018.

Odgovornost za životnu sredinu

Ustav je odgovornost zemlje za zaštitu životne sredine postavio u poglavlju ljudskih prava i osnovnih sloboda,⁴² a takođe je i zaštita životne sredine definisana u osnovnim vrednostima među principima na kojima počiva ustavni poredak zemlje.⁴³

Tokom izveštajne godine, Institucija ombudsmana je nastavila sa istragom, nadgledanjem slučajeva povezanih sa pravom na bezbednu i zdravu životnu sredinu i promovisanje tog prava. Ove istrage su pokazale da su akcije za jačanje sprovođenja zakona dale odgovarajuće smernice politikama za zaštitu životne sredine i saniranje problema životne sredine kao i poboljšanja stanja životne sredine treba dati prednost.

Stanje vazduha, vode i zemlje čak i tokom godine o kojoj izveštavamo nije se poboljšalo. Takvo stanje životne sredine ugrožava zdravlje građana. Nije primećena značajna aktivnost koja bi direktno uticala na poboljšanje kvaliteta vazduha. Izgradnja hidroelektrana izazvala je nezadovoljstvo i reakciju javnosti.

Nije bilo poboljšanja ni u pogledu prava na privatnost uživanja doma i zaštite od buke. Nadležni organi još nisu usvojili novi zakon. Ekološka taksa, predviđena Zakonom o putnoj i ekološkoj taksi za vozila,⁴⁴ i dalje se ne koristi u skladu sa njenom namerom. Koordinacija i saradnja aktivnosti nadležnih institucija za efikasno rešavanje problema životne sredine i dalje ostaje izazov. Nisu primećeni dugoročni planovi za poboljšanje planiranja životne sredine, kao i upravljanja otpadom i deponijama.

U oblasti životne sredine generalno postoji mali napredak koji je uglavnom obeležen usvajanjem relevantnih strategija u pitanjima zaštite životne sredine.⁴⁵

Promovisanje i obrazovanje o pravu građana na bezbedno i zdravo životno okruženje ostaje u ranoj fazi. Došlo je do poboljšanja u informisanju i obrazovanju javnosti o uticaju životne sredine na javno zdravlje od strane nadležnih zdravstvenih ustanova. Za razliku od prethodnih godina, primećeno je pojačano angažovanje civilnog društva u oblasti zaštite životne sredine. Preostaje da se pojača uloga medija u pogledu podizanja svesti i obrazovanja javnosti o značaju zaštite životne sredine i informisanju o dobrim praksama i uticaju na prava čoveka.

Nije primećen ozbiljan napor da se preduzmu radnje za pridruživanje Globalnoj inicijativi za ciljeve održivog razvoja.⁴⁶

⁴²Ustav Republike Kosovo, član 52, st. 2, Odgovornost za životnu sredinu, „Javne vlasti su posvećene da svima garantuju mogućnost uticaja na odluke o okruženju u kome on / ona živi..”

⁴³Da tu, Član 7 [vrednosti]

1. Da tu, ustavni poredak Republike Kosovo zasnovan na principima slobode, mira, demokratije, jednakosti, poštovanja ljudskih prava i sloboda i vladavine zakona, nediskriminacije, imovinskih prava, zaštite životne sredine, socijalne pravde, pluralizma.

⁴⁴Zakon br. 04 / L-117 o drumskom i ekološkom porezu na vozila, član 1, stav 2. Ovaj zakon takođe reguliše uvođenje ekološkog poreza na vozila registrovana na Kosovu i za strana vozila. Cilj ekološkog poreza je da poveća kvalitet zaštite životne sredine.

⁴⁵Izveštaj o Kosovu * 2019, „Kosovo je u ranoj fazi priprema u oblasti životne sredine i klimatskih promena. Mali napredak je postignut, uglavnom usvajanjem relevantnih strategija, ali ozbiljni ekološki problemi i dalje utiču na sredstva za život i zdravlje stanovništva..”

Ombudsman je podelio letak „*Odgovornost za životnu sredinu*”⁴⁶, u cilju informisanja građana o njihovom pravu na bezbedno i zdravo okruženje, kao i informisanje nadležnih institucija koje obezbeđuju poštovanje ovog prava.

Ombudsman je 25. februara 2019. godine, u vezi sa nezadovoljstvom građana i civilnog društva izraženog kroz proteste zbog izgradnje hidroelektrana na reci Lumbardhi, u saopštenju za medije tražio od vlasti da poštuju pravo na učešće javnosti u odlučivanju i pravo na informacije o pitanjima zaštite životne sredine, kao procesi koji moraju prethoditi bilo kojem projektu sa uticajem na životnu sredinu. Takođe je tražio da država uspostavi pravilan balans između interesa građana u zaštiti životne sredine, održivom razvoju i hidroenergetskom razvoju.

22. marta 2019. godine, povodom Svetskog dana vode, Ombudsman je putem saopštenja za medije pozvao građane i institucije da pored ustavne obaveze zaštite životne sredine treba da poštuju i pravo svakoga na pristup informacijama, na učešće u odlukama vezanim za vodu i ostvarivati prava na pravdu. Takođe je objavljen video spot “*Pravo na bezbedno i zdravo okruženje!*”, čiji je cilj bio prenošenje poruke da „zaštitom životne sredine štitimo Ustav, život i zemlju”. Video spot prikazuje uticaj zagađenja vazduha, vode i tla na zdravlje ljudi i njihovu vitalnu ulogu u ljudskom blagostanju.

22. marta 2019. godine objavljen je, video spot “*Stop diskriminaciji!*”, sa ciljem promovisanja životne sredine sa mogućnostima za jednak pristup i bez diskriminacije za sve, bez razlike, na putu i objektima.

5. juna 2019. ombudsman je u saradnji sa Nacionalnom revizorskom kancelarijom na Kosovu, povodom Svetskog dana životne sredine, organizovao okrugli sto na temu: “*Bezbedna i zdrava životna sredina – pravo čoveka i ustavna odgovornost*”. Okrugli sto je organizovan sa ciljem da se razgovara o stanju životne sredine na Kosovu i pronalaženja modaliteta za adekvatno rešavanje problema zaštite životne sredine od strane nadležnih institucija. Naglašena je i važnost saradnje javnih institucija sa Ombudsmanom i generalnim revizorom kako bi se preduzele akcije za poboljšanje životne sredine u zemlji.

Ombudsman je bio deo aktivnosti koje su organizovane u junu 2019. godine u okviru projekta “*Zagovaranje za zaštitu životne sredine i energetske efikasnosti na Kosovu*”, sprovedene od Environmentally Responsible Action (ERA) group, u partnerstvu sa BIRN-om Kosovo, TV Mreža i Bankwatch-om. Održani su sastanci sa građanima, novinarima, aktivistima za ljudska prava i predstavnicima civilnog društva u Prištini, Uroševcu, Gnjilanu i Đakovici i predstavljena su pitanja zaštite životne sredine iz perspektive ombudsmana.

Dana 16. septembra 2019. Ombudsman je prisustvovao Kosovskoj nedelji održivog razvoja (KSDW), na temu “*Zaštita životne sredine: uslov za regionalnu saradnju i dobro upravljanje*”. Na ovom događaju razgovarano je o pitanjima zakonodavstva o životnoj sredini iz perspektive ombudsmana.

⁴⁶Ciljevi održivog razvoja: pristup čistoj vodi i sanitarna zaštita; obezbeđivanje pristupačnog, pouzdanog, održivog i modernog pristupa energiji za sve; čine gradove i naselja u kojima žive ljudi inkluzivni, odgovarajući i održivi; preduzimanje hitnih mera za borbu protiv klimatskih promena i njenih uticaja; zaštita od vode; zaštita, obnova i održiva promocija zemaljskog ekosistema, održivo upravljanje šumama, borba protiv dezertifikacije, sprečavanje degradacije zemljišta i sprečavanje gubitka biološke raznolikosti.

⁴⁷<https://www.oik-rks.org/2018/11/01/e-drejta-per-mjedis-te-sigurt-dhe-te-shendetshem/>

10. decembra 2019., povodom obeležavanja Međunarodnog dana ljudskih prava, Ombudsman je u saradnji s civilnim društvom, treću godinu zaredom, organizovao marš. “*Ustani za ljudska prava*”. Cilj ovog marša bio je da se pošalje poruka o dodatnom sveobuhvatnom i međuinstitucionalnom angažovanju u zaštiti ljudskih prava, sa posebnim naglaskom na zaštitu prava za bezbedno i zdravo životno okruženje. Ombudsman je u svojoj završnoj reči izrazio zabrinutost zbog problema sa životnom sredinom sa kojima se zemlja suočava, poput: zagađenja vazduha, vode i zemlje, nedostatka zelenih površina, degradacije zemlje i reka, izgradnje hidroelektrana, problema sa bukom, lošim upravljanje otpadom.

Vazduh

Stalni problem koji ima ozbiljan uticaj na pravo građana na bezbedno i zdravo okruženje i ozbiljnu pretnju po zdravlje građana⁴⁸ je nastavio da bude, kvalitet vazduha. Iako ne postoji detaljna studija o podeli i koncentraciji zagađivača, energetski sektor⁴⁹, transport i industrija (kvalitet naftnih derivata⁵⁰), poljoprivreda, otpad⁵¹ kao i sistem grejanja nekološkim materijalom (drvo i ugalj)⁵² ostaju da budu najveći zagađivači u zemlji.

Čak i tokom 2019. godine, zabeleženo je prekoračenje prašine u obliku PM 10 i PM 2.5⁵³, na nekim lokalitetima zemlje. Značajna prekoračenja maksimalno dozvoljenih vrednosti (VML)⁵⁴ registrovana su na većini stanica za praćenje tokom januara, februara, oktobra, novembra i decembra.⁵⁵

Uprkos ozbiljnim problemima sa kvalitetom vazduha, pronalaženje mesta bez akcionog plana i dodatnih zaštitnih mera, i ove godine, u vreme krize sa prekoračenjima, januara-februara i oktobra, novembra i decembra, ukazuje na neuspeh nadležnih organa da poštuju ustavna odgovornost za zaštitu životne sredine, i da izvrši obaveze utvrđene Zakonom br. 03 /L-160 o zaštiti vazduha od zagađenja i Zakon br. 03 /L-025 o zaštiti životne sredine. Još nije formirana međuministarska radna grupa za zaštitu zagađenja vazduha.

Nisu preduzete nikakve mere u vezi sa obavezama proisteklim iz rezolucije Skupštine Kosova o zagađenju vazduha,⁵⁶ od 2. februara 2019. Obveza države da sprovede mere energetske efikasnosti i dalje ostaje na volji pojedinca, bez institucionalne podrške i bez bilo kakvog oblika državne subvencije. Nisu primećene značajnije promene u proširenju mreže kogeneracije⁵⁷, u proširenju i

⁴⁸ Izveštaj o Kosovu 2019, „Kvalitet vazduha i dalje predstavlja veliku pretnju po zdravlje ljudi“, str. 84.

⁴⁹ Kosovska agencija za zaštitu životne sredine, Izveštaj o stanju životne sredine Kosova za 2018.

⁵⁰ Nacionalna kancelarija revizije, , Izveštaj, oktobar 2019., Sistem kontrole i nadzora kvaliteta naftnih derivata, “Postojeći sistem kontrole kvaliteta i praćenja naftnih derivata nije u stanju da obezbedi kvalitet naftnih derivata u uvozu i na domaćem tržištu“, “Kvalitet naftnih derivata u uvozu nije obezbeđen na odgovarajućem nivou”.

⁵¹ Institut za razvojnu politiku / INDEP, Kvalitet vazduha na Kosovu, ka evropskim standardima, str. 14.

Kosovska agencija za statistiku, Serija 2: Anketa o poljoprivrednom i životnom okruženju, Pregled industrijskog otpada, 2018, decembar 2019.

⁵² Institut za razvojnu politiku / INDEP, Kvalitet vazduha na Kosovu, U pravcu evropskih standarda, str. 5

⁵³ Kosovska agencija za zaštitu životne sredine, Izveštaj o stanju životne sredine Kosova za 2018. godinu.

⁵⁴ Administrativno uputstvo 02/2011 o normama kvaliteta vazduha, dozvoljeno je 35 dana prekoračenja PM10 u roku od godinu dana.

⁵⁵ <https://kallxo.com/gjate/perballja-e-kosoves-me-vrasesin-e-heshtur/>. “Na Kosovu je broj dana sa dozvoljenim zagađenjem 35, dok je samo ove godine (2019.) taj broj dostigao 50 dana sa zagađenjem vazduha iznad dozvoljenih vrednosti”.

⁵⁶ Rezolucija Skupštine Kosova o zagađivanju vazduha, 2. februara 2019., član 7. ”

⁵⁷ Na istom mestu, član 7. ”

ponovnom uzgoju zelenih površina i šuma;⁵⁸ pružanju olakšica za građane za zamenu štetnih neekoloških metoda grijanja sa čistim alternativnim ekološkim metodama;⁵⁹ u poboljšanju javnog prevoza;⁶⁰ u tehničkoj kontroli vozila, kao ni u upravljanju gradskim i industrijskim otpadom. Neuspeh nadležnih organa da preduzmu konkretne i efikasne radnje za poboljšanje kvaliteta vazduha na ograničenje prava na bezbedno i zdravo okruženje kada se uzmu u obzir kratkotrajni efekti zagađenja zraka česticama, što dovodi do povećanja broja pacijenata sa bronhijalnom astmom, hroničnim bronhitisom, hroničnom opstruktivnom plućnom bolešću u starijoj životnoj dobi, povećanim prijemom u bolnicu za kardiovaskularne i respiratorne bolesti, rakom, skraćivanjem života i povećanom stopom mortaliteta⁶¹.

Zabeleženo je poboljšanje u informacionom sistemu kvaliteta vazduha. Dan praćenja, nastavlja da bira sam operator i može da ne predstavlja realno stanje preuzimanja operatora, tačnost izveštavanja operatera i dalje ostaje indikativna i nije realna. Izveštaji operatora ne verifikuju nadležne nadzorne organe / inspekcije. Sredstva za merenje vazduha primljena su ove godine, ali nisu funkcionisala do kraja godine. Stanice za praćenje nastavile su da rade sa raznim problemima. Podaci generisani ovim stanicama izveštavaju o ukupnom stanju kvaliteta vazduha, bez identifikacije izvora preuzimanja (energija, transport, domaćinstva, grejanje itd.). Nedostaci u funkciji nekih parametara u različitim vremenskim periodima usled oštećenja, kvarova ili jednostavno nedostatka servisiranja⁶² dovode u pitanje relevantnost informacija.

Jedan od utvrđenih problema, koji utiču na zagađenje vazduha, je nedostatak upravljanja otpadom i uticaj mirisa na životnu sredinu. Što se tiče situacije na stanici za prenos otpada u ulici „Ali Ibra“ u Đakovici, ombudsman se obratio Nacionalnom institutu za javno zdravstvo (NIJZ)⁶³, sa zahtevom da se proceni uticaj mirisa na javno zdravlje. 1. novembra 2019. godine, NIJZ putem procene br. 01/1261, o sanitarno-higijenskoj i epidemiološkoj situaciji, utvrdio je da se *“stanje u naselju „Ali Ibra” u Đakovici predstavlja rizik za zdravlje građana, otkrivši da trenutno nema epidemije, ali može se dogoditi kao rezultat stvorene situacije na terenu”*. Dislokacija deponije jedna je od 15 preporuka NIJZ za MŽPP i opštinu Đakovica, sprovođenje ovih preporuka nadgleda IO.

Problemi i propusti u prostornom planiranju u procesu kontrole izgradnje zgrada čine da ventilacioni sistemi i odžaci zgrada ograničavaju pravo na sigurno i zdravo okruženje, pravo na privatnost i uživanje u kućama građana.⁶⁴

Voda

Čak i ove godine zakonska obaveza za održivi razvoj i korišćenje vodnih resursa, kao neophodnih za javno zdravlje, zaštitu životne sredine i društveno-ekonomski razvoj zemlje, i dalje je veoma

⁵⁸ Na istom mestu, član, 8.

⁵⁹ Na istom mestu, član 9

⁶⁰ Na istom mestu, član 13

⁶¹ Nacionalni institut za javno zdravlje Kosova, Analiza zagađenja vazduha na Kosovu, Priština, 24. decembra 2019

⁶² Na istom mestu, str. 27.

⁶³ A. br. 750/2019

⁶⁴ A. 342/2018

dvosmislena. Nadležni organi za administraciju i upravljanje vodnim resursima⁶⁵ nisu pružili zaštitu resursa od zagađenja, prekomerne upotrebe i zloupotrebe.

Neuspeh u upravljanju otpadom, posebno rudarstvom⁶⁶, ispuštanja operatora, nekontrolisana urbanizacija, intenzivna poljoprivreda su faktori koji i dalje utiču na zagađenje vode. Nekomolirano iskorištavanje vodnih resursa i oštećivanje korita rijeka izvan kapaciteta i dalje ostaje jedan od oblika degradacije vodnih resursa, s nepopravljivim posljedicama u ekosistemu. Obrada rečnog supstrata i dalje se nastavlja; iskopavanje dubokih jama, u blizini i u rekama; zajednički iskop spajanja malih grana u glavne reke; izgradnja puteva na koritima rijeka; promena prirodnog toka reka; erozije zemlje; smanjenje stabilnosti rečnog supstrata, posebno u slučaju poplava; kao i prirodne promene ekosistema reke, flore i faune.

Preventivne mere, mere za smanjivanje upotrebe i sprečavanje zagađenja, princip zagađivač plaća a korisnik plaća i dalje ostaju zakonski neizvedive odredbe. Iako je zakonom zabranjeno, nastavlja se sa vađenjem peska, šljunka, kamenja, taloženja tla, odlaganja otpada, čvrstih materijala i ispuštanja neobrađene tečne materije u vodene tokove, jezera, akumulacije i njihove obale. Ekstremno zagađenje od neobrađene kanalizacije u reke i mirise i dalje ograničava ne samo pravo na sigurno i zdravo okruženje, već i privatnost građana i uživanje u imovini građana. Nedostatak obrade reka pre faze ispuštanja u reke ocenjuje se kao jedan od glavnih zagađivača površinskih voda. Broj postrojenja ostaje prilično ograničen dok je njihova ugradnja još uvek u fazi planiranja. Ispuštanje otpadnih voda i industrijske čine reke Sitnica, Ibar, Drenica, itd. da budu najzagađenije reke na Kosovu. Tokom izveštajne godine Ombudsman je istraživao degradaciju reke Gračanika i uticaj zagađenja na prava građana⁶⁷.

Kosovo, posebno istočni deo, u toku izveštajne godine je karakterisala slaba kiša i pad nivoa vode.

Vodni resursi u zemlji i dalje se koriste i od strane operatora i industrije. Najveći korisnici vode i dalje su KEK, Feronikeli i Sharrcem. Alarmantno se procenjuje ne kontrolirani protok vode deponije Mirash i deponije pepela u Obilić (plavo jezero GDE SE vrši ispuštanje vodovodne vode), i prodiranje u podzemne vode⁶⁸. Takođe, nastavlja se ispuštanje teških metala tokom tehnološkog procesa kompanije Feronikeli. Sadržaj teških metala u početnoj rudi kao što su Fe, Ni, Co, Cd, Cr, As, Pb itd. i metalurški procesi koji prate ceo proces karakterišu Feronikel zagađivač kategorije A⁶⁹.

Hidroelektrane

Izgradnja hidroelektrana u zemlji izazvala je mnogo reakcija i nezadovoljstva građana i civilnog društva. Proces rada hidroelektrana praćen je velikom nejasnoću zbog nedostatka transparentnosti institucija odgovornih za zakonitost njihovog rada, posebno u pogledu poštovanja procesa učešća javnosti u donošenju odluka i pristupa informacijama. Mali kapacitet proizvodnje električne energije u

⁶⁵ Zakon br. 04 / L-147 o vodama na Kosovu Član 13, Odgovornosti Ministarstva 1. Ministarstvo je odgovorno za: 1.5. administriranje i upravljanje svim vodnim resursima na teritoriji Republike Kosovo; 1.6. obavljanje svih administrativnih, stručnih i drugih organizacionih i razvojnih poslova i aktivnosti predviđenih ovim zakonom;

⁶⁶ Kosovski izveštaj za 2019. godinu, „Opasni rudni otpad, kao i industrijski ispusti direktno u reke i industrijske deponije i dalje predstavljaju ozbiljan rizik zemlji i vodu”.

⁶⁷ Ex Officio, 631/2019.

⁶⁸ Hydrogeochemical analyses of the ground water in the Mirash landfill area and problem analysis Control report, GIZ 2016, M. Sc. Eng. Evelina Rathje i emisija “Teta në Kosovë”, 24 maja 2018.

⁶⁹ Kosovska agencija za zaštitu životne sredine, Izveštaj o stanju životne sredine Kosova 2018, str.52.

odnosu na ozbiljan uticaj na životnu sredinu, prekid protoka vode i degradacija staništa, dovoljni su pokazatelji neposredne potrebe za pažljivim preispitivanjem politika rada hidroelektrana i upotrebe vode za proizvodnju električne energije.

S obzirom na to da se pitanje rada hidroelektrana u Dečane i Štrpce prati s velikom nejasnoćom, a odgovorne institucije nikada nisu bile dovoljno jasne u pogledu zakonitosti rada hidroelektrana, dok su njihovi postupci nastavili da blede u pravcu rešavanja pitanja, dok su reakcije i nezadovoljstvo građana i civilnog društva porasli 17. jula 2019, Ombudsman se obratio ministru MŽPP-a sa zahtevom za privremene mere.

Dok se u javnosti vodi široka i sveobuhvatna rasprava o ovom pitanju, odgovorne institucije nikada nisu bile dovoljno jasne u pogledu zakonitosti rada hidroelektrana i njihovi postupci i dalje blede u pravcu rešavanja dok su reakcije i nezadovoljstvo građana i civilnog društva u porastu. Svi dosadašnji napori organa za rešavanje problema i nezadovoljstvom građana pokazuju se kao neefikasne sredstva za rešavanje problema.

Primećujući da se u ovom slučaju bavimo uticajem na životnu sredinu i vodu, Ombudsman je na osnovu zakona br. 04 / L-147 o vodama na Kosovu, čija je svrha da se zaštitite vodni resursi od zagađenja, prekomerne upotrebe i zloupotrebe, što jasno utvrđuje da je Ministarstvo životne sredine i prostornog planiranja odgovorno za sprovođenje zakona i propisa, podzakonskih akata u oblasti vodnih resursa, uključujući i druge zakone iz oblasti životne sredine, smatra da je Ministarstvo nadležno telo koje treba da pruži jasna objašnjenja o ovom pitanju.

Zemlja

Pravo građana na sigurno i zdravo okruženje i dalje je ograničeno zagađivanjem i degradacijom tla. Nedostaju posebne politike i mere koje bi uticale na zaštitu zemljišta i koje bi sprečile ekološke i socioekonomske posledice degradacije zemljišta.

Promena korišćenja zemljišta iz poljoprivrednog u građevinsko zemljište, zauzimanje zemljišta sa otpadom razne vrste proizvedeno industrijom, rudarstvom, kamenolomom, transportom, radioaktivnim materijalima i gradskim otpadom, vađenje uglja površinskim kopanjem, ispuštanje otpadnih voda, nastavile su da izazivaju promene u hemijskim, fizičkim ili biološkim svojstvima tla što je rezultiralo slabljenjem njegovog proizvodnog potencijala.⁷⁰ Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i ruralnog razvoja i opštine nemaju tačne podatke o promenjenom zemljištu. Informacioni sistem o zemljištima još uvek nedostaje.

Bez obzira na zahteve Zakona o prostornom planiranju za održiv i uravnotežen razvoj, zaštitu poljoprivrednog zemljišta i životne sredine, nastavlja se ne ozbiljno angažovanje nadležnih centralnih i lokalnih vlasti odgovornih za kontrolu brzog pretvaranja poljoprivrednog zemljišta u građevinsko.

⁷⁰ Na istom mestu, str. 27. "Površina zemljišta sa građevinama u 2001. godini, 24978,47 ha, dostigla je 51057,52 ha u 2018. godini"

Uspostavljanje i rad kamenoloma u zemlji, posebno ilegalnih operatera⁷¹ i dalje predstavlja jedan od ozbiljnih problema u zemlji. Pitanje rada, poštovanje procedura za zakonitost obrade ostaje pitanje koje treba pažljivo razmotriti, zbog proceduralnih nesigurnosti.

Tokom izveštajne godine Ombudsman je vršio istrage zakonitosti o radu obrade kamenoloma postavljeno na mesto "Shpella e Kusarit", u selu Kusari, u opštini Đakovica⁷². Posle nezadovoljstva i reakcije u obliku protesta stanovnika sela Kusar, Dol, Peteršan, Lipovec i Rača zbog uticaja na životnu sredinu i nepravilnosti u radu kamenoloma, Ministarstvo životne sredine i prostornog planiranja povuklo je saglasnost za upotrebu kamenoloma.

Uključivanje šumskih područja u okviru zaštićenih zona nije sprečilo dalje oštećenje šumskih površina. Nastavljena je seča šuma, nezakonita gradnja u zaštićenim zonama i izgradnja puteva. Pošumljavanje ne uspeva da bude u približnoj proporciji sa degradacijom šumskih površina.

Otpad

Uprkos uticaju zagađenja od otpada na životnu sredinu i zdravlje ljudi, kao i dugoročnim i nepopravljivim posledicama, nadležni organi još uvek nisu uspeali da preduzmu efikasne mere za poboljšanje upravljanja otpadom i deponijama. Nije preduzeti ni jedan korak da se uskladi sa globalnom inicijativom za održivi razvoj, gde bi se uključivalo ponovna upotreba, prerada i recikliranje otpada. Prikupljanje, transport, obrada i konačno odlaganje otpada, uključujući praćenje i brigu čak i nakon završetka ovih aktivnosti, su pitanja koja sada zahtevaju brže akcije i ozbiljan nadzor države.

Regionalne sanitarne deponije za otpad Mirash (Priština), Dumnica (Podujevo), Velekinca (Gnjilane) i Landovica (Prizren), uprkos obavezama za upravljanje otpadom predviđanim Zakonom br. 02 /L-30 o Otpadu, stvarajući uslove za smanjenje opasnosti od otpada, i dalje nastavlja ju da rade sa problemima kao što su: ne funkcioniranje sistema za pumpanje deponija; loša kompresija deponiranog otpada i nedovoljna pokrivenost otpadom; ispuštanje neobrađenih voda sa deponija na zemlju, reke i njihovo ubacivanje u podzemne vode.

Zagađivanje upotrebom ambalaže i plastičnih kesa zahteva ozbiljno razmatranje i zabranu upotrebe i zamenu sa materijalom koji se može reciklirati.

Ombudsman, u vezi neuspeha sa upravljanjem sanitarne deponije u selo Veleknici u opštini Gnjilane, *Ex officio* je objavio izveštaj sa Preporukama br. 479/2017. U ovom izveštaju su identifikovani problemi neuspeha za održavanje deponije pod kontrolom i lakog prodora neovlašćenih lica, u čestim slučajevima maloletnika na deponiju, Ombudsman je ocenio da je neuspeh u uspostavljanju održive ograde koja bi ometala pristup neovlašćenim licima, što je i rezultiralo gubitkom života, jeste jedan pokazatelj kršenja prava na sigurno i zdravo okruženje građana. Izveštaj takođe identifikuje i neuspeh Inspektorata Ministarstva Životne Sredine i Prostornog Planiranja i Opštinskog Inspektorata za

⁷¹ <https://www.kosovo-mining.org/aktivitet/komunikate-per-media-prishtine-31-dhjetor-2019/>, "Tokom 2019. godine, inspektorat NKRM u akciji za sprovođenje Operativnog plana za sprečavanje i zabranu ilegalnih poslova, zajedno sa Policijom Kosova, inspekcijom za životnu sredinu, inspekcijom za šume i opštinskim inspektoratima. Po završetku ove akcije na 194 meste su postavljene trake za prekid rada od kojih su 99 separacija, 16 za korišćenje, 78 betonskih i asfaltnih baza i postrojenja za obradu".

⁷² Ex Officio 416/2019.

preduzimanje mere u skladu sa važećim zakonodavstvom za nadgledanje operatera koji upravlja deponijom otpada.

Buka

Pravo na privatnost građana u zemlji i raspolaganje imovinom i dalje se ugrožava od buke, vibracija i buke koju emituju industrijski operatori, hotelijeri, transport i pojedinci. I ove godine, napori Ministarstva Životne Sredine i Prostornog Planiranja za donošenje zakona koji bi garantovao izbegavanje, sprečavanje ili smanjenje na prioritetoj osnovi štetnih uticaja, uključujući štete kao rezultat izloženosti buci u okolini, ostalo je samo u obliku nacrt zakona. Takođe, nije primećena nikakva intervencija u postavljanju panela na autoputevima, koji bi zaštitili naselja od buke.

Zona od posebnog ekonomskog interesa " Polje Novi Kop"

Stanovnici zone od posebnog ekonomskog interesa "Polje Novi Kop" koja nije eksproprijisana i dalje su žrtve neuspeha države za rešavanje tog pitanja. Stanje životne sredine je daleko od poželjnih standarda, a stope zagađenja prema postojećim izveštajima često prevazilaze dozvoljena ograničenja postavljena lokalnim zakonodavstvom. Uprkos pozitivnoj obavezi države, premeštaj, eksproprijacija ili premeštanje značajnog broja stanovnika iz tih područja, kao proporcionalna i efektivna mera za rešavanje problema, nije završena od 2004. godine. Odluka o devijaciji linije kopa zaobilaženjem preostalog dela sela Hade, građani je ostavilo u nedoumici, ograničavajući im pravo na bezbedno i zdravo okruženje, pravo na život, privatnost i raspolaganje imovinom i slobodom kretanja.

Prostorno planiranje

Nepoštovanje člana 52 Ustava, koji garantuje promovisanje jednog demokratskog procesa učešća javnosti u procesima planiranja zaštite životne sredine, kao i nedostatak transparentnosti, uticali su da umesto da se nastavi stvaranje prostora koji ne uspevaju da postignu uravnotežen razvoj, održiv, zasnovan na ekonomskim i potrebama javnosti.

Nedostatak koordinacije radnji između ministarstava, opština, lokalnih i međunarodnih organizacija sa ciljem usaglašavanja prostornog planiranja na Kosovu, uticao je da se građani i dalje suočavaju sa nedostatkom održivog uređenja prostora koji će im obezbediti jednak tretman, slobodno kretanje, adekvatan pristup javnim uslugama i visok kvalitet života. Kao ozbiljan uticaj na ljudska prava se ocenjuje neuključivanje interesa svih građana, posebno lica sa ograničenim sposobnostima, starih, dece, mladih⁷³, unutar detaljnih regulatornih planova.

Kvalitet života građana je i dalje otežan zbog nepoštovanje građevinskih uslova za izgradnju sledećih objekata: poštovanje procenta ukupne korisne površine zgrade u odnosu na površinu katastarske parcele; procenat ukupne zelene površine za apsorpciju atmosferskih padavina u odnosu na površinu katastarske parcele; minimalni zahtevi za parking; pravo na prirodno osvetljenje; adekvatni uslovi za javni pristup i tehnička infrastruktura; ograničenja zagađenja životne sredine; i buka⁷⁴, uslova za zaštitu od požara, poplava, zemljotresa itd. Inspeksijski nadzor i završni pregled i dalje funkcioniše sa problemima. Ostaje i dalje uznemiravajuće neuspeh države za poštovanje ljudskih prava, jednak

⁷³ Administrativno Uputstvo MSPP br. 01/2018 o Osnovnim Elementima i Zahtevima za Izradu, Sprovođenje i Nadgledanje Detaljnih Regulatornih Planova

⁷⁴ Zakon br. 04 / L-174 o Prostornom Planiranju, član 21, „Uslovi Gradnje“

tretman, slobode kretanja, adekvatan i nediskriminirajući pristup javnim uslugama za lica sa invaliditetom, zbog ne uključivanja njihovih potreba prilikom prostornog planiranja ,i dalje ostaje zabrinjavajuće. Takođe, nije primećeno nikakvo poboljšanje za olakšavanje pristupa objektima, posebno objektima javnih institucija, kako je predviđeno Administrativnim Uputstvom br. 33/2007 o Tehničkim Uslovima Građevinskih Objekata za pristup lica ograničene sposobnosti⁷⁵.

Ombudsman je tokom izveštajne godine *Ex officio* objavio Izveštaj sa Preporukama br. 340/2017 o položaju lica sa ograničenim sposobnostima u opštini Gnjlane, koji se odnosi o pitanju pristupa lica sa ograničenim sposobnostima (LOS) javnoj imovini, putnoj infrastrukturi. Izveštajem je utvrđeno da ne prilagođavanje /opravdani smeštaj lica sa invaliditetom, u skladu sa njihovim specifičnim potrebama, predstavlja diskriminaciju na osnovu invaliditeta, kako je predviđeno članom 1. Zakona o Zaštiti od Diskriminacije. Ombudsman je preporučio usvajanje Opštinske Strategije za lica sa invaliditetom i poboljšanje školske infrastrukture i stvaranje padina na pešačkim prelazima za lica sa ograničenim sposobnostima.

Ozbiljan problem u urbanim sredinama i dalje ostaje problem samovoljnog uzurpiranja javnih površina i neprestano zanemarivanje od strane javnih vlasti odgovornih za njihovo oslobađanje. Ombudsman, u Izveštaju sa preporukama za ne preduzimanje odgovarajućih mera za oslobađanje javnih površina u opštini Kosovo Polje⁷⁶, utvrdio da opština ne oslobađanjem javnih površina koja su uzurpirana ,onemogućilo je slobodno i nesmetano kretanje građana i preporučio Opštini Kosovo Polje, d u skladu sa svojim zakonskim nadležnostima i odgovornostima i u saradnji sa drugim nadležnim vlastima, da preduzme hitne mere za potpuno oslobađanje uzurpiranih javnih površina, kako bi se građanima omogućilo slobodno i nesmetano kretanje.

Ozbiljna pitanja koja zahtevaju hitno rešavanje, koja se odnose na direktan uticaj prava na život, pravo na sigurno i zdravo okruženje i pravo na imovinu, problemi su u vezi sa institucionalnim nadzorom procene usaglašenosti završenih zgrada be građevinske dozvole, drugih propisa i drugih važećih zahteva. Nedostatak nadzora i konačne potvrde o korišćenju objekata predstavlja neposrednu potrebu da nadležne institucije za preduzimanje odgovarajućih mera za procenu sigurnosti prostorija u skladu sa pravilima utvrđenim u građevinskom zakonodavstvu, a pre svega pravilima zaštite od prirodnih katastrofa. i druge katastrofe i one protiv zagađenja i degradacije životne sredine.

Putevi

Stanje trotoara / pešačkih staza ostaje isto. Takva situacija sprečava slobodno i nesmetano kretanje građana, posebno lica sa ograničenim sposobnostima. Nastavljen je trend izgradnje bez poboljšanja stanja pešačkih staza za građane. Prostori za kretanje pešaka i dalje su nedovoljne širine u odnosu na broj stanara; visina izvan određenih normi; nedostatak pristupnih elemenata i rampi koji bi omogućili neprekidnu vezu između različitih nivoa trotoara. Nije uočena nikakva promena u nesmetanom povezivanju sa javnim površinama i magistralnim putevima. Mesta za javni promet i dalje sa oštećenjima šahtova i rupa na putu, okupirana parkiranim vozilima, ogradama i hotelskim inventarom, robom i građevinskim materijalom, bez zaštitnih znakova ili znakova upozorenja.

⁷⁵ Administrativno Uputstvo br. 33/2007 o Tehničkim Uslovima Građevinskih Objekata za Pristup Lica Ogranicene Sposobnosti
Z.br.

Izgradnja na poljoprivrednim zemljištima novih naselja, kao i na postojećim sa niskom izgradnjom, bez procene uticaja na životnu sredinu zbog povećanja broja stanovnika i bez proširenja postojećih puteva, nastavljeno je istim trendom. Nisu postignuta poboljšanja u povezivanju kroz podvožnjake i nadvožnjake, što bi omogućilo lako, sigurno, brzo kretanje auto putem i regionalnim putevima. Na ovu situaciju utiče i nedostatak učešća građana na javnim raspravama, kao jedan vid u donošenju odluka u procesu izgradnje puteva.

Treba da se preduzmu mere za poboljšanje zaštitnih mera u školskim ustanovama i vrtićima, koje bi uticale na bezbednost dece.

Pravo na život i pravo na sigurno i zdravo okruženje u zemlji i dalje su ograničeni problemima i nedostacima u putnoj infrastrukturi zemlje. Preko 10% nesreće u našoj zemlji uzrokovano je faktorom puta. Grubost površina na putevima, mikro i makro deformacije puta, nedostatak rasvete na ulici, nedostatak odgovarajuće signalizacije, nedostaci signalizacije, nedostatak gradnje puteva, nedostatak odgovarajućeg održavanja elementi su koji čine našu zemlju drugi faktor uzroka saobraćajnih nesreća.⁷⁷ Isto tako, uključivanje teških vozila sa gradilišta na autoputeve, bez ikakvih preventivnih mera za sprečavanje širenja blata, povećava rizik za saobraćajne nesreće.

Ostalo

Pristup informacijama o životnoj sredini u zemlji teško se može pratiti, uprkos činjenici da je ovo pravo integrisano u sve zakone o životnoj sredini i garantuje svakom pravnom ili fizičkom licu pravo da bude obavешteno o stanju životne sredine. Preporuka Ombudsmana niz godina da se uklanjanje spiskova sa ekološkim sadržajem sa liste dokumenata ograničenih zakonom, primenjena je u novom Zakonu o Pristupu Javnim Dokumentima. Član 17, st. 3.3 zakona koji reguliše "Dozvoljeni razlozi za odbijanje pristupa javnim dokumentima", precizira se da je pristup javnim dokumentima uvek dozvoljen ako *„potreban javni dokument odnosi se na životnu sredinu, otpad, opasne materije ili informacije iz izveštaja o bezbednosti životne sredine kako je predviđeno relevantnim zakonom o životnoj sredini.“*

Tokom izveštajne godine, osećano je pojačana posvećenosti Nacionalnog Instituta za Javno Zdravlje Kosova, kao institucije za praćenje i sprečavanje ekoloških bolesti, za informisanje javnosti o uticaju životne sredine na javno zdravlje. Pomoć u radu NIJZ bila bi funkcionalizacija zdravstvenog informacionog sistema koji bi pomoću faktičkih podataka razradio uticaj zagađenja životne sredine na život i zdravlje građana, koji bi bili pokazatelji kroz koji bi se bolesti identifikovale kao posledice zagađenosti.

Pravo na uvid u javna dokumenta

Transparentnost i davanje odgovornosti prepoznate su kao najvažnija načela u demokratskom svetu, tako da oba ova načela su u službi odgovornog i funkcionalnog upravljanja. U demokratskoj državi planira se transparentno i odgovorno upravljanje promovisanjem javnog interesa. S tim u vezi, transparentnost u funkciji odgovornosti znači lak i nesmetan pristup javnosti podacima i dokumentima koje javne institucije donose, primaju, održavaju ili kontrolišu.

⁷⁷ Nacionalna Kancelarija Revizora, decembar 2019., Izveštaj o Reviziji Performanse bezbednosti saobraćaja na putevima

Ustav (član 41) i Zakon o Uvidu u Javna Dokumenta garantuje i reguliše pravo na uvid u javna dokumentima, s izuzetkom na informacije koje su zakonom ograničene. Ovo pravo nije apsolutno pravo, ali je pravo koje mora da je uravnoteženo sa drugim pravima.

Pravo na uvid u javna dokumenta, pored domaćeg zakonodavstva, zagantovano je i Univerzalnom Deklaracijom o Ljudskim Pravima (član 19), Evropskom Konvencijom o Ljudskim Pravima (član 19), i Međunarodnim Paktom o Građanskim i Političkim Pravima i njegovim Protokolima. (Član 19).

Jula 2019. stupio je na snagu Zakon br. 06 / L-081 o Uvidu u Javna Dokumenta (ZPJD), koji garantuje pravo svakog lica, bez diskriminacije po bilo kojem osnovu, na pristup javnim dokumentima koje javne institucije izdaju, primaju, održavaju ili kontrolišu, kao i pravo na ponovnu upotrebu dokumenata iz javnog sektora. Ovaj zakon određuje Agenciju za Informisanje i Privatnost kao nezavisno telo koje je odgovorno za nadzor nad sprovođenjem zakona o pristupu javnim dokumentima i zaštiti ličnih podataka, u cilju zaštite osnovnih prava i sloboda fizičkih lica u vezi sa obradom ličnih podataka, kao i garantovanjem pristupa javnim dokumentima. Agencija za Informisanje i Privatnost osnovana je posebnim zakonom o zaštiti ličnih podataka⁷⁸ kojom je predviđeno da ovu agenciju zastupa Poverenik, koga imenuje Skupština Kosova i koji je nadležan za obezbeđivanje primene Zakona o zaštiti ličnih podataka i Zakon o pristupu javnim dokumentima. Između ostalog, ovaj zakon reguliše postupke za administrativne žalbe, gde Agencija postupa u drugom stepenu i nadležna je za izricanje novčane kazne javnim institucijama i odgovornim službenicima. Nadležnost Ombudsmana shodno članu 21 ZPP-a je da pomaže građanima u ostvarivanju njihovih prava na pristup javnim dokumentima prema Ustavu i Zakonu br. 05 / L-019 o Ombudsmanu.

Trend povećanja broja žalbi podnetih ombudsmanu u vezi sa zahtevom na uskraćivanje prava na pristup javnim dokumentima nastavljen je i u ovoj godini. Dok je u 2018. godini bilo 61 žalba, od toga 56⁷⁹ od kojih su otvorene radi istrage, u 2019. godini podneseno je 106 žalbi, od kojih je 99 otvoreno radi istrage.

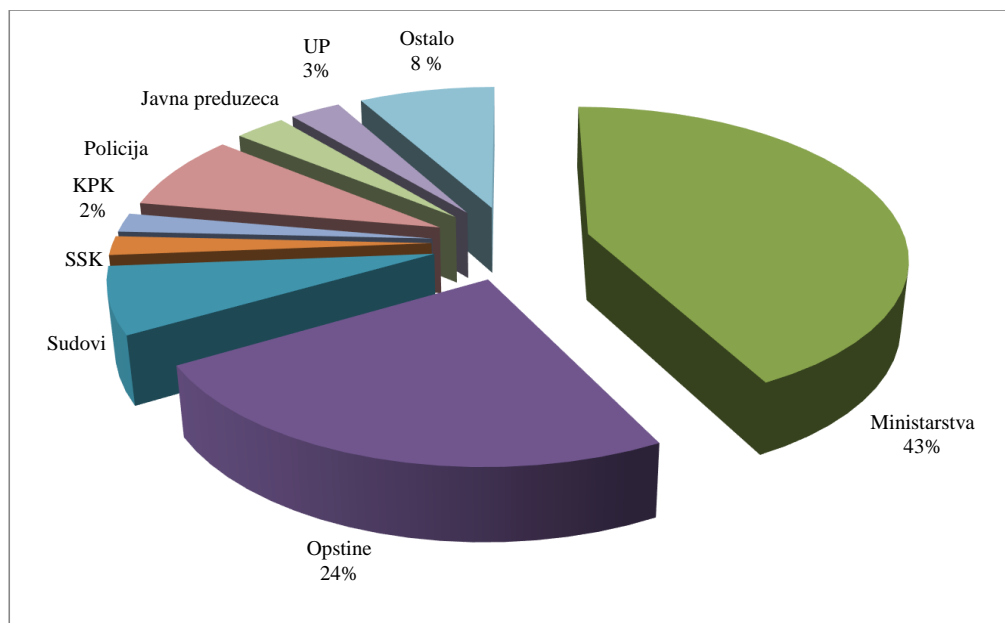
Od 99 žalbi koje se istražuju zbog povreda ili povrede prava na pristup javnim dokumentima, 73 su NVO i mediji, dok su 26 žalbi su od fizičkih lica. Do kraja izveštajne godine rešeno je 36 podnetih žalbi sa pristupom potrebnim dokumentima, a u dva su slučaja pristup traženim dokumentima izvršen na osnovu preporuka Ombudsmana upućene nadležnim institucijama⁸⁰ Ostale žalbe još čekaju postupak istrage i čekaju sprovođenje preporuka. Ombudsman smatra da je sve veći trend žalbi podnesenih OIK-u može da bude rezultat svesti građana o njihovim ustavnim i zakonskim pravima, većoj transparentnosti i odgovornosti javnih vlasti u zemlji, nedostatku Poverenika za Informisanje i Privatnost, ali takođe i rezultat povećanja poverenja na Ombudsmana u tretiranju žalbi za uvid u javna dokumenta.

Većina žalbi koje je Ombudsman primio tokom izveštajne godine u vezi sa uvidom javnim dokumentima odnosi se na javne institucije na centralnom nivou (slika 1).

⁷⁸ Zakon br. 06 / L-082 o Zaštiti Ličnih Podataka

⁷⁹ Godišnji izveštaj Institucije Ombudsmana za 2018. godinu, strana 73

⁸⁰ Ž.br 260/2019 i Ž.br. 108/2019.

Slika 1. Odgovorne strane u žabama u vezi sa UJD

Sa sprovedene istrage ovih žalbi, vidi se da stanje nije se promenilo u vezi ovih žalbi od prošle godine. Kršenja prava na pristup javnim dokumentima prijavljena u Godišnjem izveštaju Ombudsmana za 2018. godinu i dalje su evidentna⁸¹ Stanje je isto u pogledu ne klasifikacije dokumenata, nedostatka kapaciteta službenika odgovornih za postupanje sa zahtevima za pristup javnim dokumentima, ali i nedostatak spremnosti institucija za sprovođenje zakona.

U onim slučajevima kada javne institucije odbijaju pristup ili dozvoljavaju ograničeni pristup, u većini slučajeva ne uspeavaju u donošenju odluka i na opravdano obrazlaganje zasnovano na zakonu. I dalje ostaje zabrinutost u propuštanju odgovornih organa, uprkos preporukama Ombudsmana koji se obratio ovim vlastima.⁸² na osnovu primljenih žalbi i sprovedene istrage u vezi žalbi koja se odnose na pristup javnim dokumentima. Međutim, u praksi primena ovog zakona i dalje ostaje da se suočava sa poteškoćama različite prirode. Izmene koje je doneo novi zakon o pristupu javnim dokumentima i nakon imenovanja Poverenika za Informisanje i Privatnost očekuje se da će se te poteškoće prevazići.

⁸¹ Godišnji Izveštaj Institucije Ombudsmana za 2018. godinu

⁸² Ž.br. 203/2019 protiv opštine Kosovo Polje; Ž.br. 256/2019 protiv Opštine Podujevo; Ž.br.275 / 2019 protiv Opštine Skenderaj; Ž.br. 29/2019 protiv Telecom Kosova; Ž.br.265 / 2019 v. MSP; Ž.br. 292/2019 protiv Ministarstva za Infrastrukturu i Saobraćaj; Ž.br. 337/2019 v. TSK; Ž.br. 448/2019 v. TSK; Ž.br. 496/2019 protiv MSP i Ž.br. 662/2019 protiv MONT; Ž.br.363 / 2019 v. MFA.

III. Prava dece

III. Prava dece

Stanje dečjih prava

Dečija prava su sastavni deo ljudskih prava. I ove godine, analiza stanja dece pokazuje da deca i dalje se suočavaju sa teškim poteškoćama za potpuno uživanje svojih prava. Te poteškoće su prisutne u gotovo svim oblastima njihovog života, posebno u ostvarivanju prava na obrazovanje i socijalnu i zdravstvenu zaštitu. Život bez nasilja osnovno je pravo i neophodan preduslov za dobrobit i fizičko i mentalno zdravlje deteta. Bez obzira na sve, nasilje na Kosovu je i dalje prisutno. Deca sa ograničenim sposobnostima, deca na ulicama posebno su ugrožena kršenjima njihovih prava, nasiljem i diskriminacijom. Nedostatak podataka u mnogim oblastima koje se u nastavku razmatraju, kao što su deca na ulici, upotreba droga i deca sa ograničenim sposobnostima otežavaju razvoj efikasnih i odgovarajućih politika za potrebe dece. Ombudsman je uvrstio konkretne preporuke za svaku od oblasti obuhvaćenih tokom čitavog izveštaja. Naravno, od suštinskog je značaja da ti procesi uključuju glas dece u skladu sa postepenim razvojem njihovih sposobnosti. Ispunjavanje zakonskog okvira, usvajanjem Zakona o Dečijoj Zaštiti, označava jedan važan korak ka ostvarivanju njihovih prava. Međutim, usvajanje zakona ostaje samo simboličan korak ukoliko nije praćen konkretnim koracima i uspešnoj primeni.

Pravni okvir dečjih prava

U junu, Skupština je usvojila Zakon o Zaštiti Dece (ZZD), šest godina nakon što je započet postupak za njegovu izradu. Ovo je prvi zakon u zemlji koji se posebno bavi pravima deteta. Institucija Ombudsmana je aktivno bila uključena u ovaj proces, predstavljajući deo radne grupe, dostavljajući komentare na nacrt zakona i učestvujući na pregovaračkim sastancima za usvajanje. Zakon je stupio na snagu godinu dana po objavljivanju u Službenom Listu⁸³ koji je sastavljen od devet poglavlja.

Takođe, na osnovu Zakona o Ombudsmanu i ZZD, u oktobru Institucija Ombudsmana donela je Uredbu o Posebnim Procedurama za Prijem, Tretiranje i Adresiranje Žalbi podnetih od strane dece, ili žalbe koje se odnose na dečija prava. Uredba utvrđuje posebna pravila za prijem, postupanje i adresiranje žalbi koje se odnose na prava deteta, istovremeno garantujući i poštujući njihova prava i slobode utvrđena Ustavom Republike Kosova, zakonima i drugim aktima. kao i međunarodnim instrumentima za ljudska prava, posebno KMD. Uredba će biti primenjivana od strane osoblja Ombudsmana tokom postupaka po žalbi u vezi sa pravima deteta zasnovanim na načelima nediskriminacije, zaštite najboljeg interesa deteta, poštovanja dostojanstva i ličnosti deteta, pribavljanja mišljenja deteta, brzog i bezpotrebnog odlaganja i pružanje prilagođene, specijalizovane usluge za svako dete⁸⁴ Uredba takođe uključuje posebnu odredbu koja se tiče aktivnog učešća deteta u razmatranju slučajevima,⁸⁵ njegovog prava na iznošenje mišljenja o načinu rešavanja žalbe i mogućnosti intervjuisanja, gde je to potrebno, uz pomoć psihologa. ili drugo profesionalno lice.

⁸³ Zakon br. 06 / L-084 o Zaštiti Dece, 2019, čl. 66

⁸⁴ Uredba br. 01/2019 o Posebnim Procedurama za Primanje, Razmatranje i Adresiranje Žalbi Podnete od dece ili žalbi koja se odnose na prava deteta, 2019., čl. 3.

⁸⁵ ZZD, Uredba br. 01/2019 o posebnim postupcima za prijem, postupanje i adresiranje žalbi deteta ili žalbi na prava deteta, 2019. čl. 3. 13.

Kratka Analiza Zakona o Zaštiti Dece

Prvo poglavlje sadrži opšte odredbe o cilju zakona, njegovom delokrugu i definicijama. Zakon se sprovodi kako za decu sa kosovskim državljanstvom unutar i van teritorije Kosova, tako i za decu bez državljanstva, ne registrovane, tražioce azila, izbeglice ili strane državljane sa prebivalištem na Kosovu. U velikoj se meri zasnovan je na Konvenciji o Pravima Deteta (KPD) i u skladu s Direktivom 2011/92 / EU Evropskog Parlamenta i Saveta od 13. decembra 2011. o borbi protiv seksualnog zlostavljanja i seksualnog iskorištavanja dece i dečije pornografije.

Izraz "Dete" je definisan na takav način da obuhvata sva ljudska bića mlađa od 18 godina, osim ako se dostigne punoletnost u skladu sa postojećim zakonodavstvom. U slučaju kada starost lica nije u potpunosti utvrđena, ali postoje razlozi da se podrazumeva da je to lice dete, onda po zakonu se smatra detetom. Ovo je progresivan pristup zaštiti dece i posebno je važan u slučaju dece emigranata i izbeglica koja možda nemaju identifikaciona dokumenata kojima se dokazuje njihova starost. Dok definicija „dete ograničene sposobnosti“ sadrži socijalni model invaliditeta u odnosu na dete sa dugoročnim fizičkim, mentalnim, intelektualnim ili čulom vida sa dugotrajnim oštećenjima koja u kombinaciji sa raznim barijerama mogu da spreče puno i efikasno učešće u društvu odnosu na drugi deo društva. Zakon takođe uključuje definiciju pravde prilagođene deci i detaljnu i sveobuhvatnu definiciju nasilja.

Drugo poglavlje obuhvata sve osnovna poznata načela iz Konvencije o Dečijim Pravima: pravo na život, pravo na opstanak i razvoj, najbolji interes deteta, postepeni razvoj veština i nediskriminacija. Za razliku od KPD, ZZD takođe navodi poštovanje dečijeg mišljenja kao jedno od osnovnih načela.

Treće poglavlje reguliše institucionalni okvir nabrajajući mehanizme za prava deteta; centralne i lokalne.⁸⁶ Zakonom su predviđene sve dužnosti i odgovornosti, uključujući ulogu Ombudsmana kao i saradnju i koordinaciju između centralnih i lokalnih mehanizama za sprovođenje ovog zakona, važećeg zakonodavstva i državne politike o pravima i zaštiti deteta.⁸⁷ Takođe je predviđeno uspostavljanje Multidisciplinarnog Okruglog Stola za Pomoć u Upravljanju Slučajevima sto podrazumeva multidisciplinarnu grupu sastavljenu od raznih profesionalaca koji međusobno komuniciraju i koordiniraju napore u rešavanju specifičnih slučajeva zlostavljanja dece, maltretiranja i zanemarivanja zasnovana na najboljem interesu deteta.⁸⁸ Takođe je predviđeno da se uspostavi besplatna telefonska linija za zaštitu dece koja će pomoći deci kojima su potrebne informacije i saveti o njihovim pravima, kao i prijavljivanje slučajeva nasilja.⁸⁹

Četvrto poglavlje pokriva mere za zaštitu dece počev od sprečavanja, mera pravne zaštite, mere roditeljskog obrazovanja, zakonske obaveze prijavljivanja i zaštite dece bez roditeljskog staranja. Zakon je predvideo osnivanje Domova za zaštitu dece. Primenjujući koncept prijateljskog pristupa, reagovanja u vanrednim situacijama i interdisciplinarnih akcija, ovi domovi će pružiti hitne usluge u

⁸⁶ Struktura i institucionalni mehanizmi za dečja prava na centralnom nivou su: Institucija Ombudsmana; nadležna ministarstva u oblasti koja pokrivaju u vezi sa pravima deteta; odgovarajuća jedinica za dobro upravljanje, u okviru Kancelarije Premijera; Među ministarski Komitet za Prava Deteta; i Svet za Prava Deteta. Struktura i Institucionalni Mehanizmi na lokalnom nivou su: opštine; odgovarajuće odeljenje po oblastima koje pokrivaju u vezi sa pravima deteta; centar za socijalni rad i ekipa za prava deteta.

⁸⁷ ZZD član 9 i 10.

⁸⁸ Na istom mestu, član 21.

⁸⁹ Na istom mestu, član, 22.

zaštiti dece i poslužiti kao centri za razvijanje procedura za sve slučajeve nasilja, sa posebnim naglaskom na krivična dela protiv seksualnog integriteta, kada je dete žrtva ili svedok.⁹⁰ Slučajevi koje je primila IO, posebno ovogodišnji slučaj, koji je imao kao ishod smrt 11-godišnjaka koji je elaborisan u delu pozitivnih obaveza države u pogledu zaštite prava na život, pokazuju da je osnivanje ovih domova neophodno za zaštitu i dobrobit deteta.

Peto poglavlje obuhvata zaštitu dece u porodici i zajednici i pitanja kao što su porodične, institucionalne, individualne odgovornosti, obrazovanje i obuka, zabrana telesnog kažnjavanja, zaštita prava na privatnost, slobodno vreme i igru. Takođe je obuhvaćena posebna odredba o zaštiti dece sa invaliditetom i zaštiti od štetnih praksi i nasilja uopšte.

Šesto poglavlje pokriva načela dečijeg rada, minimalne godine za rad i zabranjeni dečji rad, dok sedmo poglavlje pokriva posebne oblike dečije zaštite. Posebne odredbe takođe se bave sposobnošću deteta da preduzme pravne radnje, prijateljsku pravdu, pravnu pomoć i pristup pravdi, medicinsku i psihološku pomoć, mere rehabilitacije i ponovne integracije i učešće deteta u oružanim sukobima. Članci odražavaju raznolikost pitanja kojima se zakon bavi i njegovu sveobuhvatnost.

Osmo poglavlje sadrži kaznene prekršajne odredbe. Poslednje poglavlje takođe sadrži obaveze nadležnih institucija da primene obrazovne-vaspitne programe koji podižu svest o deci i zaštiti. Od vlade se takođe traži da pokrene promotivnu kampanju i razvije program podizanja javne svesti u vezi sa zakonom.

Zakonom su predviđene 14 različite oblasti koja su regulisane podzakonskim aktima koje se moraju doneti u roku od jedne (1) godine od stupanja na snagu ovog zakona. Ovo je samo jedan od pokazatelja da je potrebno još mnogo posla. Iako usvajanje zakona označava veliki korak na polju dečjih prava, da bi se primenila i deca zaista uživala svoja prava, zakon moraju u potpunosti i ozbiljno sprovesti relevantne institucije.

Žalbe podnete u vezi dečjih prava

Institucija ombudsmana tokom ove izveštajne godine primila je 101 žalbu, od kojih su brojne podnete od strane roditelja dece. Od ovog broja, 29 su proglašeno neprihvatljivim, jer pitanja na koja se odnose su van nadležnosti Ombudsmana, nije bilo kršenja ljudskih prava ili su ih podnosioci žalbe mogli koristiti ili su korišćeni pravni lekovi. Od 72 žalbi, podnete radi istrage, 19 je bilo po službenoj dužnosti.

Pravo dece na obrazovanje

Slučajevi pred Institucijom Ombudsmana koji su istraženi po službenoj dužnosti odnose se na pravo na obrazovanje, i koji su rešeni su: nedostatak uslova za nastavu u školama; poteškoće dece sa ograničenim sposobnostima za učenje u Izvornim Centrima za Nastavu (ICN); upotreba nasilja nad decom; ne davanje odgovora na žalbu za tretman i obrazovanje; ne ocenjivanje testa mature; izgubljene godine; ne primanje u stručnu školu; reorganizacija obrazovanja u opštini; prestanak školovanje zbog velike udaljenosti od kuće i rizika prelaska kroz planine; neadekvatni uslovi za učenje

⁹⁰ Na istom mestu, član 30.

i suspenzija od škole.⁹¹ Od 34 primljena slučaja, 16 se odnosi na prava deteta, od kojih su 4 zatvorena, jedan je rešen po zahtev podnosioca žalbe, za dva slučaja je utvrđeno da nema kršenja prava, a u drugom slučaju žalilac je upućen koje radnje treba da preduzme.

Ombudsman je prošle godine preporučio opštini Podujevo i Dečane da preduzmu radnje za obnovu školskih zgrada u njihova sela. Škola u opštini Podujevo je obnovljena prošle godine, dok je Ombudsman ove godine obavešten da je opština Dečane takođe preduzela odgovarajuće mere za obnovu škole „Esad Mekuli“ u selu Maznik. Što se tiče obnove i održavanja školskih zgrada i nedostatka osnovnih uslova za učenje, Ombudsman je takođe ove godine pokrenuo po službenoj dužnosti istragu zasnovanu na jednom odlomku „Obrazovanje sa miševima i insektima“ objavljen u Koha Ditore. Prema prvim informacijama koje su dostavile opštinske vlasti, opština je između ostalog planira da popravi sanitarne čvorove u školi. Ombudsman će nastaviti da se bavi temom kako bi se obezbedilo da se deci obezbede potrebni uslovi za učenje.

Takođe, po službenoj dužnosti, na osnovu članka u novinama „Express“, Ombudsman je pokrenuo istragu u vezi pitanja gde deca jednog sela opštine Vučitrn ne pohađaju školu zbog velike udaljenosti od kuće do škole i prelaska puta koji prolazi kroz planinu što predstavlja opasnost za decu. Predstavnik Ombudsmana kontaktirao je predstavnike škole, predstavnike opštinske direkcije za obrazovanje i jednog roditelja koji je tvrdio da uprkos usmenim obećanjima i mogućnostima koje spominju opštinske vlasti, njegova deca još uvek ne idu u školu zbog nedostatka prevoza. Predstavnik ombudsmana sastaje se sa drugim predstavnicima opština kako bi se osiguralo da vlasti preduzmu neophodne radnje kako bi deci, u njihovom najboljem interesu, omogućili prevoz da bi mogli da nastave školovanje zagarantovano nacionalnim i međunarodnim standardima dečjih prava.

Vezi jedne žalbe koju je Ombudsman primio od jednog učenika, isti se obratio predsedniku odgovarajuće opštine.⁹² Zbog brojnih neopravdanih izostanaka (25) kao i ne disciplinarnog ponašanja, učeniku je izrečena disciplinska mera isključenje iz škole na mesec dana, uz obavezu da isti bude prebačen u drugu školu. Međutim, odluka je postala ne izvršna jer učenik nije primljen ni u jednu drugu školu da pohađa taj nastavni period. Nakon istrage, Ombudsman je utvrdio da je odluka škole bez zakonskog osnova koja krši ljudska prava i slobode jer je u suprotnosti sa osnovnim načelima funkcionisanja demokratske države, poput načela zakonitosti, ustavnosti vladavine zakona i načela pravne sigurnosti. Ombudsman je preporučio opštini da hitno preduzme odgovarajuće mere za postupanje u vezi sa učenikom u pogledu njegovih izostanaka iz nastavnog procesa i nadoknadu izgubljenih časova kao posledica primene nezakonite odluke.

Nasilje i stanje bezbednosti u školama

Nasilje je i dalje prisutno u životima dece. Ono ugrožava ostvarivanje prava dece sa dugoročnim posledicama štetnim po njihovo zdravlje i samopoštovanje. ZZD daje detaljnu i sveobuhvatnu definiciju nasilja⁹³ Deca su posebno podložna nasilju zbog starosti i da se nasilje nad njima često vrši

⁹¹A. br. 254/2019; A. br. 457/2019; A. br. 497/2019; A. br. 538/2019; A. br. 569/2019; A. br. 745/2019; A. br. 779/2019; A. nr. 796/2019; A. br.877/2019;Ž.br. 720/2019.

⁹² A. br. 877/2019.

⁹³ Vidi ZZD, član 3 (1.22): „Nasilje podrazumeva sve oblike fizičkog i/ili emocionalnog zlostavljanja, seksualne zlopotrebe, zanemarivanje ili nemarno tretiranje, komercijalno iskorišćavanje ili svako iskorišćavanje koja dovodi do mogućeg ili stvarnog oštećenja zdravlja, opstanka, razvoja ili dostojanstva deteta u kontekstu odnosa odgovornosti,

u rukama odraslih, uključujući lica kojima su deca poverena i od kojih zavise. Deci naročito nedostaje znanje o njihovim pravima i ne mogu da govore da bi branili sebe.

Tokom izveštajnog perioda, Ombudsman je sproveo istrage u tri slučaja, po službenoj dužnosti⁹⁴ Jedan od ovih slučajeva odnosio se na pisanje „Gazeta Express“, pod naslovom: „*Nastavnik iz Uroševca šamara bez prestanka učenika u učionici*“. Po završetku istrage, ombudsman je obavešten da su školske vlasti, naime Opštinska Direkcija za Obrazovanje u Uroševcu, preduzela neophodne radnje u vezi sa slučajem, odnosno da je nastavniku izrečena disciplinska mere. Još jedan drugi slučaj u vezi sa pisanjem lista "Bota Sot", pod naslovom: "*Pritvor nastavniku u trajanju od jednog meseca zbog sumnje da je seksualno zlostavljao 27 učenika u Đakovici*". Nastavnik se sumnja da je u razredu seksualno uznemiravao 27 učenika, prema kome je podignuta optuženica u Osnovnom Sudu u Đakovici. Nakon istraga, rezultiralo je da su opštinske, policijske i tužilačke vlasti preduzele potrebne mere i da se slučaj sada nalazi za rešavanje u Sudu. Opštinske vlasti obavestavaju Ombudsmana da je nastavniku prekinut radni odnos.

ZZD izričito propisuje da je licima osuđenim za seksualno zlostavljanje i eksploataciju dece zabranjeno da obave profesiju koja uključuju bilo koji oblik kontakta sa decom.⁹⁵ Zakon takođe predviđa donošenje podzakonskog akata o pravilima i procedurama za održavanje DNK baze podataka za lica osuđena za krivična dela protiv seksualnog integriteta. Na osnovu toga, nadležno Ministarstvo za obrazovanje i nadležne opštinske direkcije za obrazovanje treba da osiguraju da lica osuđena za seksualno zlostavljanje ili eksploataciju dece da se ne uključe u obrazovni sistem.

Takođe, još jedan slučaj koji se odnosi pisanje u portalu „Indeks On line“, pod naslovom: "*Policajac koji je dobio zahvalnicu za rad, seksualno je iskoristio i primorao je da abortira 16-godišnjakinju*". Prema portalu, jedna 16-godišnja učenica otišla je u policiju da prijavi svog profesora zbog seksualnog odnosa, ali umesto da dobije pomoć, ona je seksualno iskorišćena od policajca koji je zloupotrebio svoj službeni položaj. Nakon istraga, proizilazi da je policija zajedno sa organima tužilaštva preduzeli potrebne radnje i da se slučaj rešava na Sudu. Devojke su posebno ugrožene od nasilja zbog široke diskriminacije i nasilja po osnovu pola. Rešavanje ovog i sličnih slučajeva zahteva jedan poseban pristup zasnovan na polnoj osnovi u vezi sa pravima dece. Ombudsman će nastaviti da prati tok ovih procesa tokom naredne godine kako bi se osiguralo da dobrobit i interes dece ju u najboljem mestu.

Deca sa ograničenim sposobnostima

Deca sa ograničenim sposobnostima i dalje se suočavaju sa ozbiljnim teškoćama i suočavaju se sa preprekama za potpuno uživanje prava predviđenih zakonom. Deca sa ograničenim sposobnostima pripadaju jednoj od najugroženije grupe dece. Ova opasnost varira u zavisnosti od interakcije različitih faktora kao što su pol, ruralne sredine, etnička pripadnost ili biti dete na ulici. Devojke sa invaliditetom često su još više u opasnosti zbog rodne diskriminacije. Stoga im treba posvetiti posebnu

poverenja ili snage. Nasilje, uključuje ali ne ograničava se na namerna dela ili radnje počinjene od strane jednog lica protiv drugog lica, kao što je: upotreba fizičke sile, psihološkog pritiska, bilo koja radnja koja nanosi ili preti fizičkim i psihičkim bolom; izazivanje osećaja straha, lične ugroženosti, povrede dostojanstva; fizički napad bez obzira na posledice; vređanje, psovanje, nazivanje ponižavajućim imenima, i drugi načini surovog uznemiravanja; kontinuirano ponavljanje ponašanja u cilju ponižavanja druge osobe; stavljanje drugog lica u poziciji da se plaši za fizičko, emocionalno i ekonomsko stanje. "

⁹⁴ Ex officio br. 715 /2019, ex officio br. 56/2019 i ex officio br. 85/2019.

⁹⁵ ZZD, član 58.

pažnju da preduzmu neophodne mere, posebno u pogledu zaštite od polnog zasnovanog nasilja, kako bi se obezbedilo da imaju pristup svim uslugama i da budu u potpunosti uključene u obrazovanje i u društvo.

Kosovo takođe ima za cilj da primeni socijalni model invaliditeta tamo gde prepreka se ne vidi u samom invaliditetu, već u kombinaciji socijalnih, kulturnih i fizičkih barijera sa kojima se deca sa invaliditetom suočavaju u svom životu svako dnevno. Takva definicija je takođe uključena u ZZD, koji sadrži neke posebne odredbe koje se odnose na zaštitu dece ograničene sposobnosti.⁹⁶ Bez obzira na ovaj vid pravne zaštite i drugih odredbi raspodeljene u raznim drugim zakonima, izrada zakonskih propisa nije dovoljna da deca uživaju ta prava, međutim potrebno je njihovo odgovarajuće sprovođenje.

Nedostatak podataka ostaje problematičan. Tačno i sveobuhvatno prikupljanje podataka koje odražava trenutnu situaciju dece ograničene sposobnosti je od suštinskog značaja za efikasno kreiranje politika i dodelu resursa potrebnih za finansiranje programa. Odrasli sa i bez invaliditeta u donošenju politika i odlučivanju o deci sa smetnjama u razvoju treba da osiguraju da se deca saslušaju u svim postupcima koji se na njih odnose i da se njihovi pogledi poštuju u skladu sa postepenim razvojem njihovih sposobnosti. Deci treba pružiti sva sredstva komunikacije koja su im potrebna kako bi se olakšalo izražavanje svojih stavova.

Tokom ove godine Ombudsman je primio tri žalbe u vezi sa decom sa smetnjama u razvoju. Jedan slučaj se odnosio na uskraćivanje prava na obrazovanje deci sa smetnjama u razvoju u Resursnom Centru za Obrazovanje i Savetovanje (RSOS) "Xheladin Deda" u Peći za koji je Ombudsman takođe izdao jednu preporuku.⁹⁷ Podnosilac žalbe je tvrdio da njegovo dete ne pohađa nastavu u ovoj ustanovi u nedostatku dežurne službe tokom noćne smene. Tokom sastanaka i razgovora sa predstavnicima RSOS-a, Ombudsman je obavešten da je kao rezultat povećanje broja učenika u ovoj školskoj godini sa 13 dece sa teškim i višestrukim oštećenjima, povećana je potreba za dodatno osoblje, jer tada to nije bilo dovoljno. Predstavnik je takođe najavio da je MONT osnovao komisiju za razmatranje slučaja i pronalaženje mogućnosti za zadovoljenje potreba dece u ovoj ustanovi. Međutim, prema njegovim rečima, ni posle nekoliko sastanaka nije postignuto neko rešenje. Nakon istrage, ombudsman je ustanovio da se usluge u RSOS ne pružaju u skladu sa zakonskim odredbama i da to predstavlja kršenje prava dece sa smetnjama u razvoju. Ombudsman je preporučio MONT-u da preduzme odgovarajuće mere za pružanje 24-časovnih usluga brige o deci koja se nalaze u centru.

Drugi slučaj se odnosio na profesionalnu procenu deteta. Prvobitno je podnesena žalba Opštini Priština, u vezi sa pitanjem pružanja ličnog asistenta za učenje i obezbeđenja prevoza detetu sa ograničenim sposobnostima. Ombudsman je pokrenuo istragu i OP je izrazila spremnost da obezbedi prevoz. Iako je u vezi sa pružanjem ličnog asistenta OP opravdano da to nije moguće u nedostatku budžeta. Nakon toga, uprkos izražavanju spremnosti i od strane OP i od roditelja deteta, podnosilac žalbe je naišao na odlaganja od opštine u pogledu profesionalne procene deteta. Kao rezultat toga,

⁹⁶ ZZD, član 42 (2.9) i član 46.

⁹⁷ Ž.br. 245/2019, u vezi sa uskraćivanjem prava na obrazovanje deci sa smetnjama u razvoju u Resursnom Centru za Učenje i Savetovanje „Xheladin Deda“ u Peći, 7. maja 201

ombudsman je izdao jednu preporuku u pismenom obliku formi⁹⁸ vraćen je odgovor da postoji spremnost za da se proces procene obavlja.

Zadnji slučaj je još uvek pod istragom i odnosi se na odluku Carine Kosova, gde je podnosiocu predstavke odbijen zahtev za oslobađanje od plaćanja uvoznih dažbina na automobilu za lica sa ograničenim sposobnostima.

Deca na ulici

U maju ove godine, Ombudsman je objavio izveštaj *ex-officio* sa pokrenutim preporukama upućenim Ministarstvu Rada i Socijalnog Zaštite (MRSZ), Ministarstvu Obrazovanja, Nauke i Tehnologije (MONT) i Policiji Kosova o deci na ulici.⁹⁹ Na osnovu istraga koju je sproveo ombudsman i iskustva sa decom na ulici, ovaj izveštaj je analizirao situaciju dece u ulici gde su utvrđene povrede prava deteta i dao konkretne preporuke nadležnim institucijama da preduzmu odgovarajuće mere u tom pogledu. Izveštaj navodi da pored zakonskih odredaba koje se nalaze i u drugim zakonima koje imaju za obavezu zaštitu dečjih prava i direktne primene KMD, stanje ove dece nije se mnogo promenilo u odnosu na prethodne godine.

Iako istraživanja raznih organizacija pokazuju da su siromaštvo i teški ekonomski uzroci neki od razloga zašto su deca na ulici, nedostatak podataka ostaje problem na Kosovu. Nedostaju potpuni podaci o broju dece, uključujući: starost, etničku pripadnost, pol, ekonomski status i razlozi zbog kojih se nalaze na ulici, da bi se uspešne i efikasno sproveda jedna politika za rešavanje ovog fenomena. Ombudsman je preporučio MRSZ da prikupi ove podatke u saradnji sa Agencijom za Statistiku Kosova (ASK). Pored toga, MRSZ zajedno sa opštinama treba da ojača i razvije kapacitete za pružanje kvalitetnih usluga deci i porodicama dece koja žive i / ili rade na ulici, uključujući održivu raspodelu budžeta. Centri za socijalni rad su izvestili da oni samo delimično ispunjavaju minimalne standarde za pružanje usluga deci i to zbog nedostatka budžeta i obučenog osoblja.¹⁰⁰ U nastavku MRSZ treba da stvori odgovarajuće programe za pružanje direktnih usluga deci na ulici, bez ograničavanja u centrima za dnevni boravak za njihovu rehabilitaciju i ponovno integrisanje. Dobar primer u tom pogledu je otvaranje Centra za Dnevni Boravak za decu od strane Terre des Hommes i Opštine Priština. Centar pruža toplo okruženje u kojem deca imaju priliku da se integrišu i koriste razne usluge kao što su obrok, obrazovne igre, socijalizacija i obrazovne aktivnosti, kao i profesionalno savetovanje. Tu praksu treba da poštuju i druge opštine.

S druge strane, postojeći podaci Policije Kosova pokazuju da je značajan broj ove dece uključen na prosjačenje i žrtve su trgovine ljudima, maltretiranja i napuštanja.¹⁰¹ Policija Kosova treba da preduzme odgovarajuće mere za identifikovanje i uklanjanje dece sa ulice kada su deo / žrtve kriminalnih mreža koje se bave trgovinom i eksploatacijom dece. Takođe, i one slučajeve povratka dece u zemlju porekla, ona treba da saraduje i koordinira aktivnosti sa odgovarajućim institucijama kako bi se obezbedio njihov bezbedan povratak u skladu sa najboljim interesima deteta.

⁹⁸ A. br. 888/2017 u vezi sa profesionalnom procenom deteta ogranicene sposobnosti, 15. aprila 2019.nr. 888/2017

⁹⁹ Ex officio 514/2016, u vezi pitanja situacije dece na ulici.

¹⁰⁰ Isto tu, paragraf 29.

¹⁰¹ Na istom mestu, stav 39.

Izveštaj ombudsmana je ustanovio da deca na ulicama su mnogo čemu ne zaštićena i da je njihovo ugroženo fizičko, mentalno, emocionalno, zdravstveno i socijalno blagostanje. Shodno tome, trenutna situacija dece na ulici predstavlja kršenje dečijih prava i zahteva sveobuhvatan i koordinirajući pristup državnih institucija.

ZZD je predvideo da Vlada, na predlog MRSZ i Ministarstva Unutrašnjih Poslova, donese podzakonski akt kojim reguliše efikasne procedure identifikacije, prijavljivanja, upućivanja, eksploatacije, zanemarivanja i zlostavljanja dece i zaštite deteta na ulici.¹⁰² Ovaj podzakonski akt mora da se donese do jedne godine od dana stupanja na snazi ovog zakona .

Dana 17. novembra, Ombudsman je održao sastanak sa predstavnicima policije, MRSZ i CSR kako bi ih obavestio o preporukama. Policija Kosova policija je obavestila ombudsmana da sprovodi preporuke. U početku policija ima dva operativna plana za čitavu zemlju koji pokrivaju celokupnu teritoriju Kosova za identifikovanje dece na ulici. Ovi podaci su podeljeni po polu i relevantni izveštaji su podneti protiv roditelja zbog krivičnog dela „Zlostavljanje i napuštanje dece“. Prema podacima policije, nije bilo slučajeva trgovine decom u uličnim uslovima. Oni su takođe organizovali preventivne aktivnosti tako što su u saradnji s OEBS-om napravili brošuru na tri jezika koja takođe pokriva problematiku dece u ulici. Pored toga, u saradnji sa Nacionalnim Vlastima, održana su predavanja u 10 opština i sastanci sa 1730 članova različitih zajednica sa kojima je razmatrana ova pojava.

MRSZ obavestilo je o preduzimanju pojedinih radnji potpisivanjem sporazuma sa predsednicima opština kako bi se sprečili i eliminisali teški oblici rada. Potpisani su i sporazumi sa NVO i sa projektima Međunarodne Organizacije Rada a u toku je izrada standardnih oblika za pružanje usluga za decu u ulici. MRSZ je izradilo koncept dokument o socijalnoj pomoći koji još nije usvojen, ali predviđa dodatke za decu bez kriterijuma diskriminacije. Dok je koncept dokumenat o finansiranju lokalne uprave usvojen, stvarajući poseban grant za socijalne usluge koji bi omogućio CSR i opštinama da daju prednost socijalnim kategorijama kojima su potrebne i da kreiraju usluge i ugovaraju usluge preko lokalnih organizacija. Što se tiče nedostatka podataka, MRSZ je obavestilo ombudsmana da su u saradnji sa KAS uspeali da u okviru ankete sa MICS uključe još jedan poseban obrazac koji će služiti za prikupljanje potpunijih podataka o starosti, poreklu, i uzroke koji decu dovode u ulice. MONT nije prisustvovao, već je u pismenoj formi dostavio odgovor ombudsmanu. Na osnovu podataka dobijenih od MONT, primećuje se da se ulažu stalni naponi na adresi preporuka koje će rezultirati pojačanim nadzorom i nadzorom od strane inspektorata, povećanjem kvaliteta izveštavanja u školama i smanjenjem napuštanja škole, osiguravajući da su sva deca uključena u kvalitetnom obrazovanju i njihovom punom razvoju.

Mladi / deca žrtve zloupotrebe narkotičkih supstanci

KPD predviđa obaveze za države da zaštite decu od nezakonite upotrebe narkotičkih droga i psihotropnih supstanci i spreče decu da koriste nelegalnu proizvodnju i promet takvih supstanci. ZZD takođe se bavi ovim pitanjem u dva člana i to: zaštita deteta od štetnih i zabranjenih supstanci i zabranjen dečji rad¹⁰³ Zakon predviđa da odgovarajuće zaštitne i preventivne mere kao i zalaganje za

¹⁰² ZZD, član 26(6).

¹⁰³ZZD, član 43 i 51 (2.3).

zdrav život bez bilo kakve vrste zloupotrebe droga treba regulisati podzakonskim aktom.¹⁰⁴ Na osnovu obaveza koje proizilaze iz ZZD i KPD, institucije bi trebalo da preduzmu sve mere bilo zakonodavne, administrativne, socijalne ili obrazovne da zaštite decu u ovom pogledu.

U decembru, ombudsman je *ex officio* objavio izveštaj u vezi upotrebe opojnih supstanci od strane dece.¹⁰⁵ Izveštaj sa preporukama upućen je Ministarstvu Zdravlja, Policiji Kosova, MRSZ, MONT, Sudskom Savetu Kosova (SSK) i Tužilačkom Savetu Kosova (TSK). Svrha ovog izveštaja bila je procena trenutne situacije na Kosovu u vezi sa korišćenjem opojnih supstanci od strane dece i dostavljanje preporuka nadležnim institucijama kako bi se preduzele sve neophodne mere za sprečavanje i lečenje dece koja koriste opojne supstance.

Ombudsman se sastao sa predstavnicima NVO Labirinth, Koalicije Organizacija za Zaštitu Dece (KOMF), predstavnicima MKOS, Policije Kosova, sa grupama ROR, MONT i MZ. Ombudsman je takođe tražio informacije od TSK i SSK. Izveštaj navodi da na Kosovu ne postoje sveobuhvatne studije o upotrebi droga, iako neke NVO pružaju delimične studije i usluge prevencije i rehabilitacije. Prema postojećim podacima NVO Labirinth u 2018. godini, srednje doba početka upotrebe droga bila je 16 godina. Uglavnom su ti mladi ljudi počeli da koriste kanabis. Prosečna starost prve upotrebe droga naglo je pala u 21 godinu u 2007. godini.¹⁰⁶ Upotreba droga od strane mladih potvrđena je i nalazima Policije Kosova, gde je u periodu između oktobra 2017. i oktobra 2018. godine, tokom patroliranja oko škola za držanje marihuanu, uhapšeno je 150 učenika. Policija je takođe zaplenila 62,74 grama marihuane u školi, 167,15 grama marihuane u školskom dvorištu i 4 kg i 0,52 grama marihuane u blizini škola. Najveći broj slučajeva pokrenut je u regionu Prištine, a slede ga Uroševac, Mitrovica, Gnjilane, Peć, Prizren i Đakovica. Policija je obavestila Ombudsmana da su sa učenicima održali 417 predavanja o drogama i opasnostima od njihove upotrebe.¹⁰⁷ Iako su teme koje se odnose na narkotike pokrivene školskim programima i organizovanim aktivnostima svesti učenika, postoje nedostaci u odnosu na roditelje radi njihovog upoznavanja kako sprečiti uzimanje ovih supstanci.

Uprkos postojećim podacima o upotrebi ovih supstanci od strane mladih i njihovo prisustvo u školama, Kosovo još uvek ne pruža posebne usluge fizičke rehabilitacije za decu žrtve zloupotrebe droga. Postoji takođe potreba da se razviju programi integracije kao odgovor na rastuće potrebe dece i njihovih porodica. Ombudsman je ustanovio da nedostaju specijalizovani centri za lečenje mladih korisnika droga i odgovarajuće programa prevencije, kao i nedostatak usluga i lečenja korisnika, kako u pogledu geografskog obima, tako i kvaliteta. Takođe nedostaje jedna sveobuhvatna baza podataka koja uključuje uzroke koji teraju decu da koriste opojne supstance, njihov tip i sumnjive slučajeve smrti od njih. Nedostatak podataka koji se odnose na konkretna krivična dela iz poglavlja XXIII Krivičnog Zakona (Krivična dela narkotika) imaju SSK TSK.¹⁰⁸ U nedostatku podataka, nemoguće je razviti kvalitetne i efikasne politike. Nadalje, radnicima CSR nedostaje stručnost za bavljenje ovim slučajevima. Ministarstvo zdravlja, Policija Kosova, MRSZ, MONT, SSK i TSK trebalo bi da se pozabave preporukama ovog izveštaja u skladu sa svojim mandatom. U decembru je Ombudsman primio odgovor od SSK-a za sprovođenje preporuke radi unapređenja svoje baze podataka sudskih

¹⁰⁴Na istom mestu, član 43.

¹⁰⁵Ex officio br. 489/2018, u vezi koriscenja narkotika od strane dece

¹⁰⁶ Na istom mestu, paragraf 18.

¹⁰⁷ Na istom mestu, paragraf 20.

¹⁰⁸Na istom mestu, stav53 (e)

odluka koja se odnose na određena krivična dela (ne samo o članovima) iz Poglavlja XXIII Kodeksa. SSK je obavestio da je tokom 2018.-2019. godine uspostavljen je Informacioni sistem za upravljanje predmetima (SMIL), preko koga se svi slučajevi registruju na sudu, uključujući krivične slučajeve za maloletnike. Dalje, u dopisu SSK navodi se da će SSK dodatno napredovati sa programom SMIL tokom 2020. godine radi generisanja naprednijih i detaljnijih izveštaja, uključujući i razne izveštaje koji se mogu pojaviti kao zahtevi od različitih institucija ili organizacija.

Prava dece u procedurama pred sudskim i upravnim organima

I tokom ovog izveštajnog perioda, Ombudsman je primio niz žalbi protiv sudova, koje se odnose na odugovlačenje sudskog postupka za odlučivanje o naknadi štete nanetoj deci u saobraćajnoj nesreći, utvrđivanje očinstva, poveravanje dece na čuvanje i vaspitavanje, ne ostvarivanje ličnog kontakta dece sa roditeljima i neplaćanja alimentacije, i nadgledao je nekoliko tih zahteva podnosilaca žalbi¹⁰⁹. Što se tiče pitanja neplaćanja alimentacije i ne ostvarivanja kontakata ili nemogućnosti redovnog kontakta sa decom, Ombudsman je takođe primio žalbe protiv Centara za Socijalni Rad (CSR).¹¹⁰ U slučajevima kada su žalbe podnete protiv sudova, Ombudsman se obratio sudovima tražeći od njih da obaveste o preduzetim radnjama, au nekim slučajevima je utvrdio da postoje povrede prava na pravično i nepristrasno suđenje. Sudovi bi trebalo da preduzmu sve potrebne mere kako bi osigurali da se slučajevi koji se odnose na decu ili utiču na dečja prava rešavaju bez odlaganja, u propisanim zakonskim rokovima, kako ne bi oštetili ili ugrozili zdravlje dece, njihova dobrobit ili njihov život. Takođe bi trebalo da preduzmu sve radnje kako bi obezbedili da najbolji interesi dece bude najvažniji u njihovom radu za decu, uključujući poštovanje prava dece da budu saslušana, u skladu sa članovima 3 i 12 KDP. Dok u slučaju žalbi protiv CSR, Ombudsman, nakon što je istražio tri od pet primljenih žalbi, ustanovio da su CSR preduzele odgovarajuće mere.

Socijalna i zdravstvena zaštita dece

Tokom izveštajnog perioda, Ombudsman je pokrenuo i istražio šest novih slučajeva u oblasti socijalne i zdravstvene zaštite dece, uključujući slučajeve po službenoj dužnosti. Slučajevi su se, između ostalog, odnosili na oslobađanje od carine za staratelja deteta sa invaliditetom, sumnju na seksualno uznemiravanje i silovanje, kao i zahtev za psihološku pomoć za dete podnosioca žalbe koji se nalazi u Kazneno-Popravnom Centru za Maloletnike.

U prethodnim izveštajima ombudsman je naveo da je primena člana 4 Zakona br. 04 / L-096 o Izmenama i dopunama Zakona br. 2003/15. o šemo socijalne pomoći na Kosovu, mnoge porodice u ozbiljnoj finansijskoj nevolji ostale su bez socijalne pomoći koju su koristile sve dok dete nije napunilo pet godina.¹¹¹ Uprkos činjenici da su izmene i dopune člana 4 ovog zakona, to u stvari nije poboljšalo položaj siromašnih porodica zbog činjenice da je starost dece ograničena. Štaviše, uslovi za socijalnu pomoć, sa važećim zakonskim odredbama, doprineli su pogoršanju ekonomske situacije mnogih porodica, uzrokujući prepreke i teškoće u vaspitanju dece i dobrobiti porodica uopšte. Ovi uslovi posebno otežavaju porodice u teškim socijalno-ekonomskim situacijama, a to posebno važi za marginalizovane zajednice. Ombudsman ponavlja da član 4 Zakona bez sumnje krši najbolje interese

¹⁰⁹A. br. 635/2019, A. br. 547/2019, A. br. 240/2019, Ž.br. 26/2019.

¹¹⁰A. br. 700/2019, A. br. 664/2019, A. br. 703/2019, A. br. 66 /2019, A. br. 818/2019.

¹¹¹Godišnji izveštaj 2018, str. 82.

deteta, pa čak i nedostatak socijalne pomoći za decu i porodice u potrebi i utiče na fizičko i mentalno zdravlje deteta, kao i na obrazovanje i razvoj deteta. Ombudsman je ustanovio da član 4 zakona je u suprotnosti sa Ustavom Republike Kosova, sa međunarodnim standardima, naročito sa ZZD, koji se direktno primenjuje u Republici Kosova. I ove godine Ombudsman preporučuje da Skupština Republike Kosovo izmeni član 4, stav 5 Zakona o izmeni Zakona o Šemi Socijalne Pomoći na Kosovu, tako da se poveća ograničenje uzrasta sa 5 (pet) osamnaest (18) godina, u skladu sa izrazom "dete" i radi ispunjavanje ustavnih obaveza. Prema podacima sa sastanka sa predstavnikom MRSZ od 17. novembra, Ombudsman je obavešten da je ministarstvo izradio jedan nacrt dokumenat o socijalnoj pomoći koji eliminiše ovaj kriterijum diskriminacije. Međutim, nacrt dokumenat još uvek nije usvojen.

U decembru 2019. Ombudsman je *ex-officio* objavio izveštaj sa preporukama u kome procenjuje da li pružanje socijalnih usluga u Republici Kosovo je u skladu sa standardima ljudskih prava i daje konkretne preporuke za poboljšanje trenutne situacije¹¹². Izveštaj je utvrdio da radnici socijalne pomoći i ekonomske pomoći, nisu socijalni radnici, sa izuzetkom nekoliko njih, značajan broj njih završilo je samo srednje obrazovanje. Takođe, njihov broj je nedovoljan za obavljanje radnih obaveza u CSR kako je predviđeno zakonom. Posebno u pogledu dece, većina CSR nije u stanju da ispune zakonske obaveze u vezi sa Organom Starateljstva. Nijedan CSR nema licenciranog psihologa koji može da daje profesionalno mišljenje o poveravanju dece, pitanjima usvojenja i drugih oblasti. Takođe, CSR nisu uključeni na izradi opštinskog budžeta i opštine ne obezbeđuju sredstva za pokrivanje potreba dece, samohranih roditelja, žrtava trgovine ljudima itd. Posebno je problematičan nedostatak prostora/prostorije za kontaktiranje razvedenih roditelja sa decom, i slučajeva nasilja u porodici. Od 38 CSR, 22 njih uopšte nemaju prostoriju za kontaktiranje. Kako je sudskom odlukom određen obavezno kontaktiranje sa decom u prostorijama Centra, vrlo često se događa da socijalni radnik tokom kontakta svo vreme mora da bude prisutan sa njima, ili da oslobodi svoju kancelariju kako bi oni bili sa decom. U nekim centrima radnici su često primorani da smese decu sa roditeljem u nekoj prostoriji u kojoj se nalazi samo jedna stolice i ništa drugo, ili u prostorijama bez grejanja i minimalnih uslova za boravka bilo za 1 sat ili duže, ili su prisiljeni da se održava kontakt sa decom zbog loših uslova. Izveštaj zaključuje da su CSR postali administrativno-tehničke institucije zbog nedostatka stručnog osoblja i nedostatka pratećih objekata za pružanje adekvatnih usluga. Postoji nedostatak nadzora, planiranja, finansiranja i unapređenje usluga u skladu sa potrebama opština. Ombudsman je preporučio Vladi Kosova, MRSZ i opštinama da adresiraju identifikovane probleme.

Pravda za maloletnike

Pravda za maloletnike na Kosovu regulisana je Zakonikom Pravde za Maloletnike (ZPM) koji je usvojen u Skupštini u septembru 2018 godine. ZPM reguliše krivični postupak za maloletnike osiguravajući da se poštuje njihov najbolji interes na osnovu ljudskih prava i osnovne slobode, zabrana diskriminacije po bilo kojoj osnovi kao i poštovanje prava dece da slobodno izražavaju njihovo mišljenje¹¹³. Zakonik takođe ima za cilj da izbegne što više ograničavanje lične slobode maloletnika i promovise pristup prijateljske pravde. Kodeks je usmeren na davanju prioriteta sprovođenju

¹¹² Ex officio br. 59/2019, u vezi sa procenom sistema za pružanje socijalnih usluga na Kosovu, Priština, 17. decembra 2019.

¹¹³ Republika Kosova, Zakonik Br. 06/L-006 pravde za maloletnike, 2018, član 1.

obrazovnih mera na suprot zatvorskih kazni sa fokusom na prioritet obrazovanja i re socijalizacije, kao i na obuku i specijalizaciju kroz multi disciplinarni pristup i institucionalnu saradnju¹¹⁴. Pristup obrazovnom sistemu je posebno važan za re socijalizaciju i re integraciju maloletnika u društvo.

Uprkos izmenama donesenih iz novog Zakonika, Ombudsman je u svojoj analizi primetio kontradikcije u delu prelaznih i završnih odredbi koje stvaraju pravne praznine i nesigurnosti. Shodno tome, u aprilu 2019, Ombudsman je uputio mišljenje poslanicima¹¹⁵ Skupštine Republike Kosovo, članovima Odbora za Zakonodavstvo, Mandate, Imunitete, Uredbu Skupštine i nadzor Agencije za borbu protiv Korupcije u skladu sa Zakonom za Zakonodavne Inicijative da predlože izmene prelaznih odredaba KPM-a¹¹⁶. Takođe je poslao pismo Preporuke o ovom pitanju predsedniku Skupštine Republike Kosovo.

Član 140 novog Kodeksa je predvideo da njegovim stupanjem na snagu stari Zakonik iz 2010 godine, Dok dole navedeni Član prestaje da važi. 15) , stvara jednu neuobičajenu zakonodavnu poštu kaže: “*Ovaj Zakonik stupa na snazi petnaest (15) dana nakon objavljivanja u Službenom Listu Republike Kosovo, a počće da se primenjuje šest (6) meseci nakon stupanja na snagu*”¹¹⁷. Novi Zakonik objavljen je u Službenom Listu Republike Kosovo 18 oktobra 2018 godine, i tada je Zakonim je stupio na snagu 15 dana kasnije, 2 novembra 2018. Ali, prema istoj odredbi, njegova primena počinje 2. maja 2019. Kao posledica toga, nastala je okolnost u kojoj se tokom šest meseci od 2 novembra 2018, do 2 maja 2019, ne sprovode odredbe nijednog kodeksa i da u tom periodu nije postojala jedna pravna osnova za krivično gonjenje krivičnih predmeta i izvršenje mera kažnjavanja prema maloletnicima. To je bilo zabrinjavajuće za Ombudsmana, posebno imajući u vidu osetljivost pitanja koje reguliše Zakonik. Konačno, IAP je preporučio dve zakonodavne alternative kao praktično rešenje: da utvrdi da se stari Zakonik sprovodi do 2 maja 2019 ili da se utvrdi retroaktivna primena novog Zakonika za period od 2 novembra 2018. Ombudsman je favorizovao primenu alternative prvenstveno pošto takvo rešenje takođe poštuje princip retroaktivnog delovanja krivičnog zakona s obzirom na postojanje razumnog vremena od trenutka donošenja novog Zakonika do početka izvršenja (*vocatio legis*). Srećom, nakon što je Ombudsman pokrenuo ovo pitanje, Komisija je pokrenula postupak njegove izmene, na sastanku koji je održan 10.04.2019. Donela odluku o nacrtu zakona o izmeni i dopuni Zakonika br. 06/L-006 o Pravdi za Maloletnike I isti je prosleđen Vladi za mišljenje u skladu sa Uredbom Skupštine.

U skladu sa svojim mandatom, Ombudsman je posetio Obrazovno-Korektivni Centar i Korektivni Centar za Žene i Maloletnike u Lipljanu i primio je žalbe u vezi sa pravima maloletnika.

Tokom posete Obrazovno-Popravnom Centru Popravnom Centru za Žene i Maloletnike u Lipjan, Ombudsman je nadgledao sprovođenje prava maloletnih osoba i smislio odgovarajuće preporuke za unapređenje njihovog rada. Što se tiče Obrazovno-Popravnog Centra, Ombudsman je preporučio MP da hrana za maloletnike bude dovoljna i adekvatna, da se puste u funkciji kabineti koji još ne rade i da

¹¹⁴ Na istom mestu.

¹¹⁵ Mišljenje Ombudsmana ex officio br. 67/2019 u vezi sa stupanjem na snazi i primjeni Kodeksa Prava za Maloletnike sa predlogom za komisiju za Zakonodavstvo, Mandati, Imunost, Uredbe Skupštine i nadgledanje Agencije Protiv Korupcije, april 2019.

¹¹⁶ Republika Kosova, Zakon br. 04/-L-025 za Zakonodavna Pokretanja, član 5.

¹¹⁷ zakonik Br. 06/L-006 Pravde za Maloletnike, član 141.

imaju odgovarajuće trenere za rad u tim kabinetima¹¹⁸. Dok je za Popravni Centar za Žene i Maloletnike preporučio MP da poboljša uslove smeštaja u paviljonima u kojima su maloletnici zatvoreni i u drugim odeljenjima i da se primenjuju relevantne odredbe Zakona o Izvršenju Krivičnih Sankcija u vezi sa izračunavanjem beneficiranog staža za popravne službenika.¹¹⁹

U 2018 godini, Ombudsman je primio dve žalbe u vezi sa nemogućnošću dva maloletnika (jedna devojčica i jedan dečak) da nastave univerzitetske studije tokom izdržavanja kazne u Popravnom Centru u Lipljanu¹²⁰. Ove žalbe su ukazale na pravni jaz u rešavanju ovog pitanja i nemogućnost lica lišenih slobode da ostvare pravo na obrazovanje zagarantovano Ustavom, međunarodnim aktima i odgovarajućim zakonima. Stoga se Ombudsman obratio MONT-u i MP-u sa preporukama da donesu podzakonski akt u skladu sa Zakonom br. 04/L-032 o Preduniverzitetskom Obrazovanju u Republici Kosovo i Zakon br. 04/L-149 o Izvršenju Krivičnih Sankcija¹²¹. Ovaj akt treba precizno da objasni kako se ostvaruje pravo na preduniverzitetsko obrazovanje maloletnika i odraslih koji izdržavaju kaznu kako bi im se omogućilo ostvarivanje prava na obrazovanje. Ombudsman nije dobio nikakav odgovor po tom pitanju ni tokom 2019 godine i takav akt još nije pripremljen.

Za 2019 godine, Ombudsman je takođe primio tri žalbe koje se tiču pravde za maloletnike¹²². Jedna žalba odnosila se na nezadovoljstvo stranke sa odlukom o kazni deteta, naime na izricanje popravnih mera. Posle višemesečne istrage i sastanaka sa maloletnikom i nadležnim institucijama, stranci je savetovano pravo žalbe na presudu Suda. Što se tiče drugog slučaja, žalba se odnosi na ne primenjivanje KPM-a i pogrešnu primenu Krivičnog Zakonika. Nakon istrage, Ombudsman je utvrdio da nije bilo kršenja dečjih prava pošto je osoba imala punih 18 godina kada je počinio krivično delo. Treći slučaj se odnosio na prava maloletnika u Popravnom Centru za pristup psihološkim zdravstvenim uslugama. Nakon istrage ustanovljeno je da je maloletnik u stvari imao pristup psihologu i da je primio odgovarajuće lečenje za njegovo stanje.

Pozitivne obaveze države u pogledu prava na život

U decembru 2019 godine, Ombudsman je objavio izveštaj sa preporukama ex-officio, sa ciljem da se skrene pažnja javnih institucija na pozitivne državne obaveze u pogledu prava na život u slučaju K.V. čiji je život oduzet od strane druge osobe¹²³. Ove obaveze su zagarantovane Ustavom Republike Kosovo i članom 2 Evropske Konvencije za Zaštitu Ljudskih Prava i Osnovnih Sloboda. Izveštaj takođe procenjuje efikasnost akcija preduzetih od institucija. Nakon sprovođenja istraga i pregleda relevantnog zakonodavstva, međunarodnih instrumenata i dokumentacije o slučaju, Ombudsman je ustanovio da je došlo do prekršaja dečjih prava. Tužilaštvo, policija i CSR nisu ispunili ustavne i zakonske obaveze za zaštitu života žrtve. Nadležne vlasti bile su svesne stvarne opasnosti prema

¹¹⁸ Izveštaj sa preporukama Nacionalnog Mehanizma za Sprečavanje Torture za posetu u Obrazovno-Korektivnom Centru Lipljan, Priština, 26. avgust 2019.

¹¹⁹ Izveštaj sa preporukama Nacionalnog Mehanizma za Sprečavanje Tortura za posetu u Korektivnom Centru za Žene i Maloletnike u Lipljanu, Priština 24. maj 2019.

¹²⁰ Godišnji izveštaj 2018, st. 83.

¹²¹ Na istom mestu, st. 84.

¹²² A. br. 38/2019; A. br. 814/2019; A. br. 356/2019.

¹²³ Ex-officio br. 567/2019, u vezi sa pozitivnim obavezama države garantovane Ustavom Republike Kosovo, kao i člana 2 Evropske Konvencije za Zaštitu Ljudskih Osnovnih Prava i Slobode u slučaju K.V. Priština, 6 decembar 2019.

detetu žrtvi, osetljive seksualnog zlostavljanja i nisu uspeali da preduzmu mere za zaštitu njegovog života. Ombudsman je utvrdio brojne povrede postupka i odredbi kao što je propuštanje Tužilaštva da informiše advokata žrtve, ne uključivanje Organa Starateljstva kao profesionalnog opštinskog tela odgovornog za zaštitu interesa dece i odraslih kao i odlaganje procedura. Dok su otac osumnjičenog i majka žrtve saslušavani i svedočili o počinjenom zločinu u policiji, od kada je tužilaštvo obavешteno, trebalo je šezdeset tri (63) dana da ispita osumnjičenog. Takođe, spis predmeta ne odražava i ne dokazuje nikakvu proceduralnu-pravnu radnju da je osumnjičeni pritvoren ili uhapšen, kao ni bilo koje druge pravne radnje na raspolaganju tužilaštvu nisu korišćene. Situacija je još gora s obzirom na to da se osumnjičeni izjasnio krivim i da je prema njemu upućen veliki broj slučajeva u tužilaštvu za različita krivična dela I protiv istog je podneto petnaest (15) optužnica. Sa druge strane, žrtva i njegova porodica nisu dobili nikakvu psihološku podršku, osim 25-minutne sesije za dete posle četrdeset tri (43) dana. Žrtva nije samo dete koje je ranjiva žrtvom, već je bilo i dete u uličnoj situaciji, u porodici Aškalijske koja ima tešku ekonomsku situaciju sa socijalnom pomoći, porodici koja je i ranije imala nasilje u porodici. Sve ove okolnosti pogoršavaju situaciju i povećavaju obaveze institucija da postupaju. Ombudsman je preporučio tužilaštvu da pokrene internu istragu i da takve slučajeve treba hitno i efikasno rešavati. Dok je policija preporučila izgradnju profesionalnih kapaciteta ne samo za pravo na život, već i za istraživanje slučajeva seksualnog nasilja nad decom. MRSZ u saradnji sa opštinom treba da razvije kapacitete CSR-a u pružanju profesionalnih usluga u takvim slučajevima, da obezbedi psihologa u centru i pruži obuku osoblja o pristupu deci zasnovanom na pravima.

IV. Ravnopravnost pred zakonom

IV. Ravnopravnost pred zakonom

Ombudsman je mehanizam za jednakost koji promovira, prati i podržava jednak tretman bez diskriminacije. Pored primanja i ispitivanja žalbi i zaštite lica u specifičnim slučajevima diskriminacije, Ombudsman je takođe ovlašćen da istražuje i postupa na vlastitu inicijativu po službenoj dužnosti, kada postoji osnovana sumnja da se radi o diskriminaciji.

Prema Zakonu o Zaštiti od Diskriminacije, Ombudsman ima široku ulogu u promociji zaštite od diskriminacije. U tom smislu, Ombudsman je održao sastanke sa Parlamentarnom Komisijom za Ljudska Prava, Rodnu Ravnopravnost, Nestala Lica i Predstavke u vezi sa sprovođenjem Zakona o Zaštiti od Diskriminacije i Zakona o Ravnopravnosti Polova. Takođe Predstavnici Ombudsmana bili su deo Ex Post procene Zakona 05/L-020 o Rodnoj Ravnopravnosti, koju je organizovala Agencija za Ravnopravnost Polova.

U skladu sa nadležnostima koje proizilaze iz Zakona o zaštiti od Diskriminacije, Ombudsman je održavao redovne sastanke u saradnji sa socijalnim partnerima, nevladinim organizacijama i relevantnim mehanizmima drugih zemalja. U Ombudsman je takođe održao sastanke sa nevladinim organizacijama koje se zalažu za zaštitu rodne ravnopravnosti, Prava Osoba sa Ograničeni Sposobnostima, LGBTI zajednice itd.

U cilju promovisanja jednakosti i reagovanja na diskriminatorne situacije, u vezi sa nezakonitim ponašanjem prema pojedincima LGBTI zajednice, Ombudsman ima u postupku izradu priručnika za zaštitu od diskriminacije.

Na trećem regionalnom sastanku Ombudsmana i Komesara za Zaštitu od Diskriminacije Albanije, Kosova i severne Makedonije, održanom u Vlari 31 oktobra do 1 novembra 2019, saradnja je formalizovana kroz Memorandum o Saradnji, kojim su se potpisnici složili poboljšati i intenzivirati saradnju, razmenu iskustava i međusobnu pomoć.

Tokom ove godine izveštavanja Ombudsman se bavio sledećim pitanjima:

- izdao je Mišljenje za Nezavisnu Komisiju za Medije o osiguranju pružanja pristupa informacijama za kategoriju osoba sa ograničenim sposobnostima sluha u kontekstu televizijskih rasprava o nacionalnim izborima 2019 godine;
- pojavio se kao prijatelj suda u 5 istraženih slučajeva;
- obratio se odgovornim institucijama sa 28 preporuka putem izveštaja u 7 slučajeva;
- podneo je dve tužbe o pitanjima diskriminacije;
- obavio je 13 poseta naseljima Romskih, Egipatskih i Aškalijskih zajednica
- održao je 4 predavanja o licima sa ograničenim sposobnostima, ženama i maloletnicima u Korektivnom Centru u Lipljanu kao i ženama u politici.

Podnošenje izvještaja, preporuka, mišljenja, pojavljivanje u smislu prijatelja suda *amicus curiae*¹²⁴, bilo u pojedinačnim žalbama podnesenim Ombudsmanu, bilo u slučajevima po službenoj dužnosti, stvorilo je važnu praksu u slučajevima diskriminacije. Ovakva praksa je dostupna svim zainteresovanim stranama i objavljena je na službenoj web stranici institucije¹²⁵.

Jedno dostignuće Ombudsmana u njegovom radu na promociji i zaštiti od diskriminacije i protiv nejednakog postupanja je članstvo Institucije Ombudsmana Kosova u *Evropskoj Mreži Tela za Ravnopravnost (EQUINET)*, gde je Institucija postala pedeseti ravnopravni član ovog tela¹²⁶.

Sprovođenje Zakona za Zaštitu od Diskriminacije

Zakon o Zaštiti od Diskriminacije¹²⁷ je osnovni zakon protiv diskriminacije, uključujući Zakon o Ravnopravnosti Polova¹²⁸ i Zakon o Ombudsmanu¹²⁹. Takođe, neke odredbe posebnih zakona zabranjuju diskriminaciju. S tim u vezi možemo pomenuti: Zakon o Radu¹³⁰, Zakon o Civilnoj Službi Kosova¹³¹, Zakon za Stručnom Usavršavanje i Zapošljavanju Lica sa Ograničenim Sposobnostima¹³², Zakon o Verskoj Slobodi na Kosovu¹³³, Zakon o Zaštiti i Unapređenju Prava Zajednica i Njihovih Članova¹³⁴. itd. Kao što je već poznato, Međunarodne Konvencije o ljudskim pravima direktno su uključena u Ustav i imaju prednost nad domaćim zakonodavstvom.

Međutim, uspostavljanje pravnog sistema zaštite od diskriminacije ne podrazumeva realizaciju same svrhe i završetak napora na postizanju jednakosti prava. Uprkos stvaranju mehanizama zaštite od diskriminacije, ne možemo biti zadovoljni postignutim rezultatima u sprečavanju i prijavljivanju slučajeva diskriminacije, kao i samom zaštitom od diskriminacije.

Jasno je da je domaća sudska praksa protiv diskriminacije još uvek siromašna. Postoji nedostatak iskustva u oblasti primene zakona protiv diskriminacije. Ipak, građani iz različitih razloga retko podnose predmete protiv diskriminacije na sudu i drugim institucijama. Žrtve diskriminacije delimično su obeshrabrene zbog trajanja sudskog postupka koji traju godinama.

¹²⁴ Član 9.2.13 ZZZ "narodni advokat se može pojaviti u svojstvu prijatelja suda (*amicus curiae*) u sudskim procesima koji se odnose na pitanja ravnopravnosti i zaštite od diskriminacije.;"

¹²⁵ <https://www.oik-rks.org/>

¹²⁶ Brisel, 23 oktobar 2019. Ombudsman, z. Hilmi Jashari, predstavio je ispred članova Opšteg Asamble EQUINET-a zahtev Institucije Ombudsmana za uvrstavanje u puno članstvo u Evropskoj Mreži Tela Ravnopravnosti (EQUINET). U ovom slučaju g. Jashari navodi da Institucija Ombudsmana deluje u skladu sa Statusom EQUINET I kriterijuma ranije određenih i ovako ispunjava uslove potrebne za učlanjivanje, uporedno drugih institucija ravnopravnosti koje su članice ove mreže.

¹²⁷ Zakon br. 05/L-021 o Zaštiti od Diskriminacije

¹²⁸ Zakon br. 05/L-020 za Rodnu Ravnopravnost

¹²⁹ Zakon br. 05/L-019 za Ombudsmana

¹³⁰ Zakon br. 03/L-212 Rada

¹³¹ Zakon br. 03/L-149 za Civilnu Službu Republike Kosovo

¹³² Zakon br. 03/L-019 o Profesionalno Osposobljavanje i Zaposlenje Osoba sa Ograničenim Sposobnostima, izmenjen i dopunjen sa Zakonom br. 05/L-078

¹³³ Zakon br. 02/L-31 za Versku Slobodu na Kosovu

¹³⁴ Zakon br. 03/L-047, za Zaštitu i Promovisanje Prava Zajednica i Njihovi Članova u Republici Kosovo, izmenjen i dopunjen Zakonom br. 04/L-020

Takođe, postupci i ponašanje službenika u lancu relevantnih institucija, od strane policije preko pravosudnih organa, ne daju žrtvama poverenje u diskreciju i zaštitu njihove privatnosti, te postoji jasna potreba da se ulože više napora u profesionalizam i obuku javnih službenika.

Osnovni sudovi retko koriste skup zakona o ljudskim pravima ili donose odluke zasnovane na primarnim principima međunarodnih akata o ljudskim pravima sadržanim u Ustavu, iako su oni sastavni deo pravnog sistema Kosova. Takođe, sudovi na Kosovu, sa izuzetkom Ustavnog Suda koji je izuzetak, ne koriste ili se pozivaju na sudsku praksu Evropskog Suda za Ljudska Prava, za šta ih obavezuje Ustav¹³⁵. Ovaj problem nije specifičan samo za slučajeve diskriminacije.

Štaviše, izgleda da pravosuđu nedostaje odgovarajuće nadgledanje slučajeva povezanih sa diskriminacijom, zbog neadekvatne identifikacije i kategorizaciji takvih slučajeva. Slučajevi diskriminacije nemaju određenu sudsku oznaku, stoga je vrlo teško nadgledati. Gledajući samo oznaku i / ili broj predmeta, nije moguće utvrditi da li je slučaj pokrenut zbog diskriminacije.

Kao posledica toga, neizbežna je potreba za uspostavljanjem sistema za praćenje sudske prakse u slučajevima diskriminacije, kao i za praćenje rešavanja problema koji nastaju u predmetima. Jedan preduslov za takvu bazu podataka sudske prakse je da sudovi beleže i prate slučajeve diskriminacije kao specifičnu vrstu parnica. Bez takvog sistema, sudije i dalje ne bi mogle razlikovati diskriminaciju od ostalih nezakonitih ponašanja. Slučajevi diskriminacije trebaju se jasno nadgledati zbog doslednosti sudske prakse.

Kancelarija Dobrog Upravljanja¹³⁶ u okviru Kancelarije Premijera, kao institucionalno telo za promovisanje i sprovođenje ZZD i kao telo koje nadgleda sprovođenje preporuka Ombudsmana, pokazalo je posvećenost nadgledanju primene preporuka Ombudsmana od strane relevantnih institucija, organizovanjem niza aktivnosti na promociji ZZD-a. Međutim, ostaje izazov da građani Kosova uglavnom nisu svesni pojma diskriminacije i mehanizama zaštite prava na jednakost.

ZZD takođe postavlja institucionalne mehanizme za zaštitu od diskriminacije u ministarstvima i opštinama¹³⁷, neki su imenovali nadležne službenike za koordinaciju primene ovog zakona, dok su neki postavili posebne radne jedinice sa specifičnim zadatkom koji se bave pitanjima diskriminacije.

Za razliku od zemalja u kojima postoje specijalizovane institucije za zaštitu od diskriminacije, Zakon je Instituciju Ombudsmana odredio kao nadležnu instituciju za zaštitu od diskriminacije. U tom smislu, Ombudsman kontinuirano nastoji da ispuni svoj mandat u rešavanju slučajeva diskriminacije i jačanju kapaciteta u oblasti promocije ovog prava, a tokom svih ovih godina bio je angažovan u razvoju odnosa koji doprinose unapređenju jačanje saradnje sa organizacijama civilnog društva, kao i sa regionalnim i međunarodnim telima koja štite i promovišu prava jednakosti.

Ombudsman je redovno odgovarao na pozive nevladinih i drugih organizacija za zaštitu ljudskih prava učestvujući u odborima, sastancima na kojima su analizirana prava ranjivih društvenih grupa. On se takođe obratio građanima sa saopštenjima za medije uoči obeležavanja međunarodnih dana relevantnih

¹³⁵ Vidi član 53 Ustava RK

¹³⁶ Vidi član 10, ZZD

¹³⁷ Vidi član 11, ZZD

grupa u riziku od diskriminacije dani žena, osobe sa ograničenim sposobnostima, LGBT zajednice, Romi i Egipćani, itd.), pozivajući javne organe da poštuju, štite i promovišu pravo na jednakost u smislu svojih nadležnosti.

Međutim, u Kosovskom zakonodavstvu za borbu protiv diskriminacije određena su dva tela na centralnom nivou koja će pokrivati sve žalbe diskriminatorne prirode: Ombudsman, kao ne pravosudna institucija i nadležni sudovi. Nesporno je da ova tela igraju veću ulogu u sprovođenju zakona protiv diskriminacije i u uspostavljanju dobrih i održivih domaćih praksi u pitanjima diskriminacije.

Generalno gledano, Kosovsko zakonodavstvo za borbu protiv diskriminacije mora ispuniti očekivanja kao pravni oblik za izazivanje nejednakosti, međutim predstoji dug put za njegovo potpuno sprovođenje.

Diskriminacija na radu

Zaposleni takođe percipiraju svoju državu i društvo prema stavu države prema ljudskom radu, jednakim uslovima za dobar rad i usklađenosti odgovarajućih zakonskih odredbi¹³⁸, između ostalog i zato što najveći dio svog vremena provode na poslu.

Zabranjena je diskriminacija u oblasti rada¹³⁹, što znači da je zabranjeno kršenje jednakih mogućnosti u zakonu o radu, kao što su: slobodan izbor zaposlenja, napredovanje u službi, stručno osposobljavanje i stručna rehabilitacija, jednaka naknada za vredan rad, pravični i zadovoljavajući radni uslovi, za odmor, obrazovanje i članstvo u sindikatima. Razlikovanje, isključivanje ili davanje prioriteta dozvoljeno je samo na osnovu kriterijuma znanja i sposobnosti, i ni na koji način na bilo kojem od zabranjenih osnova diskriminacije.

Međutim, diskriminacija na poslu često nije jasno vidljiva i teško je dokazati, za razliku od diskriminacije u drugim oblastima, između ostalog, jer je obuhvaćena posebnim pravnim oblikom koji proističe iz diskrecionog prava poslodavca, koja se zasniva na potrebama obavljenog posla.

Sa zakonodavnog stanovišta, Zakon o radu je osnovni zakon koji reguliše pravne odnose između zaposlenih i poslodavaca. Odredbe ovog zakona sprovode se na zaposlene i poslodavce privatnog i javnog sektora u Republici Kosovo. Pored Zakona o Radu, prava iz radnog odnosa za nekoliko kategorija zaposlenih u javnom sektoru regulisana su posebnim zakonima¹⁴⁰. Zakono o Zaštiti na Radu br. 04/L-161 predviđa mere za poboljšanje sigurnosti i zdravlja zaposlenih u procesu rada. Pravni propis obuhvata i druge zakone iz oblasti radnog prava¹⁴¹.

¹³⁸ Vidi Ustav Republike Kosovo, član 24, Jednakost pred zakonom i član 49, Pravo na rad i vršenje profesije, Zakon br. 03/L-212 o Rado i Zakon br. 03/L-149 o Civilnoj Službi Republike Kosovo, Zakon br. 2004/3 za Zaštitu od Diskriminacije, Zakon br. 05/L-020 za Ravnopravnost polova.

¹³⁹ Zakon br. 2004/3 za Zaštitu od Diskriminacije, Zakon br. 05/L-020 za Rodnu Ravnopravnost, kao i Zakon br. 03/L-212 Rada, Jasno zabranjuje diskriminaciju u oblasti rada, prekršaj jednakih mogućnosti za osnivanje radnog odnosa u uživanje pod jednakim uslovima svih prava u oblasti rada.

¹⁴⁰ Zakon br. 03/L-149 o Civilnoj Službi Republike Kosovo

¹⁴¹ Zakon br. 03 / L-017 za Inspekciju Rada, Zakon br. 04/L-011 za Organizovanje Sindikata Kosova, Zakon br. 03 /L-200 o Štrajku, Zakon br. 04 /L-008 o Socio Ekonomskom Savetu, Zakon br. 03/L-136 za Izdavanje Licenci za Rad i

Zakon o Zaštiti od Diskriminacije¹⁴², Zakon o Ravnopravnosti Polova i Zakon o Radu jasno zabranjuju diskriminaciju u oblasti rada, kršeći na taj način jednake mogućnosti za zasnivanje radnog odnosa i uživanje jednakih uslova za sva prava u oblasti rada.

Analizirajući relevantno zakonodavstvo, Ombudsman smatra da je on sve obuhvatajući i da njegove odredbe pružaju adekvatne mehanizme za jednaku zaštitu radnika u javnom i privatnom sektoru u zaštiti radnih prava.

Opšta zapažanja Ombudsmana o problemima i diskriminaciji na radu u Republici Kosovo, kojima smo svedoci tokom izveštajnog perioda, manje su ista kao u prethodnim izveštajnim periodima i nema vidljiviji rezultata i napretka u tom pogledu.

Stopa nezaposlenosti na Kosovu i dalje nema tendenciju da se smanji. Prema statističkim podacima, Kosovo i dalje ima visok nivo nezaposlenosti. Zbog visoke stope nezaposlenosti, slučajevi diskriminacije na radnom mestu još uvek se retko prijavljuju u mehanizmima zaštite, jer se zaposleni plaše osvete svojih poslodavaca.

Što se tiče sistema zdravstvene zaštite i sigurnosti na radu¹⁴³, nema značajnih promena u odnosu na prethodni izveštajni period. U nezgodama na radnom mestu, građevinarstvo i dalje vodi sektor sa najvećim brojem povreda na radu i smrtnih slučajeva usled nepoštovanja osnovnih pravila zaštite na radu. Na Kosovu još uvek ne postoji strukturirani registar radnih nezgoda i postoji hitna potreba da se razvije takav pravni sistem zasnovan na pravnim aktima da bi se evidentirale sve radne nesreće sa 3 ili više izgubljenih radnih dana, kao što su urađeno u svim zemljama EU prema Evropskoj Metodologiji za Statistiku Nesreća na Radu (ESAV).

Takođe, dužina sudskog postupka u rešavanju radnih slučajeva i dalje ostaje izazov u sprovođenju zakona. Dalji dugotrajni postupci i nedostatak specijalizovanog suda koji se bavi pitanjima zapošljavanja ostaju prepreke za sprovođenje zakona o radu što se tiče sudske zaštite prava.

Tokom izveštajnog perioda, Ombudsman je pratio primenu zakona o radu, primao informacije od relevantnih institucija¹⁴⁴, prikupljao terenske informacije na osnovu kojih je i po službenoj dužnosti pokrenuo istrage i primao pojedinačne žalbe na diskriminaciju u oblasti radnog prava na polju rada.

Ombudsman je pokrenuo slučaj po službenoj dužnosti¹⁴⁵ u vezi sa nedostatkom efikasnih sredstava za rešavanje radnih sporova između civilnih službenika i kandidata za prijem u civilnu službu. Slučaj je otvoren na osnovu članka objavljenog u časopisu Koha Ditore, objavljenog u 7 maja 2019 godine, pod naslovom, „Nezavisni Nadzorni Savet za Civilnu Službu Kosova (NNSCSK) bio je nefunkcionalan pet meseci, sa oko 500 ne razmotrenih žalbi”.

Zaposlenje Stranih Državljana, Zakon br. 03 /L-019 za Stručno Osposobljavanje i Rehabilitaciju Osoba sa Ograničenim Sposobnostima.

¹⁴² Zakon br. 05/L-021 za Zaštitu od Diskriminacije, članovi 1,2,3,8

¹⁴³ Regulisan je odredbama Zakona br. 03/L-212 Rada i Zakonom br. 04/L-161 za Sigurnost i Zdravlje na Radu.

¹⁴⁴ Informacije prikupljene u vezi sa prekršajem prava za rad, iz sastanka održanog tokom izveštajnog perioda sa Opštim Inspektorom Kosovskog Inspektorata i Predsednikom Udruženja Nezavisnih Sindikata Kosova.

¹⁴⁵ Ex officio br. 421/2019,

Nakon istrage, pravne analize i činjeničnog stanja u ovom slučaju, Ombudsman je 18. juna 2019 godine, objavio izveštaj sa preporukom kojim preporučuje Skupštini Kosova da imenuje i omogući članove NNSCSK što je pre moguće.

Ombudsman je tretirao žalbu¹⁴⁶ za diskriminaciju u vezi sa okolnostima zaposlenja na Univerzitetu u Mitrovici „Isa Boletini“ (UMIB). Nakon završetka konkursa i drugih postupaka vezanih za konkurs, kandidat je izabran za asistenta na Mašinskom i Računarskom Fakultetu. Senat UMIB odlučio je da odloži potpisivanje ugovora o radu sa podnosiocem žalbe do dobijanja mišljenja Agencije za Borbu Protiv Korupcije (APK) u vezi sa mogućnosti sukoba interesa u konkretnom slučaju. Ombudsman je u ovom slučaju preporučio da imajući u obzir ustavno pravo u vezi sa radnim pravima i vršenje profesije i pravo na jednakost pred zakonom, izbegavajući bilo kakav oblik diskriminacije, na koji se može pozivati takođe Izveštaj sa Preporukama br. 853/2016, Ombudsmana u vezi diskriminatorni kriterijumima u konkursu za zapošljavanje na UP.

Ombudsman smatra da konkursi moraju da poštuju određene kriterijume, zahtevane kvalifikacije i druge radne veštine kandidata koji se prijavljuje za radno mesto. U svim slučajevima zapošljavanja ili napredovanja, privilegovano tretiranje ne sme da se desi zbog porodične ili slične povezanosti, kao što i ne treba iz istih razloga, da ima jedan negativan ili isključujući tretman prema drugim kandidatima.

Takođe, u skladu sa svojim zakonskim odgovornostima¹⁴⁷, Ombudsman je u svojstvu prijatelja suda (*amicus curiae*) sudovima na Kosovu dostavio sledeća mišljenja:

Postupajući na osnovu žalbe podnosioca žalbe¹⁴⁸ protiv Vlade Republike Kosovo i Ministarstva za Infrastrukturu, Ombudsman je, u svojstvu prijatelja suda, poslao mišljenje Osnovnom Sudu u Prištini

Na osnovu izvedenih dokaza i prikupljenih činjenica, kao i relevantnih zakona, Ombudsman je došao do zaključka da su žalbe podnosilaca žalbe opravdane i da je došlo do povrede osnovnih ljudskih prava i sloboda, Ombudsman je konstatovao da su podnosioci žalbi bili postavljeni na radna mesta od strane političkih imenovanih, kategorija javnih službenika i da nisu bili deo Kosovske Civilne Službe, i da je njihov odnos okončan kršenjem važećeg zakona.

Postupajući po pritužbi Saveta Štrajkača protiv Vlade Republike Kosova¹⁴⁹ u vezi sa pravom na jednak, dostojanstven i ne diskriminatorni tretman na radu, Ombudsman je 31 maja 2019 godine, Sudu poslao mišljenje (*amicus curiae*), Osnovnom Sudu u Prištini, pred kojim je pokrenut postupak u vezi sa slučajem podnosioca žalbe, kako bi se poslednji obavestio o njegovim nalazima i zaključcima o predmetu koji se razmatra.

¹⁴⁶ Ž.br. 30/2019,

¹⁴⁷ Član 16 stav 9 Zakona Br. 05/L-019 za Ombudsmana određuje: “ Narodni Advokat može da se pojavi u svojstvu prijatelja suda (*amicus curiae*) u sudskim postupcima vezanim sa ljudskim pravima, pitanjima ravnopravnosti i zaštite od diskriminacije ” Takođe treba imati na umu, da sa članom 18, stav 1.1 Zakona za Ombudsmana, Ombudsman ima odgovornosti:” 1.1 da istraži navedena kršenja ljudskih prava i diskriminatorno delovanje i da se angažuje za njihovo rešavanje.”

¹⁴⁸ A. br. 671/2017

¹⁴⁹ A. br. 620/2018

Ovo pravno mišljenje fokusira se na razjašnjenje pravne osnove i pravne analize u vezi sa žalbom Saveta Štrajkača, koji predstavlja osoblje civilnih službenika zaposlenih u Kancelariji Premijera Kosova, u vezi sa njihovim zahtevima za pravo na jednaki tretman, dostojanstveni i ne diskriminatorni na poslu.

Prema navodima žalilaca, Vlada Republike Kosovo je na sastanku održanom 20 decembra 2017 godine, usvojila Odluku br. 04/20 o povećanju plata koje su pored političkog osoblja selektivno koristili i neki službenici državne službe u okviru Kabineta Premijera: Kancelarija Generalnog Sekretara (takođe selektivno), Pravna Kancelarija, Sekretarijat za Koordinaciju i Kancelarija za Komuniciranje sa Javnošću, van te odluke ostali su zaposleni sa statusom državnih službenika, kao što su: Ured za Dobro Upravljanje, Kancelarija za Strateško Planiranje, Kancelarija za Centralnu Upravu, Kancelarija za Budžet i Finansije, Kancelarija za Nabavku, Kancelarija za Objavljivanje Službenog lista, Kancelarije Poverenika za Jezike, Kancelarije za Zajednice, Kancelarije za Regionalnu Saradnju, Arhivske Jedinice i Vladine Jedinice za Nestale Osobe. Podnosioci žalbe su takođe su naveli da je Odluka br. 04/20 o povećanju plata, uključujući selektivno osoblje civilnih službenika Kancelarije Premijera, doveli su ih do nejednakog tretmana i istovremeno stvorili probleme u dobrom funkcionisanju Kancelarije Premijera, čineći administrativno osoblje u kancelarijama koje su deo gore pomenute odluke sa većim platama od direktora stručnih kancelarija koje posluju u okviru kancelarija Premijera.

U odgovoru Premijera Republike Kosova, dostavljenom Ombudsmanu u vezi sa konkretnim pitanjem 23.11.2018, navodi se da je uzet u obzir član 92. stav 4. Ustava Republike Kosovo, koji kaže: "***vlada donosi odluke u skladu sa ovim ustavom i zakonom***, predlaže nacрте zakona i izmene postojećih zakona i drugih akata i može davati mišljenje na nacрте zakona koje on ne predlaže ", član 93 stav 4 koji predviđa: ***donosi odluke i donosi pravne ili regulatorne akte neophodne za sprovođenje zakona;***" ona takođe pominje član 4. Uredbe Br. 02/2011 i Opštim Administrativnim Oblastima kancelarije Premijera i Ministarstava, izmenjena i dopunjena Uredbom Br. 14/2017, Uredba Br. 15/2017 i Uredba Br. 16/2017, koja između ostalog predviđa odgovornosti Vlade Republike Kosovo: "***Vlada izvršava svoju izvršnu vlast u skladu sa Ustavom i važećim zakonima koji se odnose na Vladu***" i "***Vlada u cilju ostvarivanja nadležnosti propisanih Ustavom i važećim zakonima; donosi odluke na predlog visokih organa državne uprave; donosi odluke na predlog najviših autoriteta državne uprave; donosi pravna akta ili propise neophodne za sprovođenje zakona***" U ovom slučaju, Ombudsman prvo podseća da Odluka br. 04/20, od 20 decembra 2017, ne sadrži pravne reference za civilnu službu Kosova; drugo, iako gore navedena pravna osnova daje pravo Vladi Republike Kosova da donosi odluke, one moraju biti u skladu sa Ustavom i zakonima, u smislu da nisu diskriminatorne, kao u ovom slučaju protiv podnosilaca žalbe.

Ombudsman, pozivajući se na sudsku praksu Evropskog Suda za ljudska prava, koja je u odluci u slučaju *Burden v. UK*¹⁵⁰: „*Razlika u postupanju prema licima u sličnim situacijama ... je diskriminatorna ako nema objektivnog i razumnog opravdanja; drugim rečima, ako ne sledi legitiman cilj ili ako ne postoji razuman odnos proporcionalnosti između korišćenih sredstava i cilja koji se želi postići*“, smatra da bi se takav nalaz Suda trebao primeniti i u trenutnom slučaju podnosilaca zahteva .

¹⁵⁰ Presuda ESLjP, *Burden v. UK*, od 29. aprila 2008.

Stoga, Odluka br. 04/20 ad-hoc od 20 decembra 2017 godine, što predstavlja volju Vlade Republike Kosova da selektivno poveća plate za civilne službenike, kao u ovom slučaju, opravdavajući legitimnu svrhu i razuman odnos proporcionalnosti između korišćenih sredstava i predviđene svrhe, bez prethodnog pravnog osnova utvrđenog i uključenog u odluku, stvara nejednakost i predstavlja kršenje zakonskih odredbi utvrđenih Ustavom Republike Kosovo, odgovarajućim zakonodavstvom o civilnoj službi Republike Kosovo¹⁵¹, i predstavlja kršenje člana 3 Zakona br. 05/L-021 o Zaštiti od Diskriminacije¹⁵².

Ombudsman je poslao pravno mišljenje Žalbenom Sudu Kosova, kojom trenutno prolazi zakonski postupak u vezi sa pitanjem žalioaca u pojedinačnoj žalbi¹⁵³ protiv Javnog Univerziteta Hasan Priština (UP) u vezi sa diskriminacijom na osnovu starosne dobi tokom odabiranja za akademski naslov na UP, ili u vezi sa članom 178, stav 1, tačka 2, Statuta UP-a, za zvanje univerzitetskog asistenta, koji između ostalog predviđa da kandidat „*ne mora biti stariji od 30 godina (respektivno 35 godina na Medicinskom Fakultetu) kada je prvi put imenovan. Izuzetno, kandidat može biti izabran za univerzitetskog asistenta do 40 godina ako ima stepen doktora nauka.*”

Zaštita celokupnosti prava na zapošljavanje podrazumeva potpunu primenu principa profesionalne sposobnosti i davanja prava na otvorenu konkurenciju u procesu zapošljavanja svih zainteresovanih kandidata bez kršenja odgovarajuće zakonske procedure prilikom zapošljavanja u javnim institucijama. Stoga obaveza poštovanja ovog prava stoga zahteva izbegavanje mera koje sprečavaju ili ometaju uživanje prava na zapošljavanje i uključuje poštovanje principa jednakosti u postupcima prijavljivanja za zapošljavanje bez kriterijuma koji su diskriminatorne.

Ravnopravnost u zaposlenosti je osnovni uslov jednakosti pred zakonom. Stoga, osoba, zbog bilo koje svoje lične karakteristike, naime u ovom slučaju, zbog svoje starosti, bez objektivnog i razumnog opravdanja postojanjem legitime svrhe ne može biti bez razloga da mu se uskrati pravo, u zaposlenju koje je u potpunosti dostupno i poznato drugima. Na osnovu pritužbe podnosioca žalbe vidi se da Rektorat UP i dalje nastavlja sa ne izvršenjem Presude A. br. 1242/2010 od 9 decembra 2013 godine.

Na osnovu gore navedenog, Ombudsman smatra da starosno ograničenje u ovom slučaju, kako je predviđeno statutom UP, na osnovu kojeg je donesena odluka Senata UP, predstavlja diskriminatorski akt. Ombudsman je u svojstvu prijatelja Suda (*amicus curiae*) je izvestio Sud o svom stavu u vezi s tim pitanjem, u nadi da će time doprineti rasvetljavanju konkretne situacije.

Tokom perioda izveštavanja, Ombudsman, takođe oslanjajući se na zakonskim nadležnostima¹⁵⁴, uputio je Ustavnom Sudu Kosova dva zahteva za ocenu ustavnosti dva zakona: Zakon br. 06/L-114 o Javnim Službenicima i Zakon br. 06/L-111 o Platama u Javnom Sektoru.

Ombudsman procenio je da Zakon o javnim službenicima ne uzima u obzir činjenicu da su različiti subjekti u javnom sektoru odvojeno regulisali svoje organizacione, funkcionalne i poslovne funkcije, u

¹⁵¹ Zakon o Civilnoj Službi Republike Kosovo, u članu 43 i članu 44.

¹⁵² Zakon br. 05/L-021 za Zaštitu od Diskriminacije, član 3 stav 1 i 2.

¹⁵³ A. br. 587/2018.

¹⁵⁴ Član 16, stavi 10 Zakona za Ombudsmana br. 05/L-019 „*Ombudsman može pokrenuti pitanja u Ustavnom Sudu u skladu sa Ustavom i Zakonom Ustavnog Suda.*”

skladu sa Ustavom Republike Kosovo, kao i sa relevantnim zakonima. Pored zahteva za procenu ustavnosti Zakona o javnim službenicima, Ombudsman je takođe zatražio izricanje privremene mere za momentalno obustavljanje spornih odredbi ovog zakona.

Ustavni Sud je razmotrio i odlučio u vezi sa ovim zahtevom za privremenu meru, ne dovodeći u pitanje prisustvo i meritum zahteva Ombudsmana, usvojio je privremenu meru do 28 februara 2020, i odmah je obustavio potpuno sprovođenje Zakona o Javnim Službenicima sa istim trajanjem.

U zahtevu upućenom Ustavnom sudu, o oceni usklađenosti Zakona br. 06/L-111 o Platama u Javnom Sektoru i Priloga jedan (1) ovog zakona sa Ustavom nisu uspeli da prenesu ustavni duh u pogledu podele vlasti, jednakosti pred zakonom i garancija imovinskih prava. Nadalje, Ombudsman smatra da je ovaj zakon nespovij sa načelima vladavine zakona zbog nedostataka u pogledu njegove jasnoće, tačnosti i predvidljivosti.

Ombudsman je primio preko 40 pojedinačnih žalbi od različitih subjekata javnog sektora podnesenih protiv Zakona o Platama u Javnom Sektoru.

Ombudsman je takođe zatražio sprovođenje privremenih mera u primeni Zakona o Platama u Javnom Sektoru do konačne odluke Ustavnog Suda, smatrajući da su privremene mere neophodne da bi se zaštitio javni interes i izbegla nenadoknativa šteta koje bi se mogle prouzrokovati primenom ovog zakona.

Ustavni Sud je razmotrio zahtev Ombudsmana i, ne dovodeći u pitanje prihvatljivost i meritum zahteva, usvojio je privremenu meru do 30. marta 2020 i odmah obustavio potpuno sprovođenje ovog zakona za isto vreme.

Diskriminacija penzionera

Na Kosovu ima preko 260 000 registrovanih penzionera. Većina njih godinama živi od osnovnih penzija, što često nije dovoljno za pokrivanje osnovnih životnih troškova što njihov života pretvara u borbu za opstanak.

Penzione ili kompenzacione šeme trenutno su regulisane kroz osam različitih zakona koji nisu dovoljno usklađeni i međusobno su u suprotnosti, što otežava njihovo sprovođenje u praksi.

Iako je Vlada preduzela određene korake na reformisanju u oblasti penzionog i korisničkog sistema i planira da izradi jedinstveni Zakon o penzijama, koji će na jednom mestu uključivati i tretirati sva penzijska prava, kao što su i stvaranje Fonda socijalnog osiguranja koji bi odredio organizacionu strukturu, oblik upravljanja, stopu doprinosa i invalidsku penziju, a sve u cilju usklađivanja sa evropskom praksom, ostaje nejasno kada će se ta reforma sprovesti u celosti.

Tokom perioda izveštavanja, Ombudsman je završio ex-officio istragu u slučaju¹⁵⁵, u vezi sa nejednakim tretmanom penzionera od strane komercijalnih banaka na Kosovu u pružanju bankarskih kreditnih usluga i obratio se Centralnoj Banci Kosova sa izveštajem. Ombudsman se suočio sa dve

¹⁵⁵ Ex officio br. 450/2018

situacije u kojima su komercijalne banke u Republici Kosovo stvorile i ponudile brojne vrste kredita za potrebe građana, među kojima su krediti za posebne kategorije građana i za određene svrhe. Međutim, u ponudama banke ne nude kredite koji su posebno stvoreni za penzionere, a od postojećih kredita, nijedan kredit koji je ponuđen građanima nije na raspolaganju penzionera starijih od 65 godina zbog njihove starosti, dok to pravo na uporedne situacije se ne uskraćuje ostalim kategorijama penzionera mlađih od 65 godina, kao i osobama starijim od 65 godina koji imaju registrovana preduzeća, kao i zaposlenima.

Ombudsman je u ovoj situaciji utvrdio da banke sprovođenjem ove prakse direktno diskriminišu građane na osnovu direktnih kriterijuma - starost kao lična karakteristika, zbog uskraćivanja prava na korišćenje bankarskih kreditnih usluga, u uporedivoj situaciji grupu građana stavlja u nepovoljniji položaj u odnosu na druga lica koja nemaju takvu ličnu karakteristiku. Starost klijenta nema uticaja na kreditnu sposobnost jer nije „finansijski merljiva“, niti može zavistiti od starosti klijenta ukoliko može da efikasno i na vreme vrati kredit. Starost je samo jedan od uslova za ostvarivanje prava na određene vrste penzija, a starije osobe imaju pravo na jednak pristup uživanju svih javnih usluga.

Ombudsman ne negira da banka ima pravo da postavlja posebne uslove za određene grupe klijenata na osnovu kojih će odobriti tražene kredite, ali čak i u takvim slučajevima uslovi moraju biti objektivni, uporedivi i jednaki za sve, a ne mogu biti vezane za lične karakteristike klijenata, odnosno propise o zaštiti od diskriminacije imperativnog karaktera i koji su obavezujući za sve. Procena banaka prilikom razmatranja i obrade kreditnih potraživanja treba da se zasniva isključivo na kvantitativnim i kvalitativnim kriterijumima koji uzimaju u obzir sve karakteristike određenog klijenta u svakom pojedinačnom slučaju, bez ikakvog opšteg izuzeća na osnovu bilo kojih ličnih karakteristika. Samo takav pristup i način delovanja obezbeđuje da svi klijenti mogu pristupiti bankarskim uslugama pod jednakim uslovima.

Ombudsman u ovom konkretnom slučaju smatra da banke moraju kontinuirano poboljšati svoju kreditnu politiku kako bi odgovorile na izazove u smislu prilagođavanja novim situacijama stvorenim u društvu, što je od posebnog značaja za celokupno stanovništvo bez diskriminacije ijedne zakonski zaštićene osnove.

Ombudsman je u ovom izveštaju preporučio Centralnoj Banci Kosova (CBK) da preduzme konkretne radnje u pogledu usvajanja reformi i usklađivanju politika banaka na Kosovu sa pozitivnim zakonskim propisima u oblasti anti diskriminacionog zakonodavstva, kako bi se sprečilo diskriminacija starijih građana, tj. penzionera u korišćenju bankarske kreditne usluge, kao i banaka da u budućnosti imaju više opreza kako bi se osiguralo da se njihova praksa, politika i odluke uzdrže od neopravdanih razlika ili nejednakog postupanja (isključenje, ograničenje ili davanje prioriteta), u odnosu na lica ili grupe lica, što se zasniva na bilo kojim ličnim karakteristikama.

Zdravstvena i socijalna zaštita

Ombudsman, kao i u ranijim godišnjim izveštajima, izražava njegovu zabrinutost što do sada Međunarodni pakt o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima nije deo Ustava Republike Kosovo¹⁵⁶.

Tokom ove izveštajne godine u OI-u, u oblasti zdravstva i socijalne zaštite, pristiglo je 287 žalbi, od kojih je 109 otvoreno za istragu. Ombudsman smatra da bi nadležne javne institucije na Kosovu trebale povećati napore da preduzmu mere za poboljšanje i razvoj nekih vitalnih sektora koji omogućavaju socijalni i ekonomski razvoj zemlje.

Na osnovu procena Ombudsmana, glavni faktori koji utiču na pogoršanje ekonomske i socijalne situacije na Kosovu su nezaposlenost, nedostatak propisa o zdravstvenom osiguranju kao i propisi koji regulišu pitanje šeme socijalne pomoći na Kosovu.

Dana 17. decembra 2019, Ombudsman je u svojoj istrazi po službenoj dužnosti objavio Izveštaj sa preporukama u vezi procene sistema pružanja socijalnih usluga na Kosovu¹⁵⁷. Izveštaj daje specifične i konkretne preporuke o postupcima koje treba da preduzmu Vlada Republike Kosovo, Ministarstvo rada i socijalne zaštite i nadležne opštine u pravcu poboljšanja sadašnje situacije. Ombudsman utvrđuje da sistem socijalne zaštite na Kosovu nije na zadovoljavajućom nivou, kao ishod neodgovarajućeg rada Centara za socijalni rad (CSR) u odnosu na pružanje stručnih socijalnih usluga svim građanima zemlje, bez razlika. CSR-ovi su pretvoreni u administrativno- tehničke institucije i mnogo manje u institucije koje pružaju stručne socijalne usluge zbog nedostatka stručnog osoblja i nedostatka pratećih objekata za pružanje odgovarajućih usluga.

U ovom izveštaju, Ombudsman nalazi da postoji nedostatak nadzora, planiranja, finansiranja i poboljšanja usluga u skladu sa potrebama opština i postoji nedostatak razvoja sistema socijalne zaštite u opštinama i u samom Ministarstvu rada i socijalne zaštite što je prouzrokovao i nastavlja da stvara velike probleme. Ombudsman u ovom izveštaju preporučuje Vladi Republike Kosovo da vrati nadzor, odgovornost i upravljačke nadležnosti CSR-a u okviru dotičnih ministarstva i da izmeni/ dopuni Zakon o socijalnim i porodičnim uslugama, preko kojeg bi se u celosti regulisao mandat, uloga, nadležnosti, odgovornosti i struktura centara za socijalni rad.

Ombudsman preporučuje Ministarstvu rada i socijalne zaštite da izradi i odobri interne propise za centre za socijalni rad i da vrši obračun troškova socijalnih usluga za svaku uslugu pojedinačno, posebno one usluge za koje su potrebna finansijska sredstva poput: smeštaja žrtava nasilja u porodici, žrtve trgovine ljudima, deca bez porodičnog starateljstva i napuštenih, zlostavljene dece, dece na ulici, usluga u instituciji ili domu za starije osobe bez porodične nege, za decu sa ograničenim sposobnostima, za decu i odrasle sa mentalnim poremećajima, socijalnog smeštaja, porodične pakete na osnovu broja članova, re-integraciju itd.

¹⁵⁶ Vidi <https://www.oik-rks.org/sr/2019/04/08/godisnji-izvestaj-2018/> , Godišnji izveštaj Ombudsmana, 2018. godine, st. 102.

¹⁵⁷ A. br. 59/2019

Dok opštinama Junik, Parteš, Mamuša, Klokot i Gračanica preporučuje da uspostave i funkcionalizuju CSR-ova, dok Vlada Republike Kosovo ne vrati nadzor, odgovornost i upravljačka ovlašćenja na CSR-ove u okviru odgovarajućeg ministarstva.

Ombudsman, skreće pažnju na zabrinutost koju prethodnih godina je naveo u godišnjim izveštajima vezano za postavljeni kriterijum za dobijanje socijalne pomoći odnosno ograničenje od dobijanje socijalne pomoći za decu ispod 5. godina u važećem Zakonu o šemi socijalne pomoći, ali ovo pitanje i dalje ostaje nerešeno.

Na Kosovu još se ne primenjuje Zakon o zdravstvenom osiguranju, koji je bio usvojen aprila 2014. godine Skupština Republike Kosovo¹⁵⁸. Međutim, ovaj zakon još se ne primenjuje i to direktno utiče na građane Republike Kosovo u smislu zdravstvenih usluga. Ombudsman preporučuje da Vlada Kosova odmah preduzme konkretne postupke sa ciljem praktične primene ovog zakona.

Socijalni smeštaj

Smeštaj je izuzetno važno pitanje za socijalnu stabilnost, zdravlje i kvalitetan razvoj ljudskog blagostanja. Svi ljudi imaju pravo na životni standard koji odgovara njihovom zdravlju i dobrobiti (Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima). Zakon o finansiranju posebnih programa stanovanja na Kosovu obavezuje Vladu Republike Kosovo i opštine da pružaju i stvaraju pogodne uslove za stanovanje građana.

Na osnovu podataka IO-a, potražnja građana kojima je potrebno stanovanje i ove godine nastavlja da bude visoka, mada se primećuju pozitivna pomeranja, međutim nisu dovoljna.

Ove godine je Ministarstvo rada i socijalne zaštite je potpisalo Memorandum o razumevanju sa nekoliko opština na Kosovu u vezi sa izgradnjom kuća za manjinske zajednice, u okviru kapitalnog projekta „Podrška ne većinskim zajednicama“. Ombudsman ima informacije da je izgradnja stanova u opštinama korisnica započela, međutim, iz žalbi žalioca što se tiče stanovanja primećen je nedostatak privatne svojine mnogih porodica obuhvaćene u socijalne programe izgradnje. Porodice sa teškim društveno ekonomskim uslovima, njihovo prebivališta ne ispunjavaju ni osnovne uslove za stanovanje, nemaju upisanu imovinu na njihovo ime, prema tome, ova činjenica im je onemogućila da ove porodice budu na spisku korisnika za izgradnju kuća budući da je jedan od kriterijuma za izgradnju kuća bio da podnosioci zahteva imaju zemljišnu parcelu upisanu na ime osobe koja aplicira.

U ovim slučajevima opštine nisu pružale nikakvo rešenje da socijalnim slučajevima obezbede bilo kakvu parcelu za izgradnju kuća opravdajući da nemaju dovoljno budžeta. Opštine takođe nisu obezbedile ni izgradnju nekog odgovarajućeg stambenog objekta za ove porodice sa teškim ekonomskim i socijalnim uslovima, kao što je slučaj sa žaliocem N.S. iz Mitrovice, koji nije rešio svoje stambeno pitanje¹⁵⁹. Prema odgovoru kojeg je Opština Mitrovica poslala Ombudsmanu, daje se do znanja da ova opština ima veliki broj takvih zahteva i da, zbog nedostatka budžetskih sredstava, ne

¹⁵⁸ Zakon br. 04/L-249 za Zdravstveno Osiguranje, <https://gzk.rks-gov.net/ActDocumentDetail.aspx?ActID=9450>

¹⁵⁹ Ž.br. 759/2018

može da pruža stambena rešenja. Isto je izjavila i Opština Peći u otvorenom slučaju za istraživanje IO-a u pojedinačnoj žalbi.¹⁶⁰

Dana 26. juna 2019, Ombudsman je primio žalbu od nekog drugog građanina iz Prizrena koji tvrdi da je slepa osoba i živi sa suprugom i detetom na imanju koja prema informacijama, je društvena imovina¹⁶¹. Zbog starosti zgrade, nedostatka održavanja i očuvanja, ova zgrada tokom 2016. godine, procenjena je kao opasna za stanovanje. Uz podršku Opštine Prizren i odgovarajuće dozvole iz Instituta Kosova za zaštitu spomenika u ovom objektu je izvršeno nekoliko intervencija a žalilac je bio upućen da se prijavi u Opštinu Prizren. Uprkos interesovanju Ombudsmana, još se nije pronašlo rešenje za održivi smeštaj dotične porodice.

Dana 17. jula 2019, Ombudsman je primio žalbu građanina iz opštine Peći zbog nedostatka mesta stanovanja¹⁶². Prema žalioocu, zbog nedostatka prebivališta bio je primoran da živi u kući koja nije ispunila ni najosnovnije uslove za život, dok opština još nije uspela da mu nađe adekvatno rešenje. Ombudsman je iz Opštine Peći obavešten da se očekuje razmatranje mogućnosti izgradnje kuće za ovu porodicu, prema tome slučaj ostaje otvoren za istragu u IO-u.

Osobe sa ograničenim sposobnostima

Iako su prava osoba sa ograničenim sposobnostima zagarantovana međunarodnim i domaćim aktima, Ombudsman smatra da njihovo stanje i dalje nastavlja da bude zabrinjavajuća. Ministarstvo rada i socijalne zaštite još 2018. godine je izjavilo da je započelo sa izradom koncept dokumenta za izradu sveobuhvatnog zakona o zaštiti osoba sa ograničenim sposobnostima, međutim u tom pogledu nije postignut nikakav napredak.

Osobe sa ograničenim sposobnostima i dalje se suočavaju sa mnogim poteškoćama, kao u zapošljavanju, pristup javnim prostorima i javnim institucijama, javni prevoz, siromaštvo i poteškoće u ostvarivanju prava na beneficije zagarantovane važećim zakonodavstvom.

Neke od prepreka sa kojima se slepe osobe susreću na Kosovu su nedostatak opipljivih staza (za slepe), zvučnih semafora, objava i najava na Brajevoj azbuci u institucijama.

Ombudsman je primio niz žalbi slepih osoba u vezi oslovljavanja članstvom u Udruženju slepih osoba Kosova (USOK) tj. opremanje sa članskim karticama u cilju sticanja zagarantovanih prava i beneficija. Član 21. Zakona br. 04/L-092 o slepim licima predviđa da: „*Za sprovođenje ovog zakona i bez poricanja prava osobama ili drugim grupama, Udruženju slepih osoba na Kosovu, priznaje se pravo zastupljenosti slepih i pružanje posebnih usluga, u zavisnosti od ispunjavanja sledećih uslova: [...].*“¹⁶³

Ombudsman je utvrdio da imenovanje USOK-a kao jedino udruženje sa zakonskom nadležnošću da prema slepa lica sa knjižicama za slepa lica i držanje evidencije izdatih knjižica za korisnike od ovog

¹⁶⁰ Ž.br. 622/2019

¹⁶¹ Ž.br. 540/2019

¹⁶² Ž.br. 572/2019

¹⁶³ Vidi <https://www.oik-rks.org/2019/04/08/>, Godišnji izveštaj Ombudsmana, 2018. godine, st. 88.

zakona u odnosu na druga udruženja koja su takođe registrovane kao NVO-i radi zaštite interesa slepih lica, predstavlja diskriminaciju i da je u suprotnosti sa članom 17, stav 8, Zakona br. 04/L-092 o slepim licima, kao i Zakonom br. 04/L-57 o slobodi udruživanja u nevladinim organizacijama, koji u članu 3. stav 1. Predviđa da: „*Svako lice na Kosovu uživa potpuno pravo na udruživanje i osnivanje NVO*“ a stav 2. utvrđuje da: „*Nijedno lice se neće obavezati na udruživanje protiv njegove volje niti će biti diskriminirano na bilo koji način zbog njegove odluke o udruživanju ili neudruživanju.*“

Ombudsman je razmatrao podnesenu žalbu od NVO-a Komitet slepih Žena (KSŽK) protiv Kliničkog univerzitetskog centra Kosova (KUCK) i Bolničkoj i kliničkog univerzitetskoj službi Kosova (BKUUK) vezano za ne oslobađanje plaćanja slepih lica u izlazu zgrade KUCK-a i BKUUK-a u Prištini.¹⁶⁴

Ombudsman je u ovom slučaju zaključio da iako Zakon br. 04/L-092 o slepim licima, u članu 6, predviđa da: „*Slepe osobe oslobađaju se od svih taksi i direktnog poreza. U slučajevima samo zapošljavanja, oni se oslobađaju od svih fiskalnih obaveza, dok u koliko obavljaju delatnost kao pravna lica, oni uživaju poreske olakšice koje realizuju prema zakonima na snazi*“, ova zakonska obaveza nije poštovana od KUCK-a i BKUUK-a. Na tabli na ulazu ove institucije nije navedeno da osobe sa ograničenim sposobnostima su oslobođene plaćanja. Ombudsman je preporučio da obavezivanje od strane službenika koji rade na ulazima i izlazima objekta KUCK-a i BKUUK-a da slepe osobe plaćaju određeni iznos novca predstavlja protivzakoniti čin i ta praksa treba odmah da se prekida u svim javnim institucijama. Odgovorne vlasti su uzele u obzir preporuke date od Ombudsmana.

Ombudsman procenjuje da kategorije koje najmanje uživaju poštovanje ljudskih prava na Kosovu su osobe sa oštećenjem sluha. Ova kategorija nije uključena u nijednu socijalnu šemu definisanu zakonom. Dana 30. septembra 2019, Ombudsman se obratio Mišljenjem¹⁶⁵ o obezbeđenju pristupa informacijama za kategoriju osoba sa oštećenim sluhom u okviru televizijskih rasprava o nacionalnim izborima 2019. Na televizijskim kanalima na Kosovu tokom izborne kampanje na vanrednim izborima za poslanike Skupštine Republike Kosovo nije primećeno da su ovlašćeni prevodioci angažovani na *znakovnom jeziku*¹⁶⁶, prema tome, smatra se da ova kategorija osoba nije stigla da bude obaveštena o političkim programima sa ciljem da bi procenila najbolja politička ponuda za glasanje kandidata za poslanike u Skupštini Republike Kosovo. Ovo mišljenje je poslato Nezavisnoj komisiji za medije (NKM) i svim licenciranim televizijskim kanalima.

Kao i prethodnih godina i ove godine IO je primio žalbe u vezi sa kršenjem prava i diskriminacijom u ostvarivanju beneficija za osobe sa ograničenim sposobnostima, u pogledu oslobađanja od plaćanja uvoznih dažbina za kategoriju osoba sa posebnim potrebama, odnosno slepih osoba kao i osoba sa paraplegijom i tetraplegijom.¹⁶⁷ Osobe sa ograničenim sposobnostima imaju zagarantovano pravo na oslobađanje od plaćanja uvoznih dažbina prema odredbama člana 182, u vezi sa članovima 76-81.

¹⁶⁴ A. br. 235/2019

¹⁶⁵ Ex officio br. 744/2019.

¹⁶⁶ Prema Uredbi (VRK) br. 15/2014 o pružanju usluga na znakovnom jeziku u Republici Kosovo, član 3, stav 1.7, „Znakovni jezik“ – znači znakovni jezik koji ima svoja gramatička pravila, strukturu rečenice i kulturne nijanse.

¹⁶⁷ A. br. 571/2019

Aneksa A iz Zakonika br. 03/L-109 o carini i akcizama na Kosovo; članom 10, Zakona o statusu i pravima osoba sa paraplegijom i tetraplegijom br. 05/L-067, članom 6, Zakona br. 04/L-092 o slepim licima; tačkom 1.12. člana 30, Zakona br. 05/L-037 o porezu na dodatu vrednost.

Zakon o statusu i pravima osoba sa paraplegijom i tetraplegijom u članu 10. predvideo je oslobađanje od uvoznih dažbina. Ovo pravo prepoznaje se samo osobama kojima je prethodno izdata vozačka dozvola i pod uslovom da vozilo je osmišljeno ili prilagođeno za upotrebu osobama sa ograničenim sposobnostima. Međutim, nijedan od ovih akata nije predvideo oslobađanje od poreza carinskih vozila za osobe iz ove kategorije koje iz objektivnih razloga nemaju vozilo prilagođeno njihovim ograničenim sposobnostima i nisu u mogućnosti da dobiju vozačku dozvolu da voze kola.

Takođe, osobe sa ograničenim sposobnostima koje koriste pomagala/kolica za kretanje kao što je navedeno od Ombudsmana u ranijim godišnjim izveštajima i dalje se suočavaju sa istim problemima za nesmetano kretanje, uključujući i zgrade javnih institucija.

Dana 3. jula 2019, Ombudsman je objavio Izveštaj sa preporukama u slučaju istraženom po službenoj dužnosti u vezi sa situacijom osoba sa ograničenim sposobnostima u Opštini Gnjilane¹⁶⁸. Ovaj izveštaj se odnosi na pristup osoba sa ograničenim sposobnostima javnoj svojini, putnoj infrastrukturi i na pravo na obrazovanje i zapošljavanje u javnim institucijama u opštini Gnjilane. Zaključak Ombudsmana je da Opština Gnjilane nije poštovala niti ispunila svoje obaveze iz člana 12. Zakona br. 03/L-019 o profesionalnom osposobljavanju, prekvalifikovanju i zapošljavanju osoba sa ograničenim sposobnostima, tako što nije ispunila potreban broj zaposlenih sa osobama sa ograničenim sposobnostima kao i neuspešno pružanje razumnog smeštaja za osobe sa ograničenim sposobnostima, u skladu sa njihovim specifičnim potrebama, predstavlja diskriminaciju na osnovu ograničenih sposobnosti, kako je definisano u važećem Zakonu o zaštiti od diskriminacije. Neke preporuke ovog izveštaja trenutno su u toku sprovođenja od strane Opština Gnjilane.

Polna ravnopravnost

Polna ravnopravnost je osnovni preduslov demokratije za eliminaciju svih oblika diskriminacije zasnovane na pol. To podrazumeva princip jednakosti pred zakonom za ljude različitog pola. Postizanje polne ravnopravnosti jedan je od glavnih ciljeva i jeste prioritet za razvoj svakog demokratskog društva, gde prema svim svojim članovima postupati jednako, u svim situacijama bez diskriminacije.

Ustav Republike Kosovo garantuje polnu ravnopravnost kao osnovnu vrednost u našem društvu i podrazumeva jednake mogućnosti za žene i muškarce da učestvuju u ekonomskim, socijalnim, političkim, kulturnim i drugim oblastima društvenog života.

Prema Zakonu, polna ravnopravnost znači potpuno i ravnopravno ostvarivanje prava žena i muškaraca kao i zaštitu od diskriminacije zasnovanu na pol u prilikama, koristima, pristupu uslugama kao i društvenom i političkom životu.

¹⁶⁸ Prema službenoj dužnosti br. 340/2017

Što se tiče žalbi koje Ombudsman je primio u ovom periodu, može se zaključiti da diskriminacija polova je prisutna kako u javnom tako i u privatnom sektoru. Slučajevi diskriminacije polova retko se prijavljuju zbog nepriznavanja prava i nedostatka sudske prakse u slučajevima diskriminacije, međutim tokom 2019. godine, Institucija Ombudsmana primila je 65 slučajeva što se tiče ravnopravnosti polova, od kojih 39 su otvoreni kao slučajevi za istraživanje.

Polna ravnopravnost povezana sa pitanjem prava na radu

Polna diskriminacija na radu podrazumeva kada se prema osobi ili grupi ljudi nejednako postupa u smislu rada zbog polne pripadnosti. Teška društveno ekonomska situacija i visoka stopa nezaposlenosti na Kosovu utiču na zavisnost žene od supruga i njegove porodice. To posebno se događa u ruralnim oblastima gde većina žena nije u stanju da imaju svoje finansijske resurse i nisu u mogućnosti da se osnaže u tom pogledu.

Na osnovu podnesenih žalbi u IO-u tokom ove izveštajne godine, primećena je činjenica da žene imaju poteškoće u nadmetanju na tržištu rada¹⁶⁹ i malo je verovatno da će biti zaposlene, posebno na višim pozicijama, čak i ako imaju iste kvalifikacije.

Tokom izveštajne godine, Ombudsman je primao žalbe od građana u pogledu diskriminacije u radnim odnosima. Priroda žalbi odnosi se na kršenje prava na rad u postupcima konkursa za izbor i unapređenje, zatim sa seksualnim uznemiravanjem na radnom mestu.

Ombudsman se obratio Osnovnom sudu u Prištini u svojstvu prijatelja suda (*Amicus Curiae*), u pogledu zaštite od diskriminacije zasnovanu na pol i jednako postupanje pri zapošljavanju, pozivajući se na žalbu primljenu u instituciji.¹⁷⁰

Ovo pravno mišljenje usredsređeno je na razjašnjenje pravne osnove i analize žalbe podnosioca žalbe, vezano za diskriminaciju zasnovanu na pol i nejednako postupanje u postupcima internog konkursa za rukovodeće položaje u odgovornoj instituciji. Ombudsman je takođe izrazio zabrinutost zbog sastava komisije za ocenjivanje koja je bila sastavljena samo od muških članova i smatra da je došlo do kršenja ravnopravnog zastupanja, konkretnije ustavne kategorije i Zakona o ravnopravnosti polova.

Tokom ovog perioda izveštavanja primljena je žalba protiv kompanije sa javnim ovlašćenjem u vezi sa navodima podnosioca žalbe o uznemiravanju od strane direktora, a potom je žalilja kažnjena sa ne produženjem ugovora o radu¹⁷¹. Nakon reagovanja Ombudsmana prema nadležnom organu, dotični organ poslao je odgovor u kojem je rečeno da je žalilji istekao ugovor o radu. U međuvremenu, žalilja je podnela tužbu Osnovnom sudu u Prištini.

Ombudsman je primio još dve druge žalbe u vezi sa seksualnim uznemiravanjem na radnom mestu. Nakon preduzetih postupaka od Ombudsmana, slučajevi su obrađeni od strane poslodavca i nadležnih organa¹⁷².

¹⁶⁹ A. br. 119/2019

¹⁷⁰ A. br. 637/2018

¹⁷¹ A. br. 48/2019

¹⁷² A. br. 577/2019

Prevremeni izbori za Skupštinu Republike Kosovo i primena Zakona o ravnopravnosti polova

Ombudsman je stalno pokretao pitanje neravnopravne zastupljenosti na listama kandidata koji se kandiduju na izborima, zato što su ove liste u suprotnosti sa Zakonom br. 05/L-020 o ravnopravnosti polova i Zakonom br. 05/L-021 o zaštiti od diskriminacije i da ovi zakoni zahtevaju ravnopravno postupanje u svim oblastima. To obuhvata učešće u javnim poslovima, pravo glasa i pravo da budete izabrani, prava koja nisu primenjena na vanrednim izborima za Skupštinu Republike Kosovo 2019. godine, kako od političkih subjekata koji su predložili liste kandidata, tako i od Centralne izborne komisija tokom certifikacije političkih stranaka.

Ombudsman se 2018. godine bavio problemom tumačenja zakonodavstva, putem opštih načela za tumačenje normativnih akata i primenu ovih načela u zaštiti ljudskih prava, odnosno poštovanje ravnopravnosti polova.¹⁷³ Ova načela za tumačenje zakona važe i u odnosu između Zakona br. 05/L-020 o ravnopravnosti polova i Zakona br. 03/L-073 o opštim izborima u Republici Kosovo, u vezi sa njihovim zahtevima za rodnu zastupljenost među izabranim predstavnicima.

Zakon o opštim izborima u Republici Kosovo propisuje: „Sve liste kandidata političkih subjekata se trebaju sastojati od najmanje trideset (30%) posto muškaraca i najmanje trideset (30%) posto žena, sa po jednim kandidatom svakog pola koji je uključen najmanje jednom u svakoj grupi od tri kandidata, počevši od prvog kandidata na listi”.

Međutim, Zakon o ravnopravnosti polova predstavlja strogi zahtev: „Zakonodavni (...) organi su u obavezi da usvoje i sprovedu posebne mere za postizanje zastupljenosti manje zastupljenog pola, do postizanja ravnopravne zastupljenosti žena i muškaraca u skladu sa ovim Zakonom.”; naglašavajući: „Jednaka zastupljenost polova u svim zakonodavnim organima se ostvaruje kada se obezbedi minimalna zastupljenost **od pedeset posto (50%) za svaki pol, uključujući i njihove organe i odlučivanja**”.

Kom zakonu treba dati prednost prilikom uređivanja ovog pitanja, Zakonu o opštim izborima ili Zakonu o ravnopravnosti polova? U ovom slučaju su oba načela tumačenja relevantna. Oba daju prednost Zakonu o ravnopravnosti polova.

Što se tiče načela *lex specialis*, u početku se može činiti nejasnim koji zakon treba smatrati posebnim i koji opštim, može se činiti da svaki zakon uređuje različitu specifičnu oblast, tako da nijedan ne uživa prednost u odnosu na drugi, a 27. septembra 2019. godine je Ombudsman podneo tužbu Osnovnom sudu u Prištini (OSP), odnosno Generalnom odeljenju, sa zahtevom za privremene mere u vezi sa povredom prava na ravnopravno postupanje sa ženama u pravima na izbor i učešća na izborima od strane Centralne izborne komisije (CIK)¹⁷⁴.

CIK je potvrdio liste sa imenima kandidata za poslanike koje su predložili politički subjekti za privremene izbore za Skupštinu Republike Kosovo 2019. godine, ali nije uzela u obzir ustavne i zakonske garancije u pogledu rodne ravnopravnosti, posebno ravnopravno postupanje sa ženama u pravima na izbor i učešća na izborima.

¹⁷³ Izveštaj sa preporukama br. 441/2018, od 28. septembra 2018.

¹⁷⁴ A. br. 743/2019

Ombudsman je, kao institucija za ravnopravnost prema Zakonu o ravnopravnosti polova i kao institucija sa nadležnostima definisanim Zakonom o zaštiti od diskriminacije, podneo tužbu OSP-u, zahtevajući od suda da donese odluku da je ponašanje CIK-a povredilo pravo na ravnopravno postupanje sa ženama u pravima na izbor i učešća na izborima, zabrani preduzimanje delatnosti koje vrše povredu ili mogu povrediti pravo na ravnopravno postupanja ili obavljanje delatnosti koje eliminišu diskriminaciju ili njene posledice u vezi sa neravnopravnim postupanjem sa ženama u pravima na izbor i učešća na izborima i da u medijima objavi odluku kojom se potvrđuje povreda prava na ravnopravno postupanje.

Štaviše, Ombudsman je, zajedno sa dotičnom tužbom, zahtevao i izricanje privremene mere u izbornom procesu, na osnovu argumenata koji su izneti u dotičnoj tužbi i zahtevao je od Suda da ovu meru odobri.

Pravo na imovinu i nasledstvo

Važeći zakoni daju ženama i muškarcima jednaka prava na imovinu, uprkos činjenici da je ogromna većina imovine registrovana na ime muškaraca. Najveća prepreka na nezavistan život žena je činjenica da u većini slučajeva žene ne poseduju nikakvo privatno vlasništvo. Zakoni koji omogućavaju sprovođenje rodne ravnopravnosti i ženama omogućavaju ravnopravan pristup imovini su: Zakon o svojini, Zakon o ravnopravnosti polova, Zakon o nasleđivanju, Zakon o porodici i Zakon o zaštiti od diskriminacije.

Položaj žena u vezi sa njihovim pravom na nasleđivanje stoji pred brojnim socijalnim, pravnim i institucionalnim preprekama na Kosovu. Stav 1. člana 3. Zakona o nasleđivanju kaže da su „*Sva fizička lica u istim uslovima su jednaki u nasledstvu*”, jasno definišući da podela nasledstva između članova porodice treba da bude pod jednakim uslovima, bez izuzetka rodno naslednika na osnovu pola. Međutim, u praksi je bilo problema sa primenom ovog Zakona, što se tiče pola.

Zakon o ravnopravnosti polova omogućava ravnopravno učešće u svim oblastima života oba pola na Kosovu, kao i u pravu svojine. U ruralnim sredinama još uvek postoji prednost muških članova porodice u nasleđivanju porodične imovine kao posledica običajnog prava, što i dalje u velikoj meri ima uticaja na kosovsko društvo. Kada je reč o pitanju imovine i nasledstva, u našem društvu se već mnogo puta raspravljalo o pitanju **odricanja** naslednika ženskog pola, u korist naslednika muškog pola, a takva situacija je prisutna u svim zajednicama na Kosovu.

Pozitivan korak Vlade Kosova, u pravcu jačanja afirmativnih mera registracije zajedničke imovine supružnika je bilo usvajanje Administrativnog uputstva 03/2016. Meseca maja 2019. godine, izvršena je izmena ovog Uputstva (Uputstvo 02/2019), čime je vremenski period njegove primene produžen za još četiri godine. Svrha ove afirmativne mere je bila da se ženama poveća pristup imovini, i da se imovina registruje na njihovo ime i da se ubrza postizanje ravnopravnosti muškaraca i žena u pogledu prava svojine.

Prednosti koje su proizašle iz ovog Uputstva su: oslobađanje od naknade za uslugu registracije, oslobađanje od poreza na imovinu u periodu od jedne godine i oslobađanje od notarske tarife.

Predmeti koje je Ombudsman primio, koji se odnose na povredu prava svojine, se rešavaju kod nadležnih sudova, a Ombudsman prati sudska ročišta. Međutim, to ne sprečava Ombudsmana da

sprovodi istrage u vezi sa žalbama na osnovu svojih ovlašćenja koja proizilaze iz Zakona o ravnopravnosti polova i Zakona o zaštiti od diskriminacije.¹⁷⁵

Shodno tome, Ombudsman smatra da su obrazovanje, podizanje nivoa informacija o njihovim pravima svojine i koristima, kao i izrada Nacionalne strategije za prava svojine, veoma važni i smatraju se suštinskim pitanjima za okončanje neformalnih praksi sprečavanja žena da budu navedene kao zakonske naslednice.

Nasilje u porodici

Zakon definiše nasilje u porodici kao oblik zlostavljanja koju jedna osoba vrši nad drugom osobom i što dovodi do ugrožavanja njegovog fizičkog, moralnog, psihološkog, seksualnog, socijalnog ili ekonomskog integriteta. Ova vrsta nasilja ne poznaje kulturno, etničko, obrazovno ili ekonomsko okruženje.

Ombudsman, kao i u prethodnim godišnjim izveštajima i ovog puta, preporučuje uključivanje Istanbulske konvencije u Ustav Republike Kosovo. Uključivanjem ove Konvencije, država će se u budućnosti obavezati da preduzme neophodne zakonodavne i druge mere kako bi uspostavila delotvoran, sveobuhvatan i koordiniran sistem sprečavanja i zaštite od nasilja u porodici, što podrazumeva i zaštitu od diskriminacije na osnovu pola.

Odgovorne institucije imaju poteškoće u proceni prisustva nasilja u porodici. Prepreka za prijavljivanje slučaja nasilja u porodici je, između ostalog, pritisak i predrasude društva u kojem se nasilje u porodici smatra sramnim i privatnim pitanjem, koje se ne sme prijavljivati van kruga porodice. Samo postojanje Zakona o zaštiti od nasilja u porodici znači da nasilje u porodici nije samo lično pitanje člana porodice, već je i socijalno i državno pitanje, kojim bi se trebale baviti institucije Republike Kosovo.

Tokom ove izveštajne godine, kao pozitivan korak Ombudsman smatra primenu njegovih preporuke dati u prethodnim godišnjim izveštajima za uključivanje nasilja u porodici u Krivični zakonik Kosova, u članu 248, kao krivično delo gde počinitelj nasilja se kažnjava novčano ili kaznom do tri godine zatvora.

Nacionalna strategija Republike Kosovo za zaštitu od nasilja u porodici, koju je usvojila Vlada (od 2016. do 2020) ima za cilj da odgovorne stranke razmatraju sa prioritetom sve slučajeve nasilja u porodici, obezbedi pristup kvalitetnim integrisanim uslugama, garantuje pravda i odgovornost za žrtve, osiguravaju rehabilitaciju i reintegraciju žrtava/preživelih iz nasilja u porodici i da se podigne svest u čitavom našem društvu.

Povećanje broja slučajeva prijavljenih policiji, osim što pokazuje da su dela nasilja u porastu, je pokazatelj da su žrtve tokom vremena pravno obrazovane da prijavljuju nasilje nadležnim organima. Osnaživanje žena da prepoznaju i traže svoja prava je od suštinskog značaja za borbu protiv nasilja, a ne samo fizičkog i psihološkog nasilja. Pored toga, potreban je dodatni rad na razvoju i poboljšanju usluga za žrtve nasilja, uključujući finansijsku pomoć, smeštaj, obrazovanje, obuku i pomoć u zapošljavanju, kao i stvaranje dovoljnog broja sigurnih kuća za žene i decu koja su žrtve nasilja.

¹⁷⁵ A. br. 272/2019, A. br. 633/2019

Tokom ovog izveštajnog perioda, Ombudsman je primio nekoliko zahteva za praćenje slučajeva pri Osnovnom sudu u Prištini¹⁷⁶, na osnovu kojeg su predstavnici Ombudsmana pratili sudske postupke¹⁷⁷ za žrtve nasilja u porodicu¹⁷⁸.

Tokom 2019. godine je Ombudsman, u skladu sa svojim ustavnim i zakonskim mandatom, objavio Izveštaj po službenoj dužnosti br. 346/2019, koji je prosledio odgovornim organima i isti se odnosi na pozitivne obaveze države u pogledu zaštite od nasilja u porodici za pravo na život, prava koja proizilaze iz Ustava Republike Kosovo, kao i člana 2. Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda i njenih protokola.

Ovaj izveštaj je Ombudsman pokrenuo po službenoj dužnosti, kako bi se procenila primena glavnih načela pozitivnih obaveza države, u pogledu prava na život u predmetu nasilja u porodici, od 22. aprila 2019. godine, u naselju Dardanija u Prištini.

Izveštaj procenjuje delotvorno ostvarivanje prava osoba/žrtava nasilja u porodici na Kosovu, u vezi sa pristupom nezi i tretmanu ove kategorije osoba, sa posebnim osvrtom na diskriminaciju, neravnopravnost, neuspeh nadležnih organa u zaštiti prava žrtava nasilja u porodici, kao i obaveza države da zaštite život građana. Ova prava zagarantovana Ustavom i međunarodnim instrumentima se ostvaruju putem zakona, politika i strategija, čija je primena analizirana u ovom izveštaju, ali pošto je u izveštaju utvrđeno da postoje povrede u vezi sa ispunjavanjem ustavnih i zakonskih obaveza prema žrtvama nasilja u porodici, Ombudsman je dao konkretne preporuke nadležnim organima u vezi sa poboljšanjem stanja iz perspektive ljudskih prava, u cilju izgradnje sistema u skladu sa načelima vladavine prava.

- **Prihvatilišta**

Prihvatilišta pružaju usluge za žrtve nasilja u porodici, kvalitetne usluge rehabilitacije i reintegracije za žene i decu žrtve. Ova prihvatilišta su, putem postupaka za podnošenje zahteva MRSZ-u, dobila finansijske podrške u različitim iznosima, ali one nisu dovoljne za pružanje odgovarajućih usluga.

Uprkos činjenici da su prihvatilišta, preko civilnog društva, zagovarale u Skupštini Republike Kosovo za održivi fond iz budžeta Kosova, situacija je i danas ostala ista. Ni danas ne postoji hitni fond koji će pružiti podršku prihvatilištima da deluje u situacijama kada postoje nedostaci finansijskih sredstava, uprkos činjenici da su zahtevi za prihvatilišta za žrtve veliki, a ilustracije radi, prihvatilište u Prištini je, samo tokom 2019. godine, obradilo 111 predmeta. Stoga, Ombudsman preporučuje da se obezbede održiva sredstva za prihvatilišta na Kosovu, kako bi se prema žrtvama nasilja postupalo sa dostojanstvom.

- **Žene koje su preživele seksualno nasilje tokom rata**

Žene koje su preživele seksualno nasilje tokom rata se legalno tretiraju od 2018. godine, kada je uspostavljena Komisija i kada je započela podnošenje zahteva za priznavanje statusa žrtava seksualnog nasilja tokom rata. Ombudsman je u svom prethodnom godišnjem izveštaju izrazio zabrinutost u vezi sa oblikom odluka Komisije, upravo u delu izreke, koji ne sadrži deo obrazloženja.

¹⁷⁶ A. br. 307/2019

¹⁷⁷ A. br. 521/2019

¹⁷⁸ A. br. 187/2019

Vladina komisija za priznavanje i proveru statusa osoba silovanih tokom rata je obavestila Ombudsmana da je ova praksa primenjena u cilju održavanja poverljivosti.

Međutim, Vladina komisija za priznavanje i proveru statusa osoba silovanih tokom rata je postupila po preporukama Ombudsmana i izmenila oblik Odluke o priznavanju statusa žrtava seksualnog nasilja tokom rata. U primeni ovih preporuka, Vladina komisija je, dana 31. maja 2019. godine, usvojila Smernice za razmatranje zahteva za priznavanje i proveru statusa osoba silovanih tokom rata, koji sadrži novi oblik Odluke sa zahtevanim obrazloženjem. Smernice su pripremljene u skladu sa odredbama Zakona br. 05/L-031 o opštem upravnom postupku.

Manjinske zajednice na Kosovu

Tokom ovog izveštajnog perioda, Ombudsman je primio 204 pojedinačne žalbe od strane pripadnika svih manjinskih zajednica. Pored pojedinačnih žalbi, IO je pratila čitavu situaciju sa zajednicama uopšte, ali i razgovarala sa pripadnicima manjinskih zajednica i njihovim predstavnicima u opštinama Gračanica, Ranilug, Prizren, Peć, Lipljan, Dragaš i Orahovac, kao i sa poverenikom za jezike Republike Kosovo.¹⁷⁹

Kao i u prethodnom izveštajnom periodu, Ombudsman dolazi do zaključka da je postignut određeni napredak u pojedinačnim pitanjima, ali nije došlo do nekog velikog napretka i sistematskog rešavanja problema sa kojima se suočavaju manjinske zajednice na Kosovu, stoga i ovom prilikom naglašava neophodnost dosledne primene zakona i načela jednakosti pred zakonom za sve građane Republike Kosovo, bez izuzetka.

Povratak i bezbednost

Kada je reč o povratku raseljenih lica i bezbednosti pripadnika manjinskih zajednica, nema značajnog poboljšanja u odnosu na prethodni izveštajni period. Trend opadanja povratka se nastavio i tokom 2019. godine. Na osnovu statistika UNHCR-a, tokom 2018. godine se vratilo 284 lica, a do kraja decembra 2019. godine se vratilo samo 190 lica koja pripadaju manjinskim zajednicama.¹⁸⁰

Uprkos višegodišnjem izveštavanju o životnim uslovima i smeštaju raseljenih lica koja žive u kolektivnim centrima već 20 godina na Kosovu, u delovima uglavnom naseljenim pripadnicima srpske zajednice, problem još uvek nije u potpunosti rešen. Ovo pitanje se posebno odnosi na kolektivne centre u opštini Štrpce, u kojima još uvek žive 102 porodice sa ukupno 247 osoba. Osim u Štrpcu, kolektivni centri su i dalje u funkciji u severnom delu Mitrovice, Leposaviću, Zubinom Potoku i naselju kontejnera u Gračanici.¹⁸¹

¹⁷⁹ Sastanci su održani u Ranilugu (srpska zajednica) dana 06. 11. 2019, Janjevu (hrvatska zajednica) dana 11. 11. 2019, Prizrenu (bošnjačka i turska zajednica) dana 09. 12. 2019, sa poverenikom za jezike je sastanak održan u Gračanici dana 13.12.2019, sa direktorom NVO-a VoRAE o situaciji u zajednicama Roma, Aškalija i Egipćana, sastanak je održan u Gračanici dana 18.12.2019.godine. Informacije o situaciji Goranca su, dana 23.12.2019, primljene elektronskom poštom, a informacije u vezi sa srpskom zajednicom su u opštinama Peć i Orahovac su primljene 01.12.2019, odnosno 30.12.2019. godine.

¹⁸⁰ Prema zvaničnim statističkim podacima UNHCR-a, od januara do decembra 2019. godine, se vratilo 123 kosovskih Srba, 53 Aškalija i Egipćana i 14 Roma.

¹⁸¹ Prema zvaničnim statističkim podacima UNHCR-a sačinjenih na kraju decembra 2019, u kolektivnim centrima na Kosovu još uvek živi 412 osoba.

IO je, tokom izveštajnog perioda, pratila rad i angažovanje MZP-a po pitanju smeštaja i pomoći povratnicima, pribavljanju lične dokumentacije, integracije i bezbednosti. U stvari, IO pozdravlja napore i sprovođenje projekata RRK5, koje sprovodi MZP, a kojima je obezbeđeno stambeno pitanje 410 povratnika izgradnjom i opremanjem 60 kuća.¹⁸² IO je takođe pratio napredak postignut u takozvanoj „Skopska inicijativa”, u kojoj su uspostavljene razne radne grupe koje se bave pravima svojine, ličnim dokumentima, bezbednošću, dijalogom i integracijom, upravljanjem podacima i radne grupe za planiranje rešenja. Rad na izdavanju ličnih dokumenata IRL-ima i povratnicima, u kome je ostvaren napredak, se takođe može pozitivno oceniti. Pozitivni rezultati zabeleženi su i tokom 2019. godine u pravovremenom izdavanju građevinskih dozvola od strane opštinskih organa, gde su građene kuće za povratnike.

Iako je Vlada Republike Kosovo početkom 2018. godine usvojila Uredbu br. 01/2018¹⁸³ o povratku raseljenih lica i održivim rešenjima, što je i Ombudsman pozdravio i ocenio kao pozitivan pristup u rešavanju problema povratnika, dotična Uredba ne primenjuje se u potpunosti i dosledno. Shodno tome, ova Uredba objedinjuje postupke između raznih institucionalnih mehanizama, a predviđeno je da centralna institucija za koordinaciju bude MZP, koja je prvi put izdala pravno obavezujući okvir u vezi sa postupkom povratka raseljenih lica.

Bezbednosna situacija je stabilna, a nekoliko incidenata koji se ponavljaju i dalje utiče na shvatanje bezbednosti pripadnika srpske i romske zajednice, bilo da žive na Kosovu ili su raseljeni, stoga ova shvatanja takođe utiču na povoljniju klimu u postupku povratka ovih pojedinaca. Organizacija za evropsku bezbednost i saradnju na Kosovu (OEBS) u svom izveštaju o „Proceni dobrovoljnog povratka na Kosovo”, koji je objavljen novembru 2019. godine, navodi da incidenti koji se dešavaju na mestima u kojima se IRL-i najčešće vraćaju su krađe, verbalni, ali i fizički napadi, podmetanje požara, oštećivanje lokalnog verskog nasleđa, blokiranje poseta hodočasniciima, kao i otvorena suprotstavljanja i protesti protiv povratka raseljenih lica.¹⁸⁴ Međutim, IO smatra da, pored onoga što je rečeno u vezi sa povratkom, najviše utiče nepovoljna ekonomska situacija u zemlji, dakle nemogućnost zapošljavanja i održive ekonomske sigurnosti, što se ogleda i u činjenici da se na povratak odlučuje samo starije stanovništvo, a mlađe stanovništvo mnogo ređe. Pored činjenice da nema povratka mlađeg stanovništva, veliki problem predstavlja i raseljavanje mladih iz svih zajednica, zbog neodgovarajućeg obrazovanja i nedostatka mogućnosti za zaposlenje. Sve je veći broj onih koji nakon završetka srednje škole ili fakulteta odlaze u zemlje regiona, ali i u zemlje EU-a, jer za sebe ne vide perspektivu na Kosovu.

Pored gore navedenih najčešćih incidenata koji pogađaju manjinske zajednice, treba napomenuti da su, tokom 2019. godine, u Lipljanu su ponovo oštećena pravoslavna groblju¹⁸⁵, a ista situacija se ponovila i na pravoslavnom groblju u Orahovcu. Dalje, zbog protesta od strane članova porodice nestalih osoba, onemogućavaju se posete pripadnike srpske zajednice groblju i pravoslavnu crkvu u Đakovici.

¹⁸² Na osnovu podataka koje je IO dobio od MZP-a, kuće su izgrađene u sledećim opštinama Kosova: Gračanica, Lipljan, Orahovac, Parteš-Pasjane, Novo Brdo, Štrpce, Ranilug, Gnjilane, Klokot, Kamenica i Vučitrn.

¹⁸³ Uredba br. 01/2018 Vlade Kosova, izdata 04. 01. 2018. godine.

¹⁸⁴ <https://www.osce.org/sr/mission-in-kosovo/440744>

¹⁸⁵ Jula 2019. godine su oštećene 24, a sredinom decembra još 9 nadgrobni ploča na pravoslavnom groblju u Lipljanu, a slučaj je u IO-u registrovan sredinom decembra, kao slučaj po službenoj dužnosti br. 522/19

Kada su u pitanju zločini podsticanja na nacionalnu, rasnu i versku mržnju, nered i netoleranciju, u skladu sa članom 147. starog Krivičnog zakonika,¹⁸⁶ kao i krivično delo izazivanja razdora i netolerancije iz člana 141. novog Krivičnog zakonika,¹⁸⁷ od 01. 01. 2019. do 15. 12. 2019, Policija Kosova je registrovala i istražila samo 10 slučajeva.

Pored ovih opštih bezbednosnih pitanja, IO se takođe bavio pitanjem bezbednosti hrvatske zajednice u selu Janjevo, u opštini Lipljan. Shodno tome, Ombudsman je 26.02.2019. godine, pokrenuo istragu po službenoj dužnosti (*ex officio*) u vezi sa bezbednošću hrvatskih građana i njihove imovine u selu Janjevo.¹⁸⁸ Paralelno sa otvaranjem istrage Ombudsmana, hrvatska zajednica iz Janjeva je poslala otvoreno pismo Ombudsmanu, kako bi skrenula pažnju na pitanje bezbednosti samih građana i njihove imovine zbog velikog broja krađa i pljački u ovom selu. Poslednjih godina se u Janjevu svakodnevno prijavljuje veliki broj krađa, a policija je bila neefikasna i nije mogla da reši dotični problem zbog loših uslova rada, u kojim rade u selu. Pismo je potpisalo 115 građana hrvatske zajednice i tom prilikom je upućen poziv svim nadležnim institucijama da reaguju, kako bi im se omogućilo bezbedno okruženje, bezbednost i zaštita njihove imovine.

Ombudsman je, nakon što je sproveo istragu i prikupio informacije i dokaze sa terena, dana 30.09.2019. godine, uputio pismo Policiji Kosova sa preporukom da Policija Kosova treba da postupa u skladu sa ovlašćenjima koja su joj data zakonom, tj. da omogući povećanje broja službenika policije u Janjevu, kako bi na odgovarajući način reagovali na prijavljivanje učinioca krivičnih dela i radili na sprečavanju izvršavanja istih. Policija Kosova je, u zakonskom roku, odgovorila da radi na poboljšanju bezbednosne situacije u ovom selu i da će u narednom periodu biti raspoređeno još pet policijskih službenika koji će raditi u lokalnoj policijskoj stanici u cilju poboljšanja vidljivosti i osećaja bezbednosti stanovnika Janjeva. Takođe, krajem 2019. godine, predstavnik ovog sela je obavestio Ombudsmana da su patrole povećane i da se bezbednosna situacija u Janjevu poboljšala, tako da se smanjio i broj krađa i pljački.

Goranska zajednica suočena je sa sličnim problemom, zato što su u opštini Dragaš u selima nastanjenim Gorancima i Bošnjacima sve češće krađe i pljačke, od kojih je policija do sada uspela da reši veoma mali broj. Stanovnici ovih sela su se više puta obraćali zahtevom da se poveća broj policijskih službenika ili podstanica u selima, ali njihovi zahtevi nisu uzeti u obzir. U sledećem periodu, Ombudsman će pratiti dalji razvoj u vezi sa situacijom prijavljenom od strane građana opštine Dragaš.¹⁸⁹

Civilna registracija i lični dokumenti

Kada je reč o pitanju državljanstva, civilnoj registraciji i pribavljanju ličnih dokumenata pripadnika manjinskih zajednica, bilo da žive na Kosovu ili su raseljena lica, neophodno je naglasiti da je u tom pogledu došlo do pozitivnog napretka u poređenju sa prethodnim izveštajnim periodom, ali ne u svim opštinama na Kosovu. U stvari, nakon donošenja Odluke Ministarstva unutrašnjih poslova (MUP) br.

¹⁸⁶ Krivični zakonik br. 04/L-082, član 147.

¹⁸⁷ Krivični zakonik br. 06/L-074, član 141. Zakonik je stupio na snagu aprila 2019.

¹⁸⁸ Po službenoj dužnosti br. 133/2019

¹⁸⁹ Informacije u vezi sa čestim krađama i pljačkama u selima opštine Dragaš, IO-a je dobila putem elektronske pošte od 23.12.2019. godine, od strane predstavnika goranske zajednice.

296/2018¹⁹⁰, kojom se dozvoljava da svi građani Republike Kosovo, koji su registrovali svoje civilno stanje u paralelnim kancelarijama civilne registracije Republike Srbije na teritoriji Kosova od 10.06.1999. do 14.09.2016. godine, da podnesu svoje zahteve za registraciju u Centralnom registru za civilno stanje Republike Kosovo, gde se na osnovu Potvrde o civilnom stanju izdate od strane paralelnih institucija vrši registracija u Centralni registar za civilno stanje Kosova.

Nakon isteka prve Odluke MUP-a, koja je bila na snazi do kraja juna 2019. godine, MUP je, u skladu sa svojim nadležnostima po ovom pitanju, produžio rok za registraciju i uređivanje civilnog statusa Odlukom br. 785/19,¹⁹¹ koja je bila važeća do 31.12.2019. godine. Ombudsman je pratio primenu opisa i priznavanja registracije činjenica i statusa civilnog stanja, pre svega pripadnika srpske i romske zajednice i sa informacijama dobijenim sa terena od strane građana, organizacija civilnog društva i NVO-a, može se zaključiti da je odluka MUP-a, bez ikakvih problema primenjena, u svim opštinama Kosova. Jedini izuzetak transparentnosti i informisanosti građana u pogledu registracije u civilni registar Republike Kosovo je primećen u Peći i Klini, gde je bilo žalbi građana¹⁹² na nestalnu primenu ove Odluke od strane Kancelarije za civilnu registraciju u ovim opštinama.

Za razliku od 2018. godine, kada je u IO-u podnet veliki broj žalbi protiv kancelarija civilne registracije u južnoj Mitrovici, dok je od strane građana koji žive u severnoj Mitrovici, tokom 2019. godine bila samo jedna žalba, koja je rešena pozitivno, u skladu sa zahtevom stranke¹⁹³ za dobijanje izvoda iz matične knjige rođenih i državljanstva Republike Kosovo. Na poboljšanje situacije u vezi sa izdavanjem izvoda iz matične knjige rođenih i državljanstva, su takođe doprinele dotične odluke MUP-a Republike Kosovo, na osnovu kojih su građani mogli da uredi svoj civilni status i na severu Kosova. Međutim, ostaje otvoreno pitanje i problem u vezi sa kancelarijama za civilnu registraciju, koji se ne nalaze u njihovim centrima u opštinama Zubin Potok, Zvečan i Leposavić, već se nalaze u selima Čabra, Lipa i Banja. Iako je Ombudsman u svom godišnjem izveštaju za 2018. godinu uputio poziv nadležnim institucijama da vrate ove razmeštene kancelarije u svoje urbane centre, zato što su opštine u tri pomenuta grada na severu postale operativne, to se do sada nije dogodilo.

I u ovom izveštajnom periodu, kao i u svim prethodnim periodima, Ombudsman ukazuje na nedostatak ličnih dokumenata pripadnika zajednice Roma, Aškalija i Egipćana. Situacija sa ličnim dokumentima se do neke mere poboljšala zahvaljujući organizacijama civilnog društva i projektu UNHCR-u, ali još uvek postoji velika potreba za podizanjem svesti o potrebi da građani zajednice Roma, Aškalija i Egipćana registruju svoj civilni status i status njihove maloletne dece. Sa problemima u dobijanju ličnih dokumenata se posebno susreću povratnici koji su članovi ove tri zajednice, koji se na Kosovo vraćaju iz Severne Makedonije, Srbije i Crne Gore. Zbog nedostatka, ne samo lične dokumentacije, već i zbog toga što nisu registrovani u centralni civilni registar, određeni broj građana iz dotičnih zajednica je pravno nevidljiv za sistem, pa nisu u mogućnosti da ostvare svoja prava na bilo koji način, pre svega ona koja se odnose na socijalne beneficije davanja i pomoć licima sa potrebom.

¹⁹⁰ Odluka MUP-a br. 296/2018, usvojena dana 05.07.2018. godine, čija je primena započela krajem avgusta 2018. godine (koja je izdata u skladu sa Briselskim sporazumom između Kosova i Srbije)

¹⁹¹ Odluka MUP-a br. 785/2019, usvojena dana 15.07.2019. godine i bila je na snazi do 31.12.2019. godine

¹⁹² A. br. 446/2019

¹⁹³ A. br. 559/2019

Prava svojine

Kao i u prethodnim izveštajnim periodima, Ombudsman se i u ovom godišnjem izveštaju bavio pitanjem prava svojine manjinskih zajednica. S obzirom da nije bilo konkretnih pozitivnih kretanja u odnosu na prethodni izveštajni period, Ombudsman zaključuje i ponavlja naglašava svoju zabrinutost zbog bespravnog zauzimanja privatne svojine pripadnika manjinskih zajednica na Kosovu, uglavnom srpske i romske zajednice, kao i pripadnika albanske zajednice na severu Kosova. Većina žalbi pripadnika manjinskih zajednica koje su podnete Ombudsmanu se odnose na zaštitu prava svojine, tj. uzurpiranje i/ili ponovno uzurpiranje nepokretne imovine, čiji su predmeti na čekanju, kako krivični, tako i građanski predmeti, pred pravosudnim organima. Još uvek postoji veliki broj predmeta koji su na čekanju na svim pravosudnim instancama, a samo tužilaštva su nastavila da dosledno primenjuju načelo prioriteta u slučajevima uzurpacije, što Ombudsman ovime pozdravlja i ocenjuje kao pozitivan primer, kojim bi takođe trebalo da upravljaju pravosudni organi na svim instancama.

Prema ustaljenoj praksi, pored IO-a, praćenjem situacije u vezi sa uzurpiranom imovinom i izveštavanjem bavi se i misija OEBS-a na Kosovu, koja je sredinom novembra 2019. godine organizovala sveobuhvatnu radionicu po ovom pitanju, na kojoj je prisustvovala IO sa svojim predstavnicima.¹⁹⁴ Pored IO-a su prisustvovali i predstavnici Policije Kosova, sudije osnovnih sudova iz svih regiona Kosova, predstavnici tužilaštava iz svih regiona Kosova, kao i predstavnici Agencije za verifikaciju imovine (bivša Kosovska agencija za imovinu, koji je bila i pravni naslednik Direkcije za stanovanje i imovinu (HPD) kao kvazi *ad hoc* sudski organ za rešavanje zahteva u vezi sa uzurpiranom imovinom i priznavanje prava na nepokretnu imovinu na Kosovu). Misija OEBS-a je na taj način, još jednom naglasila, kao i Ombudsman u prethodnim izveštajnim periodima, da je neophodno dati prioritet i krivičnim i građanskim predmetima u vezi sa uzurpacijom imovine, posebno imovine pripadnika manjinskih zajednica na Kosovu. Ovom prilikom je takođe naglašeno, što podržava i IO, da se slučajevi uzurpacije, koji su već rešeni pred HPD-om i kasnije pred KAI-om, ne bi trebalo preispitivati redovnim sudskim postupcima na Kosovu. Ovakav način rešavanja već rešenih slučajeva predstavlja nepoštovanje odluka HPD-a i KAI-a, tako da pravosudni organi više puta raspravljaju o pravima svojine već rešenih predmeta i na taj način šalju negativan signal građanima, koji godinama nisu u mogućnosti da pristupe svojoj imovini, što je njihovo pravo zagarantovano, ne samo Ustavom i zakonom, već i pravo uživanja njihove imovine u miru, što je zagarantovano i Evropskom konvencijom za ljudskih prava (EKLJP)¹⁹⁵ sa njenim protokolima.

Žalbe podnete IO-u poslednjih godina, koje su podnete zbog uzurpacije imovine privatnih lica na Kosovu, su već rešene, ali pravosudni organi još uvek zanemaruju činjenicu i pravno načelo da se o već rešenom predmetu ne treba raspravljati, nastavljaju da se bave takvim tužbama, dovodeći pravosudne organe u položaj da, zbog nepoštovanja načela *res judicata* ponovo spreče vlasnike nepokretne imovine da slobodno raspolazu nepokretnom imovinom. Sa tim u vezi, Ombudsman koristi priliku da se podseti da je Ustavni sud Republike Kosovo, u svojoj presudi u predmetu KI-104/10 izneo svoje mišljenje i da se o imovinskim predmetima, za koje je odluka već doneta pravosnažna

¹⁹⁴ Radionica u organizaciji misije OEBS-a na Kosovu, na temu „Ponovno bespravno uzurpiranje imovine” koja je održana 14.11.2019.

¹⁹⁵ EKLJP, protokol 1. član 1. Zaštita imovine „Svako fizičko ili pravno lice ima pravo na neometano uživanje svoje imovine. Niko ne može biti lišen svoje imovine, osim u javnom interesu i pod uslovima predviđenim zakonom i opštim načelima međunarodnog prava. [...]”

odluka od strane HPD-a i kasnije od strane KAI-a, ne može biti predmet preispitivanja od strane bilo kog drugog pravosudnog ili upravnog organa na Kosovu, već da su one *res judicata* i da se bilo kakvo uplitanje i preispitivanje od strane pravosudnih ili upravnih organa može smatrati povredom prava građana garantovanih članom 46. Ustava i članom 1. Protokola 1. EKLJP-a.¹⁹⁶ Stoga, Ombudsman smatra da, ukoliko se pravosudni organi, u građanskim predmetima koji su već rešeni od strane HPD-a i/ili KAP-a, pozivaju na sudsku praksu Ustavnog suda, a na taj način bi se smanjio broj nerešenih predmeta i povećala efikasnost njihovog rada po tom pitanju. Štaviše, treba naglasiti doslednost u sprovođenja sporazuma iz 2009. godine između KAI-a i Kosovske katastarske agencije o obavezi KAI-a da Kosovskoj katastarskoj agenciji dostavi elektronske kopije konačnih odluka Komisije za stambena pitanja i HPD-a, radi ažuriranja katastarskih podataka i registracije prava svojine nad nepokretnom imovinom. Pošto ovaj sporazum nije u potpunosti sproveden, IO je primila žalbe o odbijanju, da uzurpiranu imovinu, koja je vraćena u posed vlasnicima, i dalje drže ili javna preduzeća ili bivše javno stambeno preduzeće.¹⁹⁷

Pored predmeta koji su direktno ili indirektno povezani sa uzurpacijom imovine, IO je registrovala i žalbe koje se odnose na rad privatnih izvršitelja, kada je reč o izbacivanju lica koja su nezakonitom posedu nepokretne imovine.¹⁹⁸ Primećeno je da izvršitelji odbijaju da rade na izbacivanju lica i stvari iz uzurpirane imovine ili je češće slučaj da se postupak izvršenja odlaže bez jasnog i zakonski opravdanog razloga za takve radnje. Ovom prilikom je Ombudsman izrazio svoju zabrinutost po tom pitanju i poziva nadležne organe, koji nadgledaju rad privatnih izvršitelja, da pažljivo i ozbiljno razmotre svaku žalbu podnetu protiv odlaganja izvršnog postupka od strane privatnih izvršitelja, posebno kada je reč o izbacivanju lica koja su nezakonitom posedu nepokretne imovine, čak i nakon što su pravosnažne i sprovodljive presude donete od strane pravosudnih organa.

Obrazovanje

Situacija sa obrazovanjem u dva paralelna pravca i dalje se nastavlja, kao što je Ombudsman izveštavao tokom proteklih godina, tako da se situacija u pogledu obrazovanja manjinskih zajednica od prethodnog izveštajnog perioda nije nimalo promenila.

Treba imati na umu da je obrazovanje na srpskom jeziku organizovano na svim nivoima i u svim oblastima Republike Kosovo, u kojima žive pripadnici srpske zajednice, kao i neke zajednice koje govore srpski jezik (Hrvati, određeni broj Goranaca u opštini Dragaš, Crnogorci i Romi, kao i Bošnjaci na severu Kosova). Ovaj obrazovni sistem je još uvek potpuno odvojen od obrazovnog sistema Republike Kosovo i funkcioniše u skladu sa nastavnim planovima i programima Republike Srbije. Ova situacija, iz političkih razloga, traje godinama. Ostale manjinske zajednice (Turci, Bošnjaci, Romi koji žive u oblastima sa albanskom većinom, kao i Aškalije i Egipćani) pohađaju nastavni plan i program MONT-a na albanskom, turskom i/ili bošnjačkom jeziku.

Još uvijek nema rezultata u rešavanju problema kvaliteta udžbenika na bošnjačkom i turskom jeziku, tako da je ovaj problem još uvijek prisutan na svim nivoima obrazovanja. Ovo ima veze bilo sa lošim prevodom udžbenika ili sa nedostatkom dostupnosti udžbenika za više razrede osnovnog i srednjeg

¹⁹⁶ Presuda Ustavnog suda Republike Kosovo od 23. 04. 2012, predmet br. KI-104/10 Arsić Draža, tačke 74, 75. i 77.

Presude. http://gjk-ks.org/wp-content/uploads/vendimet/gjk_ki_104_10_srb.pdf

¹⁹⁷ A. br. 785/2019

¹⁹⁸ A. br. 908/2019

obrazovanja. Pripadnici turske i bošnjačke zajednice se i dalje žale na nastavu albanskog jezika u osnovnom i srednjem obrazovanju, zato što učenici na njihovom maternjem jeziku ne mogu dobiti dovoljno znanja na albanskom jeziku.

Bošnjačka zajednica u Prizrenu je takođe istakla problem organizovanja nastave za 10 učenika u osnovnoj školi „Nazim Kokolari-Budakova” u selu Jaglenica, koji pohađaju nastavu na bošnjačkom jeziku. Dotični učenici imaju mogućnost da, do 5. razreda, pohađaju nastavu u zgradi osnovne škole u selu Jaglenica, a nakon završetka 5. razreda je predviđeno da ovi učenici od 6. razreda nastavljaju da putuju u Prizren i organizuju lični prevoz, što je, prema tvrdnjama roditelja nepotrebno, jer ova škola poseduje objekte koji se mogu koristiti za nastavu svih 10 učenika na bošnjačkom jeziku do završetka osnovnog obrazovanja. Roditelji učenika su, dana 25. juna 2019. godine, uputili zahtev Odeljenju za obrazovanje opštine Prizren, međutim, do sredine decembra 2019. godine nisu dobili odgovor na njihov zahtev, da se deci omogući nastavak obrazovanja za 6. razred u njihovom selu.¹⁹⁹ IO je sredinom decembra 2019. godine, po tom pitanju, obavestio predstavnika Opštine Prizren, koji je određen za saradnju sa IO-om. U vezi sa tim pitanjem u toku je dalje praćenje situacije.

Do poslednje akademske 2018/19. godine, pripadnici turske i bošnjačke zajednice su imali priliku da se upišu i studiraju na svom jeziku na državnom Univerzitetu „Ukshin Hoti” u Prizrenu, ali od akademske 2019/20. godine to više nije moguće, pošto je opozvana akreditacija univerziteta. Studentima, koji su se tokom prošle i prethodnih godina upisali na ovaj univerzitet, je dozvoljeno da pohađaju predavanja i polažu ispite, ali ove godine nije dozvoljen upis novih studenata. Pored Univerziteta u Prizrenu, pripadnici bošnjačke zajednice su imali mogućnost da studiraju na svom jeziku na državnom Univerzitetu „Haxhi Zeka” u Peći, čija je akreditacija opozvana od akademske 2019/20. godine. Ako u roku od jedne godine, ovi univerziteti ne ispune standarde postavljene nakon druge negativne procene, preći im se potpunim zatvaranjem.

Turska zajednica, pored nemogućnosti upisa studija na sopstvenom jeziku u Prizrenu, zbog gubitka akreditacije državnog Univerziteta „Ukshin Hoti” u Prizrenu, je istakla i problem maturalnih testova na turskom jeziku za učenike, koji su polagali ove ispite nakon završetka srednje škole. Prevod maturalnih ispita na turski jezik, prema njima, je bio veoma slab, nečitljiv i neshvatljiv. Oni su naglasili da ovaj problem traje već 3 godine i da su ono o tome obavestili MONT, međutim, u vezi sa prevodom testova na turski jezik nije ništa preduzeto. Kada je reč o udžbenicima, situacija je ista kao u udžbenicima na bošnjačkom jeziku. Turska zajednica uvozi udžbenike za sve nivoe obrazovanja iz Turske, što je delom problem zbog neusaglašenosti obrazovnih sistema Kosova i Turske. Istaknut je i problem sa stručnim usavršavanjem nastavnika na turskom jeziku. Prema tvrdnjama predstavnika turske zajednice, seminari ili bilo koji oblik stručnog osposobljavanja nastavnika nije dostupan na turskom, već samo na albanskom, tako da su ti nastavnici i dalje isključeni iz procesa stručnog razvoja u oblasti obrazovanja. Ovom prilikom, bilo od strane pripadnika zajednica Roma, Aškalija i Egipćana ili od strane turske, bošnjačke i goranske zajednice, problem je što kvota od 12% mesta rezervisanih, za pripadnike manjinskih zajednica na državnim univerzitetima u Republici Kosovo, nije ispunjena.²⁰⁰

¹⁹⁹ Informacija je dobijena na sastanku koji je, dana 09.12.2019, održan u Prizrenu sa predstavnikom bošnjačke zajednice, kada je IO-u dostavljena kopija zahteva roditelja upućenog opštini Prizren od 25.06.2019. godine.

²⁰⁰ Administrativno uputstvo br. 09/2016 o sprovođenju afirmativnih mera i rezervisanog broja mesta za upis studenata iz redova nevećinskih zajednica u javnim institucijama visokog obrazovanja.

Jedan primer, koji navodi koordinator Direkcije za obrazovanje za nevećinske zajednice u Dragašu, je slučaj upisa na Medicinski fakultet Univerziteta u Prištini, gde je od ukupno 18 rezervisanih mesta za studente iz redova manjinskih zajednica, sedam podnelo zahtev za upis, nijedan iz manjinskih zajednica nije primljen.

Situacija u obrazovanju pripadnika zajednice Roma, Aškalija i Egipćana se, iz godine u godinu, postepeno poboljšava, a procenat dece koja pohađaju obavezno obrazovanje u oba sistema obrazovanja se značajno povećao. I ovde se situacija nije mnogo promenila od prethodnog izveštavanja Ombudsmana. Takođe nas raduje činjenici da broj studenata na fakultetima, koji dolaze iz redova ove tri zajednice, tako da se u akademskoj 2019/20. godini upisalo 53 studenata, što je za 11 više nego godinu dana ranije.²⁰¹

Lokalni NVO-i, kojima koordinira i vodi NVO „VoRAE” iz Gračanice, uz finansijsku podršku međunarodnih organizacija i donatora, i dalje uspešno vode projekat podrške i pomoći u učenju za učenike osnovnih i srednjih nižih škola iz redova ove tri najugroženije zajednice. Podrška se pruža učenicima putem 20 obrazovnih centara koji deluju na čitavom Kosovu, u cilju smanjenja stope napuštanja škole i poboljšaju kvalitet obrazovanja. Uprkos velikom uspehu koji su ovi centri postigli u svom radu sa decom i usvajanju Administrativnog uputstva MONT-a o uspostavljanju i stavljanju u funkciju gore navedenih obrazovnih centara, MONT nije započeo njegovu primenu, uprkos izdvojenom budžetu, niti je počelo održivo finansiranje ovih obrazovnih centara. Obrazovni centri se i dalje finansiraju donacijama putem NVO-a.²⁰² Nastavlja se pozitivna praksa stipendiranja za učenike srednjih škola, koji pripadaju zajednicama Roma, Aškalija i Egipćana od strane NVO VoRAE, Vlade Švajcarske i MONT-a. Uzimajući u obzir lošu ekonomsku i socijalnu situaciju porodica Roma, Aškalija i Egipćana, deca iz ovih zajednica su često napuštala srednju školu. Tokom 2019. godine, dodeljene stipendije ovim učenicima su pružile dalju podršku 500 dece i podstakle njihovu motivaciju za daljim obrazovanjem.²⁰³

Kada je reč o priznavanju i nostrifikaciji diploma sa Univerziteta u Severnoj Mitrovici (USM), od usvajanja Vladine Uredbe iz 2015. godine, ona je nastavila da bude uspešna.

Međutim, problem nije rešen u vezi sa izostavljanja procesa nostrifikacije diploma koje je izdao srpski obrazovni sistem na Kosovu, ali sa pečatom i obrascima koje je izdala Republika Srbija. U vezi sa tim, IO je primila žalbu od jednog lica, koje se, nakon završetka Srednje ekonomske škole u Lapljem Selu, opština Gračanica, prijavilo za dalje obrazovanje u Agenciji za vazduhoplovne navigacijske usluge (AVNU/ASHNA), na konkursu za studente kontrole vazdušnog saobraćaja.²⁰⁴ Međutim, prilikom predaje dokumentacije, njegova diploma srednje škole je smatrana nevažećom i od žalioca je zatraženo pre roka da nostrifikuje diplomu srednje škole koju je završio u Lapljem Selu, kako bi njegov zahtev mogao razmatrati, što nije bilo moguće. AVNU/ASHNA je, u svom obrazloženju Ombudsmanu u vezi sa žalbom koju je podneo žalilac, rekla da je i ona zatražila mišljenje MONT-a

²⁰¹ Podaci dobijeni iz izveštaja Misije OEBS-a na Kosovu „Pregled položaja zajednica Roma, Aškalija i Egipćana na Kosovu”, objavljenog januara 2020, pristup vršen 10.01.2020. godine <https://www.osce.org/mission-in-kosovo/443587>

²⁰² Informacije su dobijene na sastanku sa direktorom NVO-a „VoRAE”, koji je, dana 18.12.2019. godine, održan u Gračanici i sa <https://vora.org/programs/1>

²⁰³ Isto

²⁰⁴ A. br. 210/2019

po ovom pitanju, koje je Agenciji dalo uputstva, prema kojima se diplome gimnazije u Lapljem Selu treba nostrifikovati, kako bi se mogle uzeti na razmatranje.²⁰⁵

Pored toga, u vezi sa kriterijuma i smernica za izdavanje diploma srednjih škola, Ombudsman je takođe tražio objašnjenje od Policije Kosova, koja objavljuje konkurse za kadete Policijske akademije.²⁰⁶ U odgovoru Policije Kosova stoji da Policija Kosova i Ministarstvo unutrašnjih poslova ne zahtevaju od kandidata koji su završili srednju školu u okviru srpskog obrazovnog sistema da nostrifikuju svoje diplome, već ih priznaju kao važeće kada se kandidata prijavljuju za Policijsku akademiju.²⁰⁷ Pomenuta žalba je još uvek u toku razmatranja kod IO-a.

Na osnovu svega gore navedenog se može zaključiti da ne postoje jedinstvene smernice i uputstva MONT-a, već odluke o valjanosti ovih diploma donose obrazovne i druge institucije, po svom nahođenju. Ombudsman smatra da je ova situacija kontraproduktivna i da je neophodno usvojiti jedinstvene smernice i da ovo pitanje razmatraju nadležne institucije, kako bi pokrenule određene aktivnosti i pronašle trajno rešenje ovog problema.

Upotreba jezika

Imajući u vidu da još uvek postoje izazovi u korišćenju srpskog, kao jednog od službenih jezika u Republici Kosovo, u komunikaciji građana sa državnim organima, ali i unutar javnih institucija, Ombudsman može doći do zaključka da postoje problemi sa primenom Zakona o upotrebi jezika.

Dvojezičnost, zagarantovana Ustavom i Zakonom o upotrebi jezika,²⁰⁸ se još uvek ne primenjuje, a napredak se u tom pogledu ide veoma sporo.

Tokom izveštajnog perioda, Ombudsman je poslao pismo sa preporukom Komori privatnih izvršitelja Kosova o žalbi, koju je IO registrovala krajem 2018. godine,²⁰⁹ koja se odnosi na plaćanje prevoda službene dokumentacije sa albanskog na srpski jezik od strane žalioca. Nažalost, Komora privatnih izvršitelja Kosova, ali i privatni izvršitelj lično, na čiji je rad upućena žalba, nisu poštovali preporuku Ombudsmana i smatrali su da se prevod treba platiti.²¹⁰ U ovom slučaju, Ombudsman zaključuje da ta lica, čije zanimanje zahteva nužno poznavanje važećih zakona u Republici Kosovo, pored ostalog, ne primenjuju zakone i ne poštuju Ustav na dosledan način, kao što je zahtevano, ne samo zanimanjem, već i Ustavom. Poverenik za jezike Republike Kosovo takođe je obavešten o ovom slučaju.

Tokom ove godine, Ombudsman je primio žalbu od strane „Inicijative za napredak-INPO” (INPO), koja je uložena protiv opštine Klokot, a koja se odnosi na zahtev INPO-a za pristup javnim dokumentima. Opština Klokot je tražila da se zahtev za pristup javnim dokumentima podnese na srpskom jeziku, kako bi opština mogla da odgovori na njihov zahtev. U vezi sa tim, Ombudsman se dva puta obratio pismom opštini Klokot, na koje je dobio odgovor kojim ga obaveštavaju da se

²⁰⁵ Ombudsman je, dana 03.09.2019, poslao pismo AVNU-i/ASHNA-i, a objašnjenje od strane AVNU-a/ASHNA-a, je IO dobio 19.09.2019. godine

²⁰⁶ Elektronska pošta upućena od strane IO-a Policiji Kosova, dana 30.09.2019. godine

²⁰⁷ Odgovor Policije Kosova, upućen elektronskom poštom, dana 10.10.2019. godine

²⁰⁸ Ustav Republike Kosovo, članovi 5. i 59. i Zakon br. 02/L-037 o upotrebi jezika,

²⁰⁹ A. br. 699/2018,

²¹⁰ Pismo sa preporukom upućeno Komori privatnih izvršitelja dana 13.06.2019. godine i odgovor Komore privatnih izvršitelja, koji je IO dobila 14.10.2019. godine

predstavnicima INPO-a trebaju obratiti odgovornim službenicima. Ombudsman prati rezultat ovog zahteva za pristup javnim dokumentima.

U razgovoru sa Poverenikom za jezike u Republici Kosovo, vođenom radi pribavljanja informacija o učenju i upotrebi jezika, ali u svrhu godišnjeg izveštavanja Ombudsmana po tom pitanju, Poverenik za jezike je izjavio da je njegova kancelarija, tokom 2019. godine, primila samo 18 žalbi.²¹¹

Na sastanku je takođe zaključeno da još uvek nije doneto sistematsko rešenje za učenje oba službena jezika, što je veoma loše, zato što je neophodno, ne samo da se integrišu građani koji govore srpski jezik, već da se pronade način da se pokrene interakcija između članova albanske zajednice i da se prekine dalja polarizacija društva uopšte. Što se tiče uspostavljanja Centralne jedinice za prevođenje, čije je uspostavljanje pokrenula Vlada Republike Kosovo, kada je, 2017. godine, donela odluku za njeno uspostavljanje, a to se nije dogodilo ni tokom 2019. godine. Ono što je učinjeno u vezi sa ovom, je to da je radna grupa održala nekoliko sastanaka i izradila koncept dokument kao predlog za stavljanje u funkciju Centralne jedinice za prevođenje na nivou Vlade. Veruje se da će ova jedinica za prevođenje postati funkcionalna do 2020. godine. Takođe, treba naglasiti loše tumačenje Zakona o upotrebi jezika, kao i da je neophodno da se ovaj Zakon dodatno uredi i obradi podzakonskim aktima, što do sada nije učinjeno. Ono što je istaknuto na sastanku je bila inicijativa za uspostavljanje Katedre za balkanistiku na državnom Univerzitetu u Prištini, na kojoj budući studenti mogli da, između ostalog, uče srpski jezik. Inicijativa je svom začetku i ima pozitivnih signala i spremnosti da se započne rad na ovom projektu do kraja 2021. godine.²¹²

Od oktobra 2014. godine, romski jezik je u službenoj upotrebi u opštini Gračanica, ali do sada, ovu Odluku lokalne opštinske vlasti nisu sprovele na odgovarajući način i samim tim opština nema nijednog prevodioca za romski jezik. Pored toga, opština osim u komunalnoj službi, nije zaposlila pripadnike romske zajednice, niti u Kancelariji za zajednice i povratak, niti u bilo kojoj upravnoj službi, iako u ovoj opštini postoje kapaciteti i mogućnosti za njihovo zapošljavanje.

Žalba za upotrebu bošnjačkog i turskog jezika je podneta predstavnicima ovih zajednica u opštini Prizren. Na sednicama Skupštine opštine Prizren već duže od godinu dana ne postoji simultani prevod za poslanike iz bošnjačke i turske zajednice. Prema tvrdnjama predstavnika dotičnih zajednica, oni su više puta pokretali ovo pitanje, ali im je rečeno da oprema za simultani prevod nije ispravna, stoga su oni zbog tehničkih problema, koji se mogu lako i brzo rešiti, lišeni prevoda sednica Skupštine opštine i da na odgovarajući način i aktivno učestvuju u raspravama. Takođe, sva zvanična dokumentacija koju je dostavljena sa centralnog nivoa dolazi samo na albanskom jeziku, što je uopšteno problem, ne samo u opštini Prizren, već i u opštinama u kojima brojni većinu čine pripadnici srpske zajednice. Turska zajednica u Prizrenu je takođe naglasila problem sa automatskom mašinom za izdavanje izvoda iz matične knjige rođenih iz Centralnog registra rođenih (izvodi), jer uređaj nema opciju turskog, već samo mogućnost albanskog i srpskog jezika. Iz tog razloga, pripadnici turske zajednice u ovom gradu ne mogu da koriste uređaj, već moraju da podnesu zahtev za isti dokument na šalterima kancelarije za civilnu registraciju u ovoj opštini.²¹³ IO je o ovim žalbama obavestio opštinu Prizren i poverenika za jezike. IO će, u narednom periodu, pratiti situaciju u vezi sa ovim pitanjem.

²¹¹ Sastanak sa poverenikom za jezike, održan 13.12.2019. godine, u prostorijama IO-a u Gračanici.

²¹² Na istom mestu

²¹³ Informacija dobijena na jednom sastanku sa predstavnicima bošnjačke i turske zajednice u Prizrenu, dana 9. decembra 2019. godine

V. Nacionalni mehanizam za prevenciju torture (NMPT)

V. Nacionalni mehanizam za prevenciju torture (NMPT)

Zakon o Ombudsmanu definiše Ombudsmana kao Nacionalni mehanizam za sprečavanje torture i drugih okrutnih, neljudskih i ponižavajućih postupaka ili kažnjavanja (u daljem tekstu: *NMPT*).²¹⁴

NMPT u okviru zakonskih ovlašćenja vrši redovne i nenajavljene posete svim mestima u kojima se nalaze lica lišena slobode, uključujući policijsko zadržavanje, pritvor, boravak u zdravstvenim ustanovama, carinsko zadržavanje, zadržavanje u imigracionim centrima i bilo koje drugo mesto na kome se sumnja da postoji povreda ljudskih prava i sloboda.²¹⁵

Tokom izveštajnog perioda NMPT je izvršio 86 poseta (opšte posete, *ad hoc* i naknadne posete) sledećim ustanovama: Popravni centar u Dubravi (u daljem tekstu, *PCD*), Zatvor visoke sigurnosti (u daljem tekstu, *ZVS*), Kazneno-popravni centar za žene i maloletnike u Lipljanu (u daljem tekstu, *KPCŽML*), Vaspitno popravni centar u Lipljanu (u daljem tekstu, *VPCL*), Popravni centar u Smrekovnici (u daljem tekstu, *PCS*), Pritvorni centar u Gnjilanu (u daljem tekstu, *PCG*), Pritvorni centar u Peći, Pritvorni centar u Prizrenu, Pritvorni centar u Lipljanu (u daljem tekstu, *PCL*), Pritvorni centar u Prištini, Centar za zadržavanje stranaca (u daljem tekstu, *CZS*), Centar za azil (u daljem tekstu *CA*), Tačka graničnog prelaza Međunarodnog aerodroma „Adem Jashari” u Prištini, Regionalni centar za zadržavanje u Prištini, Policijske stanice u: Đakovici, Štimlju, Orahovcu, Vučitrnu, Dečanu, Peći, Tačka graničnog prelaza „Vrbnica”, Podujevo, Regionalna granična direkcija „Sever” Lužane, Centar za integraciju i rehabilitaciju hroničnih psihijatrijskih bolesnika u Štimlju (u daljem tekstu, *CIRHPB*), Institut psihijatrijske forenzike Kosova (u daljem tekstu, *IPFK*), Psihijatrijsko odeljenje intenzivne nege u okviru Psihijatrijske klinike Univerzitetskog kliničkog centra Kosova (u daljem tekstu, *UKIP*), Dom za decu sa ograničenim mentalnim sposobnostima (u daljem tekstu, *DDOMS*), Specijalni institut u Štimlju (u daljem tekstu, *SIŠ*), Dom za stare osobe i bez porodičnog staranja u Prištini (u daljem tekstu, *DSOBPS*), Domovi za integraciju u zajednicu (u daljem tekstu, *DIZ*), Domovi u zajednici za osobe sa ograničenim mentalnim sposobnostima (u daljem tekstu, *DZOOMS*), Centri za mentalno zdravlje u Uroševcu (u daljem tekstu, *CMZ*), Prizrenu, Mitrovici i Prištini.

Izveštaji sa preporukama objavljeni tokom 2019. godine

NMPT je objavio izveštaje sa preporukama za posetu *CZS*-u, *DDOMS*-u, tački graničnog prelaza Međunarodnog aerodroma „Adem Jashari” u Prištini, *PCS*-u, *PCM*-u, *KPCŽML*-u, *PCD*-u, *PCP*-u, *PCL*-u, *VPCL*-u, Pritvornom centru u Prištini, Pritvornom centru u Peći i *ZVS*-u. Takođe, tokom izveštajnog perioda, je NMPT objavio pismo sa preporukom za posetu Pritvornom centru u Peći, *PCG*-u, *PCD*-u i posetu policijskim stanicama u Peći, Dečanu, Đakovici, Kosovom Polju, Orahovcu, Štimlju, Vučitrnu, tački graničnog prelaza „Vrbnica”, Lipljan i Regionalnom centru za zadržavanje u Prištini.²¹⁶ Putem ovih izveštaja sa preporukama i pisama sa preporukama, NMPT je uputio 75 preporuka nadležnim organima.

²¹⁴ Zakon br. 05/L-019 o Ombudsmanu, član 17. stav 2.2.

²¹⁵ Na istom mestu, član 17. stav 2.

²¹⁶ Svi izveštaji sa preporukama i pisma sa preporukama NMPT, upućenim nadležnim organima tokom 2019. godine se mogu pronaći na sledećoj internet stranici: <https://www.oik-rks.org/raportet/raporte-mkpt-1/>

Saradnja ustanova posećenih od strane NMPT-a

Tokom poseta NMPT-a izvršenih 2019. godine, službenici posećenih ustanova su timu za praćenje pružili potpunu saradnju i neposredan pristup i ponudili NMPT-u mogućnost da intervjuiše osobe lišene slobode bez prisustva bezbednosnih službenika, zdravstvenog osoblja i službenika psihijatrijskih ustanova i ustanova socijalne zaštite.

Policija Kosova

Proceduralne garancije protiv fizičkog maltretiranja

Prema Evropskom komitetu za sprečavanje mučenja (u daljem tekstu, *KPM (engl. Committee for the Prevention of Torture)*), ove garancije garantuju tri osnovna prava uhapšenih, a to su: pravo da obavesti člana porodice ili lice po svom izboru o činjenici da je uhapšen, pravo na advokata odbrane i pravo na medicinske usluge.²¹⁷ Proceduralne garancije protiv fizičkog maltretiranja uhapšenih lica su sadržane u Ustavu Republike Kosovo²¹⁸, Krivičnom zakoniku Kosova²¹⁹ i Zakonu o policiji.²²⁰

Član 13. Zakonika o krivičnom postupku propisuje: „*Svako lice lišeno slobode odmah se obaveštava, na jeziku koji on/ona razume, o pravu na pravnu pomoć po svom izboru, o pravu da obavesti članove porodice ili bilo koja drugo lice o činjenici da je uhapšen i da se ovo pravo primenjuje tokom čitavog vremena lišavanja slobode.*” Pravo uhapšenih na medicinske i stomatološke usluge je predviđeno članom 169. Zakonika o krivičnom postupku.

Što se tiče obaveštenja o hapšenju, član 168. Zakonika o krivičnom postupku dalje predviđa da uhapšeno lice ima pravo: da obavesti člana porodice ili drugo lice, po svom izboru, o hapšenju i mestu zadržavanja odmah nakon hapšenja; obaveštenje člana porodice ili drugog lica o hapšenju se može odložiti najviše do 24 sata, kada državni tužilac smatra da je to uslovljeno vanrednim potrebama za istragu slučaja. Ovo odlaganje se ne primenjuje u slučaju maloletnih lica.

Prema Zakonu o policiji, pravo na obaveštavanje porodice ili drugog lica o hapšenju se odnosi i na lica koja su „*privremeno zadržana*” radi identifikacije ili radi sopstvene zaštite i zaštite drugih.²²¹

Fizičko maltretiranje

Tokom poseta pomenutim policijskim stanicama, NMPT nije dobio žalbe od uhapšenih (koja su zadržani u vreme posete) zbog fizičkog maltretiranja ili nepoštovanja osnovnih prava koja su, Ustavom Republike Kosovo, Zakonikom o krivičnom postupku i međunarodnim standardima za zaštitu osnovnih prava osoba lišenih slobode, zagarantovana za lica lišena slobode.

NMPT je, tokom poseta zatvorskim i pritvornim centrima, tokom razgovora sa zatvorenima, bio je zainteresovan za postupanje prema njima od strane Policije Kosova i u pogledu njihovih osnovnih prava, od trenutka njihovog hapšenja. Ogromna većina intervjuisanih tvrdi da je Policija Kosova pravilno postupala i da su njihova osnovna prava poštovana.

²¹⁷ Evropski komitet za sprečavanje mučenja, 2. opšti izveštaj, objavljen 1992. Vidite na: <https://rm.coe.int/16806cea2f>

²¹⁸ Ustav Republike Kosovo, članovi 29. i 30.

²¹⁹ Krivični zakonik Republike Kosovo, član 13.

²²⁰ Zakon br. 04/L-076 o Policiji Kosova.

²²¹ U istom delu, član 20. stav 5.

Međutim, NMPT je dobio tvrdnje od nekih zatvorenika da ih je Policija Kosova fizički maltretirala. Većina tvrdnji odnosi se na trenutak kada ih je policija uhapsila i period saslušanja od strane policijskih istražitelja.

Ove tvrdnje odnose se na pokušaj pribavljanja tvrdnji o izvršenju krivičnog dela ili dobijanje drugih odgovarajućih informacija. U takvim slučajevima, NMPT je analizirao odgovarajuću zdravstvenu dokumentaciju, koja se sastavlja prilikom prijema zatvorenika u pritvornim i popravnim centrima. U nekim slučajevima, NMPT je primetio da su telesne povrede identifikovane u njihovim medicinskim kartonima.

NMPT je, nakon pregleda prikupljenih podataka, uključujući i analizu medicinskih kartona dotičnih zatvorenika, preporučio dalju istragu Policijskom inspektoratu Kosova (u daljem tekstu: *PIK*), na osnovu ovlašćenja koja ova ustanova ima.²²²

Tokom perioda za koji se izveštava, elektronski mediji u Republici Kosovo su objavili video na kome se vide prizori uhapšenog građanina koji je fizički maltretiran i tretiran na ponižavajući i omalovažavajući način od strane policijskih službenika u policijskoj stanici u Đakovici.

U dotičnom slučaju, dana 19. novembra 2018. godine, predstavnica Ombudsmana je posetila pritvorni centar u Peći i primila žalbu od strane građanina koji se vidi u objavljenim video zapisu. Kako se kod žalioca primećuju znakovi telesnih povreda, nakon analize medicinske dokumentacije i izjave žalioca, NMST je, dana 30. novembra 2018. godine, službenim dopisom preporučio *PIK*-u da istraži slučaj u skladu sa ovlašćenjima koja on ima. Nakon preporuke od strane NMPT-a, *PIK* je pokrenuo preliminarnu istrage protiv uključenih službenika, preporučio suspenziju umešanih službenika i, dana 9. septembra 2019. godine, je podneo krivičnu prijavu nadležnom Osnovnom tužilaštvu, zbog sumnje da su dotični službenici učinili krivično delo „*Maltretiranje tokom vršenja službene dužnosti ili javnih ovlašćenja*“, neki od njih u saučesništvu, a jedan od njih za krivično delo „*zloupotreba službene dužnosti ili javnih ovlašćenja*“.

Tokom izveštajnog perioda, Institucija Ombudsmana (IO) otvorila je dva predmeta po službenoj dužnosti (*Ex Officio*)²²³ i otvorila 15 predmeta za dalju istragu na osnovu žalbi građana Republike Kosovo, protiv Policije Kosova, na osnovu sumnje da su policajci tokom hapšenja određenih lica izvršili fizičko maltretiranje, preteranu upotrebu fizičke sile ili prekoračenje zakonskih ovlašćenja. Nakon preliminarne analize, u 4 slučajeva je *PIK*-u preporučeno da sprovede dalje istrage navoda građana i da obavesti IO o rezultatu istraga.

Uopšteno, NMPT, na osnovu poseta izvršenih tokom ove godine i ranijih poseta, razmatranja dobijenih žalbi, kao i istraga po službenoj dužnosti, smatra da ne postoji sistematsko ili široko

²²² Predmeti registrovani kod IO-a za dalju istragu, A. br. 388/2019, A. br. 169/2019, A. br. 388/2019, nakon istrage od strane *PIK*-a, su prosledeni Direkciji za profesionalne standarde Policije Kosova na dalju istragu o eventualnim disciplinskim prekršajima. A. br. 169/2019, nakon istrage od strane *PIK*-a, predmet je prosledena Direkciji za profesionalne standarde Policije Kosova na dalju istragu.

²²³ Po službenoj dužnosti 784/2019, IO protiv Policije Kosova. Po službenoj dužnosti 773/2019, IO protiv Policije Kosova. U vezi sa predmetom po službenoj dužnosti 773/2019, dana 12. decembra 2019. godine, *PIK* je obavestio Ombudsmana da je nakon preliminarnih istraga slučaj upućen Direkciji za profesionalne standarde na dalju istragu za disciplinske prekršaje. Međutim, *PIK* je, u predmetu 784/2019, nakon preliminarnih istraga preporučio Policiji Kosova suspenziju uključenih službenika. Ova preporuka je sprovedena 9. oktobra 2019. *PIK* je, dana 8. novembra 2019. godine, protiv dotični službenika, podneo krivičnu prijavu Osnovnom tužilaštvu u Uroševcu.

rasprostranjeno fizičko maltretiranje od strane Policije Kosova, već da radi se o nekim izolovanim slučajevima.

Fizički uslovi posećenih policijskih stanica

Što se tiče fizičkih uslova u mestima na kojima se drže uhapšena lica, NMPT je uočio da većina posećenih policijskih stanica, osim nekih, ispunjavaju potrebne uslove za smeštaj uhapšenih lica, utvrđenih standardima KPM-a.²²⁴ Prema tome, NMPT je primetio da su potrebna renoviranja u policijskim stanicama u Đakovici, Dečanima, Peći i Kosovu Polju. S tim u vezi, NMPT se 16. decembra 2019. godine obratio Policiji Kosova pismom preporuka preko koje je preporučio da se izvrše potrebna renoviranja u gore pomenutim policijskim stanicama kako bi fizički uslovi smeštaja za uhapšena lica u ovim stanicama bili u skladu sa važećim zakonodavstvom u Republici Kosovo i standardima KPM-a.

Korektivni i pritvorski centri

Tokom perioda za koji se izveštava, NMPT je izvršio opšte, *ad hoc* i naknadne posete, u svim korektivnim i pritvorskim centrima, kao i u ZVS-u. Cilj ovih poseta bila je procena napretka nadležnih organa u sprovođenju preporuka NMPT-a poslate ranijim izveštajima sa preporukama, kao i poštovanja prava zatvorenika zagarantovana Ustavom Republike Kosova, Zakonom br. 04/L-149 o izvršenju krivičnih sankcija (u nastavku, *ZIKS*) i Zakonom br. 05/L-129 o izmeni i dopuni Zakona br. 04/L-149 o izvršenju krivičnih sankcija kao i međunarodnim standardima o pravima zatvorenika. NMPT je tokom izveštajnog perioda poslao Ministarstvu pravde 55 preporuka u vezi sa posetama korektivnim i pritvorskim centrima. Do sada su nadležni organi u potpunosti sproveli 12 preporuka a delimično 4 preporuka. Tokom izveštajnog perioda, nijedna preporuka NMPT-a nije odbijena od strane nadležnih organa.

Fizičko maltretiranje

Tokom poseta korektivnim i pritvorskim centrima 2019. godine, NMPT nije primio uverljive žalbe od zatvorenika o fizičkom maltretiranju ili prekomernom korišćenju fizičke sile. Suprotno tome, većina zatvorenika su se izrazili da prema njima se vrlo dobro postupa. Štaviše, NMPT je primetio dobru interaktivnu komunikaciju između zatvorenika i korektivnih službenika.

Incidenti između zatvorenika

NMPT tokom poseta u odgovarajućim institucijama bio upoznat i o nekim incidentima između zatvorenika, slučajevi koji su bili evidentirani u odgovarajućim obrascima kao i u odgovarajućim protokolima zdravstvenih jedinica.

Dana 21. novembra 2019. godine, Odeljenje za zdravstvo u zatvorima (OZZ), obavestilo je NMPT da je u bolnici PCD-a, jedan zatvorenik potražio medicinsku pomoć pošto prema njegovim navodima nekoliko puta je bio pretučen od strane nekih zatvorenika. Medicinsko osoblje je tokom pregleda zatvorenika primetilo telesne povrede koje su evidentirane u zdravstvenim protokolima u skladu sa

²²⁴ Evropski komitet za sprečavanje mučenja, Drugi opšti izveštaj, stav 42. objavljen 1992. godine. Videti u: <https://rm.coe.int/16806cea2f>

Standardnom operativne prakse²²⁵ (SOP) i o tom stanju je obavestilo i upravu PCD-a. Dana 25. novembra 2019. godine, NMPT je zatražio od uprave PCD-a, da bude obavešten o radnjama preduzetim u ovom slučaju.

Uprava PCD-a, istog dana je obavestila NMPT da su dotičnog zatvorenika odmah smestili u zatvorsku bolnicu gde nastavljeno lečenje i obaveštena je i Policija Kosova, koja je stigla na mesto događaja i započela istragu. NMPT, visoko je procenila postupke medicinskog osoblja i uprave PCD-a, a ovim izveštajem podseća organe na obavezu sprečavanja nasilja među zatvorenicima, za šta su oni odgovorni. Ova odgovornost uključuje obavezu zbrinjavanja i usvajanja preventivnih mera za smanjenje rizika od nasilja, kao i za zaštitu najugroženijih zatvorenika. NMPT je tokom svojih poseta 2019. godine, uglavnom primetio da odnosi između zatvorenika su dobri i da ne postoji napeta klima među njima i da incidenti između zatvorenika ne trebaju biti veliki problem za korektivne i pritvorne centre.

Uslovi smeštaja u korektivnim i pritvorskim centrima

NMPT je tokom ove godine, preporučio renoviranje u paviljonu broj 8 PCD-a, kako bi uslovi smeštaja za zatvorenike bili u skladu sa ZIKS²²⁶ i standardima utvrđenim u KSM.²²⁷ Tokom naknadne posete vršene od strane PCD-a, od 28. do 30. oktobra 2019. godine, NMPT je primetio da je paviljon broj 8 renoviran u potpunosti, a za renoviranje paviljona angažovani su zatvorenici koji su smešteni u ovom paviljonu. NMPT je primetio da su potrebna renoviranja u paviljonu zatvorske bolnice i u paviljonu broj 5. Putem pisma sa preporukama, dostavljenog 16. decembra 2019. godine, NMPT je preporučio Ministarstvu pravde da se izvrše potrebna renoviranja u paviljonu broj 5 i paviljonu bolnice PCD-a.

Takođe, tokom izveštajnog perioda, NMPT je preporučio nadležnim vlastima da preduzmu mere za prekid prakse upotrebe improvizovane električne opreme od strane zatvorenika za zagrevanje vode, jer tako nešto može ugroziti njihov život. Tokom naknadne posete, NMPT je primetio da uprava je vršila niz pretresa i zaplenila takvu opremu. To je potvrđeno i u intervjuima sa zatvorenicima. NMPT je uočio pozitivnu praksu u PCD-u, gde ispred svih paviljona u ovom centru zasađene su cveće koje pozitivno utiču na zatvorenike u terapijskom smislu.

U vezi sa preporukom NMPT-a da se pronađu odgovarajuća rešenja za pružanje pristupa pacijentima sa invaliditetom na drugom spratu bolnice, uprava je obavestila NMPT da se takvi pacijenti šalju u paviljonu 7 gde postoje odgovarajući uslovi prema njihovom stanju.

Putem izveštaja sa preporukama za posetu PCS-u, objavljenom 16. maja 2019. godine²²⁸, NMPT je preporučio Ministarstvu pravde da se obnovi krov paviljona u kome su smešteni zatvorenici. Dana 4. decembra 2019. godine, direktor PCS-a, obavestio je NMPT da ova preporuka još nije sprovedena i da je generalnoj upravi Korektivne službe Kosova (KSK) uputio zahteve za uklanjanje ovog nedostatka

²²⁵ Standardna praksa delovanja OZZ-a. Za više informacije vidi:

<https://msh.rks-gov.net/wp-content/uploads/2013/11/1.-Praktikat-Standard-te-Veprimit-n%C3%AB-DShB.pdf>

²²⁶ Zakon o izvršenju krivičnih sankcija, član 111. stav 2.

²²⁷ Evropski komitet za sprečavanje mučenja, Prostor smeštaja zatvorenika u zatvoru, objavljeno 15. decembra 2015. godine. Za više vidite: <https://rm.coe.int/16806cc449>

²²⁸ Izveštaj sa preporukama za posetu Korektivnog centra u Smrekonici. Za više vidite na:

<https://www.oik-rks.org/2019/05/21/raport-i-mkpt-per-viziten-ne-qendren-korrektuese-ne-smrekonice/>

koji se očekuje da će biti uklonjen naredne godine. NMPT će pratiti sprovođenje ove preporuke i u budućnosti putem poseta u ovom centru.

Tokom posete KPCŽML-u, 23. i 24. januara 2019. godine, NMPT je primetio da su potrebne renoviranja u prostorima gde se smeste maloletnici muškog roda. Putem izveštaja sa preporukama objavljenog 24. maja 2019. godine, preporučeno je nadležnim vlastima poboljšanje uslova smeštaja u paviljonima gde su maloletni pritvorenici kao i u drugim paviljonima, ako je to potrebno. Kroz *ad hoc*²²⁹ poseta realizovanih tokom 2019. godine u ovom centru, NMPT je primetio da su započela renoviranja i da većinu posla obavljaju zatvorenici.

Tokom posete PCM-u, NMPT je primetio da uslovi smeštaja u ovom centru su uglavnom u skladu sa ZIKS-om, međunarodnim standardima za zaštitu prava zatvorenika i standardima KPM-a, osim u nekim ćelijama gde je bilo potrebno renoviranje oštećenih podova. Kroz izveštaj sa preporukama objavljenog 28. juna 2019. godine, NMPT je preporučio nadležnim vlastima da renoviraju oštećene podove u nekim ćelijama, prema potrebi. Dana 4. decembra 2015. godine, uprava Pritvorskog centra u Mitrovici obavestila je NMPT da su radovi renoviranja podova završeni.

Putem izveštaja sa preporukama za posetu PCP-u, NMPT je u vezi uslova smeštaja preporučio nadležnim vlastima da zatvorenike snabdevaju higijenskim sredstvima, u skladu sa ZIKS-om, da se uklone tehnički nedostaci u radu tuševa, po potrebi i da se ovaj pritvorni centar snabdeva novim i kvalitetnim dušecima. Dana 11. septembra 2019. godine, uprava PCP-a obavestila je NMPT da se zatvorenici snabdevaju higijenskim sredstvima u skladu sa ZIKS-om. Dalje u ovoj najavi se navodi da što se tiče snabdevanja novim i kvalitetnim dušecima, opšta uprava KSK-a obavestila je da će uskoro biti isporuka novih dušeka.

Putem izveštaja sa preporukama za posetu PCL-u, NMPT je u vezi uslova smeštaja, preporučio nadležnim vlastima da obnove drugi sprat PCL-a, kako bi uslovi smeštaja za zatvorenike bili u skladu sa ZIKS-om i standardima KPM-a. Dana 27. novembra 2019. godine, uprava PCL-a obavestila je NMPT da su radovi za renoviranje ovog sprata skoro završeni.

Što se tiče uslova smeštaja u ZVS-u, NMPT je u izveštaju sa preporukama objavljenom 22. novembra 2019. godine zaključio kako sledi: “NMPT primećuje da su, generalno, uslovi smeštaja u ZVS-u u skladu sa ZIKS-om, sa međunarodnim standardima za zaštitu prava zatvorenika i sa standardima KPM-a. Što se tiče pristupa zatvorenika sa invaliditetom (iako ih nije bilo), svi liftovi su radili, što omogućava pristup zatvorenima sa invaliditetom.”²³⁰ Međutim, NMPT je primetio da su podovi u paviljonima 1, 2. u stacionaru i u paviljonu prijema oštećeni i dalje se oštećuju. Kroz izveštaj sa preporukama koji je dostavljen nadležnim vlastima 22. novembra 2019. godine, NMPT je preporučio nadležnim vlastima da preduzmu radnje za uklanjanje ovih nedostataka. Dana 4. decembra 2019. godine, direkcija ZVS-a obavestila je NMPT da je stacionar ZVS-a u potpunosti renoviran i da će se nakon toga nastaviti sa renoviranjem podova u drugim objektima.

²²⁹ Posete *ad hoc* NMST-a realizovane Korektivnom centru za žene i maloletnike u Lipljanu 4. aprila, 20. juna i 4. novembra 2019. godine.

²³⁰ Izveštaj sa preporukama za posetu Zatvoru visoke sigurnosti, objavljenom 22. novembra 2019. godine. Za više vidite u: <https://www.oik-rks.org/2019/11/25/raport-me-rekomandime-i-mkpt-se-lidhur-me-viziten-ne-burgun-e-sigurise-se-larte/>

U izveštaju sa preporukama o poseti VPLC-u²³¹, NMPT je utvrdio da prostorije u kojima su boravili maloletnici, u pogledu veličine i prirodnog i veštačkog osvetljenja, su u skladu sa standardima utvrđenim od strane KPM-a i ZIKS-a. Takođe, prostorije i toaleti koji su namenjeni osobama sa posebnim potrebama pružaju vrlo dobar i adekvatan smeštaj. NMPT smatra da uglavnom, uslovi smeštaja u VPLC-u prelaze minimalne standarde i dostižu nivo poželjnih standarda za smeštaj maloletnika za meru vaspitanja.

NMPT je tokom izveštajnog perioda posetio PCG i primetio je da što se tiče uslova smeštaja u ovom centru su vrlo zadovoljavajući i u skladu su sa standardima postavljenim od strane KPM-a²³² i ZIKS-a.

Takođe, tokom posete je primećeno da preporuka NMPT-a za asfaltiranje dela neasfaltiranog puta koji može predstavljati ozbiljne poteškoće tokom zimske sezone i u uslovima atmosferskih padavina za obavljanje radova u skladu sa ZIKS-om, nije sprovedeno, uprkos naporima uprave i KSK-a o zajedničkoj saradnji sa opštinskim vlastima u tom pogledu.

Što se tiče uslova smeštaja u Pritvornom centru u Peći, NMTP je i tokom poslednje naknadne posete realizovane 15. novembra 2019. godine, posetio određeni broj ćelija i zaključio da prostor za smeštaj zatvorenika, osvetljenje i ventilacija nisu u skladu sa standardima utvrđenim od strane KPM-a i ZIKS-a. Dana 16. decembra 2019. godine, NMPT je putem pisma sa preporukama, preporučio Ministarstvu pravde da uslovi smeštaja, sve dok se ovaj centar koristi, budu u skladu sa minimalnim standardima utvrđenim u ZIKS, sa standardima KPM-a i sa drugim međunarodnim standardima za zaštitu prava zatvorenika.

Tokom perioda izveštavanja, NMPT je posetio Pritvorni centar u Prištini.²³³ Što se tiče smeštaja, NMPT je primetio da ćelije u kojima su smešteni zatvorenici imaju dovoljno prirodnog svetla i prostora za smeštaj koji prelazi standarde utvrđene u ZIKS i standarde utvrđene od KPM-a. NMPT je osim toga, primetio da su dve ćelije odgovarajuće i dostupne za zatvorenike sa invaliditetom.

Hrana

Što se tiče kvaliteta i količine hrane, NMPT je tokom izveštajnog perioda primio žalbe od strane zatvorenika u PCD-u. S tim u vezi, NMPT je 11. novembra 2019. godine kontaktirao Agenciju za hranu i veterinu i putem zvanične elektronske pošte zatražio je poslednji izveštaj ove agencije o inspekciji u PCD.

Bez obzira na obavezu za saradnju sa Institucijom Ombudsmana, koja je predviđena Ustavom Republike Kosova²³⁴ i Zakonom o narodnom advokatu²³⁵, ova institucija nije odgovorila na dostavljeni zahtev.

²³¹ Izveštaj sa preporukama za posetu u Kazneno-popravnom centru u Lipljanu, objavljen 26. avgusta 2019. godine. Za više vidite u: <https://www.oik-rks.org/2019/09/25/raport-me-rekomandime-i-mkpt-se-per-viziten-ne-qendren-edukativo-korrektuese-ne-lipjan/>

²³² Evropski komitet za prevenciju mučenja, Prostor stanovanja zatvorenika u zatvorima, vidi na: <https://rm.coe.int/16806cc449>.

²³³ Izveštaj sa preporukama o poseti Pritvornom centru u Prištini, realizovanoj 28. oktobra 2019. godine, objavljenog 22. novembra 2019. godine. Za više vidite na: <https://www.oik-rks.org/2019/11/25/raport-me-rekomandimi-mkpt-se-lidhur-me-viziten-ne-qendren-e-paraburgimit-ne-prishtine/>

²³⁴ Ustav Republike Kosovo, član 132. stav 3.

²³⁵ Zakon br. 05/L-019 o narodnom advokatu, član 25.

Prenaseljenost

Tokom perioda izveštavanja, NMPT je primetio da prenaseljenost ne predstavlja problem za korektivne i pritvorne centre. Štaviše, u Pritvornom centru u Prištini, Gnjilanu i ZVS-u ima dovoljno neiskorišćenih prostorija zbog nedostatka inventara i popravnog osoblja za smeštaj većeg broja zatvorenika. U retkim slučajevima, primećena je veoma simbolična prenaseljenost tokom perioda renoviranja u određenim paviljonima, ali je uklonjena bez većeg zakašnjenja.

Režim

Što se tiče režima, NMPT je putem izveštaja sa preporukama, predložio nadležnim vlastima da ulaže napore da što više zatvorenika budu uključeni u rad, obrazovanje, obuke i druge korisne aktivnosti kako bi se postigla što uspešnije ponovno uključivanje zatvorenika u društvu. Tokom poseta vršenih u PCS, NMPT je primetio da uglavnom 75 osuđenika je bilo angažovano na radu. Osuđenici se angažuju na poslovima čišćenja, u kuhinji i određenim poslovima za održavanje objekta. Dok se tokom leta angažovanje na radu značajno povećava pošto PCS poseduje plastenike u kojima se uzgaja povrće, a takođe unutar kruga zatvora postoje i površine sa poljoprivrednim zemljištem na kojima se uzgajaju različiti usevi.

NMPT je putem svog izveštaja sa preporukama o poseti u PCS-u preporučio nadležnim vlastima da preduzmu radnje kako bi stavili u funkciju raspoložive radionice ovom centru kako bi zatvorenici mogli da koriste mogućnosti stručnog usavršavanja.

Dana 24. jula 2019. godine, uprava PCS-a, obavestila je NMPT da je automehaničarska radionica i zavarivanje u potpunosti je postalo operativna tako da stručno osoblje zajedno sa grupom zatvorenika vrši servisiranje automobila u okviru KSK-a. Uprava je takođe obavestila NMPT da se ulažu napori za angažovanje stručne službenike da se koristi radionicu za zavarivanje.

Dana 20. novembra 2019. godine, KSK je objavio obaveštenje kojim je navedeno da je sedam osuđenika smeštenih u PCS započelo sa radom izvan ove korektivne institucije nakon usvajanja Administrativnog uputstva o radu zatvorenika van korektivne institucije.²³⁶

Tokom posete u PCD (od 28. do 30. oktobra 2019), NMPT je primetio da je sprovedena preporuka NMPT-a da se stavlja u funkciju sportska sala koja je upućena nadležnim vlastima putem izveštaja sa preporukama od 28. juna 2019. godine. NMPT je tokom posete primetio da funkcionalizacija sportske sale sada omogućava brojne sportske aktivnosti za zatvorenike. Sportske aktivnosti, zatvorenici, mogu održati i na sportskom terenu koji se nalazi na otvorenom u dvorištu PCD-a.

Tokom poslednje posete, NMPT je obavešten od strane direktora da je oko 344 zatvorenika u PCD-u angažovano na plaćenom radu. Uprava je započela angažovanje zatvorenika na poslu u renoviranju paviljona i drugim poslovima. Takođe, u okviru PCD-a rade tri radionice, koje su u stvari centri za stručno osposobljavanje, gde se organizuju obuke za zavarivanje, građevinu, bravarstvo, stolarstvo, tehničko održavanje, za vodinstalateru i električare. Na ovim radionicama organizuju se kursevi u trajanju od tri meseci.

²³⁶ Za više vidite na: https://shkk.rks-gov.net/al/lajmi_single/2757

Na osnovu pomoći pružene od strane NVO HELP, 10 zatvorenicima je pružana stručno osposobljavanje u zavarivanju, koji su takođe dobili i sertifikat. U okviru PCD-a, radi srednja škola koju pohađaju 44 osuđenika. NMPT je primetio da su uloženi naporu za stavljanje u rad ekonomske jedinice koja se predviđa u ZIKS, ali se očekuje usvajanje Administrativnog uputstva koje bi preciziralo rad ove ekonomske jedinice.

Dok u poluotvorenom paviljonu PCD-a, svi osuđenici su angažovani u poljoprivrednim i stočarskim poslovima. U dvorištu paviljona, tokom posete, NMPT je primetio vrt i platenike u kojima se uzgaja voće i povrće i koji se koriste za hranu u PCD-u.

Tokom izveštajnog perioda, NMPT je putem izveštaja sa preporukama o poseti VPLC-u, preporučio nadležnim vlastima da stave u rad kabinete koji postoje u okviru centra, ali koji se još ne koriste zbog nedostatka profesionalnih trenera. Dana 19. septembra 2019. godine, uprava VPLC-a obavestila je NMPT o naporima koje se ulaže za obučavanje odgovarajućeg osoblja za pružanje kurseva stručne obuke za maloletnike koristeći ove kabinete.

Inače, putem poseta realizovanih tokom ove godine, NMPT je primetio, da su se u VPLC-u organizovale obuke za vodinstalatera, električara, zidara, obuke za korišćenje kompjutera, za šišanje, kurs engleskog jezika itd. Iz dokumentacije dobijene od VPLC-a, može se videti da je jedan NVO organizovao 12 sesija sa maloletnicima, gde su obrađene različite teme iz svakodnevnog života. CARITAS KOSOVA je omogućio organizovanje umetničke terapije i pozorišne terapije za maloletnike, organizovan je muzički koncert i nastavlja se program EQUIP koji je posvećen kontroli stresa i besa.

U KPCŽML radi niža srednja škola i viša srednja škola u okviru javnog sistema obrazovanja. Kroz posete izvršene tokom izveštajnog perioda, NMPT je primetio da maloletnici na raspolaganju imaju različite psihosocijalne programe organizovane od strane domaćih i međunarodnih nevladinih organizacija. Među njima su i umetnička terapija i pozorišna terapija, a organizovana je i izložba na kojoj su predstavljeni radovi maloletnika iz figurativne umetnosti. Na raspolaganju odraslih zatvorenika i maloletnika su i sportske aktivnosti, EQUIP program i angažovanje na poslu, koje je veće tokom letnje sezone, pošto KPCŽML poseduje i platenik, na kojem zatvorenici mogu da se angažuju u rad. Prema upravi, trenutno se pružaju stručno osposobljavanje za vodinstalateru, električare i građevinare.

Tokom posete PCM-u, gde su takođe smešteni i zatvorenici, NMPT je primetio da je oko 13 zatvorenika angažovano na poslu. U okviru PCM-a funkcionišu pet radionica, gde zatvorenici mogu angažovati na poslu i u različitim obukama. Na raspolaganju zatvorenika su i biblioteka, šetališta i fitnes sala. Pored angažovanja u radionicama, poslovima čišćenja i u kuhinji, tokom ovog perioda u PCM je organizovana i obuka za kontrolu besa, na kojoj je angažovano 19 zatvorenika. Ova obuka je podržana od strane nevladine organizacije HELP. NMPT je primetio da je PCM dobro opremljen prostorijama za organizovanje kurseva.

Tokom posete u ZVS, NMPT je primetio da je oko 70 osuđenika angažovano na poslu. U okviru ZVS-a radi stolarska radionica, u kojoj je angažovano u radu četiri osuđenika i sada se tu proizvode kreveti za VPLC.

Druge radionice zasad se ne mogu aktivirati, zbog nedostatka opreme i kompetentnih trenera. NMPT je primetio da na raspolaganju osuđenih nalazi se i oprema za razne igre, kao što je: stoni tenis i sto za igranje fudbala. Osuđeni mogu deo svog vremena provesti u određenim paviljonima (u zavisnosti od režima) slobodnim kretanjem unutar paviljona.

NMPT je primio žalbe od zatvorenika u paviljonu 1 i od pritvorenika u ZVS u vezi sa režimom. Prema njihovim tvrdnjama, većinu vremena provode zatvoreni u ćelijama (oko 22 sata) i imaju na raspolaganju samo šetnje na svežem vazduhu (dva dana dnevno). U intervjuima sa osuđenicima i pritvorenicima može se doći do zaključka da režim prema njima shvataju kao kazneni režim.

NMPT je tokom izveštajnog perioda primetio da su u ZVS sportski tereni prekriveni belim betonom, što ometa normalan razvoj sportskih aktivnosti, jer se prouzrokuju česte povrede. Šetališta su takođe okružena visokim zidovima od istog materijala i boje, koji imaju zaslepljujuće odražavanje.

Putem izveštaja sa preporukama objavljenim 22. novembra 2019. godine, NMPT je preporučio nadležnim vlastima da izbegnu nedostatak što se tiče bele reflektivne boje koja postaje prepreka za van ćelijske aktivnosti. Dana 5. decembra 2019. godine, uprava ZVS-a je obavestio NMPT u vezi ove preporuke, KSK je sklopio ugovor sa kompanijom koja je vršila uređivanje oštećenih šetališta kao i farbanje zidova anti-refleksivnom bojom.

Međutim, za NMPT zabrinjavajuće ostaje režim koji se daje zatvorenicima u svim pritvornim centrima. U vezi sa tim, NMPT je nakon poseta svim pritvorskim centrima, putem izveštaja sa preporukama²³⁷, preporučio Ministarstvu pravde da se pojačaju naponi da pritvorenicima se daje režim koji će im omogućiti da imaju i druge dnevne aktivnosti, osim šetnje na čistom vazduhu dva puta dnevno po jedan sat. NMPT je primetio da je njihovo angažovanje na poslu retko i to će se desiti zbog toga što je njihovo angažovanje predmet dozvole od nadležnog suda.

Međutim, u tom pogledu, NMPT primećuje da član 199. stav 2. Zakonika o krivičnom postupku predviđa sledeće: *“Lica koja se nalaze u sudskom pritvoru mogu da obavljaju rad koji je neophodan za održavanje reda i čistoće u njihovim prostorijama. U skladu sa mogućnostima institucije i pod uslovom da to ne šteti vođenju krivičnog postupka, licima u sudskom pritvoru se omogućava rad na aktivnostima koje odgovaraju njihovim fizičkim i psihičkim mogućnostima. Sudija za prethodni postupak, sudija pojedinac ili predsednik veća odlučuje o tome u saglasnosti sa upravom pritvorske ustanove”*.

Dok član 200. stav 1. ZIKS-a u vezi sa angažovanjem zatvorenika na poslu određuje kako sledi: *“Pritvorenik može da se angažuje na radu u radionici, radionici u ekonomskim jedinicama koje se nalaze unutar nadležne kazneno popravne ustanove, posle dobijanja saglasnosti od nadležnog suda”*. U izveštaju KPM-a o poseti Republici Kosovo u 2015. godini, koji je objavljen u 2016. godini, KPM je u

²³⁷ Izveštaj sa preporukama o poseti Pritvornom centru u Prištini, objavljenog 22. novembra 2019. godine, stavovi 15-21. Vidi na: <https://www.oik-rks.org/2019/11/25/raport-me-rekomandimi-mkpt-se-lidhur-me-viziten-ne-qendren-e-paraburgimit-ne-prishtine/>. Izveštaj sa preporukama o poseti Zatvoru visoke sigurnosti, objavljenom 22. novembra 2019. godine, stavovi 12-23. Za više vidite na: <https://www.oik-rks.org/2019/11/25/raport-me-rekomandime-i-mkpt-se-lidhur-me-viziten-ne-burgun-e-sigurise-se-larte/>. Izveštaj sa preporukama o poseti Pritvornom centru u Lipljanu, objavljen 16. avgusta 2019. godine. Za više vidite na: <https://www.oik-rks.org/2019/08/19/raport-me-rekomandime-i-mkpt-se-lidhur-me-viziten-ne-qendren-e-paraburgimit-ne-lipjan/>. Izveštaj sa preporukama o poseti Pritvornom centru u Prizrenu, objavljenom 5. avgusta 2019. godine. Za više vidite na: <https://www.oik-rks.org/2019/08/06/raport-me-rekomandime-i-mkpt-se-ne-lidhje-me-viziten-ne-qendren-e-paraburgimit-ne-prizren/>

vezi sa režimom za pritvorenike, izrazio zabrinutost da uprkos naporima vlasti, zatvorenici većinu svog vremena provode u svojim ćelijama, osim dva sata hodanja dnevno, gledanja televizije i igranja karata.²³⁸ NMPT smatra da bi na osnovu važećeg zakonodavstva i preporuka KPM-a, nadležne vlasti trebale uložiti napore za povećanje angažmana za pritvorenike u drugim pritvornim centrima, u najvećoj mogućoj meri.

Kontakti sa spoljnim svetom

Zakon o izvršenju krivičnih sankcija,²³⁹ u slučaju osuđenih lica, određuje da osuđeni pritvorenici imaju neograničeno pravo na dopisivanje (koje je podložno određenim izuzećima), imaju pravo na jednu posetu mesečno, koja traje najmanje jedan sat, kao i na posetu od strane dece i njihovih supružnika najmanje jednom u 3 meseci, sa minimalnim trajanjem od tri sati. Pored toga, oni imaju pravo da telefoniraju.

Što se tiče telefonskih poziva, Administrativno uputstvo o kućnom redu u korektivnim institucijama²⁴⁰ utvrđuje da osuđeni ima pravo na telefonske pozive sa bliskim članovima porodice i drugim osobama. Tokom poseta korektivnim i pritvornim centrima, NMPT nije primio nijednu žalbu od strane pritvorenika i osuđenika u vezi ovog prava.

U slučaju pritvorenika, član 200. Zakonika o krivičnom postupku Kosova utvrđuje da pritvorenici mogu da prihvate posete *“unutar granica pravila pritvornog centra”*, na osnovu dozvole sudije za prethodni postupak i pod njegovim nadzorom. U nastavku, Zakonik utvrđuje da dopisivanje i druge posete podležu odluci sudija prethodnog postupka.

Ombudsman ili njegovi predstavnici mogu posetiti pritvorenike i da se dopisuju sa njima, bez prethodne najave i bez nadzora sudija za prethodni postupak, sudije pojedinca ili predsednika sudskog tela ili drugih osoba imenovanih od strane takvog sudije. Pisma pritvorenika poslata Instituciji Ombudsmana ne mogu se kontrolisati. Ombudsman i njegovi predstavnici mogu usmeno ili pismeno poverljivo komunicirati sa pritvorenicima.

U slučaju stranih državljana, biće im pružena mogućnost da pismeno ili usmeno kontaktiraju sa dotičnom diplomatskim predstavništvom ili sa dotičnom kancelarijom države, čiji je državljanin.²⁴¹ NMPT, tokom izveštajnog perioda nije primio žalbe u vezi prava na kontakt sa spoljnim svetom i pritvorenicima. Pored toga, NMPT je primetio da se u PCS i VPLC počeo sprovoditi program za komunikaciju „SKYPE“ preko kojeg će zatvorenici moći komunicirati sa svojim porodicama.

Pitanje prevoda na službenim jezicima u Pritvornom centru u Mitrovici

Tokom posete PCM-u, NMPT je primio zabrinutosti socijalnih radnika o službenoj dokumentaciji koja se treba dostaviti licima lišenim slobode, koja su obe nacionalnosti, i koji je dobijen samo na jednom jeziku i nije bio preveden na službenim jezicima zbog nedostatka stručnog prevodioca.

²³⁸ Izveštaj CTP-a za posetu na Kosovu, objavljen u septembru 2016. godine, stav 46. Za više vidite na: <https://rm.coe.int/16806a1efc>.

²³⁹ Zakon o izvršenju krivičnih sankcija, članovi 62-65.

²⁴⁰ Administrativno uputstvo o kućnom redu u Korektivnim institucijama, član 54.

²⁴¹ Zakon o izvršenju krivičnih sankcija, član 33. stav 1.

U izveštaju sa preporukama o poseti Pritvornom centru u Mitrovici, NMPT je naglasio kako sledi: *“NMPT smatra da nadležne vlasti trebaju uzeti u obzir zakonsku obavezu da se ove usluge pružaju na službenim jezicima zemlje, kao što je utvrđeno Ustavom i odgovarajućom zakonodavstvu koje reguliše ovo pitanje”*. Putem ovog izveštaja, NMPT je preporučio nadležnim vlastima da se obezbedi profesionalni prevod na službenim jezicima Republike Kosova.

Dana 4. decembra 2019. godine, PCM je obavestio NMPT da je pitanje prevoda na službenim jezicima Republike Kosova regulisano koristeći usluge službenog prevodioca PCS-a.

Sekundarno zakonodavstvo o borbi protiv korupcije koje je predviđeno ZIKS-om

Što se tiče preporuke NMPT-a u vezi sa odobrenjem sekundarnog zakonodavstva za uklanjanje korupcije, kao što je predviđeno članom 5. stav 3. ZIKS-a, NMPT utvrđuje da situacija ostaje ista i da nadležne vlasti nisu sprovele ovu preporuku.²⁴² Međutim, tokom izveštajnog perioda, KSK, u cilju borbe protiv korupcije u korektivnim i pritvorskim centrima, premestio je korektivne službenike na radna mesta u druge korektivne i pritvorske centre.

Žalba za diskriminatorско postupanje

Tokom perioda izveštavanja, NMPT je primio žalbe od osuđenih za krivično delo terorizma koji su tvrdili da su diskriminirani od strane vlasti u pogledu beneficija, uprkos ispunjavanju zakonskih kriterijuma. NMPT je primetio da su u određenim slučajevima osuđenici ove kategorije iskoristili ove beneficije, iako u malom broju. NMPT, u vezi sa tim primećuje da član 92. ZIKS-a predviđa određene beneficije za dobro ponašanje i angažovanje na poslu osuđenika, koje direktor odobrava nakon preporuke tima za planiranje održavanja kazne. Ovo pitanje se dalje reguliše Administrativnim uputstvom o kućnom redu u korektivnim centrima (članovi 60-63), gde su utvrđeni kriterijumi i uslovi koji se trebaju uzeti u obzir od strane uprave prilikom odobravanja zahteva. NMPT primećuje da ovaj kućni red utvrđuje da je odluka direktora konačna, tj. da stvar je na slobodi odlučivanja direktora.

Zdravstvena zaštita u korektivnim i pritvorskim centrima

Zdravstvenim uslugama u korektivnim i pritvornim centrima upravlja Ministarstvo zdravlja, odnosno OZZ od 2013. godine, pošto je do tada ovom uslugom upravljalo Ministarstvo pravde. Zdravstvene usluge za zatvorenike pružaju se u zdravstvenim jedinicama OZZ-a u svim korektivnim i pritvornim centrima i u javnim zdravstvenim ustanovama, prema potrebi. U okviru PCD-a radi i zatvorska bolnica.

Osoblje, lečenje i infrastruktura

Tokom perioda o kojem se izveštava, NMPT je primetio da u svim korektivnim i pritvorskim centrima broj medicinskog osoblja (lekari opšte prakse i specijalisti) je odgovarajući. Što se tiče osoblja medicinskih tehničara, NMPT je putem izveštaja sa preporukama o poseti PCL-u²⁴³, preporučio Ministarstvu zdravlja da poveća broj srednjeg osoblja u zdravstvenoj jedinici PCL-a, prema potrebi.

²⁴²Izveštaj sa preporukama o poseti Korektivnom centru u Dubravi, stav 9. objavljenom 28. juna 2019. godine.

²⁴³ Izveštaj sa preporukama o poseti pritvorskom centru u Lipljanu, objavljen 16. avgusta 2019. godine. Za više vidi na: <https://www.oik-rks.org/2019/08/19/raport-me-rekomandime-i-mkpt-se-lidhur-me-viziten-ne-qendren-e-paraburgimit-ne-lipjan/>

Dana 2. jula 2019. godine, OZZ se putem službenog dopisa složio sa preporukom i obavestio NMPT da će biti preduzeti naponi da se poveća broj osoblja u skladu sa preporukom.

Tokom posete PCM-u 12. marta 2019. godine, NMPT je obavešten da u centru nema angažovanog psihologa. S tim u vezi, NMPT je nakon posete kontaktirao direktora OZZ-a koji ga je obavestio da su procedure regrutovanja za redovnog psihologa završene i da će 1. jula 2019. godine izabrani kandidat početi sa radom.

Što se tiče zavisnosti od droga, nudi se tretman metadonom u svim korektivnim i pritvorskim centrima. Psihijatrijsko lečenje zatvorenika pruža se u bolnici PCD-a i drugim javnim zdravstvenim institucijama. Međutim, NMPT je prilikom posete primetio da se psihijatrijsko lečenje u bolnici PCD uglavnom zasniva se na redovnoj terapiji i konsultacijama sa psihijatrom, ali ne i na odgovarajućim psihosocijalnim aktivnostima i radnoj terapiji. NMPT takođe smatra da na osnovu velikog broja zatvorenika, jedan psiholog nije dovoljan za pružanje psiholoških usluga PCD-u. Psihijatrijske usluge se takođe pružaju u IPFK-u. Međutim, NMPT sa zabrinutošću primećuje da ovaj institut ima samo 12 kreveta koji su na raspolaganje za KSK.

Tokom posete KPCŽML-u, NMPT je intervjuisao maloletnika L. L. i analizirao njegov zdravstveni karton. S tim u vezi, NMPT je 15. januara 2019. godine preporučio OZZ-u da se maloletnik odmah stavi pod stalni nadzor, do sledeće odluke zdravstvenih organa. Reakcija OZZ-a i Direkcije KPCŽML-a je bila brza za sprovođenje ove preporuke i u međuvremenu je dotični maloletnik upućen na dalje lečenje u IPFK.

NMPT smatra da nadležni organi treba da pojačaju svoje napore za pružanje odgovarajuće psihijatrijske usluge zatvorenima sa ozbiljnim mentalnim poremećajima, uključujući psihosocijalne aktivnosti i radnu terapiju, pored redovne terapije i konsultacija sa psihijatrom. Pored toga, nadležni organi treba da pojačaju napore na povećanju kapaciteta institucija u kojima se leče zatvorenici sa takvim poremećajima.

Materijalni uslovi u bolnici PCD

U bolnici PCD je renoviran drugi sprat. Međutim, NMPT je primetio da nema dovoljno posteljina za pacijente koji leže i da higijena nije na potrebnom nivou. U vezi s ovom situacijom, OZZ je 16. jula 2019. godine obavestio NMPT da nedostaje dovoljno prostora za lečenje stacionarnih zatvorenika, nedostaje nameštaj za postavljanje odeće za pacijente i očekuje se renoviranje prvog sprata bolnice. Između ostalog, OZZ je informisao NMPT da poteškoće u upravljanju pacijentima stvaraju nedostatak posebne institucije za lečenje zatvorenika sa posebnim potrebama.

Infrastruktura

Tokom posete PCP-u, NMPT je primetio da prostor koji se koristi za zdravstvenu negu nije dovoljan i da on ne zadovoljava čak ni minimalne potrebe. Koristi se prostorija koja se koristi za sve potrebe primarne nege od zatvorskog lekara, medicinske sestre, psihologa kada ima slučajeva za lečenje a pritom je i stalna prostorija za boravak medicinskog osoblja. Uprkos preporuci NMPT-a za da se stvore odgovarajući uslovi za rad medicinskog osoblja, i tokom ovog perioda izveštavanja situacija

ostaje ista.²⁴⁴ Ista situacija je utvrđena i u pritvorskom centru u Peći. Putem izveštaja sa preporukama, NMPT je preporučio nadležnim organima da stvore odgovarajuće uslove rada za medicinsko osoblje.²⁴⁵ Pošto je ista situacija utvrđena i tokom izveštajnog perioda, NMPT je putem dopisa sa preporukama upućenog 16. decembra 2019. godine²⁴⁶, ponovio ovu preporuku. Takvi nedostaci primećeni su i u izveštaju NMPT o poseti PCM-u.²⁴⁷ Ova situacija takođe je u suprotnosti sa principom poverljivosti medicinskih usluga.

Tokom posete ZVS-u, NMPT je primetio da fizički uslovi u jednom delu zdravstvene jedinice nisu dobri zbog oštećenja poda. Na spratu na kome se nalazi stomatologija radi se u teškim uslovima, jer se svuda oko nalazi građevinski materijal i prašina. Prostorije za boravak nisu funkcionalne i nalaze se na istom spratu kao i stomatološka ordinacija. Kroz izveštaj sa preporukama koji je objavljen 22. novembra 2019., NMPT je preporučio nadležnim organima da otklone ove nedostatke. Dana 4. decembra 2019, ZVS je obavestio NMPT da su ovi nedostaci otklonjeni u skladu sa poslatom preporukom.

Lekarski pregledi novoprimljenih

Evropski komitet za sprečavanje torture u svom izveštaju o poseti Kosovu 2015. godine naglasio je suštinski značaj lekarskih pregleda, posebno u slučaju novoprimljenih zatvorenika ili pritvorenika, ne samo radi identifikacije zaraznih bolesti i sprečavanja samoubistava, već i kroz doprinos u pogledu sprečavanja torture pravilnim evidentiranjem povreda.²⁴⁸

Zakon o izvršenju krivičnih sankcija²⁴⁹ i SOP²⁵⁰ OZZ-a određuje obavezu da se novoprimljeni zatvorenik podvrgne lekarskoj kontroli u roku od 24. časova od trenutka njegovog prijema. Takve obaveze su takođe utvrđene i međunarodnim aktima o zaštiti prava zatvorenika, kao što su: Mandelina pravila²⁵¹, Evropska zatvorska pravila²⁵². NMPT je tokom perioda izveštavanja primetio da se svi novoprimljeni zatvorenici podvrgavaju lekarskim pregledima u roku od 24. časova od trenutka prijema.

Poverljivost medicinskih usluga

²⁴⁴ Izveštaj sa preporukama o poseti Pritvorskom centru u Prizrenu, objavljen 5. avgusta 2019., stav 31. Za više vidi na: <https://www.oik-rks.org/2019/08/06/raport-me-rekomandime-i-mkpt-se-ne-lidhje-me-viziten-ne-qendren-e-paraburgimit-ne-prizren/>

²⁴⁵ Izveštaj sa preporukama o poseti Pritvorskom centru u Peći, objavljen 22. novembra 2018., stav 30. Za više vidi na: <https://www.oik-rks.org/2018/11/22/raport-me-rekomandime-i-mekanizmit-kombetar-per-parandalimin-e-tortures-per-viziten-ne-qendren-e-paraburgimit-ne-peje/>

²⁴⁶ Pismo sa preporukom NMPT o poseti Pritvorskom centru u Peći, objavljen 16. decembra 2019. Za više vidi na: <https://www.oik-rks.org/2019/12/17/leter-rekomandim-perkitazi-me-viziten-ne-qendren-e-paraburgimit-peje/>

²⁴⁷ Izveštaj sa preporukama o poseti pritvorskom centru u Mitrovici, objavljen 28. juna 2019., stav 18. Za više vidi na: <https://www.oik-rks.org/2019/07/04/raport-me-rekomandime-i-mekanizmit-kombetar-per-parandalimin-e-tortures-lidhur-me-viziten-ne-qendren-e-paraburgimit-ne-mitrovice/>

²⁴⁸ KPT, Izveštaj o poseti Kosovu 2015. godine, objavljen 2016. godine, stav 62. Videti: <https://rm.coe.int/16806a1efc>

²⁴⁹ Zakon br. 04 / L-149 o izvršenju krivičnih sankcija, član 31.

²⁵⁰ Standardne operative prakse, tačka 1. Videti: <https://msh.rks-gov.net/wp-content/uploads/2013/11/1.-Praktikat-Standarde-te-Vepimit-n%C3%AB-DSHB.pdf>.

²⁵¹ Mendelina pravila, Pravilo 34. Videti: https://www.unodc.org/documents/justice-and-prison-reform/GA-RESOLUTION/E_ebook.pdf.

²⁵² Savet Evrope, Preporuka (2006) 2 Saveta ministara za države članice o evropskim pravilima za zatvore, tačka 42.1, videti:

<https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=09000016804c221d>.

Poverljivost medicinskih usluga predviđena je u SOP,²⁵³ koji je usvojen od Ministarstva zdravlja, u ZIKS²⁵⁴ i Administrativnom uputstvu o kućnom redu u korektivnom centru²⁵⁵, kao i odgovarajućim međunarodnim aktima o pravima zatvorenika.²⁵⁶

Tokom posete u PCP, NMPT je primetio uznemirujuću praksu u vezi uzimanja uzoraka krvi, koji su stavljani u epruvete a potom bi ih medicinska sestra ili korektivni službenik dostavljali Centru za porodičnu medicinu. U vezi sa ovom praksom, NMPT je odmah preporučio prekid takve prakse, koja nije u skladu sa medicinskim pravilima i krši poverljivost medicinskih usluga. Kroz izveštaj sa preporukama²⁵⁷, NMPT, je obavestio OZZ o tome i preporučio je prekid takve prakse. OZZ, je 12. marta 2019. godine, obavestio NMPT da je ova preporuka sprovedena stavljanjem u funkciju priručne laboratorije, dok u slučajevima kada se uzorci šalju van PCP-a to ne vrši se od korektivnog službenika već od medicinskih tehničara.

NMPT, na osnovu intervjua sa zatvorenicima i zdravstvenim osobljem, utvrđuje da se te zdravstvene usluge uglavnom pružaju pod uslovima koji poštuju poverljivost, odnosno pružaju se bez prisustva korektivnih službenika, osim ako lekar ne traži njihovo prisustvo. Samo medicinsko osoblje ima pristup medicinskom kartonu zatvorenika.

Osoblje korektivnih i pritvornih centara

NMPT je, putem izveštaja sa preporukama o posetama korektivnim i pritvorskim centrima, preporučio nadležnim vlastima, prema potrebi i na osnovu procene anagažuju dodatno korektivno osoblje i socijalne radnike.²⁵⁸ Izvršena je regrutacija korektivnog osoblja u pritvorskom centru Gnjlane, gde se broj korektivnog osoblja povećao za 51 službenika. U PCD-u nije bilo povećanja korektivnog osoblja i socijalnih radnika, mada je to NMST smatrao potrebnim i preporučljivim.

Postupak za podnošenje žalbi u korektivnim i pritvorskim centrima

Efektivan sistem podnošenja žalbi je osnovna garancija protiv zlostavljanja u zatvorima i pritvorskim centrima. Lica smeštena u ovim centrima treba da imaju mogućnost da podnesu žalbu unutar zatvora ili unutar pritvorskog centra gde su smeštena i da im se na poverljiv način omogući pristup odgovarajućem organu.

Član 91. ZIKS-a detaljno opisuje postupak po kojem pritvoreni i osuđeni mogu da podnesu žalbu ili zahtev direktoru određene institucije KSK. Tokom perioda izveštavanja, NMPT nije primao žalbe od zatvorenika zbog neodgovaranja nadležnih organa KSK na njihove žalbe i zahteve. Pored NMPT-a,

²⁵³ Standardne operativne prakse, tačka 11. Videti: <https://msh.rks-gov.net/wp-content/uploads/2013/11/1.-Praktikat-Standarde-te-Vepimit-n%C3%AB-DShB.pdf>

²⁵⁴ Zakon o izvršenju krivičnih sankcija, član 49.

²⁵⁵ Administrativno uputstvo za kućni red u korektivnim institucijama, član 25, stav 3.

²⁵⁶ Mendelina pravila, Evropska pravila za zatvore, Standardi KPT-a, i Pravila Ujedinjenih nacija o zaštiti maloletnika lišenih slobode.

²⁵⁷ Izveštaj sa preporukama o poseti Pritvornom centru u Prizrenu, objavljen 5. avgust 2019., stav 30. Za više vidite: <https://www.oik-rks.org/2019/08/06/raport-me-rekomandime-i-mkpt-se-ne-lidhje-me-viziten-ne-qendren-e-paraburgimit-ne-prizren/>

²⁵⁸ Izveštaj sa preporukama o poseti Korektivnom centru u Dubravi, objavljen 28. juna 2019. godine. Više o tome vidite na: <https://www.oik-rks.org/2019/07/04/raport-me-rekomandime-i-mkpt-se-lidhur-me-viziten-ne-qendren-korrektuese-ne-dubrave/>

zatvorenici mogu uputiti žalbe i nevladinim organizacijama koje posećuju pritvorna mesta na osnovu sporazuma koji imaju sa nadležnim ministarstvom.

Pitanja vezana za bezbednost

Uzimajući u obzir opremanje određenih prostora na mestima gde se drže lica lišena slobode sa sigurnosnim kamerama predstavljaju dodatne garancije protiv fizičkog maltretiranja i zaštite službenika bezbednosti od lažnih optužbi o fizičkom zlostavljanju, NMPT, je putem izveštaja sa preporukama o poseti PCD²⁵⁹, PCG i drugim korektivnim i pritvorskim centrima preporučio nadležnim autoritetima da postave sigurnosne kamere u prostorijama u kojima nedostaju.

Tokom naknadne posete PCD, NMPT je primetio da su u kontrolnoj sobi postavljene rotacione sigurnosne kamere koje imaju HD snimke, dok je ugovorna kompanija popravljala one koje nisu radile i dodala je sigurnosne kamere tamo gde ih nije bilo. Takođe, PCG je sproveo preporuku NMPT u pogledu opremanja sigurnosnim kamerama.

Biber sprej (*pepper spray*) sa isteklim rokom

Tokom perioda izveštavanja, NMPT je primetio da korektivni službenici poseduju u okviru opreme i biber sprej sa isteklim rokom.²⁶⁰ Putem izveštaja sa preporukama, NMPT je preporučio nadležnim organima da odmah uklone iz upotrebe biber sprej sa isteklim rokom, jer može imati vrlo štetan uticaj ako se koristi u zatvorenim prostorijama, kao što su zatvori. Kroz različite posete, NMPT je obavešten od strane nadležnih službenika da su korektivni službenici opremljeni novim biber sprejom.

Međutim, NMPT, kao i na osnovu preporuka u drugim izveštajima sa preporukama, ponovo naglašava da biber sprej ne bi trebalo da bude standardna oprema za sve korektivne službenike.

Disciplinske mere

Tokom vršenih poseta korektivnim i pritvorskim centrima, NMPT se usredsredio na procenu poštovanja prava zatvorenika kojima je izrečena disciplinska mera: samica. NMPT je primetio da uglavnom vlasti poštuju osnovna prava zatvorenika kojima je izrečena ova mera, kao što su: uslovi smeštaja da budu u skladu sa standardima ZIKS-a i međunarodnim standardima o pravima zatvorenika, kao što su: pravo na redovne medicinske usluge, izlazak na čisti vazduh, održavanje kontakta sa porodicom, tuširanje, itd. Takođe, NMPT je primetio da su svi zatvorenici kojima je izrečena ova mera dobili kopiju odluke direktora korektivne institucije o izricanju ove mere putem koje se savetuju o pravnom leku protiv iste.

Stranci u korektivnim i pritvorskim centrima

Tokom posete korektivnim i pritvorskim centrima, NMPT je intervjuisao nekoliko stranih državljana. NMPT nije primio žalbe zbog nepoštovanja prava garantovanih ZIKS-om i međunarodnim

²⁵⁹ Izveštaj sa preporukama o poseti Korektivnom centru. Vidi na: <https://www.oik-rks.org/2019/07/04/raport-me-rekomandime-i-mkpt-se-lidhur-me-viziten-ne-qendren-korrektuese-ne-dubrave/>. Izveštaj sa preporukama o poseti pritvorskom centru u Gnjilanu. Za više vidi na: <https://www.oik-rks.org/2019/12/12/raport-me-rekomandime-per-viziten-ne-qendren-e-paraburgimit-ne-gjilan/>

²⁶⁰ S tim u vezi, vidite izveštaje o poseti Korektivnom centru Dubrava, Korektivnom centru Prizren i Korektivnom centru Lipjan, na: <https://www.oik-rks.org/raportet/raporte-mkpt-1/>

standardima o pravima zatvorenika. NMPT je primetio veoma dobru interaktivnu komunikaciju između ove kategorije zatvorenika sa korektivnim službenicima i drugim zatvorenicima.

Centar za azilante

Tokom perioda izveštavanja, NMPT je tri puta posetio Centar za azilante. Dana 16. decembra 2019. godine, Ombudsman je u centru održao direktan sastanak sa tražiocima azila, tokom kojeg ih je upoznao o mandatu IO-a i saslušao njihove zahteve i žalbe. Te se žalbe odnose na kvalitet hrane koja se poslužuje za večeru. NMPT je u svom izveštaju sa preporukama o poseti ovom centru, objavljenom 14. juna 2018. godine, naveo je da je primio žalbe od azilanata u centru u vezi sa kvalitetom hrane koja im se služi za večeru. Uprava centra je 24. jula 2019. godine obavestila NMPT da je angažovala kuvara u centru da zadovolji potrebe tražilaca azila za kvalitetnijom hranom i poveća količinu poslužene hrane. Tokom posete uprava je obavestila Ombudsmana da se suočava sa problemima sa ugovaračima koji ne izvršavaju svoje obaveze. Kako bi olakšali komunikaciju i obavestili tražioce azila o ulozi i mandatu Ombudsmana, tražiocima azila su tokom posete podeljeni leci na različitim jezicima.

Obuka

NMPT nije dobio nijednu žalbu zbog fizičkog zlostavljanja ili lošeg ponašanja službenika centra, uključujući službenike bezbednosti, što bi bilo protivno poštovanju dostojanstva tražilaca azila i nepoštovanja njihovih osnovnih prava zagarantovanih Zakonom o azilu.²⁶¹ Dotični zakon tražiocima azila garantuje sledeća osnovna prava: da borave u Republici Kosovo, da imaju osnovne uslove za život, da imaju zdravstvenu zaštitu, osnovnu socijalnu pomoć, besplatnu pravnu pomoć, pravo na obrazovanje za decu aplikante, pravo na slobodu misli i veroispovesti, na zaposlenje i pravo na stručno obučavanje.

Tokom perioda izveštavanja, u Republici Kosovo povećan je broj tražilaca azila koji traže azil. Prema upravi Centra za tražioce azila do sada je registrovano 1.642 tražilaca azila, dok je u 2018. godini registrovano 594.

Uslovi smeštaja u centru za traženje azila u Maguri i dalje su od veoma dobrog standarda. Pored toga, u centru se nalazi odgovarajući prostor za boravak dece, kutak za igre unutra i u dvorištu.

Besplatna pravna pomoć

Besplatnu pravnu pomoć, kao osnovno pravo, i dalje pruža NVO CRPK (Civil Rights Program Kosovo). Dok je pristup, osim Ombudsmana, zagarantovan je i od međunarodnih organizacija kao što su: UNHCR, KPM, Međunarodni Crveni krst i lokalni NVO prema sporazumu.

Centar za zadržavanje stranaca

Tokom perioda izveštavanja, NMPT je obavio 3 posete CZS-u, objavio je izveštaj sa preporukama o poseti ovom centru i poslao je 6 preporuka nadležnim organima.²⁶² U pogledu međunarodnih

²⁶¹ Zakon br. 06/L-026 o Azilu, član 26.

²⁶² Izveštaj sa preporukama o poseti Centru za zadržavanje stranaca, objavljen 23. aprila 2019. Za više vidite na: <https://www.oik-rks.org/2019/03/27/raport-me-rekomandime-te-mkpt-se-lidhur-me-viziten-ne-qendren-per-te-huaj-ne-vranidoll/>

standarda za ljudska prava, pritvor (slanje stranca na zadržavanje) bi trebalo da bude poslednja mera koju sprovode vlasti neke države da proteraju stranca sa teritorije, koji podleže prinudnom povratku.

Tokom 2019. godine, 11 stranaca je smešteno CZS i boravili su samo kratko vreme do deportacije sa teritorije Republike Kosovo, jer Ministarstvo unutrašnjih poslova i Međunarodna organizacija za migracije (IOM) potpisali su Memorandum o razumevanju za asistirani dobrovoljni povratak i reintegracija (Assisted Voluntary Return and Reintegration).²⁶³ NMPT primećuje da uglavnom nadležni organi češće primenjuju alternativne mere u odnosu na mere pritvora.

NMPT takođe primećuje da Zakon br. 04/L-219 o strancima Republike Kosovo²⁶⁴ predviđa da druge alternativne mere imaju prednost nad slanjem stranca na zadržavanje. Čak i KPM, prema standardima utvrđenim 2017. godine²⁶⁵, predviđa da pritvor stranca prema Zakonu o strancima treba da bude poslednje sredstvo i da se daje prednost drugim alternativnim merama.

Postupanje

NMPT nije dobio nijednu žalbu od stranaca koji su zadržani, o fizičkom zlostavljanju ili ponašanju službenika centra, koje je u suprotnosti sa poštovanjem njihovog ljudskog dostojanstva.

Uslovi smeštaja u CZS

NMPT je primetio da sve prostorije u kojima su smešteni stranci u CZS-u pružaju pristojan smeštaj, grejanje, dovoljno prirodnog i veštačkog svetla, kao i tuševe koji su bili u veoma dobrom stanju. NMPT smatra da su uslovi smeštaja u CZS na vrlo dobrom nivou.

Upoznavanje sa pravima i obavezama

Stranci u CZS, se upoznaju o svojim pravima i obavezama kroz brošure napisane na najpoznatijim jezicima kao što su arapski, engleski, francuski, italijanski, turski itd. NMPT je primetio da u ovim brošurama strancima u KPM pružaju se podaci i o agencijama, NVO-ima i institucijama koje mogu da ih kontaktiraju u vezi sa njihovim pravima ali ne sadrže podatke o Instituciji Ombudsmana i NMPT-u.

Režim

Član 24. stav 1. Uredbe (MUP) br. 04/2018 o funkcionisanju Centra za zadržavanje stranaca (Uredba) predviđa da svaki stranac koji je zadržan u Centru ima pravo na čist vazduh najmanje dva časa dnevno u spoljnim prostorijama Centra. Iz zdravstvenih razloga, rukovodilac centra može produžiti vreme boravka na čist vazduh.

KPT u utvrđenim standardima iz marta 2017. godine²⁶⁶ za pritvor stranaca zbog imigracije, naglašava značaj režima koji sadrži više aktivnosti. U skladu sa KPT-om, što je duže vreme zadržavanja stranaca, toliko je potrebno da se odvijaju aktivnosti koje im se pružaju. CZS sada ima mali sportski teren, koji je opremljen pratećim elementima, gde stranci mogu igrati fudbal i košarku, što je takođe bila i preporuka NMPT-a.

Kontakt sa spoljnim svetom

²⁶³ Za više vidite na: <https://kosovo.iom.int/news/iom-kosovo-and-ministry-internal-affairs-sign-mou-avrr>

²⁶⁴ Zakon br. 04/L-219 o strancima, član 97, stav 2.

²⁶⁵ KPM, Standardi objavljeni marta 2017. godine za pritvor stranaca. Za više vidi na: <https://rm.coe.int/16806fbf12>.

²⁶⁶ Standardi KPM-a, objavljeni 2017. godine, na: <https://rm.coe.int/16806fbf12>

Prema standardima KPT-a²⁶⁷, strana lica koja su zadržana trebalo bi da imaju mogućnost da budu u bliskom kontaktu sa spoljnim svetom (uključujući mogućnost telefoniranja i primanja poseta) i sloboda njihovog kretanja u centru za zadržavanje trebalo bi da bude ograničena što je manje moguće. U skladu sa članom 25. Uredbe, stranac koji je zadržan ima pravo na dopisivanje, prima pakete i druge stvari. Takođe, strancima koji su zadržani je dozvoljeno da prime posete.

Uredba previđa da stranac ima pravo da svakoga radnog dana telefonira, prema potrebi, 5 minuta od 9:00 do 16:00 časova, svakog radnog dana. Prema Uredbi, strancima se omogućuju pozivi iz vana. Tokom poseta, NMPT nije primao žalbe stranaca smeštenih u CZS vezano za pravo na kontakt sa spoljnim svetom.

Preporuke NMPT-a i napredak vlasti u njihovom sprovođenju

Tokom perioda izveštavanja, NMPT je nadležnim organima poslao sledeće preporuke:

- *CZS bi trebao imati najmanje jednu medicinsku sestru na raspolaganju, koja bi obavljala lekarske preglede novo primljenih lica, dala terapiju i brinula se o medicinskim kartonima stranaca u CZS.* Timovi hitne pomoći vrše medicinsku kontrolu novo primljenih lica. Međutim, nije bilo napretka u vezi preporuke NMPT-a da se angažuje barem jedna medicinska sestra koja bi obavljala lekarske preglede novoprimljenih pacijenata, dala terapiju i brinula se o medicinskim kartonima stranaca u CZS.

- *CZS bi trebao održavati sledeće protokole: Protokoli o samici, telesnim povredama, samopovredama, pokušaju samoubistva, seksualnom zlostavljanju i smrti.* NMPT je primetio da se odgovarajući podaci čuvaju u dosijeu stranaca smeštenih u CZS, u vezi svih događaja koji se odnose na strance smeštene u CZS i koristi se elektronski registar MUP-a.

- *Osoblje bezbednosti mora proći odgovarajuću obuku za rad sa ovom kategorijom.* Nije bilo obuke za službenike obezbeđenja za rad sa ovom kategorijom, uprkos naporima nadležnih organa da pronađu rešenje za ovo pitanje.

- *Stranci bi trebalo da se upoznaju o svim svojim pravima i obavezama kroz poseban dokument, na jeziku koji razumeju i na kojem potvrđuju da su razumeli svoja prava i obaveze.* NMPT je primetio da se stranci upoznaju o svojim pravima i obavezama putem brošura na različitim jezicima. Međutim, još nije sastavljen dokument prema preporuci NMPT-a.

- *Strancima kojima je izrečena disciplinska mera izolacije, treba omogućiti da uživaju svoja prava u skladu sa standardima koje utvrđuje KPM.* Prema rečima direktora CZS, u toku je pregled postojeće Uredbe. NMPT je tražio da nacrt navedene Uredbe bude dostavljen radi eventualnih komentara o njegovoj usklađenosti sa međunarodnim standardima o ljudskim pravima.

- *Usvojiti formalnu disciplinsku uredbu koja će precizirati disciplinske postupke i prava stranca kome je takva mera izrečena.* NMPT primećuje sa žaljenjem da nije postignut napredak u sprovođenju ove preporuke. Usvajanje formalne disciplinske uredbe bila bi dodatna garancija za zaštitu osnovnih prava stranaca u CZS.

Poseta Međunarodnom aerodromu "Adem Jashari" u Prištini

²⁶⁷ Za više vidi na: <https://rm.coe.int/16806fbf12>

Tokom izveštajnog perioda, NMPT je, pod prismotrom stručnjaka iz Saveta Evrope, 7. maja 2019. godine posetio Međunarodni aerodrom “Adem Jashari” u Prištini. Cilj ove posete bio je sveobuhvatna procena poštovanja prava stranaca koji na osnovu Zakona o strancima i drugih odgovarajućih zakona koji ne mogu da uđu na teritoriju Republike Kosovo, podležu vraćanju u mesta odakle su došli ili se zadržavaju privremeno u prostorijama za zadržavanje na ulaznoj tački Međunarodnog aerodroma Priština (MAP).

Prostorije za zadržavanje na ulaznoj tački MAP

Stranci koji žele da pređu granicu Republike Kosovo ali ne ispunjavaju zakonske kriterijume, iako avio-prevoznik nije u mogućnosti ih odmah vrati, drže se u posebnim prostorijama MAP-a do 72. časova. Ove prostorije su poznate i kao prostori za zadržavanje na ulaznim tačkama aerodroma. Tokom posete NMPT u MAP-u, nije bilo smeštenih stranaca u ovim prostorijama.

Što se tiče uslova smeštaja u ovim prostorijama, NMPT je primetio da one se nalaze u dobrim uslovima za smeštaj, imaju dovoljno inventara za smeštaj ličnih stvari, čistoću na potrebnom nivou, toaletima snabdevanim higijenskim sredstvima, tuševima u vrlo dobrom stanju i sa dovoljno veštačke svetlosti. Što se tiče kontakata sa spoljnim svetom, stranci imaju pristup spoljnom svetu putem “wi-fi”-a. Što se tiče lekarskih usluga, NMPT je primetio da lekarska služba u okviru MAP pruža medicinske usluge 24. časova dnevno osoblju, zadržanima i drugim putnicima.

Informisanje o pravnom statusu i njihovim pravima

Tokom posete, NMPT je primetio da u prostorijama u kojima su smešteni stranci koji ne mogu da pređu granicu Republike Kosovo ne postoje informacije na posterima o tome kome i kako se mogu obratiti ako imaju žalbe u vezi sa postupanjem policijskih službenika ili ako žele znati više o svom pravnom statusu i svojim pravima. Na osnovu toga, NMPT je putem izveštaja sa preporukama nakon posete, preporučio nadležnim organima:

- Prostorije za zadržavanje na ulaznim tačkama MAP-a treba da budu opremljene relevantnim informacijama na različitim jezicima, preko kojih se stranci obaveštavaju o svojim pravima, pravnom statusu i pravu za kontaktiranje sa mehanizmima za zaštitu ljudskih prava.
- Obavestiti uvek NMPT kada postoje slučajevi kada su stranci smešteni na ulaznim tačkama za zadržavanje u MAP i slučajevima njihovog proterivanje sa teritorije Republike Kosovo.

Praćenje operacija prinudnog povratka putem avio-kompanija

Tokom perioda o kojem se izveštava, NMPT je pratio u MAP dve operacije prinudnog povratka državljana Republike Kosova od strane švajcarskih vlasti. Ovo praćenje se zasnivalo na Memorandumu o razumevanju koji je potpisan između Institucije Ombudsmana i Švajcarske nacionalne komisije za sprečavanje torture.²⁶⁸ Tokom praćenja ovih operacija, NMPT je primetio da nad povratnicima pod prinudom je postupano humano od strane policijskih organa Republike Kosovo.

²⁶⁸Memorandum o razumevanju između Institucije Ombudsmana i Švajcarske nacionalne komisije za sprečavanje torture za praćenje prinudnih operacija povratka, potpisan 24. aprila 2019. godine. Za više pogledajte na: <https://www.oik-rks.org/2019/04/25/nenshkruhet-memorandum-i-mirekuptimit-ne-mes-te-zvices-dhe-kosoves-per-parandalim-te-tortures-dhe-monitorim-te-perbashket-te-operacioneve-te-kthimit-me-force/>

Institucije za mentalno zdravlje

Tokom perioda o kome se izveštava, NMPT je posetio IPFK, službu za hitnu pomoć i intenzivnu psihijatrijsku negu Klinike za psihijatriju. Svrha posete je bila procena napretka nadležnih organa u sprovođenju preporuka NMPT-a poslate putem prethodnih izveštaja sa preporukama.²⁶⁹

NMPT je primetio da nije bilo značajnog napretka u sprovođenju ovih preporuka u ovim institucijama. NMPT tokom izveštajnog perioda nije primio nijednu žalbu od lica smeštenih u ovim institucijama što se tiče humanog postupanja i nepoštovanja drugih osnovnih prava.

Domovi za integraciju u zajednici

Tokom perioda o kome se izveštava, NMPT je posetio domove za integraciju u zajednici u Bresju, Glogovcu, Uroševcu, Peći, Gnjanu, Mitrovici, Đakovici i Prizrenu. Ovim institucijama upravlja Univerzitetska bolnička i klinička služba Kosova (UBKSK).

Relevantno zakonodavstvo

Relevantno zakonodavstvo se nalazi u Zakonu br. 05/ L-025 o mentalnom zdravlju kao i u Administrativnom uputstvu br. 07/2009 o profesionalnoj službi za mentalno zdravlje u Republici Kosovo. Na osnovu gore navedenih odredbi zakonskih akata, Dom za integraciju u zajednici (DIZ) pruža dugoročnu zdravstvenu zaštitu u cilju socijalne rehabilitacije i reintegraciju klijenata sa hroničnim mentalnim bolestima i poremećajima.²⁷⁰ Smeštaj rezidenata zasniva se na kriterijumima utvrđenim u Administrativnom uputstvu i odluci odgovarajuće komisije za procenu. Stav 7. Administrativnog uputstva br. 07/2009, navodi da u DIZ primaju samo klijente sa hroničnim psihotičnim bolestima i poremećajima. U DIZ-u se ne primaju slučajevi mentalno retardiranih, demencije svih vrsta, bolesti zavisnosti i socijalni slučajevi.

Postupanje i uslovi smeštaja

Svaki dom za integraciju u zajednici ima kapacitet za 10 lica, izuzev Mitrovice koja ima dva doma za integraciju u zajednici sa 10 kreveta, ukupnog kapaciteta za 20 lica. U svim domovima za integraciju u zajednici, uslovi smeštaja su uglavnom dobri, uz odgovarajuće osvetljenje, grejanje i ventilaciju. Sanitarne prostorije omogućavaju privatnost smeštenim licima i osoblju institucije. Takođe, svaki smešteni u tim domovima ima svoj lični orman za čuvanje ličnih stvari. Tokom poseta, NMPT je primetio da ni jedan dom nije bio prenaseljen. NMPT je tokom perioda o kojem se izveštava bio obavešten od Ministarstva rada i socijalne zaštite (MRSZ) da je u regionu Peći izgrađen dom za integraciju u zajednici u Dečanima sa kapacitetom za 10 lica.

Ishrana

Ishrana pacijenata je još jedan važan vid životnih uslova. KPM naglašava poseban značaj koji ima hrana za ovu kategoriju. Prema KPM-u, hrana mora biti ne samo odgovarajuća u pogledu količine i

²⁶⁹ Izveštaj sa preporukama o poseti u Institutu forenzičke psihijatrije, objavljenog 28. avgusta 2018. godine. Više na: <https://www.oik-rks.org/2018/08/28/raporti-nga-vizita-ne-institutin-e-psikiatriise-forenzike/> Izveštaj sa preporukama o poseti psihijatrijskoj klinici u KCUK-a. Videti: <https://www.oik-rks.org/2018/10/29/raport-me-rekomandime-lidhur-me-viziten-ne-kliniken-psikiatrike-ne-qkuk/>

²⁷⁰ Administrativno uputstvo (u zdravstvu) br. 07/2009 o profesionalnoj službi mentalnog zdravlja u Republici Kosovo, član 9. stav 1.

kvaliteta, već treba da se nudi u zadovoljavajućim uslovima.²⁷¹ NMPT je primetio da u svakom DIZ-u hranu priprema osoblje zajedno sa smeštenima. NMPT tokom poseta ovim institucijama, nije primao žalbe na hranu, osim u Domu za integraciju u zajednici u Mitrovici, gde je bilo nedostataka u snabdevanju.

Postupanje i aktivnosti

Tokom posete, NMPT je primetio prilagođen i pristupačan pristup osoblja prema smeštenima, a unutar posećenih domova primećena je uglavnom pozitivna klima. Smešteni izgledaju dobro u smislu odevanja i higijene. NMPT nije naišao na tragove telesnih povreda smeštenih. NMPT je vršio intervju sa smeštenima i nije primio nijednu žalbu o bilo kakvom obliku maltretiranja ili ponašanja osoblja koje bi moglo narušiti dostojanstvo smeštenih.

Tokom poseta u domovima za integraciju u zajednicu, NMPT je primetio da aktivnosti se razlikuju od institucije do institucije. Uglavnom se sprovode aktivnosti kao što su šetnje u prirodi dva puta godišnje, igranje šaha, ping ponga, ručni radovi itd. Dok u Domu za integraciju u zajednici u Gnjlilu smešteni rade u plastenicima.

Standardi KPM-a navode da se psihijatrijsko lečenje treba zasnivati na pojedinačni pristup, što podrazumeva izradu plana lečenja za svakog pacijenta. Taj plan bi trebalo da obuhvati širok spektar rehabilitacionih i terapijskih aktivnosti, uključujući pristup radnoj terapiji, grupnoj terapiji, individualnoj psihoterapiji, umetnosti, pozorištu, muzici i sportu. Smešteni treba da imaju redovan pristup opremljenim prostorijama za zabavu i da svakodnevno mogu da izađu na otvorenom vazduhu u otvorenom nebu, a poželjno je da im se obezbedi odgovarajuće obrazovanje i rad.²⁷²

NMPT izražava zabrinutost zbog činjenice da posećeni domovi za integraciju u zajednicu nemaju pojedinačni plan lečenja sa uključivanjem smeštenih. Stoga, NMPT ohrabruje njihovo osoblje da rade u ovom pravcu, jer će to olakšati i rad osoblja.

Zdravstvena zaštita

NMPT je primetio da se u Domu za integraciju zajednice pružaju redovne psihijatrijske usluge, koje obavlja psihijatar centara za mentalno zdravlje iz tih regiona, a po potrebi druge zdravstvene i specijalističke usluge pružaju centri porodične medicine. NMPT je u njihovim zdravstvenim kartonima primetio da smešteni u ovih domova su uglavnom dijagnosticirani psihotičnim poremećajima, ali da se nalaze u fazi remisije i da se leče farmakoterapijom. Na osnovu kartona koje je analizirao NMPT uspostavilo se da se smeštenima vrše redovne laboratorijske analize.

Osoblje

Domovi integracije se rukovode od direktora centara za mentalno zdravlje odgovarajućih regiona. Centri za mentalno zdravlje su otvoreni dnevni centri koji imaju stručno osoblje poput psihijatra, psihologa i medicinskih tehničara koji pomažu i u domovima za integraciju u zajednicu.

²⁷¹ CPT, izvodi iz 8. opšteg izveštaja, objavljenog 1998. godine. Pogledajte na: <https://rm.coe.int/16806cd43e>

²⁷² Standardi Evropskog komiteta za sprečavanje mučenja, izvodi iz 8. opšteg izveštaja [CPT/Inf (98) 12].

NMPT je primetio da broj osoblja varira u regionima i da se u pojedinim domovima nedostaje potreban broj osoblja, što otežava posao, i kao posledica, noću dežura samo jedan medicinski tehničar. NMPT podstiče UBKKS da poveća broj osoblja u skladu sa procenama i potrebama.

Sredstva ograničavanja

Što se tiče sredstva ograničavanja, član 27. Zakona br. 05/L-025 o mentalnom zdravlju, predviđa da se fizičko ograničenje osoba sa mentalnim smetnjama primenjuje u specijalizovanim ustanovama za mentalno zdravlje sa krevetima i uključuje, prema odgovarajućem protokolu, sledeće elemente: prisilno držanje osobe, prinudnu upotrebu lekova, imobilizaciju, izolaciju.

Na osnovu tvrdnji osoblja, smeštenih i njihovih kartona, u ovim domovima se ne koriste mehanička sredstva za fizičko ograničenje, već samo hemijske, psihoterapija, farmakoterapeutske intervencije i ne koriste se mere izolacije.

Što se tiče poseta i nalaza u ovim ustanovama, NMPT će objaviti poseban izveštaj sa preporukama, gde će se navesti nalazi i konkretne preporuke o određenim pitanjima koje će biti dostavljene organima koji upravljaju ovim ustanovama.

Domovi sa sedištem u zajednici

Domovi sa sedištem u zajednici i dalje su regulisani dvema administrativnim uputstvima: br. 11/2014 o radu i smeštaju rezidenata, osoba sa mentalnim ograničenim sposobnostima-zastojem u mentalnom razvoju u specijalnoj ustanovi u Štimlju i u domovima sa sedištem u zajednicama i AU br. 13/2010 o pružanju usluga u zajednici- domovima za osobe sa mentalnim ograničenim sposobnostima- zastojem u mentalnom razvoju.

Posete koje je NMPT sproveo u 2019. godinu

Domovima sa sedištem u zajednicama, od januara 2016. godine, upravljaju opštinske direkcije za zdravlje i socijalnu zaštitu. NMPT je tokom 2019. godine posetio 7 domova sa sedištem u zajednici: domove sa sedištem u zajednici u Štimlju, Uroševcu, Vučitrnu, Dečanima, Kamenici, Gračanici i Lipljanu.

Materijalni uslovi u posećenim domovima

Tokom izveštajnog perioda, NMPT, je bio upoznat od strane MRSZ-a da su izgrađena još dva druga doma sa sedištem u zajednici u Prizrenu i Novom Brdu, koje će biti početi sa radom 2020. godine. Takođe tokom posete NMPT -a, primećeno je da se Dom sa sedištem u zajednici u Štimlju renovira. Njihov zvanični kapacitet je 10 smeštenih. Međutim, NMPT, tokom posete u Domu sa sedištem u zajednici u Vučitrnu primetio da je tu smešteno 13 osoba, dok u Domu sa sedištem u zajednici u Kamenici je bilo 12 osoba.

Tokom obavljenih poseta, NMPT je primetio da su domovi sa sedištem u zajednici, što se tiče uslova smeštaja, izuzev onih u Uroševcu i Vučitrnu, uglavnom su na zadovoljavajućem nivou. Sobe i prostori u kojima su smešteni osobe i gde se odvijaju aktivnosti, imaju odgovarajuću rasvetu, grejanje i ventilaciju. Takođe, sobe i sanitarne prostorije pružaju stanovnicima odgovarajuću privatnost.

Međutim, NMPT je primetio da Dom sa sedištem u zajednici u Uroševcu nema dobre uslove za smeštaj, neki uređaji u kuhinji ne rade, kao što je mašina za pranje sudova, tuševi su bili oštećeni,

nedostajala je velika mašina za pranje veša, pošto ova kategorija stanovnika u potpunosti zavisi od osoblja. Pored toga, osoblje nema prostor za boravak i nema dovoljno prostora za davanje terapije ili injekcija. Često se suočavaju sa problemima u snabdevanju lekovima, odećom i ćebadima. U određenim slučajevima odeću im obezbeđuju različite nevladine organizacije. Dom sa sedištem u Vučitrnu ima prosečne uslove, nedostaje im dogovarajuće dvorište i prostor za boravak smeštenih.

NMPT je primetio da u Domu sa sedištem u zajednici u Lipljanu takođe je bila posvećena pažnja uređenju prostorija za dnevni boravak sa radovima koje su napravili sami smešteni, da bi im se dala vizuelna stimulacija.

Ishrana pacijenata je drugi vid njihovih životnih uslova koji je od posebnog značaja za KPM. Hrana ne treba samo da bude odgovarajuća po količini i kvalitetu, već i da se služi u zadovoljavajućim uslovima²⁷³. NMPT je primetio da osoblje svakog doma sa sedištem u zajednici je pripremalo hranu. NMPT nije primio nijednu žalbu u vezi sa kvalitetom i količinom hrane.

Fizičko zlostavljanje i incidenti među smeštenima

NMPT nije primetio nikakve nagoveštaje da se u posećenim domovima vrši fizičko ili psihološko zlostavljanje od strane osoblja. Naprotiv, u svim posećenim domovima primećena je povećanost osoblja da se prema smeštenima postupaju humano. Štaviše, primećena je dobra komunikacija između smeštenih i osoblja.

Analizom medicinske i administrativne dokumentacije u domovima sa sedištem u zajednici u Uroševcu i Vučitrnu, NMPT je primetio da je bilo slučajeva incidenata između smeštenih i slučajeva samo povrede. NMPT smatra da obaveza vlasti da se brinu o smeštenima takođe uključuje i njihovu odgovornost da ih štite od drugih smeštenih osoba koji ih mogu fizički napasti.²⁷⁴

Postupanje i aktivnosti

Što se tiče aktivnosti, u većini posećenih domova NMPT je uglavnom bio upoznat da smešteni obično slušaju muziku, gledaju televiziju, bave se crtanjem, izlaze u grad, dok se u nekim domovima sa sedištem u zajednici šetaju na udaljenim mestima dva puta godišnje, u prirodi ili u drugim gradovima. NMPT ohrabruje rukovodioce ovih ustanova da posvete značaj razvoju terapije obrazovanja i osposobljavanja, psiho-socijalnih i rekreativnih aktivnosti kao i da izrade pojedinačni plan lečenja u skladu sa potrebama i sposobnostima smeštenih.

Zdravstvena zaštita

NMPT je upoznat da u domovima sa sedištem u zajednici zdravstvene usluge pružaju centri porodične medicine. U domu sa sedištem u zajednici u Uroševcu, nalazi se jedna smeštena osoba sa teškim poremećajima. Na osnovu njegovog zdravstvenog kartona, može se videti da smešteni godinama koristi istu psihijatrijsku terapiju, psihijatar ga nije posetio nekoliko godina, a njegovo mentalno stanje nije ponovo procenjeno. Psihijatrijske usluge u ovoj ustanovi nisu dostupne skoro 5 godina i to otežava rad medicinskim tehničarima.

²⁷³ Isto tu, stav 35.

²⁷⁴ Za više informacija pogledajte Izveštaj CPT-a o poseti Bugarskoj, objavljen 6. oktobra 2017. godine, strana 75 ,stav 153., na: <https://rm.coe.int/16807c4b74>

Prema rečima osoblja, redovne psihijatrijske usluge ne mogu se obezbediti od Centra za mentalno zdravlje u Uroševcu. U vezi sa ovom situacijom, NMPT je razgovarao sa direktorom opštinske Direkcije za zdravstvo i socijalnu zaštitu koji je obavestio da očekuju angažovanje psihijatra. Takođe u ovom domu je bilo problema i sa nabavkom lekova.

NMPT primećuje da član 18. stav 1. Zakona br. 05/L-025 o mentalnom zdravlju, predviđa: „*Licima koja se nalaze u rezidencijalnim ustanovama socijalne zaštite pružaju se jednake usluge savetovanja, tretmana, rehabilitacije i zaštite mentalnog zdravlja, prema zdravstvenim standardima odobrenim od strane Ministarstva zdravstva*”. Dok, stav 2. ovog člana predviđa: „*Način organizovanja i pružanje usluga propisanih u stavu 1. ovog člana utvrđuje se posebnim podzakonskim aktom predloženim od strane Ministarstva zdravlja, u saradnji sa Ministarstvom rada i socijalne zaštite koje usvaja Vlada*”. Bez obzira na preporuku NMPT-a da se u skladu sa Zakonom o mentalnom zdravlju donesu podzakonski akti koji su upućeni nadležnim organima putem izveštaja sa preporukama o poseti Specijalnom institutu u Štimlju²⁷⁵, koji je objavljen 22. februara 2017. godine, NMPT je primetio da nije bilo napretka u primeni ove preporuke.

NMPT je tokom perioda izveštavanja posetio Specijalni institut u Štimlju i Dečji dom za decu sa mentalnim ograničenim sposobnostima (DDDMOS) u Štimlju, kojima upravlja MRSZ. U Dečjem domu u Štimlju, NMPT je sproveo naknadne posete i ustanovljeno je da sve preporuke NMPT-a upućene nadležnim organima putem izveštaja preporuka od 23. aprila 2019. godine su sprovedene.²⁷⁶ Međutim, tokom naknadne posete 5. novembra 2019. godine, NMPT je primetio da ovoj instituciji nedostaje odgovarajući prostor za fizioterapiju.

Tokom perioda izveštavanja, NMPT je posetio Dom za starija lica bez porodične nege u Gračanici, koji radi od 2014. godine. Ovom institucijom od 2016. godine upravlja Opštinska direkcija za zdravstvo i socijalnu zaštitu. Ovaj dom ima kapacitet za 10 osoba, tokom posete utvrđeno je da je prisutno 8 osoba. Uslovi smeštaja su veoma dobri. Što se tiče osoblja, ovaj dom ima 17 zaposlenih (jedan medicinski tehničar, četiri medicinska pomoćnika, šest negovatelja i 5 osoba za obezbeđenje objekta). Na osnovu zdravstvenih kartona, nije bilo slučajeva demencije. NMPT nije primio žalbe stanovnika oko postupanja ili nepoštovanja njihovih ostalih prava.

Dom za starija lica i bez porodične nege

Dom za starija lica i bez porodične nege (DSLBNP) je ustanova socijalnog karaktera i radi u okviru MRSZ-a. Zvanični kapacitet ove ustanove je 110 osoba. Tokom poslednje naknadne posete 29. avgusta 2019. godine, NMPT je bio upoznat da je prisutno 74 smeštenih osoba.

Preporuke NMPT-a poslate putem izveštaja koji je objavljen 25. januara 2018. godine²⁷⁷ su:

1. Pod hitno treba izvršiti ulaganja prema proceni potreba, u starom objektu i u prostorijama u kojima radi medicinska i stomatološka služba.

²⁷⁵ Za više informacija pogledajte na: <https://www.oik-rks.org/2018/01/31/raport-i-mkpt-instituti-special-ne-shtime/>

²⁷⁶ Izveštaj sa preporukama o poseti Domu dece sa ograničenim mentalnim sposobnostima, objavljen 23. aprila 2019. Za više informacija pogledajte na: <https://www.oik-rks.org/2019/05/03/raport-i-mkpt-lidhur-me-viziten-ne-shtepine-e-femijeve-me-aftesi-te-kufizuara-ne-shtime/>

²⁷⁷ Izveštaj sa preporukama o poseti Domu za starija lica i bez porodične nege, objavljenog 25. januara 2018. Za više informacija vidite: <https://www.oik-rks.org/2019/12/23/raport-me-rekomandime-vizite-ne-shtepine-per-te-moshuar-dhe-pa-perkujdesje-familjare/>

Tokom naknadne posete, NMPT je zaključio da je u tom pogledu postignut napredak, okrečeni su unutrašnji prostori u kojima žive smešteni i prostorije u kojima se nalaze zdravstvene službe. Službenici dotične institucije su upoznali NMPT da će se stomatološka i fizioterapijska služba preseliti iz prizemlja na prvi sprat. NMPT ohrabruje MRSZ da nastavi sa naporima da se u potpunosti primeni gore pomenuta preporuka NMPT-a.

2. Smeštenima obezbediti odgovarajući inventar u njihovim sobama.

Tokom posete NMPT je ustanovio da je u tom pogledu postignut napredak, u sobama smeštenih su doneti novi ormari i dušeci.

3. Snaževanje institucije kolima hitne pomoći.

U odgovoru poslat od MRSZ-a, navodi se da će se preporuka realizovati kroz planiranje budžeta tokom 2018. godine ili zahtevanjem da se obezbedi od donatora. Tokom poslednje naknadne posete 28. avgusta 2019. godine, NMPT je utvrdio da ova preporuka još nije sprovedena.

4. Medicinska služba treba da primenjuje protokole za samo-povređivanje, telesne povrede, štrajk glađu, seksualno zlostavljanje, samoubistvo i smrt u ustanovi.

Tokom posete, NMPT je primetio da ova ustanova sada ima sve dosjee u kojima se evidentiraju samo-povrede, telesne povrede, štrajkovi glađu, seksualna zlostavljanja, samoubistva i smrti u ustanovi.

5. Organizovati specifične obuke za osoblje u skladu sa potrebama za lečenje smeštenih.

NMPT je dobio pisani odgovor od MRSZ-a u kojem se navodi da obuku koju organizuje Specijalni institut u Štimlju pohađa i osoblje DSOBPS-a. Takođe su aplicirali u Agenciji za akreditaciju MONT-a sa odgovarajućim programima obuke za ovo osoblje koje pruža usluge klijentima i uskoro će se započeti sa ovim obukama. Tokom poslednje posete, NMPT je utvrdio da je osoblje NPMPF učestvovalo na nekoliko obuka koje je organizovao Specijalni institut u Štimlju.

6. Povećati broj osoblja prema proceni potreba zdravstvene službe.

Tokom posete, NMPT je utvrdio da je u tom pogledu došlo do napretka, sada je broj srednjeg osoblja povećan na 3 osobe.

VI. Pregled izveštaja sa preporukama, preporučenim pismima, mišljenjima, *amicus curiae* i zahtevima za privremenu meru

VI. Pregled izveštaja sa preporukama, preporučenim pismima, mišljenjima, *amicus curiae* i zahtevima za privremenu meru

U nastavku će biti prikazan kratki pregled svih izveštaja i preporučenih pisama u kojima je Ombudsman utvrdio kršenje ljudskih prava. Ovde će se takođe prikazati i pojavljivanja Ombudsmana u svojstvu prijatelja suda, njegova mišljenja o raznim pitanjima vezanim za ljudska prava i zahtevi za privremene mere.

Izveštaji prema službenoj dužnosti

Izveštaj prema službenoj dužnosti br. 479/2017 u vezi neodgovarajućeg upravljanja deponijom za sanitarni otpad u Velekinci u Gnjlilanu

Ombudsman je objavio izveštaj prema službenoj dužnosti br. 47/2017 u vezi neodgovarajućeg upravljanja deponijom za sanitarni otpada u Velekinci, opština Gnjlilane. Izveštaj je ishod istrage koje je Ombudsman pokrenuo na osnovu članka portala „Rajonipress” od 6. jula 2017. godine, pod naslovom: „*Od rana od bagera, izgubio život meštalin Gnjlilana*”. Svrha ovog izveštaja je da skrene pažnju Ministarstva životne sredine i prostornog planiranja (MŽSPP) i opštini Gnjlilane na neuspeh upravljanja i držanja pod kontrolom deponije za sanitarni otpad u Velekinci, Gnjlilane i nepreduzimanje mera od nadležnih organa. Izveštaj ima za cilj da ukaže na loše upravljanje deponije na pravo na život i na pravo za bezbedno i zdravo okruženje građana.

Izveštaj prema službenoj dužnosti br. 305/2019 o lečenju osoba sa HIV-om i Sidom

Zaštita ljudskih prava i osnovnih sloboda je od suštinskog značaja i veoma važna za efikasan odgovor na sprečavanje i lečenje HIV-a na Kosovu. Uprkos činjenici da je Kosovo ostvarilo veliki napredak u reagovanju na HIV i Sidu, još uvek postoje vidovi koji zahtevaju pažnju nadležnih organa u pogledu ljudskih prava za pogođene HIV-om i Sidom. Oni se i dalje suočavaju sa izazovima, posebno prilikom testiranja i pristupa sprečavanju, lečenju, zdravstvenoj zaštiti i drugim uslugama vezanim za HIV i SIDU. Ovi izazovi su takođe povezani sa ekonomskim preprekama, predrasudama i stereotipima, rodnom nejednakošću i prisutnošću stigme i diskriminacije u zdravstvenim ustanovama.

Izveštaj ima za cilj da proceni primenu standarda testiranja i savetovanja na HIV na nivou zemlje, tačnije, procenu primene ključnih principa tokom testiranja na HIV, a to su: davanje saglasnosti, poverljivost, savetovanje, ispravnost rezultata ispitivanja i povezivanja sa službama za sprečavanje, negu i lečenje HIV-a kao i procenjivanje efikasnog ostvarivanja prava osoba koje žive sa HIV-om na Kosovu u odnosu na pristup nezi i lečenju, posebno fokusirajući se na diskriminaciju, nejednakost i na neuspeh zaštite prava i kod lečenja dece koja žive sa HIV-om.

Izveštaj prema službenoj dužnosti br. 514/ 2016 o pitanju dece na ulici

Slično mnogim zemljama sveta, i na Kosovu deo stanovništva čine deca ulice. Takvu decu viđamo na ulici usamljene ili u grupama, između ostalog, kako čiste prozore automobila, prodaju sitne stvari, prosjače ili traže u kontejnerima. Njihovo umešanje u ove aktivnosti narušava njihovo zdravlje, šteti razvoj i blagostanje, dovodi ih u opasnosti da budu izloženi nasilju, seksualnom zlostavljanju, eksploataciji i trgovini ljudima.

Njihov tačan broj nije poznat. Na nacionalnom nivou ne postoje sveobuhvatni zvanični podaci o deci na ulici, koji bi dali jasnu i potpunu sliku njihovog broja i stanja. Njihovo evidentiranje od strane državnih institucija nije lako, mnogi od njih su u pokretu, od kojih se neki ne mogu identifikovati zbog nedostatka ličnih dokumenata i činjenice da nisu upisani u matične knjige rođenih. Njihovo ne-evidentiranje, nedostatak podataka o njima, s jedne strane, čine ih „nevidljivim“ pred zakonom, uskraćujući im mogućnost uživanja prava zagarantovanih važećim zakonodavstvom, uključujući zdravstvenu zaštitu, obrazovanje i socijalne usluge. S druge strane, to otežava i onemogućuje državnim institucijama da razviju odgovarajuće i efikasne politike za zaštitu i ostvarivanju njihovih prava.

Izveštaj ima za cilj da analizira pojavu dece na ulici; da identifikuje kršenje dečjih prava; i skreće pažnju odgovornih institucija za preduzimanje odgovarajućih radnji za zaštitu dece na ulici.

Izveštaj prema službenoj dužnosti br. 450/2018 u vezi sa nejednakog postupanja prema penzionerima od strane komercijalnih banaka na Kosovu

Cilj izveštaja je da skrene pažnju Centralne banke Kosova (u daljem tekstu: CBK) na nejednako postupanje prema penzionerima kao klijenti u pružanju bankarskih usluga za davanje kredita od strane komercijalnih banaka na Kosovu.

Na osnovu informacija koje je Ombudsman primio od građana Kosova a koji su korisnici starosne penzije, komercijalne banke u Republici Kosovo uskraćuju osobama starijim od 65. godina pravo da koriste bankarske usluge za davanje kredita sa obrazloženjem da penzioneri su korisnici penzije i stoga im ne može biti odobren kredit. Sa ciljem utvrđivanja činjenica i odgovarajućih pravnih okolnosti u vezi ovog pitanja, predstavnici Ombudsmana održali su direktne sastanke sa ovlašćenim licima u filijalama nekoliko banaka na Kosovu, koje privatnim licima nude usluge za davanje kredita. Razgovarali su sa njima o trenutnoj situaciji u kojoj se nalaze penzioneri starijih od 65. godina kao osobe zainteresovane za bankarske usluge za davanje kredita koji su tražili objašnjenja u vezi dotičnog postupanja, u smislu odredbi Zakona o zaštiti od diskriminacije, koji između ostalog definiše starosni i socijalni status kao zakonske osnove zaštićene od diskriminacije.

Primenjujući ovu praksu, banke direktno diskriminišu građane na osnovu direktnog kriterijuma-starosnog doba, kao lična osobina, jer zbog lišenja prava na korišćenje bankarskih usluga za davanje kredita, u uporedivu situaciju grupu građana stavlja u nepovoljnom položaju od ostalih osoba koje nemaju tu ličnu osobinu.

Izveštaj prema službenoj dužnosti br. 421/2019 o nedostatku efikasnih pravnih lekova za rešavanje radnih sporova

Svrha izveštaja je da se skrene pažnja na nedostatak efikasnih pravnih lekova za rešavanje radnih sporova civilnih službenika i kandidata za prijem u civilnu službu, kao posledica ne-imenovanja članova Nezavisnog nadzornog odbora za civilnu službu Kosova. (NNOCSK) od strane Skupštine Republike Kosovo i da se žalionicima pruži zagarantovano ustavno i zakonsko pravo na efikasne pravne lekove za rešavanje sporova iz radnog odnosa.

Izveštaj prema službenoj dužnosti br. 340/2017 o položaju osoba sa invaliditetom u opštini Gnjilane

Izveštaj ističe problematičan pristup osoba sa invaliditetom javnim imovinama, putnoj infrastrukturi kao i pravu na obrazovanje i zapošljavanje u javnim institucijama u opštini Gnjilane i ima za cilj da skrene pažnju nadležnih organa, odnosno opštini Gnjilane za neophodne korake koje treba preduzeti radi potpunog poštovanja ljudskih prava.

Ombudsman u ovom izveštaju nalazi da pružanje razumnog smeštaja/ prikladnosti osobama sa invaliditetom, u skladu sa njihovim specifičnim potrebama, predstavlja diskriminaciju na osnovu invaliditeta, kao što je navedeno u članu 1. Zakona o zaštiti od diskriminacije. Ne uključivanje dece sa invaliditetom u obrazovni sistem je u suprotnosti sa zakonskim odredbama. Ombudsman takođe nalazi da opština Gnjilane nije ispoštovala i ispunila svoje obaveze iz člana 12. Zakona br. 03/L-019 o profesionalnom osposobljavanju, prekvalifikovanju i zapošljavanju osoba sa ograničenim sposobnostima, tj. nije ispunila potreban broj zaposlenih iz reda osoba sa ograničenim sposobnostima.

U ovom izveštaju se navodi da bi javne institucije trebalo da nastave sa konkretnim radnjama da bi se obezbedio pristup obrazovnim objektima, kao i zapošljavanje pomoćnog osoblja, posebno ličnih asistenata, kako bi se obezbedile jednake mogućnosti obrazovanja za svaku osobu, prema njihovim posebnim sposobnostima i potrebama.

Izveštaj prema službenoj dužnosti br. 346/2019 o pozitivnim obavezama države u pogledu zaštite od nasilja u porodici

Zaštita ljudskih prava i osnovnih sloboda od suštinskog je značaja i veoma je važna za efikasan odgovor na sprečavanje i razmatranje slučajeva nasilja u porodici u Republici Kosovo. Uprkos činjenici da je postignut veliki napredak u uspostavljanju mehanizama reagovanja na slučajeve nasilja u porodici, još uvijek postoje vidovi koji zahtevaju pažnju nadležnih organa u pogledu pozitivnih državnih obaveza za pravo na život. Žrtve porodičnog nasilja i dalje se suočavaju sa raznim izazovima, posebno sa nepravilnim funkcionisanjem vlasti posebno uspostavljenih za sprečavanje ove uznemirujuće pojave, koja se u mnogim slučajevima završava smrtnim slučajevima. Ovi izazovi takođe su povezani sa različitim preprekama, nepažnjom vlasti, predrasudama i stereotipima, rodnom nejednakošću i prisutnošću stigme i diskriminacije u različitim institucijama.

Izveštaj ima za cilj da proceni primenu ključnih načela pozitivnih državnih obaveza u pogledu prava na život u vezi sa trostrukim ubistvom koje se dogodilo 22. aprila 2019. godine u naselju „Dardanija“ u Prištini, kao i da se proceni efikasno ostvarenje prava lica/ žrtava nasilja u porodici na Kosovu u vezi sa pristupom nezi i lečenju, fokusirajući se posebno na diskriminaciju, nejednakost, neuspeh vlasti da zaštite prava žrtava nasilja u porodici i na državne obaveze da štite živote građana.

Izveštaj prema službenoj dužnosti br. 567/2019 o pozitivnim obavezama države u slučaju K. V.

Svrha ovog izveštaja je da skrene pažnju javnih institucija na pozitivne državne obaveze u pogledu prava na život u slučaju K.V. koga je 11. jula 2019. godine druga osoba lišila života. Ovaj izveštaj takođe procenjuje koliko su bile efikasne i brze radnje preduzete od nadležnih državnih institucija sa ciljem poštovanja ljudskih prava, u ovom slučaju u zaštiti prava K. V, i obaveza države da zaštiti život građana, u skladu sa Ustavom Republike Kosovo, zakonima i drugim međunarodnim instrumentima.

Ombudsman je, nakon pregleda odgovarajućih propisa, međunarodnih instrumenata, dokumentacije pitanja, informacija i podataka koje poseduje, došao je do zaključka da je u ovom slučaju *došlo do kršenja ljudskih prava i osnovnih sloboda*, odnosno, kršenja pozitivnih obaveza države da zaštiti pravo na život, kao i prava dece na zaštitu od nasilja i zlostavljanja, jer nadležni organi nisu ispunili ustavne i zakonske obaveze niti međunarodne standarde za zaštitu života žrtve, koji su primenjivi u Republici Kosovo.

Izveštaj prema službenoj dužnosti br. 468/2019 o državnim pozitivnim obavezama u predmetu gđe Z. S.

Svrha ovog izveštaja je da skrene pažnju na pozitivne obaveze koje država ima po pitanju garantovanja bezbednosti i života građana kao u slučaju gđe. Z. S., koja je fizički napadnuta 29. maja 2019. godine u Lipljanu i 31. maja 2019. godine u Uroševcu, od nekoliko građana, a sve kao ishod podsticanja mržnje na društvenim mrežama i različitim medijskim portalima. Izveštaj takođe upozorava na ograničenje slobode izražavanja u odnosu na druga prava i rizik od narušavanja privatnosti, ljudskog dostojanstva, podsticanja nasilja, mržnje, ne-tolerancije ili narušavanja javnog reda.

Ombudsman, na osnovu svih izvedenih dokaza i prikupljenih činjenica, kao i odgovarajućih zakona, utvrđuje da je u ovom slučaju došlo do kršenja ljudskih prava i osnovnih sloboda, jer nadležni organi nisu izvršili svoje ustavne i zakonske obaveze ni međunarodne standarde koji se primenjuju u Republici Kosovo, naspram preduzimanja konkretnih radnji radi zaštite života žrtve Z. S, odnosno sprečavanja napada na nju u Lipljanu i Uroševcu. Stoga, Ombudsman smatra da nadležni državni organi nisu pružili dovoljnu zaštitu žrtvi, Z. S., koja je bila izložena opasnosti i kao posledica bila je napadnuta dva puta zaredom.

Izveštaj prema službenoj dužnosti br. 489/2018 o korišćenju opojnih supstanci od strane dece

Svrha ovog izveštaja je da proceni trenutnu situaciju u vezi sa korišćenjem opojnih supstanci od strane dece i upućivanje preporuka nadležnim institucijama kako bi se preduzele sve neophodne mere za sprečavanje i lečenje dece koja koriste opojne supstance.

Ombudsman nalazi da: nedostaju specijalizovani centri za lečenje mladih korisnika opojnih supstanci i nedostatak odgovarajućih programa podizanja svesti i sprečavanje, kao i nedostatak službi i lečenja korisnika droga, kako u pogledu geografskog protezanja, tako i u kvalitetu; nedostaje jedinstvena nacionalna (sveobuhvatna) statistička baza podataka, uključujući nedostatak potpunih podataka o uzrocima i vrsti opojnih supstanci i o sumnjivim slučajevima smrti od opojnih supstanci; nedostaje stručnost među zaposlenima centara za socijalni rad (u okviru njihovog zakonskog mandata) da se bave slučajevima dece koja koriste opojne supstance; prisustvo opojnih supstanci i drugih zaplena od strane Policije Kosova u blizini obrazovnih ustanova i činjenica da je mnogo mladih ljudi uključeno u aktivnostima vezanih za drogu jasan je pokazatelj da bi državne institucije trebalo da učine više na sprečavanju upotrebe droga i poboljšanju životnih uslova i dugoročne perspektive dece/omladine na Kosovu. U bazi podataka SSK-a i TSK-a nedostaju podaci koji se odnose na specifična krivična dela iz Poglavlja XXIII Zakonika.

Izveštaj prema službenoj dužnosti br. 59/2019 o proceni sistema pružanja socijalnih usluga

Kroz ovaj Izveštaj o preporukama, Ombudsman procenjuje ukoliko pružanje socijalnih usluga u Republici Kosovo je u skladu sa standardima za zaštitu ljudskih prava. Izveštaj pruža specifične i konkretne preporuke o aktivnostima koje treba da preduzmu Vlada Republike Kosovo, Ministarstvo rada i socijalne zaštite i nadležne opštine za poboljšanje trenutne situacije.

Ombudsman nalazi da su centri za socijalni rad pretvoreni u administrativno-tehničke institucije, a mnogo manje u institucije koje pružaju profesionalne socijalne usluge, a sve zbog nedostatka stručnog osoblja i nedostatka pratećih objekata za pružanje adekvatnih usluga. Postoji nedostatak nadzora, planiranja, finansiranja i unapređenje usluga u skladu sa potrebama opština; nedostatak razvoja sistema socijalne zaštite u opštinama i samom Ministarstvu je prouzrokovalo i nastavlja da prouzrokuje velike probleme. Ukoliko bi bio uspostavljen odgovarajući i funkcionalan sistem socijalne zaštite, opštinski izbori bi imali mali uticaj na pružanju profesionalnih socijalnih usluga, jer bi sistem funkcionisao, kako u obrazovanju, tako i u zdravstvu.

Izveštaji sa preporukama

Izveštaj Ž. br. 683/2018 u vezi sa Zakonom br. 06/L-012 o glavnom gradu

Zakon br. 06/L-012 o glavnom gradu Republike Kosovo, Prištini član 7. stav 1. tačka 1.1., između ostalog, predviđa kao nadležnost glavnog grada i pitanje javne bezbednosti. Izveštaj ima tri glavna cilja: da proceni ukoliko je ta nadležnost glavnog grada u skladu sa Zakonom br. 04/L-076 o policiji; da proceni koji zakon se u konkretnoj situaciji smatra posebnim zakonom i da nadležnim institucijama pošalje specifične i konkretne preporuke za izmenu i dopunu Zakona br. 06/L-012 o glavnom gradu Republike Kosovo, odnosno člana 7. stav 1. tačka 1.1., koji reguliše javnu bezbednost kao nadležnost glavnog grada.

Prema ovom izveštaju, princip *lex specialis derogat legi generali* (u daljem tekstu; „*lex specialis*“) predviđa da, kada određena činjenična situacija spada u obim dva normativna akta, prednost se daje *posebnom aktu* naspram *opštem aktu*. U izveštaju se navodi da se *lex specialis* smatra normativnim aktom koji na specifičan način rešava činjenične okolnosti, i kome se daje prednost nad aktom opšte prirode.

Izveštaj Ž. br. 119/2018 o ne-produžavanju radnih dozvola geodetima druge kategorije i ne-usklađivanje odredbi sekundarnog zakonodavstva

Izveštaj se zasniva na žalbi primljenu od M.S. i još 37 geodeta, u ime geodeta druge kategorije (geodeti sa srednjom školom), u vezi sa ne-produžavanja radnih dozvola od strane Kosovske katastarske agencije, kao posledica ne-usklađivanja odredbi Administrativnog uputstva 01/2013 o licenciranju geodetskih kompanija i geodeta, izdato od strane Ministarstva životne sredine i prostornog planiranja (MŽSPP) u 2013. godini. Izveštaj skreće pažnju MŽSPP-a na potrebu preduzimanja hitnih radnji za usklađivanje člana 4. člana 7. i člana 11. Administrativnog uputstva 01/2013 o izdavanju licence geodetskim kompanijama i geodetima, koje je MŽSPP izdalo u 2013. godini, koje reguliše uslove licenciranja i vršenju zanimanja geodeta. Ne-usklađivanje između gore navedenih odredbi je uticalo na ne-produžavanje radnih dozvola geodetima druge kategorije.

Izveštaj Ž. br. 674/2018 o slobodi udruživanja

Izveštaj sa preporukama ima za cilj da analizira ostvarivanje slobode udruživanja u nevladinim organizacijama i dosadašnjoj praksi što se tiče obustavljanja aktivnosti nevladinih organizacija u Republici Kosovo, na osnovu zahteva nadležnog organa bezbednosti. Izveštaj je zasnovan na dve žalbe koje se odnose na obustavljanje aktivnosti nevladinih organizacija, na osnovu zahteva nadležnog organa bezbednosti. Ombudsman je u ovom izveštaju procenio da obustavljanje aktivnosti NVO-a samo na osnovu sumnji da njihove aktivnosti ne podudaraju sa pravnim i ustavnim poretkom Republike Kosovo i sa međunarodnim pravom, bez ikakve prave istrage od strane organa gonjenja, predstavlja direktno uplitanje u slobodu udruživanja i predstavlja opasnost da država može, u bilo kojem trenutku da se umeša u delatnostima bilo kojeg drugog NVO-a.

Izveštaj Ž. br. 288/2018 o ne-usbavanju zahteva za povratak na listi prioriteta kao i pravno dejstvo poništenja Odluke br. 2/988 Senata UP-a

Izveštaj se bavi navodima nekih studenata o kršenju prava na obrazovanje, u slučaju ne-usbavanju njihovog zahteva za povratak na listi prioriteta, nakon poništenja Odluke br. 2/988 od 26. novembra 2013. godine, koju je izdao Senat Univerziteta u Prištini. Ovaj izveštaj objašnjava pravno dejstvo poništenja ove odluke a nadležnim institucijama upućuje odgovarajuće preporuke.

Izveštaj Ž. br. 18/2018, 56/2018 i 57/2018 o uslovljavanju za članstvo u Kosovsko udruženje slepih

Izveštaj ima za cilj da skrene pažnju Ministarstva rada i socijalne zaštite (MRSZ) na potrebu preduzimanja mera za izmenu Zakona br. 04/L-092 o slepim licima, u Poglavlju III, u kojem su definisane grupacije, koristi od statuta slepog lica, evidencije i medicinsko-socijalne komisije, po kojem, nadležnost za izdavanje posebne knjižice o slepima, kao dokument, dokaz za koristi od ovog Zakona, član 17. stav 8. predviđa sledeće: „*Udruženja na osnovu odluke medicinsko-socijalne komisije izdaje posebnu knjižicu sleposti, kao dokazni dokument za dobijanje na osnovu ovog zakona*”; član 18. stav 2. predviđa: „*Na kraju kalendarske godine, ali i prema zahtevu odgovarajućeg ministarstva, udruženja slepih osoba na Kosovu obavezuje se da dostavlja registar i evidenciju izdatih knjižica za dobitnike na osnovu ovog zakona.*”

Prema tvrdnjama žalioca, slepe osobe nisu u mogućnosti da se opremaju knjižicama slepih, zbog uslovljavanja za plaćanje naknade za članstvo u KUS. Žalioci tvrde da je ovo uslovljavanje nepravedno, zbog činjenice jer nemogućnost dobijanja knjižice slepih osoba, kao identifikacionog sredstva, im onemogućava ostvarivanje prava na koristi i beneficije koje su zagantovane u skladu sa Zakonom br. 04/L-092 o slepim osobama.

Ombudsman zaključuje da uslovljavanje žalioca sa članstvom u KUS, protiv njihove volje, slepa lica bez članstva postavlja ih u nejednak položaj, u odnosu na učlanjena slepa lica i takođe ih lišava od njihovog prava da uživaju beneficije koje proizilaze iz Zakona o slepim licima.

Izveštaj Ž. br. 869/2018 o ograničenju prava na pristup javnim dokumentima

Svrha izveštaja je da skrene pažnju na žalbu Pokreta FOL (FOL) o pristupu javnim dokumentima podnetoj protiv Ministarstva za finansije (MF), kao i analizi Zakona br. 03/L-215 o pristupu javnim dokumentima (ZPJD), u vezi sa dotičnom žalbom, kao i o dužnostima i odgovornostima javnih

institucija/organa u vezi sa primenom ovog zakona prilikom prijema zahteva za pristup javnim dokumentima.

Putem elektronske pošte, NVO FOL se obratilo Ministarstvu za finansije zahtevom za pristup javnom dokumentu, odnosno za pristup spisku sa identifikacionim brojevima parcela sa procenjenim iznosom svake parcele, u privatnoj svojini, koje je procenilo Ministarstvo za finansije u procesu eksproprijacije u okviru projekta „Izgradnja autoputa A7. I - Raskrsnica na poprečnom nivou A6/A7. I (Bandulić) – Bela zemlja: Raskrsnica na poprečnom nivou A6/A7. I (Bandulić - Raskrsnica u Bresaljce - L=22.31km. (sa brojem nabavke 205-17-2586-5-1-1), ugovoreno od strane Ministarstva infrastrukture. Dok je MF upoznato da joj je odbijen pristup zatraženom dokumentu obrazloženjem da objavljivanje traženih podataka bi bilo u suprotnosti sa ZPJD-om, tj. u suprotnosti sa članom 12. stav 1.2. i 1.6.

U izveštaju, Ombudsman je smatrao da javni interes o načinu korišćenja javnog novca i odgovornosti je od suštinskog značaja za promovisanje i jačanje demokratije i dobrog upravljanja. U tom smislu, civilno društvo i mediji takođe igraju važnu ulogu.

Izveštaj Ž. br. 542/2018 o ograničenju prava na pristup javnim dokumentima

Izveštaj ima za cilj da pronađe kršenje prava i osnovnih sloboda od strane nadležnih organa u vezi sa žalbom nevladine organizacije „Inicijativa za napredak- INPO“ (u daljem tekstu: INPO) za pristup javnim dokumentima podnetom protiv Ministarstva obrazovanja, nauke i tehnologije (MONT); analize Zakona br. 03/L-215 o pristupu javnim dokumentima (ZPJD) u vezi sa dotičnom žalbom i identifikovanje dužnosti i odgovornosti javnih institucija/organa u vezi sa primenom ovog zakona prilikom prijema zahteva za pristup javnim dokumentima.

Putem elektronske pošte NVO INPO se obratilo šefu Odeljenja za komunikaciju sa javnošću MONT-a sa zahtevom za pristup proceni zakonitosti normativnih akata iz oblasti obrazovanja, nauke i tehnologije, koje je MONT pripremio tokom 2017. godine, kao i za period januar- jun 2018, ali nije primio odgovor u vezi sa ovim zahtevom.

U izveštaju Ombudsman smatra da MONT, osim što nije odgovorio na zahtev INPO-a za pristup javnim dokumentima, takođe nije odgovorio ni na zahtev Ombudsmana podsećajući MONT-a na zakonsku obavezu koja proizilazi iz člana 25. Zakona br. 05/L-019 o Ombudsmanu.

Izveštaj Ž. br. 108/2019 o ograničenju prava na pristup javnim dokumentima

Izveštaj ima za cilj da skrene pažnju Policiji Kosova u vezi sa žalbom A. N. (podnosilac žalbe) za pristup javnim dokumentima; analizu Zakona br. 03/L-215 za pristup javnim dokumentima (ZPJD); dužnosti i odgovornosti relevantnih institucija u vezi sa primenom ovog zakona prilikom prijema zahteva za pristup javnim dokumentima.

Podnosilac žalbe prijavio se na konkurs koji je raspisala Policija Kosova za policijske službenike, (br. prijave 05/01254), u kojem je bio rangiran na 73-tom mestu, prema osvojenim bodovima (87.80). On je bio podvrgnut psihološkom i medicinskom testu u klinici ovlašćenoj za tu svrhu. Po objavljivanju spiska Komisije za izbor za upravljanje procesom regrutovanja (Komisija), ishodilo je da je žalilac bio neuspešan u lekarskom pregledu. Nakon toga, podnosilac žalbe je podneo žalbu Komisiji. Komisija je odbila njegovu žalbu. Podnosilac žalbe, putem elektronske pošte se obratio PK-u zahtevom za pristup dokumentima lekarskog pregleda, tj. za pristup izveštaju lekara specijaliste o njegovom zdravlju.

Podnosilac žalbe je dobio odgovor kojim mu je odbijen zahtev na pristup, obrazloženjem: “[...] svi rezultati i procene psihološkog testa-lekarskog pregleda su poverljivi podaci i trebaju se čuvati u tajnosti[...].”

U izveštaju Ombudsman je zaključio da odbijanje zahteva podnosioca žalbe za pristup lekarskom izveštaju u njegovom dosijeu kao kandidata u postupku regrutovanja za policijskog službenika uskraćuje pravo podnosiocu žalbe na pristup javnim dokumentima, pravu koje je garantovano Ustavom i zakonom.

Izveštaj Ž. br. 131/2018 u vezi uslovljavanja isključivanja sa mreže centralnog grejanja

Svrha ovog izveštaja je da se skrene pažnja Gradskoj toplani „Termokos” (u daljem tekstu: Termokos) u vezi sa posledicama ne-usklađivanja interne Uredbe: Postupak za razmatranje žalbi i zahteva potrošača „GT TERMOKOS” (u daljem tekstu: Interna uredba Termokosa) sa Uredbom br. 9/2017 RUE-a: Pravilo o isključivanju i ponovnom uključivanju potrošača u energetsom sektoru (u daljem tekstu: Pravilo/RUE/br. 9/2017), kao i da objasni poziciju i ulogu RUE-a prema drugim energetske preduzećima.

U izveštaju Ombudsman smatra da postoji neusklađenost između Pravila RUEE/br. 9/2017 i Interne uredbe Termokosa, jer Uredba Termokosa uslovljava potrošače da svoje dugove svedu na nulu, kako bi se ispunio zahtev za isključenje iz mreže grejanje, dok Uredba RUE-a tako nešto ne predviđa. Ombudsman smatra da Termokos treba da uskladi sve interne uredbe sa uredbama RUE-a, kako bi se uloga i dužnosti RUE-a sprovele u skladu sa zakonskim određivanjima.

Izveštaj Ž. br. 327/2018 u vezi sa odugovlačenjem postupka u OSP

Ovaj izveštaj sa preporukama ima za cilj da skrene pažnju Osnovnom sudu u Prištini (OSP) na potrebu preduzimanja radnji za preispitivanje i odlučivanje o predmetu C. br. 926/15, koji se odnosi na potvrdu prava vlasništva i posedovanja, bez daljeg odlaganja. U ovom slučaju, Ombudsman podseća da prema sudskoj praksi ESLjP-a, trajanje postupka se računa vreme od pokretanja sudskog postupka, koje je u konkretnom slučaju iz 2003. godine i nalazi da takvo odlaganje, bez konačne odluke krši pravo na pravično suđenje, uredan tok, u razumnom roku utvrđenom i zaštićenom članom 31. Ustava Republike Kosovo i članom 6. EKLjP-a. Pravo na efikasne pravne lekove zaštićene članom 32. Ustava Republike Kosovo i članom 13. EKLjP-a. Pravo na sudsku zaštitu prava utvrđenih članom 54. Ustava Republike Kosovo.

Izveštaj Ž. br. 558/2019 u vezi sa odugovlačenjem postupka u OSP

Svrha ovog izveštaja je da skrene pažnju OSP na potrebu preduzimanja odgovarajućih radnji za preispitivanje i odlučivanje o predmetu C. br. 1134/2012, bez daljih odlaganja.

U izveštaju, Ombudsman podseća na to da je praksa ESLjP-a potvrdila da trajanje postupka obično se računa od vremena pokretanja sudskih postupaka (pogledajte, između ostalog, presudu *Moldovan i ostali protiv Rumunije* od 12. jula 2005. godine i presudu *Sienkiewicz protiv Poljske*, od 30. septembra 2003. godine) do okončanja predmeta i/ili je presuda izvršena (vidite presudu *Poitier protiv Francuske* od 8. novembra 2005. godine).

U našem unutrašnjem sistemu ne postoji pravni mehanizam putem kojeg bi se podnosilac žalbe mogao žaliti na odugovlačenje postupka radi dobijanja bilo kojih olakšica u obliku sprečavanja ili nadoknade.

Izveštaj Ž. br. 209/2018 u vezi sa odugovlačenjem postupka u OSP

Ovaj izveštaj sa preporukama ima za cilj da skrene pažnju Osnovnom sudu u Prištini na potrebu preduzimanja odgovarajućih mera za preispitivanje i odlučivanje o predmetu C. br. 2694/13, bez daljih odlaganja.

Ombudsman u svom izveštaju naglašava da „opravdanost” trajanja postupka prema sudskoj praksi ESLJP-a treba proceniti pozivajući se na sledeće kriterijume: složenost predmeta, ponašanje podnosioca zahteva i nadležnih organa, i čime je ugrožen žalilac u navedenom predmetu “(ESLJP [Velika komora], *Frydlander protiv Francuske*, podnesak broj 30 979/ 6 (2000), stav 43. pozivajući se na ESLJP [Velika komora], *Comingersoll S. A. protiv Portugalije*, podnesak br. 35382/97, stav 19. (2000), stav 19.).

Izveštaj Ž. br. 842/2017 o nepreduzimanju odgovarajućih mera u pravcu oslobađanja javnih prostora od strane opštine Kosovo Polje

Ovaj izveštaj ima za cilj da skrene pažnju gradonačelniku opštine Kosovo Polje na potrebu za preduzimanje odgovarajućih mera za sprovođenje bez daljih kašnjenja Odluke sa br. protokola 325, od 18. aprila 2017. godine, koju je sam izdao za oslobađanje javnih prostora.

Ombudsman u ovom izveštaju nalazi da opštinske vlasti Kosovo Polja nisu na odgovarajući način odgovorile na zakonite zahteve građana i da nedostatak volje za oslobađanje javnih prostora može se shvatiti i kao neispunjavanje zakonskih obaveza koje proizilaze iz Zakona o lokalnoj samoupravi. Opština Kosovo Polje nije primenila nadležnosti u službi javnog interesa i zaštititi prava i interesa svojih građana.

Izveštaj Ž. br. 925/2017 u vezi sa odugovlačenjem postupka u OSP

Ovaj izveštaj sa preporukama ima za cilj da skrene pažnju Osnovnom sudu u Prištini na potrebu preduzimanja mera za preispitivanje i odlučivanju o predmetu C. br. 3303 / 12, koji se odnosi na otplatu duga i naknadu štete, bez daljih odlaganja.

U izveštaju Ombudsman ističe da je, prema ESLJP, pravo stranke da se o svom predmetu odluči u razumnom roku predstavlja suštinski element prava na pravično i nepristrasno suđenje, kao što je zagarantovano članom 6. Evropske konvencije o ljudskim pravima.

Izveštaj Ž. br. 352/2019 o nesprovođenju rešenja OSP-a od strane KEDS-a

Svrha ovog izveštaja je da skrene pažnju Kosovskoj kompaniji za distribuciju i snabdevanje električnom energijom A. D. (u daljem tekstu KEDS) na potrebu za preduzimanje odgovarajućih mera za sprovođenje bez daljih kašnjenja, konačnog rešenja koje je doneo Osnovni sud u Prištini.

U ovom izveštaju Ombudsman naglašava da se izvršenje konačne i administrativno sprovodljive odluke treba da se smatra kao sastavni i neodvojivi deo „sudenja“ u cilju prava na nepristrasno suđenje i treba je sprovesti u razumnom roku. Ova obaveza pripada državi i prekomerno odlaganje izvršenja konačne i izvršne odluke, ili nepreduzimanje mera za njegovo sprovođenje, predstavlja kršenje prava na nepristrasno suđenje i prava na efikasno obeštećenje.

Izveštaj Ž. br. 826/2018 o ograničenju prava na pristup javnim dokumentima

Cilj ovog izveštaja je da se skrene pažnja na pojedinačnu žalbu koja se odnosi na pristup javnim dokumentima podnete protiv Policije Kosova, analizi Zakona br. 03/L-215 za pristup javnim dokumentima u vezi sa dotičnom žalbom, kao i dužnostima i odgovornostima javnih institucija/organa u vezi sa sprovođenjem ovog zakona prilikom prijema zahteva za pristup javnim dokumentima.

Pozivajući se na odluke ESLjP-a, Ombudsman naglašava da kašnjenje u pružanju informacija može na kontinuiran način ukloniti svu vrednost informacije i interesovanja u vezi nje, jer vest predstavlja uslugu koja brzo nestaje i kašnjenje njenog objavljivanja, čak i na kratko, može negirati toj vesti svu vrednost i interesovanje (predmet *The Sunday Times protiv Ujedinjenog kraljevstva*).

Izveštaj Ž. br. 849/2016 o tvrdnjama o statusu „zaštićenog svedoka”

U skladu sa ustavnim i zakonskim nadležnostima, Ombudsman kroz ovaj izveštaj, ima za cilj da pruži pomoć u cilju zaštite prava „svedoka X2” u vezi sa krivičnim postupkom, odnosno njegovim pravnim statusom tokom izvršenja njegove kazne zatvorom. Izveštaj se bavi pravnim osnovom u vezi sa statusom zaštićenog svedoka, odnosno produžetku ili okončanju programa za zaštitu „svedoka X2”.

U ovom izveštaju Ombudsman zaključuje da smeštaj „svedoka X2” u odeljenju za zaštićene svedoke u Zatvoru visoke sigurnosti bez ijednog kontakta istog postavlja ga u neravnopravan položaj sa drugima, posebno kada se njegov status *de-jure* i *de-facto* nije potvrđen da bude „zaštićeni svedok”.

Izveštaj Ž. br. 662/2019 o ograničenju prava na pristup javnim dokumentima

Svrha ovog izveštaja je da identifikuje kršenje osnovnih prava i sloboda od strane Ministarstva obrazovanja, nauke i tehnologije u vezi sa zahtevom podnosioca žalbe za pristup javnim dokumentima; analizi Zakona br. 06/L-081 o pristupu javnim dokumentima u vezi sa predmetnom žalbom i identifikaciji dužnosti i odgovornosti javnih institucija/organa u vezi sa sprovođenjem ovog zakona prilikom prijema zahteva za pristup javnim dokumentima, kao i ustavne obaveze za saradnju sa Ombudsmanom.

Ombudsman nalazi da MONT uopšte nije odgovorilo na primljeni zahtev za pristup javnim dokumentima, što je u suprotnosti sa članom 12. stav 1. ZPJD-a, prema kojem je javna institucija dužna u roku od 7 dana od trenutka registracije zahteva (potvrda o prijemu zahteva poslata je podnosiocu žalbe 13. juna 2019.), da donese odluku kojom se dozvoljava pristup traženom dokumentu ili obrazloženo rešenje za potpuno ili delimično odbijanje i da obavesti tražioca dokumenta o pravima koje ima u takvim slučajevima. Dok u slučajevima kada se utvrđuje da zahtevani dokumenti sadrže bilo koja ograničenja predviđenih članom 17. ZPJD-a, tada javne institucije su dužne da sprovedu test štete i javnog interesa (član 18. stav 1. i 2).

Izveštaj Ž. br. 831/2018 o problemima stanovnika naselja „Ndre Mjeda” u Uroševcu, na pristup kanalizacionoj mreži

Izveštaj se zasniva na žalbi stanovnika koji se žale da je u naselju „Ndre Mjeda” u Uroševcu oko 15 kuća isključeno sa kanalizacione mreže, kao posledica preduzetih radnji od strane fizičkog lica, I. M., pri čemu je izazvano zagađenje otpadnim vodama i opšti smrad gotovo u celom naselju. Svrha ovog izveštaja je da skrene pažnju Opštini Uroševac radi sprovođenja prava na životnu sredinu i

preduzimanje odgovarajućih mera za rešavanje problema vezanih za pristup kanalizacionoj mreži stanovnika naselja „Ndre Mjeda“ u Uroševcu.

Ombudsman, na osnovu svih dokaza i činjenica, kao i odgovarajućih zakona koji određuju pravo na privatni i porodični život, utvrđuje da je došlo do kršenja osnovnih ljudskih prava i sloboda utvrđenih u odgovarajućim zakonima kao i sa EKLJP-om, jer odgovorne opštinske vlasti, koje su prema važećem zakonodavstvu nadležne i obavezne da preuzimaju pozitivne obaveze, u vezi sa ovim slučajem nisu postupale u skladu sa ovim obavezama.

Izveštaj Ž. br. 742/2019 o ograničenju prava na pristup javnim dokumentima

Svrha ovog izveštaja je da skrene pažnju Obaveštajne agencije Kosova na potrebu za preduzimanje odgovarajućih mera za sprovođenje prava na pristup javnim dokumentima, na osnovu zahteva Inicijative mladih za ljudska prava za pristup podacima o broju slučajeva koje je OAK prisluškivala tokom 2018. godine i koliko je ljudi prisluškivano tokom 2018. godine.

Ombudsman, u ovom slučaju, nalazi da OAK nije ispunila svoje pozitivne obaveze u vezi sa omogućavanjem, odnosno osiguranjem pristupa javnim dokumentima prema zahtevu koji je podneo YIHRKS, prava koje je zagantovano domaćim aktima kao i međunarodnim instrumentima. Štaviše, Ombudsman smatra da je u ovom slučaju OAK trebala postupati u skladu sa članom 13. stav 2. Zakona br. 03/L-215 o pristupu javnim dokumentima, kojim je propisano da podnosilac zahteva ima pravo da, nakon podnošenja zahteva, dobije obrazloženu pismeno rešenje iz te javne institucije u vezi sa odbijanjem i da izdaje rešenje koja navodi razloge odbijanja za pristup javnim dokumentima.

Izveštaji Nacionalnog mehanizma za sprečavanje mučenja

Izveštaj NMPT o poseti centru za pritvor stranaca u Vranjem Dolu

NMPT, u skladu sa članom 17. Zakona br. 05 / L-019 o Ombudsman može, u bilo koje vreme i bez prethodne najave, posetiti sva mesta gde su smeštena lica koja su lišena slobode, uključujući i mesta gde su smeštena lica koja su lišena slobode, čiji je boravak u Republici Kosovo u suprotnosti sa važećim zakonima i koji podležu prisilnom povratku iz Republike Kosovo.

Na osnovu ovog mandata, NMPT je 13. februara 2019. godine posetio Centar za pritvor stranaca. Ovaj Centar deluje u okviru Odeljenja za državljanstvo, azil i migracije (DDAM) Ministarstva unutrašnjih poslova (MUP). Prema članu 2. Uredbe (MUP) br. 04/2018 o funkcionisanju Centra za pritvor stranaca (u daljem tekstu „Uredba“), u ovom centru su smešteni stranci koji podležu prinudnom preseljenju, kao i stranci za koje se smatra da ugrožavaju javnu bezbednost, radi utvrđivanja njihovog identiteta i iz drugih razloga.

Svrha ove posete je bila da se prati poštovanje o strancima koji su smešteni u CPS u FMC-u, koja su predviđena Zakonom o strancima, Zakonom o azilu i Uredbom br. 04/2018 o funkcionisanju centra za pritvor stranaca, u skladu sa međunarodnim standardima o ljudskim pravima, i sprovođenju preporuka NMPT -a upućenim nadležnim organima putem izveštaja sa preporukama, objavljenog 2. maja 2018. godine.

Tokom posete je takođe razmatrano pitanje procedura prijema, upoznavanja stranaca sa njihovim pravima, tretmanom i smeštajem, pružanjem zdravstvene zaštite, istinskim kontaktima sa spoljnim

svetom, osobljem CPS-a i osobljem bezbednosti, obukama i njihovom odgovarajućom pripremom za rad sa ovom kategorijom, disciplinarnim merama koje se mogu izreći strancima u CPS-u i načinom njihovog izvršavanja, pravom na žalbu na takvu meru i drugim aspektima.

Izveštaj NMPT u vezi sa posetom Domu dece sa ograničenim mentalnim sposobnostima u Štimlju

U skladu sa članom 135. stav 3. Ustava Republike Kosovo i članom 17. Zakona 05/L-019 o Ombudsmanu, Nacionalni mehanizam za prevenciju torture (NMPT) Ombudsmana posetio je Dom dece sa posebnim potrebama u Štimlju (u daljem tekstu: Dom dece u Štimlju). Tokom posete 9. avgusta 2018. godine, bio je tim NMPT -a i dva stručnjaka Saveta Evrope (u daljem tekstu: SE) u svojstvu posmatrača. Dok je poseta 31. januara 2019. godine bila sledeća poseta koju je izvršio tim za nadzor NMPT-a.

Domom dece u Štimlju upravlja Ministarstvo rada i socijalne zaštite (MRSZ), a njime rukovodi menadžer Doma. Ova institucija je jedina takve vrste na Kosovu, koja je otvorena 2002. godine, sa kapacitetom do deset kreveta. Pruža usluge 24 sata, kao što su: hrana, odeća, zdravstvena zaštita, socijalni tretman. Institucija nema utvrđeni, alocirani, planirani budžet i njime upravlja šef Doma, ali se zasniva na odobrenju zahteva za budžet MRSZ-a.

Dom dece u Štimlje je ustanova otvorenog tipa u kojoj je stanovnicima određena dijagnoza *nesposobnosti učenja (mentalna retardacija)*. Tokom svoje posete, NMPT je utvrdio da je smešteno 10 osoba različitog uzrasta (koliko iznosi njegov kapacitet): četiri lica mlađe od 18 godina, dva lica koja su skoro navršila 18 godina, dva koja su oko dvadesetih i dva koja su oko tridesetih godina. Sedam stanovnika imaju svoje porodice. Osoblje Doma dece u Štimlje sastoji se od deset ljudi, od kojih je jedan menadžer Doma, četiri medicinske sestre i pet medicinskih asistenata.

Izveštaj NMPT o poseti graničnom prelazu na aerodromu „Adem Jashari”

U skladu sa članom 135. stav 3. Ustava Republike Kosovo i članom 17. Zakona 05 / L-019 o Ombudsmanu, Nacionalni mehanizam za prevenciju torture (NMPT) posetio je granični prelaz na Međunarodnom aerodromu „Adem Jashari“ u Prištini.

Svrha ove posete bila je opšta procena poštovanja prava stranaca koji na osnovu Zakona o strancima u Republici Kosovo i drugih relevantnih zakona ne mogu da uđu na teritoriju Republike Kosovo a da podležu vraćanju u mesta odakle su došla ili se privremeno zadrže u prostorijama za pritvor na ulaznoj tački aerodroma.

Nadzornu grupu čine šef NMPT-a, pravni savetnik za prevenciju torture, lekar, psiholog, socijalni radnik i dva stručnjaka Saveta Evrope, u svojstvu posmatrača.

Izveštaj NMPT o poseti Kazneno-popravnom centru u Smrekovnici

Dana 6. februara 2019. godine, NMPT je posetio Kazneno-popravni centar u Smrekovnici (u daljem tekstu KCS). KCS je popravna ustanova otvorenog tipa u kojoj se šalju zatvorenici koji su osuđeni na zatvorske kazne do dve godine i podležu otvorenom režimu. Zvanični kapacitet KCS-a je 200 osoba, dok je u vreme posete bilo smešteno 135 osuđenika. Svrha ove posete bila je procena opšteg

poštovanja prava osuđenika, zdravstvenih usluga koje se pružaju osuđenima i uslova smeštaja u skladu sa nacionalnim i međunarodnim standardima za zaštitu lica koja su lišena slobode.

Izveštaj NMPT o poseti Kazneno-popravnom centru za žene i maloletnike u Lipljanu

Na osnovu ovog mandata dodeljenog NMPT-u 23. i 24. januara 2019. godine, on je posetio Kazneno-popravni centar za žene i maloletnike u Lipljanu (u daljem tekstu: KCŽM). Pored toga, tokom čitave godine, NMPT je obavio *ad-hoc* posete u KCŽM-u.

KMC u Lipljanu je ustanova poluotvorenog tipa, jedina u Republici Kosovo, u kojoj je smešteno nekoliko kategorija zatvorenika, kao što su: maloletnici sa vaspitnom merom, osuđeni maloletnici, maloletnici u pritvoru, osuđene žene, žene u pritvoru i maloletnice. Tokom posete, NMPT je obavesteno od strane Direkcije Kazneno-popravnog centra u Lipljanu da je kapacitet KCŽM-a za 138 osoba, dok je tokom posete NMPT-a bilo ukupno smešteno 77 zatvorenika svih kategorija.

Svrha ove posete bila je praćenje primene prethodnih preporuka NMPT-a, koje su putem izveštaja preporuka dostavljene nadležnim organima. Pored toga, tokom posete je tretirano pitanje postupaka za prijem odraslih žena i maloletnika, njihovih prava, tretman, uslovi smeštaja, režim, zdravstvena zaštita, incidenti među zatvorenicima, dostupne aktivnosti, kontakti sa spoljnim svetom, žalbeni postupci i disciplinske mere koje se mogu izreći Zakonom o izvršenju krivičnih sankcija i Zakonikom br. 03 / L-193 o pravdi za maloletnike.

Izveštaj NMPT-a o poseti Kazneno-popravnom centru u Dubravi

Na osnovu dodeljenog mandata NMPT je od 27. februara 2019. do 1. marta 2019. godine, posetio Kazneno-popravni centar u Dubravi (u daljem tekstu KCD).

Svrha ove posete bila je procena sprovođenja preporuka NMPT-a, koje su nadležnim organima poslate putem Izveštaja sa preporukama o poseti KCD-a, koja je obavljena od 20. do 22. marta 2018. godine, kao i praćenje poštovanja prava osuđenih lica, koja su im zagarantovana Ustavom Republike Kosovo, zakonima koji se primenjuju u Republici Kosovo, kao i međunarodnim standardima za zaštitu prava lica lišenih slobode.

Tokom posete je razmatrano i pitanje o postupcima prijema, upoznavanja zatvorenika sa njihovim pravima, tretmanom, uslovima smeštaja, režimom, zdravstvenom zaštitom, odnosima između zatvorenika, kontaktima sa spoljnim svetom, postupcima podnošenja žalbi i disciplinskim merama, koje im mogu biti izrečene Zakonom o izvršenju krivičnih sankcija i načinom njihovog izvršenja.

Izveštaj NMPT-a o poseti Pritvorskom centru u Mitrovici

NMPT je 12. marta 2019. godine posetio pritvorski centar u Mitrovici (u daljem tekstu: PCM). Svrha ove posete bila je procena poštovanja ljudskih prava zatvorenika koji su smešteni u PCM, koja su im zagarantovana Ustavom Republike Kosovo, zakonima koji se primenjuju u Republici Kosovo, kao i međunarodnim standardima za zaštitu prava lica lišenih slobode.

U PCM su smešteni pritvorenici i osuđenici sa kaznama ispod 20 godina. Zatvorenici su različitih nacionalnosti i smešteni su na dva sprata. Prema Direkciji PCM-a, kapacitet ovog centra je 77 osoba. U vreme kada je NMPT posetio CPM, bilo je smešteno 10 pritvorenika i 37 osuđenika. Tokom posete je razmatrano i pitanje postupcima prijema, upoznavanja zatvorenika sa njihovim pravima, tretmanom,

uslovima smeštaja, režimom, zdravstvenom zaštitom, odnosima između zatvorenika, kontaktima sa spoljnim svetom, postupcima podnošenja žalbi i disciplinskim merama, koje im mogu biti izrečene Zakonom o izvršenju krivičnih sankcija i načinom njihovog izvršenja.

Izveštaj NMPT-a o poseti Pritvorskom centru u Prizrenu

U skladu sa članom 135. stav 3. Ustava Republike Kosovo i članom 17. Zakona 05/L-019 o Ombudsmanu, Nacionalni mehanizam za prevenciju torture (NMPT) Oombudsmana, 20. maja 2019. godine, posetio je Pritvorski centar u Prizrenu (u daljem tekstu PCP). NMPT može, u bilo koje vreme i bez prethodne najave, posetiti sva mesta gde se drže osobe lišene slobode, uključujući policijske stanice, pritvorske centre, zatvore, mesta u kojima se zadržavaju stranci lišeni slobode, kao i psihijatrijske institucije i one socijalne zaštite.

Svrha ove posete bila je sveobuhvatna procena poštovanja prava zatvorenika, koja su zagantovana Ustavom Republike Kosovo, zakonima koji se primenjuju u Republici Kosovo i međunarodnim standardima o pravima zatvorenika; kao i sprovođenje preporuka NMPT-a upućenih nadležnim organima putem izveštaja sa preporukama o prethodnoj poseti.

Izveštaj NMPT-a o poseti Pritvorskom centru u Lipljanu

Nacionalni mehanizam za prevenciju torture (NMPT) Ombudsmana je 29. maja 2019. godine posetio Pritvorski centar u Lipljanu (u daljem tekstu: PCLJ). U PCLJ je, pored pritvorenika, smešten mali broj osuđenika. Tokom posete NMPT-a u PCLJ bilo je smešteno 89 pritvorenika (68 pritvorenika i 21 osuđenika). Svrha ove posete bila je sveobuhvatna procena poštovanja prava zatvorenika, koja su zagantovana Ustavom Republike Kosovo, zakonima koji se primenjuju u Republici Kosovo i međunarodnim standardima o pravima zatvorenika. NMPT je tokom posete PCLJ-u, intervjuisao značajan broj zatvorenika i nije primio nijednu žalbu o fizičkom zlostavljanju ili o prekomernoj upotrebi fizičke sile od strane korektivnih službenika ili o ponašanju autoriteta zatvora, koje bi predstavile povredu dostojanstva zatvorenika. Pored toga, NMPT je primetio da postoji pozitivna klima odnosa i dobra interaktivna komunikacija između zatvorenika i korektivnih službenika. Što se tiče ostalih pitanja kao što su smeštaj, hrana, zdravstvena zaštita itd., više detalja možete pronaći u rezimeu svih izveštaja Ombudsmana.

Izveštaj NMPT-a o poseti Vaspitno-popravnom centru u Lipljanu

NMPT je 2. jula 2019. godine posetio Vaspitno-popravni centar u Lipljanu (u daljem tekstu "VPCL"). NMPT je primetio da su pravila Ujedinjenih nacija za zaštitu maloletnika, koji su lišeni slobode, propisuju da se osnivaju pritvori otvorenog ambijenta za maloletnike. Pritvori otvorenog ambijenta su bez bezbednosnih mera ili sa minimalnim merama bezbednosti. Broj pritvorenika u ovim pritvorskim prostorijama po mogućnostima trebalo bi da bude što manji. VPCL sprovodi srednji i niži nivo bezbednosti i kontrole, onoliko koliko je potrebno za zaštitu maloletnike od nanošenja štete sebi, osoblju ili drugima. Kapacitet VPCL-a iznosi 40 kreveta, dok je tokom sprovedene posete NMPT-a bilo je smešteno 15 maloletnika muškog pola sa vaspitnom merom. Svrha izricanja vaspitne mere je doprineti rehabilitaciji i adekvatnom razvoju počinioca, koji je maloletan, pružanjem zaštite, pomoći i nadzora, pružanjem stručnog vaspitanja i obuke, razvijanjem njegovih ličnih odgovornosti izabranjujući na taj način njegovo recidivističkog ponašanje.

Prema kućnom redu VPCL-a, unutrašnja građevinska i programska organizacija VPCL-a namerava ispunjavanje cilja rehabilitacije maloletnika, imajući u vidu pravo maloletnika na privatnost, čulnu stimulaciju, mogućnost za druženje sa ostalima, opšte i stručno vaspitanje i obrazovanje, pravilnu zdravstvenu zaštitu, ishranu prema starosnim zahtevima, učešće u sportskim, zabavnim i kulturnim aktivnostima.

Poseta je imala za cilj procenu poštovanja prava maloletnika koji se nalaze u ovom centru, koja su predviđena Zakonikom pravde o maloletnicima, sa zakonima koji se primenjuju u Republici Kosovo i međunarodnim standardima za zaštitu prava lica lišenih slobode, kao i praćenje sprovođenja preporuka NMPT-a koje je ovaj mehanizam dostavio nadležnim autoritetima putem izveštaja sa preporukama u prethodnoj godini.

Izveštaj NMPT-a o poseti Pritvorskom centru u Prištini

Nacionalni mehanizam za prevenciju torture (NMPT) Ombudsmana je 11. septembra 2019. godine posetio Pritvorski centar u Prištini (u daljem tekstu: PCP). U PCP, pored pritvorenika, tu je smešten i mali broj osuđenika. Kapacitet Centra je za 300 lica. Tokom posete koju je obavio NMPT u PCP-u, bilo je smešteno 103 pritvorenika i 25 osuđenika. Cilj ove posete je bila sveobuhvatna procena poštovanja prava zatvorenika, koja su im zagarantovana Ustavom Republike Kosovo, zakonima koji se primenjuju u Republici Kosovo i međunarodnim standardima o pravima zatvorenika.

Tokom posete koju je obavio NMPT u PCP, osoblje Korektivne službe Kosova i osoblje Zdravstvenog odeljenja u zatvorima pružili su timu za praćenje punu saradnju. Tim je bez odlaganja izvršio nesmetan pristup svim posećenim mestima i obezbeđene sve potrebne informacije za obavljanje zadatka, te im je omogućeno intervjuisanje osuđenih lica i pritvorenim licima bez prisustva korektivnih službenika i zdravstvenog osoblja.

Izveštaj NMPT-a o poseti Zatvoru visoke bezbednosti

NMPT je 10. i 16. jula 2019. godine posetio Zatvor visoke sigurnosti (u daljem tekstu: ZVS). Svrha ove posete bila je da se razmotri napredak nadležnih organa u sprovođenju preporuka NMPT-a upućenih putem Izveštaja sa preporukama, nakon prethodnih poseta ZVS-u, kao i poštovanje prava zatvorenika koja su im zagarantovana Ustavom Republike Kosovo, Zakonom o izvršenju krivičnih sankcija (u daljem tekstu: ZIKS), zakonima koji se primenjuju u Republici Kosovo, kao i međunarodnim standardima za zaštitu prava lica lišenih slobode.

U ZVS su smešteni zatvorenici sa visokim i vrlo visokim rizikom. Službeni kapacitet ZVS-a je za smeštaj 390 zatvorenika. Tokom obavljene posete od NMPT-a, primećeno je da je bilo smešteno 153 zatvorenika, od kojih 24 pritvorenika. U ZVS su smešteni zatvorenici različitog etničkog porekla.

Tokom posete, osoblje Korektivne službe i osoblje Zdravstvenog odeljenja u zatvorima pružili su timu za praćenje punu saradnju. Tim je bez odlaganja obavio nesmetan pristup svim posećenim mestima. Timu su obezbeđene sve potrebne informacije za obavljanje zadatka, te im je omogućeno intervjuisanje zatvorenika bez prisustva korektivnih službenika.

Pisma sa preporukama

Pismo sa preporukama o predmetu Ex. Officio br. 67/2019

Ombudsman je na osnovu člana 16. stav 4. Zakona br. 05/L-019 o Ombudsmanu, po službenoj dužnosti sproveo istragu zbog neusklađenosti prelaznih odredbi, odnosno člana 140. sa članom 141. Zakonika br. 06/L-006 o pravde maloletnika, Službeni list Republike Kosovo/br. 17-18. oktobra 2018. godine, Priština, zaključujući da je neophodno preduzeti odgovarajuće mere za izmenu i dopunu prelaznih i završnih odredbi Zakonika.

Prema članu 141. Zakonika, ovaj Zakonik stupa na snagu petnaest (15) dana nakon objavljivanja u Službenom listu Republike Kosovo, a počinje sa primenom šest (6) meseci od dana stupanja na snagu. Dok prema članu 140. Zakonika, stupanjem na snagu ovog zakonika prestaje da važi Zakonik 03/L-193. Shodno tome, petnaest (15) dana nakon objavljivanja u SGRK prestaju sa primenom odredbe Zakonika br. 03/L-193, osim određenih slučajeva sa odredbama članova 135. 136. 137. i 138. Ovo stanje predstavlja brigu za Ombudsmana, koja se treba rešavati na adekvatan način.

Iz tih razloga, Ombudsman shodno gore navedenom zaključuje: Prelazne i završne odredbe Zakonika ne ispunjavaju standarde za izradu normativnih akata, što je protivno ljudskim pravima, pravnoj bezbednosti i vladavini prava, odnosno članovi 136. i 141. stvaraju situaciju nemogućnosti sprovođenja krivičnih odredbi pravde o maloletnicima.

Pismo sa preporukama o predmetu Ex. Officio br. 133/2019

Povodom posete hrvatskoj zajednici u selu Janjevo, predstavnici Ombudsmana primili su žalbe vezano za bezbednost građana i njihovih imovina, zbog čestih otmica i pljački koje se poslednjih godina dešavaju u Janjevo i prema njihovim tvrdnjama to se dešava zbog nedostatka konkretne posvećenosti nadležnih organa u borbi protiv ove pojave. Polazeći od toga, Ombudsman u skladu sa članom 16. stav 4. i 7. Zakona br. 05/L-019 o Ombudsmanu je po službenoj dužnosti (ex officio) pokrenuo istragu vezano za bezbednost hrvatskih građana i njihovih imovina u selu Janjevo u opštini Lipljan.

Ombudsman podseća policiji Kosova na ustavne i zakonske dužnosti vezane za rad policije i obezbeđivanje dovoljnog broja svojih službenika u stanicama i podstanicama u kojima je potrebno povećati osoblje, zbog pogoršanja bezbednosti, bezbednosti građana i njihovih imovina od povećanja broja počinjenih krivičnih dela i preporučio je policiji da postupa u skladu sa ovlašćenjima predviđenim zakonom, sa ciljem povećanja broja policijskih službenika u selu Janjevo, kako bi uspeali da adekvatno reaguju na izveštaje počinitelaca krivičnih dela ili da rade na njihovom sprečavanju.

Pismo sa preporukama o predmetu Ž. br. 839/2018

Ombudsman je u skladu sa članom 16. stav 1. Zakona br. 05/L-019 o Ombudsmanu i u skladu sa članom 10. Zakona br. 03/L-215 o uvidu u javnim dokumentima, 15. novembra 2018. godine primio žalbu B.B. podnetu protiv Sudskog saveta Kosova (SSK) zbog ne odgovaranja na zahtev za uvid u javnim dokumentima ili uvid u njegovom dosijeu kao kandidat u postupku za regrutovanje za sudiju.

Ombudsman je u ovom slučaju zaključio da odbijanje zahteva žalioaca za uvid u njegovom dosijeu kao kandidata u postupku regrutovanja za sudiju uskraćuje žalioacu pravo uvida u javnim dokumentima, prava koje je zagarantovano Ustavom i Zakonom.

Pismo sa preporukama o predmetu Ž. br. 818/2018

Ombudsman je u skladu sa članom 16. stav 1. Zakona br. 05/L-019 o Ombudsmanu, primio žalbu protiv Komore lekara Kosova zbog činjenice jer je odlukom br. 270/2018 o uspostavljanju administrativnih taksi odlučeno da „Administrativna taksa za pokretanje disciplinskog postupka protiv lekara bude u iznosu od 30 € (trideset evra)“. Štoviše, žalilac tvrdi da takva odluka krši ljudska prava, jer obaveza plaćanja takse postaje prepreka pacijentima da podnesu žalbu kada smatraju da su njihova prava prekršena od strane medicinskog osoblja.

Ombudsman tvrdi da je pokretanje disciplinskog postupka protiv zdravstvene ustanove administrativni postupak, koji se može regulisati unutrašnjim pravilima, međutim, ta pravila moraju da budu u potpunosti u skladu sa opštim zakonskim odredbama.

Pismo sa preporukama o predmetu Ž.br. 706/2018

Ombudsman je u skladu sa članom 16. stav 1. Zakona br. 05/L-019 o Ombudsmanu i članom 10. Zakona o uvidu u javnim dokumentima, razmotrio žalbu podnetu protiv opštine Gračanica zbog ne dostavljanja traženog dokumenta u skladu sa Zakonom o uvidu u javnim dokumentima.

U ovom slučaju, Ombudsman je naglasio da je ne razmatranje zahteva žalioaca iz opštine Gračanica suprotno Zakonu o uvidu u javnim dokumentima, kao i Zakonu o opštoj administrativnoj proceduri, odnosno načelu otvorenog upravljanja, kako je definisano u članu 9. stav 1. koji glasi: „*Javni organi mora da deluju transparentno*“. Pored toga, opština Gračanica nije ispunila svoje obaveze koje proizilaze iz Ustava Republike Kosovo i Zakona o Ombudsmanu prema kojima svi javni organi su dužni da odgovore na zahteve Ombudsmana za obavljanjem istrage i da obezbede adekvatnu pomoć u skladu sa njegovim zahtevom.

Pismo sa preporukama o predmetu Ž.br. 522/2018

Ombudsman je u skladu sa članom 16. stav 1. Zakona br. 05/L-019 o Ombudsmanu, kao i članom 10. Zakona o uvidu u javnim dokumentima, razmotrio žalbu podnetu protiv Agencije Kosova za akreditaciju (AKA). Žalilac tvrdi da se obratio AKA-u sa dva zahteva. Prvi zahtev se odnosi na uklanjanje javnog obaveštenja o odlukama donesenim na 58. sastanku Državnog saveta za kvalitet (DSK); a drugi zahtev odnosi se na zahtev o uvidu u javnim dokumentima, odnosno zapisniku sa 58. sastanka DSK-a, na koji nije dobio odgovor.

Što se tiče ovog pitanja, odnosno prvog zahteva žalioaca, Ombudsman smatra da je AKA trebalo da postupi u skladu sa zakonskim odredbama ZOAP-a i da odgovori žalioacu na podneti zahtev, ne dovodeći u pitanje njegov sadržaj. Dok , u vezi sa drugim zahtevom žalioaca, Ombudsman smatra da se uvidom traženom dokumentu može postupati u skladu sa članom 11. stav 2. ZUJD-a i članom 5. stav 1. tačka 1.6. ZZLP-a.

Pismo sa preporukama o predmetu Ž.br. 562/2017

Ombudsman je tretirao žalbu podnetu protiv Ministarstva životne sredine i prostornog planiranja (MŽSPP), zbog neodgovaranja u zakonskom roku u žalbi podnetu protiv odluke Opštinske komisije opštine Priština za davanje na korišćenje pod neprofitabilnom kirijom porodica socijalne kategorije stambenih jedinica koje su u vlasništvu opštine.

Ombudsman je zaključio da je neuspeh MŽSPP-a da sprovodi administrativni postupak u zakonskim rokovima i u duhu poštovanja načela efikasnosti u postupku, direktno je ogledano na ugrožavanje prava strane na efikasno korišćenje zagarantovanih pravnih lekova zakonom i međunarodnim standardima.

Pismo sa preporukama o predmetu Ž.br. 888/2017

Ombudsman je tretirao žalbu građanke podnete protiv opštine Priština u vezi sa neprofesionalnom procenom deteta sa invaliditetom, pitanje ne obezbeđivanja ličnog asistenta za učenje i obezbeđivanje transporta.

Ombudsman nalazi da opština Priština nije uspeła da preduzme odgovarajuće mere za profesionalnu procenu deteta sa invaliditetom, što predstavlja kršenje ljudskih prava u konkretnom slučaju dečijih prava, odnosno kršenje Ustava Republike Kosovo, međunarodnih standarda i gore navedenog zakonodavstva.

Pismo sa preporukama o predmetu Ž.br. 30/2019

Ombudsman je tretirao žalbu podneo protiv Univerziteta u Mitrovici „Isa Boletini“ koji je nakon zatvaranja konkursa i drugih postupaka vezanih za konkursom sa kojim je žalilac izabran za asistenta angažovanog na Fakultetu mehaničkog i računarskog inženjerstva, Senat Univerziteta Odlukom br. prot. 1564 od 5. novembra 2018. godine, odlučio je da se potpisivanje ugovora sa žaliocem odloži do dobijanja mišljenja Agencije protiv korupcije u pogledu mogućnosti sukoba interesa u konkretnom slučaju.

Ombudsman smatra da je nalaz APK-a u kojem se navodi da je izmena liste angažovanja namerno i isključivo izvršena radi izbegavanja zabrane u pravilu, u suprotnosti sa članom 5. stav 8. i članom 19. stav 1. tačka 1.2. Zakona br. 06/L-011 o sprečavanju sukoba interesa pri vršenju javne funkcije, kojim se regulišu radnje koje službenici treba da preduzmu da bi izbegli i sprečili sukob interesa.

Ombudsman skreće pažnju da bi zapošljavanje i napredovanje na javnim univerzitetima u Republici Kosovo trebalo da se vrši za sve pod jednakim uslovima, uz potpuno poštovanje ustavnog principa jednakosti i jednakog pristupa javnim uslugama. Na konkursima se moraju poštovati utvrđeni kriterijumi, tražene kvalifikacije, radne sposobnosti kandidata koji aplicira za posao. U svim slučajevima zapošljavanja ili unapređenja, preferencijalni tretman se ne sme dogoditi zbog porodičnih veza ili slično, kao što ne bi smelo biti nepovoljnijeg ili isključljivog tretmana iz istih razloga.

Pismo sa preporukama o predmetu Ž. br. 245/2019

Ombudsman je tretirao žalbu u vezi sa nedostatkom uslova za obrazovanje, odnosno ne pružanje 24-časovnog starateljstva/pomoći u Izvornom centru za učenje i savetovanje „Xheladin Deda“ u Peći za njegovo dete sa višestrukim invaliditetom.

Ombudsman zaključuje da se usluge ne pružaju u skladu sa relevantnim zakonskim odredbama, što predstavlja kršenje ljudskih prava, u konkretnom slučaju prava dece sa invaliditetom, koja su smeštena u ovom centru, odnosno kršenje Ustava Republike Kosovo, međunarodnih standarda i gore pomenutog zakonodavstva i preporučuje pružanje 24-časovnih usluga za decu smešteni u Izvornom centru za učenje i savetovanje „Xheladin Deda“ u Peći.

Pismo sa preporukama o predmetu Ž.br. 591/2018

Ombudsman je tretirao žalbu protiv opštine Kačanik, odnosno protiv Direkcije za obrazovanje i kulturu, zbog nesprovođenja Odluke (br. 794/09) Nezavisnog nadzornog odbora za civilnu službu Kosova, od 21. aprila 2009. godine i Rešenja (E. br. 65/19) Osnovnog suda u Uroševcu od 26. februara 2019. godine.

Nezavisni nadzorni odbor za civilnu službu Kosova (NNOCSK), Odlukom br. 794/09 od 21. aprila 2009. godine, obavezao je direktora Direkcije za obrazovanje i kulturu i šefa administracije i osoblja u opštini Kačanik da vrate žalilju na njeno radno mesto i da joj nadoknade lične dohotke na retroaktivan način.

Ombudsman skreće pažnju da pitanje prava od radnog odnosa, počevši od značaja koje ima za sve organe odlučivanja, treba se tretirati kao pitanje sa prioriteto. Ovo bi trebalo da važi i za opštinu Kačanik - Direkciju za obrazovanje i kulturu, koja je stalno odlagala sprovođenje izvršne odluke (br. 794/09) NNOCSK-a Kosova od 21. aprila 2009. godine, raspisivanjem konkursa, poništenjem i ponovnim raspisivanjem po jedanaesti put zaredom.

Pismo sa preporukama o predmetu Ž. br. 699/2018

Ombudsman je tretirao žalbu protiv rada Komore privatnih izvršitelja Kosova. Podnesena žalba se odnosi na obavezu plaćanja usluga prevođenja službenih dokumenata sa albanskog na srpski jezik, koju je izvršitelj u Prizrenu nametnuo žalilji i njenom ocu tokom postupka izvršenja presude suda.

Ombudsman je zaključio da Komora privatnih izvršitelja Kosova, kao i izvršitelj koji je zadužen za ovaj predmet, nisu uspjeli da sprovedu pozitivno zakonodavstvo, jer je žalilja bila obavezana da plati prevod službene dokumentacije prilikom izvršenja sudske presude, uprkos zakonskoj obavezi prema izvršiocu da, u slučaju izvršenja, podnosiocu zahteva dostavi svu relevantnu dokumentaciju na službenom jeziku koja ona razume, u konkretnom slučaju, na srpskom jeziku, bez obaveze plaćanja usluge prevođenja.

Pismo sa preporukama o predmetu Ž. br. 235/2019

Ombudsman je tretirao žalbu podnesenu protiv Univerzitetskog kliničkog centra Kosova (UKCK) i Univerzitetske bolničke i kliničke službe Kosova (UBKSK) u vezi sa ne oslobađanjem od plaćanja slepih lica na izlazu iz objekta UKCK i UBKSK u Prištini. Žalilja tvrdi da je na izlazu iz UKCK-a i UBKSK-a službenom licu predstavljena knjižica o sleposti koju je izdalo Ministarstvo rada i socijalne zaštite (MRSZ), međutim on je tražio uput da je to lice izvršilo medicinske preglede, dok je odbijao da prihvati bilo koji drugi dokument, rekavši: „Čak i da vam krila niknu, ako ne platite nećete izaći iz UKCK.“

Ombudsman zaključuje da obaveza službenika angažovanih na ulazima i izlazima iz objekata UKCK-a i UBKSK-a da slepa lica treba da plaćaju određeni iznos novca, predstavlja nezakonitu radnju i ova praksa treba odmah biti prekinuta u UKCK -u. i UBKSK-u, kao i u svim ostalim objektima javnih institucija, ako se desi takva stvar.

Takođe, Ombudsman zaključuje da je kriterijum naveden u Pravilniku br. 116 o korišćenju parkinga u prostorima u UKCK i UBKSK, da, u cilju oslobađanja od plaćanja, lica sa posebnim potrebama,

uključujući slepa lica, moraju između ostalog pokazati *izveštaj lekara protokolisan na dan izdavanja*, predstavlja kršenje Zakona br. 04/L-092 o slepim licima.

Pismo sa preporukama o predmetu Ž. br. 29/2019

Ombudsman je u skladu sa članom 16. stav 1. Zakona br. 05/L-019 o Ombudsmanu i u skladu sa članom 10. Zakona br. 03/L-215 o uvidu u javnim dokumentima, 8. januara 2019. godine primio žalbu podnesenu protiv Telekomu Kosova (TK) zbog neodgovaranja na zahtev o uvidu u javnim dokumentima.

Ombudsman naglašava da imajući u vidu ulogu medija i javnosti u demokratskom društvu i imajući u vidu da se zagarantovana osnovna prava Ustavom mogu ograničiti samo u meri koja je neophodna da u otvorenom i demokratskom društvu ispuni svrhu za koju je ograničenje dozvoljeno, Ombudsman smatra da se zahtev žalilje o uvidu u javnim dokumentima, kao takav, zasniva na Zakonu br. 03/L-215 o uvidu u javnim dokumentima i preporučuje da se u skladu sa zakonodavstvom na snazi žalilji dozvoli uvid na traženim dokumentima.

Pismo sa preporukama o predmetu Ž. br. 9/2019

Ombudsman je tretirao podnesenu žalbu protiv Ministarstva administracije lokalne samouprave (MALS) u vezi sa Administrativnim uputstvom MALS br. 2014/01 o postupku imenovanja potpredsednika opština (u daljem tekstu: *AU br. 2014/01*). Prema tvrdnjama žalioca, odredbe AU br. 2014/01 nisu u skladu sa ustavnim odredbama, konkretnije članom 62. Ustava Republike Kosovo i, usled toga, njima se uskraćuje pravo zagarantovanog zastupanja Ustavom.

Ombudsman je primetio neusklađivanje između albanskog i srpskog jezika u istoj verziji u Administrativnom uputstvu MALS br. 2014/01 o postupku imenovanja potpredsednika opština, odnosno člana 4. stavovi 1. i 3. Ovom prilikom, skreće pažnju na neophodnost preduzimanja konkretnih radnji u vezi sa jezičkim usklađivanjem Zakona br. 03/L-040 o lokalnoj samoupravi, kao i Administrativnom uputstvu MALS br. 2014/01 o postupku imenovanja potpredsednika opština, tako da gornje definicije imaju isto značenje u obe jezičke verzije.

Pismo sa preporukama o predmetu Ž. br. 60/2019

Ombudsman je tretirao podnesenu žalbu protiv granične policije Republike Kosovo na graničnom prelazu Merdare, zbog ne dozvoljavanja prevoza putnika u ime kompanije D.O.O. „Adio“, koja ima redovnu saobraćajnu liniju.

Ombudsman podseća da je Policija Kosova, posebno granična policija, dužna da poštuje službeno obaveštenje i obaveštenje koje je Ministarstvo infrastrukture poslalo putem elektronske pošte organima granične policije o svim linijama koje su imale važeće dozvole do kraja 2017. godine, među kojima je i kompanija za koju žalilac prevozi putnike, da i dalje ima odobrenje za prevoz putnika dok se ne nađe trajnije rešenje.

Pismo sa preporukama o predmetu Ž. br. 260/2019

Ombudsman, u skladu sa članom 16. stav 1. Zakona br. 05/L-019 o Ombudsmanu i u skladu sa članom 10. Zakona br. 03/L-215 o uvidu u javnim dokumentima (ZUJD), tretirao je žalbu podnesenu protiv Ministarstva rada i socijalne zaštite (MRSZ), zbog neodgovaranja na zahtev o uvidu u javnim

dokumentima. Ona je putem elektronske pošte poslala zahtev o uvidu u službenim dokumentima, odnosno o uvidu u sledećim podacima: *Da li Ministarstvo rada i socijalne zaštite ima budžet za marketing u online i društvenim medijima, koji su to mediji i društvene mreže na koje se troši budžet i na koji period su ugovori zaključeni.* Ove podatke su zatražene za 2017. i 2018. godinu.

Ombudsman primećuje da ne tretiranje žalbe žalilje od strane MRSZ-a, osim što je u suprotnosti sa ZUJD-om, takođe je u suprotnosti sa Zakonom br. 05/L-031 o opštoj administrativnoj proceduri, odnosno principu otvorene administracije definisanim članom 9. stav 1.: „*Javni organi mora da deluju transparentno.*” Štoviše, nedostatak odluke u obliku propisanom zakonom takođe ukazuje na nedostatak obaveštenja strane o pravu na žalbu, što takođe predstavlja kršenje prava na korišćenje pravnih lekova.

Pismo sa preporukama o predmetu Ž. br. 265/2019

Ombudsman, u skladu sa članom 16. stav 1. Zakona br. 05/L-019 o Ombudsmanu i u skladu sa članom 10. Zakona br. 03/L-215 o uvidu u javnim dokumentima (ZUJD), 20. marta 2019. godine je tretirao žalbu podnetu protiv Ministarstva inostranih poslova (MIP) zbog neodgovaranja na zahtev o uvidu u javnim dokumentima. Žalilja je putem elektronske pošte podnela zahtev o uvidu u službenim dokumentima, odnosno o uvidu u sledećim podacima: *Da li Ministarstvo inostranih poslova ima budžet za marketing na online i društvenim medijima, koji su to mediji i društvene mreže na koje se troši budžet i na koji period su ugovori zaključeni.* Ovi podaci su zatraženi za 2017. i 2018. godinu.

Ombudsman primećuje da ne tretiranje žalbe žalilje od strane MIP-a, osim što je u suprotnosti sa ZUJD-om, takođe je u suprotnosti i sa Zakonom br. 05/L-031 o opštoj administrativnoj proceduri, odnosno principu otvorene administracije definisano članom 9. stav 1.: „*Javni organi mora da deluju transparentno.*” Štoviše, nedostatak odluke u obliku utvrđenom zakonom takođe ukazuje na nedostatak obaveštenja strane o pravu na žalbu, što takođe predstavlja kršenje prava na korišćenje pravnih lekova.

Pismo sa preporukama o predmetu Ž. br. 412/2019

Ombudsman je tretirao žalbu podnesenu protiv Policije Kosova (PK) u vezi sa uključivanjem njegovih ličnih podataka u Informacioni sistem Policije Kosova (ISPK) 2005. godine i zbog ne brisanja njegovih ličnih podataka iz ISPK-a do 2018. godine. Žalilac je tvrdio da je pogrešno uključen u ovaj registar i da nikada nije obavešten o ovom slučaju, zbog čega je krivičnu prijavu podnela Policijska stanica u Gnjilanu i bivšem Javnom opštinskom tužilaštvu u Gnjilanu.

Na osnovu činjenica u dotičnom predmetu i predstavljenih dokumenata, s obzirom na to da je žalilac postojao kao osumnjičeni u ISPK-u od 2005. do 2018. godine, iako je krivična prijava policije od 20. jula 2005. godine, na osnovu koje su lični podaci žalioaca uneseni su u ISPK kao osumnjičeno lice, Tužilaštvo je to odbacilo Odlukom o JPP-u br. 118/2005 od 10. februara 2009. godine, Ombudsman zaključuje da je došlo do kršenja zakonskih odredbi što se tiče čuvanja i brisanja podataka od strane PK-a, kao i do kršenja načela pravne bezbednosti, što je osnova pravne države i osigurava poverenje građana u državu i nepromenljivost zakona radnjama administrativnih organa, to je princip koji se između ostalog sastoji u tačnosti, jasnoći i doslednosti celokupnog pravnog poretka države.

Pismo sa preporukama o predmetu Ž. br. 203/2019

Ombudsman, u skladu sa članom 16. stav 1. Zakona br. 05/L-019 o Ombudsmanu i u skladu sa članom 10. Zakona br. 03/L-215 o uvidu u javnim dokumentima (ZUJD), tretirao je žalbu protiv opštine Kosovo Polje, zbog dozvoljavanja uvida u javnim dokumentima. Žalilac se obratio Direkciji za urbanizam (DU) opštine Kosovo Polje, sa zahtevom za uvidu u zapisnicima o tehničkoj kontroli investicionog objekta na osnovu kojeg je doneto Rešenje 06. br. 300 od 23.10.2014; kao i u glavnom i osnovnom projektu (podrumu) prema Urbanističkoj dozvoli 06. br. 233 od 19. 7. 2012. godine i Građevinskoj dozvoli br. 06/235 od 25.7. 2012. godine.

Ombudsman smatra da su izuzeci od prava na uvid dokumentima definisani ZUJD-om. Dok se informacije mogu ograničiti samo u cilju zaštite javnih, životnih ili drugih legitimnih privatnih interesa, definisanih važećim zakonodavstvom i zaključuje da opština Kosovo Polje nije uspjela u ispunjavanju obaveza u vezi sa omogućavanjem, odnosno omogućavanjem uvida u javnim dokumentima u skladu sa zahtevom podnosioca zahteva, koje se pravo sankcioniše domaćim aktima, kao i međunarodnim instrumentima.

Pismo sa preporukama o predmetu Ž. br. 164/2015

Ombudsman je tretirao žalbu podnetu protiv Osnovnog suda u Mitrovici, Odeljenje za teška krivična dela, zbog odugovlačenja krivičnog postupka u predmetu P.br. 10/2013.

Žalilac se žalio o neuspehu pravosuđa za garantovanjem redovnog, pravilnog postupka u razumnom zakonskom roku i kršenju prava na efikasni pravni lek predviđeno članovima 31. i 32. Ustava Republike Kosovo, članovima 6. i 13. EKLJP-a, kao i članom 5. stav 2. Zakonika o krivičnom postupku Republike Kosovo. Ombudsman smatra da su prekršena prava žalioaca o redovnom postupku i u razumnom roku, s obzirom na činjenicu da je postupak trajao više od 6 godina.

Pismo sa preporukama o predmetu Ž. br. 290/2019

Ombudsman, u skladu sa članom 16. stav 1. Zakona br. 05/L-019 o Ombudsmanu i u skladu sa članom 10. Zakona br. 03/L-215 o uvidu u javnim dokumentima (ZUJD), tretirao je žalbu koja je podneta protiv Ministarstva za infrastrukturu i transport zbog delimičnog odgovora na zahtev o uvidu u javnim dokumentima/informacijama.

Ombudsman zaključuje da u slučaju žalilje, Ministarstvo infrastrukture nije uspjelo u ispunjavanju obaveza u vezi sa omogućavanjem, odnosno dozvoljavanjem uvida u javnim dokumentima u skladu sa podnetim zahtevom žalilje, što se sankcioniše lokalnim aktima i međunarodnim instrumentima. Ombudsman takođe zaključuje da Ministarstvo infrastrukture i transporta osim što nije uspjelo da ispuni obaveze proistekle iz Ustava Republike Kosovo (član 41. i član 132. stav 3.), takođe nije uspjelo da ispuni obaveze koje proizilaze iz Zakona o Ombudsmanu (član 25.), prema kojem su svi autoriteti dužni da odgovore Ombudsmanu na njegovim zahtevima za sprovođenje istraga, kao i da pruže adekvatnu pomoć na njegov zahtev.

Pismo sa preporukama za slučaj Ž. br. 448/2019

Ombudsman, u skladu sa članom 16. stav 1. Zakona br. 05/L-019 o Ombudsmanu i u skladu sa članom 10. Zakona br. 03/L-215 o uvidu u javnim dokumentima (ZUJD), tretirao je žalbu nevladine organizacije „ADMOVERE“, podnete protiv Tužilačkog saveta Kosova.

Dotična nevladina organizacija putem elektronske pošte se obratila TSK-u sa zahtevom za uvid u javnim dokumentima/statističkim podacima za svaku godinu, počev od posle rata, za akademsko osoblje UP-a. Međutim, do dana kada je podnela žalbu IO-u, NVO „ADMOVERE“ nije dobila odgovor na zahtev o uvidu u javnim dokumentima.

Ombudsman smatra da je interes informisanja javnosti o tome kako se upravlja predmetima od strane pravosudnog sistema, gde su osumnjičeni, optuženi ili osuđeni profesori Univerziteta u Prištini ključni za promociju i jačanje demokratije i pravilno funkcionisanje pravosudnog sistema. U tom pogledu civilno društvo i mediji takođe igraju važnu ulogu.

Pismo sa preporukama o predmetu Ž. br. 256/2019

Ombudsman, u skladu sa članom 16. stav 1. Zakona br. 05/L-019 o Ombudsmanu i u skladu sa članom 10. Zakona br. 03/L-215 o uvidu u javnim dokumentima (ZUJD), tretirao je žalbu Balkanske mreže istraživačkog novinarstva (BIRN), podnetu protiv opštine Podujevo, zbog neodgovaranja na zahtev o uvidu u javnim dokumentima. I to o uvidu u službenim računima za ručkove i večere opštine Podujevo, za period decembar od decembra 2017. do avgusta 2018. godine.

Ombudsman, u ovom slučaju, zaključuje da opština Podujevo nije uspešla u ispunjavanju pozitivnih obaveza u pogledu omogućavanja, odnosno dozvoljavanje uvida u javnim dokumentima u skladu sa podnesenom zahtevu, pravo koje je zagarantovano međunarodnim instrumentima i lokalnim aktima.

Pismo sa preporukama o predmetu Ž. br. 363/2019

Ombudsman, u skladu sa članom 16. stav 1. Zakona br. 05/L-019 o Ombudsmanu i u skladu sa članom 10. Zakona br. 03/L-215 o uvidu u javnim dokumentima (ZUJD), tretirao je žalbu podnetu protiv Ministarstva inostranih poslova, o neodgovaranju na zahtev o uvidu u javnim dokumentima. Žalilja je podnela zahtev o uvidu u službenim dokumentima, odnosno o uvidu u: *Imena proglašanih lica počasnim konzulima van Republike Kosovo; Imena proglašanih lica počasnim konzulima u Republici Kosovo; Kopije dosijea o CV počasnih konzula koji vrše svoju aktivnost u ime Republike Kosovo; Koji su bili kriterijumi koje je MIP postavila prilikom proglašenja počasnih konzula? Koja su bila lica ili države koje su podnale predlog za proglašenje od Ministarstva inostranih poslova Republike Kosovo za počasne konzule?*

Ombudsman zaključuje da u slučaju žalilje, Ministarstvo inostranih poslova nije uspešno u ispunjavanju pozitivnih obaveza u vezi sa omogućavanjem, odnosno dozvoljavanjem uvida u javnim dokumentima u skladu sa podnetim zahtevom žalilje, koje je pravo zagarantovano međunarodnim instrumentima i lokalnim aktima.

Pismo sa preporukama za slučaj Ž. br. 275/2019

Ombudsman, u skladu sa članom 16. stav 1. Zakona br. 05/L-019 o Ombudsmanu i u skladu sa članom 10. Zakona br. 03/L-215 o uvidu u javnim dokumentima (ZUJD), tretirao je žalbu podnetu protiv

opštine Srbica zbog neodgovaranja na zahtev o uvidu u javnim dokumentima. Žalilja je putem elektronske pošte podnela zahtev o uvidu u službenim računima za ručkove i večere opštine Srbica, za period od decembra 2017. do avgusta 2018. godine

Ombudsman, u dotičnom slučaju, zaključuje da opština Srbica nije uspela u ispunjavanju pozitivnih obaveza u pogledu omogućavanja, odnosno dozvoljavanje uvida u javnim dokumentima u skladu sa podnesenom zahtevu žalilje, pravo koje je sankcionisano lokalnim aktima i međunarodnim instrumentima. Svrha dobrog upravljanja organa javne uprave trebalo bi, između ostalog, da bude i stvaranje dobrih praksi, promovisanje usklađene administrativne kulture usmerene na građane, koja uči iz interakcije sa građanima i civilnim društvom.

Pismo sa preporukama o predmetu Ž. br. 496/2019

Ombudsman, u skladu sa članom 16. stav 1. Zakona br. 05/L-019 o Ombudsmanu i u skladu sa članom 10. Zakona br. 03/L-215 o uvidu u javnim dokumentima (ZUJD), tretirao je žalbu podnetu Ministarstvu inostranih poslova (MIP), zbog neodgovaranja na zahtev o uvidu u javnim dokumentima. Žalilac se 24. aprila i 5. juna 2019. godine putem elektronske pošte se obratio Ministarstvu sa zahtevom o uvidu u poslednjem dokumentu koji je deklasifikovan u Ministarstvu inostranih poslova. Žalilac je takođe postavio sledeća pitanja: *Da li je ikada osnovana komisija za klasifikaciju informacija u MIP? Koliko je dokumenata klasifikovano tokom 2018. godine? Da li je MIP odobrilo spiskove klasifikovanih dokumenata i spiskove njihove raspodele? Možete li potvrditi da MIP prima klasifikovane dokumente od svojih ambasada? Koji su nivoi klasifikacije dokumenata MIP-a?*

Ombudsman nalazi da su izuzeci od prava na uvid dokumentima definisani ZUJD-om. Dok se informacije mogu ograničiti samo u cilju zaštite javnih, životnih ili drugih legitimnih privatnih interesa, definisanih važećim zakonodavstvom. Štaviše, nedostatak odluke u obliku propisanom zakonom povlači sa sobom i nedostatak obaveštenja strane o pravu na žalbu, što takođe predstavlja ugrožavanje prava na korišćenje pravnih lekova.

Ombudsman zaključuje da, u slučaju žalioaca, MIP nije uspelo u ispunjavanju pozitivnih obaveza u pogledu omogućavanja, odnosno dozvoljavanje uvida u javnim dokumentima u skladu sa podnetim zahtevom žalioaca, pravo koje je sankcionisano lokalnim aktima i međunarodnim instrumentima.

Pismo sa preporukama o predmetu Ž. br. 337/2019

Ombudsman, u skladu sa članom 16. stav 1. Zakona br. 05/L-019 o Ombudsmanu i u skladu sa članom 10. Zakona br. 03/L-215 o uvidu u javnim dokumentima (ZUJD), tretirao je žalbu podnetu protiv Tužilačkog saveta Kosova (TSK), zbog ograničenog uvida u javnim dokumentima.

Na osnovu informacija koje su dostupne Ombudsmanu, žalilac je aplicirao na konkurs od 25. januara 2019. godine, koji je TSK raspisao za poziciju: Službenik za zaštitu žrtava, Kancelarija za zaštitu i pomoć žrtvama u Mitrovici. Nakon obaveštenja o konačnom izboru uspešnog kandidata, žalilac je 14. marta 2019. godine podneo zahtev za uvid u javnim dokumentima, odnosno *o uvidu u pismenom testu, u zapisniku verbalnog intervjua i bodovima uspešnih kandidata*. Žalilac je pozvan u kancelarije TSK-a i dozvoljen mu je uvid u njegovom pismenom testu, međutim, nije mu data kopija testa i nije mu dozvoljen uvid u zapisniku njegovog intervjua, kao i ukupnim bodovima kandidata na užoj listi dotičnog konkursa.

Ombudsman zaključuje da pošto se zahtev žalioaca odnosi na njegove podatke, TSK je trebao da ima u vidu i Zakon br. 06/L-082 o zaštiti ličnih podataka, odnosno član 11. kojim se definiše transparentno informisanje, komunikacija i modaliteti za ostvarivanje prava subjekta podataka; kao i člana 14. kojim se definiše pravo u uvid od subjekta podataka.

Pismo sa preporukama o predmetu Ž. br. 877/2019

Ombudsman je tretirao žalbu podnetu protiv Više srednje škole (VSS) Agrobiznisa i tehnologije „Zenel Hajdini“ u Uroševcu u vezi sa izricanjem disciplinske mere suspenzije iz škole na mesec dana.

Žalilac je učenik X razreda, koji tvrdi mu je direktor škole „Zenel Hajdini“ odlukom od 29. oktobra 2019. godine izrekao disciplinsku meru *suspenzije iz škole na mesec dana*, obavezujući ga da se prebaci u drugu školu istog smera, međutim, nijedna škola ga ne prihvata kao učenika na period od mesec dana.

Ombudsman zaključuje da je Odluka br. 905:/03 o disciplinskoj meri suspenzije iz škole na mesec dana od 29. 10. 2019. godine, krši ljudska prava i slobode jer je u suprotnosti sa osnovnim načelima funkcionisanja demokratske države, kao što su načela zakonitosti, načelo ustavnosti vladavine prava i načelo pravne sigurnosti, jer donošenje takve odluke nema pravnu osnovu. Zakon br. 2002/2 o osnovnom i srednjem obrazovanju na Kosovu i Administrativnom uputstvu Koda ponašanja i disciplinske mere za učenike više srednjih škola, broj 6/2010, su ukiniti i kao takvi ne mogu proizvesti pravne efekte.

Pisma sa preporukama o posetama policijskim stanicama od strane NMPT-a

Nacionalni mehanizam za prevenciju torture Ombudsmana ponovno ponavlja preporuku da izvrše potrebne obnove u Centru za zadržavanje u Dečanu što pre je to moguće. Izvršiti potrebne obnove u Centru za zadržavanje Policijske stanice u Peći; postaviti, tamo gde nedostaju, pozivni sistemi u svim ćelijama policijskih stanica u kojima se nalaze sobe za zadržavanje; zatočenici da se snabdejavu higijenskim sredstvima i obnoviti ili naći drugo rešenje za Policijsku stanicu u Kosovo Polje.

Pismo sa preporukama o poseti Kazneno-popravnom centru u Dubravi od NMPT-a

U cilju procene napretka nadležnih organa u sprovođenju preporuka NMPT-a iznetih u izveštaju sa preporukama od 28. juna 2018. godine, NMPT je obavio posetu Kazneno-popravnom centru u Dubravi.

Nacionalni mehanizam za prevenciju torture Ombudsmana ponovno ponavlja preporuku da se: usvoji sekundarno zakonodavstvo o borbi protiv korupcije, kako je predviđeno Zakonom o izvršenju krivičnih sankcija; da se kuhinji obezbedi odgovarajuća oprema u skladu sa određenom procenom; kuhinjsko osoblje treba da bude opremljeno radnim uniformama; zatvorenici da se opreme ormarima za čuvanje njihovih stvari; da se povećaju angažiranja za pritvorenike van ćelije, prema mogućnostima KCD-a i u skladu sa važećim zakonodavstvom; da postaje operativna ekonomska jedinica; da se angažuje potrebno korektivno osoblje, prema proceni potreba; da se poveća broj socijalnih radnika na osnovu broja zatvorenika u KCD-u; da se izvrše potrebne obnove u Paviljonu broj 5 i u bolničkom paviljonu KCD-a.

Pismo sa preporukama o poseti Pritvorskom centru u Gnjilanu od strane NMPT-a

U cilju procene napretka nadležnih organa u sprovođenju preporuka NMPT-a iznetih u izveštaju sa preporukama od 27. marta 2018. godine, NMPT je obavio posetu Pritvorskom centru u Gnjilanu.

Nacionalni mehanizam za prevenciju torture Ombudsmana je ponovio preporuku da se: za zatvorenike obezbede više kulturne, sportske aktivnosti i programi rehabilitacije. Da se asfaltira neasfaltirani deo puta, koji tokom zimske sezone i u uslovima atmosferskih padavina može predstavljati ozbiljne poteškoće u obavljanju poslova PCG-a, u skladu sa ZIKS-om; da se poveća broj socijalnih radnika na osnovu broja zatvorenika; da se izbegnu tehnički nedostaci u funkcionisanju sigurnosnih kamera; da bude funkcionalan lift u delu u kojem se pružaju medicinske usluge.

Pismo sa preporukama o poseti Pritvorskom centru u Peći od strane NMPT-a

U cilju procene napretka nadležnih organa u sprovođenju preporuka NMPT-a iznesenih u izveštaju sa preporukama od 22. novembra 2018. godine, NMPT je obavio posetu Pritvorskom centru u Peći.

Nacionalni mehanizam za prevenciju torture Ombudsmana je ponovio preporuku da se: stvore adekvatni uslovi i prostori za rad medicinskog osoblja; uslovi smeštaja, dok se ovaj centar koristi, da bude u skladu sa minimalnim standardima utvrđenim Zakonom o izvršenju krivičnih sankcija; sa standardima NMPT-a i drugim međunarodnim standardima za zaštitu prava zatvorenika; da se ulože naponi na povećanju angažiranja van ćelije za pritvorenike.

Mišljenja Ombudsmana

Mišljenje br. 67/2019 u vezi sa Zakonikom pravde o maloletnicima

Tokom analiziranja Zakonika pravde o maloletnicima, primećeno je da deo „Prelazne i završne odredbe“ (šesti deo), ima suprotnosti sa odredbama, koje definišu ukidanje starog Zakonika iz 2010. godine u odnosu sa stupanjem na snagu i sprovođenje novog Zakonika. Tako da, član 140. pod naslovom „Prestanak važenja postojećeg Zakonika“ ZPM 2018., definiše: Stupanjem na snagu ovog zakonika prestaje da važi Zakonik 03/L-193 pravde za maloletnike („SL Republike Kosova, br. 78/20.8.2010.“); dok član 141. (Stupanje na snagu i početak primene Zakonika) definiše: „Ovaj Zakonik stupa na snagu petnaest (15) dana nakon objavljivanja u Službenom listu Republike Kosovo, a počinje sa primenom šest (6) meseci od dana stupanja na snagu.“

Upravo je odredba člana 141. stvorila neobičnu zakonodavnu praksu, postavljajući različite rokove za stupanje na snagu ZPM 2018 i početak njegovog sprovođenja, pri čemu je stvoren vremenski period (6 meseci) da bilo koje odredbe Zakonika ne mogu se efektivno sprovesti! Takvo činjenično stanje stvara posledicu postojanja pravnih praznina u veoma značajnoj oblasti, poput postupanja sa maloletnicima kao počinocima krivičnih dela, odnosno u vezi oblašću delatnosti koje je regulisano stari m Zakonikom 2010 i ZPM 2018.

Mišljenje br. 744/2019 o obezbeđivanju pristupa informacijama za kategoriju lica sa ograničenom sposobnošću sluha

U raznim emisijama na različitim televizijskim kanalima na Kosovu tokom vanrednih izbora za poslanike Skupštine Republike Kosovo, nije primećeno da su bili angažovani sertifikovani tumači na *Znakovnom jeziku*²⁷⁸, kao maternjem jeziku gluvih lica, u cilju da i ova kategorija, koja se koristi ovim jezikom, bude obavestena o političkim programima, kako bi se procenila najbolja politička ponuda za glasanje kandidata za poslanike u Skupštini Republike Kosovo.

Ombudsman zaključuje da se ne pružanje mogućnosti razumevanja za ovu kategoriju lica sa ograničenim sposobnostima, procenjuje diskriminacijom na osnovu ograničene sposobnosti. Ovaj zaključak Ombudsmana nalazi osnov i u Zakonu br. 5/L-021 o zaštiti od diskriminacije koji je na snazi.

Pravna mišljenja u svojstvu prijatelja suda (amicus curiae)

Pravno mišljenje u svojstvu prijatelja suda u vezi sa tužbom žalilaca E. Sh. i B. E.

Ovo pravno mišljenje Ombudsmana u svojstvu prijatelja suda ima za cilj da argumentuje zakonsku osnovu i da pruži zakonsku analizu u vezi sa slučajem na osnovu pojedinačne žalbe žalilaca u vezi sa postupcima Vlade Republike Kosovo, Ministarstva infrastrukturu i Agenciji za vazdušne usluge navigacije koje se odnosi na ne pružanje mogućnosti zagarantovanim zakonom i Ustavom za efikasnim pravnim sredstvima u razumnom roku u slučaju otpuštanja sa posla žalilaca od strane Agencije za vazdušne usluge navigacije.

²⁷⁸ Prema Uredbi (VRK) br. 15/2014 za pružanje usluga na znakovnom jeziku u Republici Kosovo, član 3, stav 1.7, „Znakovni jezik“ - znači znakovni jezik koji ima svoja gramatička pravila, strukturu rečenice i kulturne nijanse.

Ombudsman, na osnovu izvedenih dokaza i prikupljenih činjenica, kao i relevantnih zakona, zaključuje da su žalbe žalilaca opravdane i da je došlo do kršenja osnovnih ljudskih prava i sloboda.

Pravno mišljenje u svojstvu prijatelja suda u vezi sa slučajem S. S. i N. D. i ostalih

Ombudsman, u sprovođenju ustavnih i zakonskih nadležnosti, putem ovog Pravnog mišljenja, ima za cilj da pruži pravnu pomoć u cilju zaštite prava žalilaca u krivičnom postupku. Konkretno, ovo pravno mišljenje odnosi se na pravo žalilaca da se njihov predmet vrati na ponovno suđenje u Osnovnom sudu u Mitrovici, kao što je odlučeno u slučaju g. S. iz Mitrovice, od strane Vrhovnog suda Kosova presudom PLM.KZZ.nr.223/2017 od 11. juna 2018. godine.

Ombudsman zaključuje da bi Vrhovni sud Kosova trebalo da uzme u obzir zaključke Ustavnog suda, takođe bi trebalo da uzme u obzir sopstvenu sudsku praksu vezano za predmet PML. KZZ nr. 223/2017 od 11. juna 2018. godine kojim je odlučio o sastavu sudskog veća i ponovnom suđenju predmeta u Osnovnom sudu u Mitrovici.

Pravno mišljenje u svojstvu prijatelja suda u vezi sa tužbom C. br. 3381/2018

Ovo pravno mišljenje, u svojstvu prijatelja suda, fokusira se na razjašnjenje zakonske osnove o žalbi V. K. A. u vezi sa diskriminacijom na osnovu pola kao i nejednakim tretiranjem u postupcima internog konkursa za rukovodeće pozicije u Carini Kosova. Ovo pravno mišljenje Ombudsmana pruža se Osnovnom sudu u Prištini.

Ombudsman zaključuje da Odluka (br. 05.6.1) Carine Kosova, protokolisana sa br. 392 od 2. avgusta 2018. godine, kojom je osnovana Komisija za intervjuisanje i ocenjivanje kandidata prijavljenih na osnovu internog konkursa, nije u skladu sa Zakonom br. 05/L-021 o zaštiti od diskriminacije i sa članom 6. stav 8. Zakona br. 05/L-020 o ravnopravnosti polova.

Ombudsman takođe zaključuje da Carina Kosova tokom procesa regrutovanja i ocenjivanja kandidata, kao i Ministarstvo za finansije, prilikom razmatranja žalbe žalilje nisu uzele u obzir prednost Zakona o ravnopravnosti polova kao *lex specialis* nad carinskim zakonodavstvom, kao *lex generalis*, stoga u ovom slučaju nije poštovan princip *Lex specialis derogat legi generali*.

Pravno mišljenje u svojstvu prijatelja suda u vezi sa tvrdnjama o pravu jednakog tretiranja

Ovo pravno mišljenje, u svojstvu prijatelja suda, fokusirano je na objašnjenje pravne osnove i analize u pogledu žalbe Štrajkačkog saveta, koji predstavljaju osoblje civilnih službenika zaposlenih u Kancelariji premijera Kosova, u vezi sa njihovim tvrdnjama za pravo na jednak, dostojanstven i nediskriminacijski tretman na poslu.

Vlada Republike Kosovo, na sastanku održanom 20. decembra 2017. godine, donela je Odluku br. 04/20 o povećanju plata kojima je, pored političkom osoblju, na selektivan način su se okoristili i jedan deo civilnih službenika u okviru Kancelarije premijera. Žalioци tvrde da ova odluka Vlade Republike Kosovo nije uzela u obzir zakonski osnov koji je na snazi, a koji uređuje rad i funkcionisanje državne administracije, konkretnije civilnu službu, bivajući u suprotnosti sa Zakon o civilnoj službi, Zakon o platama civilnih službenika, sa Uredba o unutrašnjoj organizaciji kancelarije premijera, Zakon o zaštiti od diskriminacije itd.

Ombudsman procenjuje da je Odluka br. 04/20 od 20. decembra 2017. godine, donesena od strane Vlade Republike Kosovo, selektivna je odluka, koja stvara nejednakost i predstavlja kršenje člana 24., stavova 1. i 2. Ustava Republike Kosovo.

Pravno mišljenje u svojstvu prijatelja suda u vezi sa žalbom E. B.

Ovo pravno mišljenje u svojstvu prijatelja suda fokusira se na objašnjenje zakonskih postupaka u pogledu starosne granice kao kriterijuma za zapošljavanje podnosioca žalbe na poziciju asistenta za grupu predmeta na Fakultet prirodno-matematičkih nauka - FPMN, putem konkursa koji je raspisao Univerzitet „Hasan Priština” u Prištini, kada je odlukom Senata Univerziteta u Prištini br. 3/434 od 16. decembra 2013. godine, na preporuku Komisije za recenziju, tužilac nije izabran za asistenta obrazloženjem da nije ispunio zakonski uslov - starosnu dob. Mišljenje se fokusira samo na pitanje tvrdnji žalioaca koje se odnose na diskriminaciju, odnosno da osporena odredba Statuta UP-a, tačnije član 178. stav 1.2. krši njegovo ustavno pravo i u suprotnosti je sa zakonodavstvom na snazi i u srži je diskriminacijska.

Ombudsman ni u kom slučaju ne komentariše a niti ima nameru da se meša o pitanju odlučivanja predmeta od strane Suda, poštujući u potpunosti diskreciono pravo Suda za tumačenje i odlučivanje. Ombudsman samo namerava da Sudu stavi do znanja svoja stanovišta u odnosu na pitanje koje je predmet tretiranja, sada već iznetog u pismu sa preporukama od 30. avgusta 2010. godine, kao i presude Osnovnog suda u Prištini br. 1242/2010 od 9. decembra 2013. godine.

Ombudsman smatra da starosno ograničenje predviđeno statutom UP-a - odluka Senata UP-a, sadrži diskriminacijski akt. Ova praksa UP-a suprotna je načelu zakonitosti kao i načelu pravne sigurnosti.

Na osnovu gorenavedenog, Ombudsman u svojstvu prijatelja suda, obaveštava Sud o svom stavu u vezi sa ovim pitanjem, sa nadom da će na ovaj način doprineti razjašnjenju ove situacije.

Zahtevi o privremenoj meri

Zahtev Ombudsmana upućen OSP-Odeljenje za administrativna pitanja da odloži prinudno izvršenje Odluke br. 01/10-01/2019A

Ombudsman je podneo tužbu Osnovnom sudu u Prištini - Odeljenje za administrativna pitanja u vezi sa Odlukom br. 01/10-01/2019A Inspektorata rada i Mišljenjem Ombudsmana br. 1810/2018 od 23. avgusta 2018. godine, upućeno rektoru Univerziteta u Prištini „Hasan Priština” i ministru Ministarstva obrazovanja, nauke i tehnologije (MONT) u vezi sa javnim konkursom br. 1/173 od 27. aprila 2018. godine, za radno mesto *asistent za grupu predmeta u Krivičnu katedru na Pravnom fakultetu Univerziteta u Prištini „Hasan Prishtina”*, u vezi sa tačkom II (f), koja definiše da *„kandidati koji su završili studije u inostranstvu, moraju doneti i rešenje za nostrifikaciju (ekvivalenciju) dotične diplome (bachelor, master, magistratura, doktorat). Dokaz o aplikaciji za nostrifikaciju neće biti uzet u obzir.”*

Tužba se podnosi jer je Inspekcija rada Rešenjem br. 01/10-01/2019A od 23. januara 2019. godine, bez propisnog utvrđivanja činjeničnog stanja, prekršila član 132. Ustava Republike Kosovo, član 1. stav 1. i 2., član 3. stav 2. član 16. stav 4. i 15. kao i član 25. stav 1. Zakona br. 05/L-019 Ombudsmanu, član 9. stav 1. 2.3 i 2.7. kao i član 12. stav 2. Zakona br.05/ L-021 o zaštiti od diskriminacije. Takođe, ovom odlukom, Inspekcija rada prekršila je i član 4. stav 2. Administrativnog uputstva (MRSZ) br. 07/2017 o regulisanju procedura konkursa u javnom sektoru.

Ombudsman u skladu sa članom 132. i 135. stav 3. Ustava Republike Kosovo, članom 18. stav 5. Zakona 05/L-019 o Ombudsmanu, članom 9. stav 2.3, članom 12. stav 2. Zakona 05/ L-021 o zaštiti od diskriminacije i članom 22. stav 2. i stav 6. Zakona br. 03/L-202 o upravnim sporovima zahteva da Osnovni sud u Prištini - Odeljenje za administrativna pitanja odloži prinudno izvršenje Odluke br. 01/10-01/2019A od 23. januara 2019. godine, do donošenja sudske odluke u vezi sa tužbom o upravnom sporu.

Zahtev Ombudsmana upućen Ustavnom sudu o ukidanju nekoliko stavova članova Zakona br. 06/L-010 o javnom beležništvu

Ombudsman putem ovog zahteva predlaže Ustavnom sudu Republike Kosovo kontrolu ustavnosti člana 32. (stav 1), člana 76. (stav 2) i člana 41. (stavovi 1.3 i 1.4) Zakona br. 06/L-010 o javnom beležništvu, tvrdnjom da su predmetni članovi u suprotnosti sa Ustavom Republike Kosovo, odnosno u suprotnosti sa: a) članom 5. (stav 1.) Ustava, koji definiše: „Službeni jezici u Republici Kosovo su albanski i srpski jezik“; i b) članom 46. (stav 1. i stav 3.) Ustava, koji definišu: „Garantuje se pravo na imovinu“ i „Niko ne može arbitrarno biti lišen lične imovine.“

Na osnovu osnovanosti zahteva, i zbog činjenice da različite strane mogu pretrpeti nepopravljive štete u slučaju sprovođenja spornih odredbi, kao i zbog činjenice da bi sprovođenje takvih odredbi ugrozilo javni interes, Ombudsman, putem ovog zahteva predlaže Ustavnom sudu privremenu meru za neposredno obustavljanje ovih odredbi Zakona br. 06/L-010 o javnom beležništvu, do konačne odluke ovog suda.

Zahtev Ombudsmana upućen Ministarstvu životne sredine i prostornog planiranja u vezi sa pitanjem rada hidroelektrana u zemlji

Na osnovu tvrdnji žalilaca i drugih informacija koje poseduje Ombudsman, pitanje rada hidroelektrana u Dečanima i Štrpcu prati se sa velikim nejasnoćama, kako zbog nedostatka transparentnosti institucija odgovornih o zakonitosti rada, tako i zbog nedostataka u procesu učešća javnosti u odlučivanju.

Dok se u javnosti vodi široka i sveobuhvatna rasprava u vezi sa ovim pitanjem, odgovorne institucije nikada nisu uspele da budu dovoljno jasne u pogledu zakonitosti rada hidroelektrana i njihovi postupci i dalje ostaju blede u pravcu rešavanja ovog pitanja, dok su reakcije i nezadovoljstvo građana i civilnog društva u porastu. Svi dosadašnji naponi organa za upućivanjem problema i nezadovoljstva građana pokazuju se neefikasnim sredstvom za rešavanje problema.

Primećujući da se u konkretnom slučaju bavimo uticajem na životnu sredinu i vode, Ombudsman je na osnovu Zakona br. 04/L-147 o vodama Kosova, čiji je cilja zaštita vodnih resursa od zagađenja, od prekomerne upotrebe i zloupotrebe, što jasno utvrđuje da je Ministarstvo životne sredine i prostornog planiranja odgovorno za sprovođenje zakona i podzakonskih akata u oblasti vodnih resursa, uključujući i druge zakone iz oblasti životne sredine, smatra da je Ministarstvo nadležni organ koji treba da pruži jasna objašnjenja u vezi sa ovim pitanjem.

Ombudsman, smatrajući da situacija može imati nepopravljive posledice po životnu sredinu, traži od Ministarstva životne sredine i prostornog planiranja da obustavi aktivnosti hidroelektrana u Dečanima i Štrpcu do pojašnjenja zakonitosti rada dotičnih hidroelektrana, kao i pojašnjenja o nadležnostima između odgovornih autoriteta.

Zahtev Ombudsmana upućen OSP-u u vezi sa spiskom kandidata političkih subjekata za prevmene izbore 2019. godine

Pitanje ravnopravnosti polova je zagantovano Ustavom Republike Kosovo, domaćim zakonodavstvom i međunarodnim instrumentima direktno primenjivim u Republici Kosovo, Ombudsman je tretirao i pokrenuo na nivou najviših instanci, u Vladi Republike Kosovo i pravosudnom sistemu zemlje, kroz izveštaj sa preporukama o tri opšta načela za tumačenje normativnih akata i primenu ovih načela u zaštiti ljudskih prava, odnosno poštovanju ravnopravnosti polova.

Jedan od primera sprovođenja načela tumačenja zakona ima veze sa odnosom Zakona br. 05/L-020 o ravnopravnosti polova i Zakona br. 03/L-073 o opštim izborima u Republici Kosovo, u vezi sa njihovim odgovarajućim zahtevima za polnu zastupljenost izabranih predstavnika.

Kojem zakonu treba dati prednost u regulisanju ovog pitanja, Zakonu o opštim izborima ili Zakonu o ravnopravnosti polova? U ovom slučaju su relevantna dva načela tumačenja. Obe daju prednost Zakonu o ravnopravnosti polova.

Što se tiče načela *lex specialis*, u početku može izgledati nejasnim koji zakon treba smatrati posebnim a koji opštim, može izgledati da svaki zakon uređuje drugačiju posebnu oblast, tako da nijedan ne uživa nikakvu prednost u odnosu na drugi.

Međutim, prema logici ESLJP-a u slučaju *Kudla protiv Poljske* ([GC], Aplikacija br. 30210/96, ESLJP, 26. oktobar 2000. godine, § 1460 je Zakon o ravnopravnosti polova koji se treba smatrati posebnim zakonom. Kao što je gore navedeno, ESLJP smatra da u većini slučajeva, član 6. stav 1. je *lex specialis* u odnosu na član 13. jer: „Zaštite pružene u članu 6. stav 1. koje obuhvataju niz sudskih postupka, su strožije od onih u članu 13. koje ih progutaju ” (*Kudla*, § 146; dodati naglasak).

Prema istoj logici, stroži zahtev Zakona o ravnopravnosti polova da zastupljenost svakog pola bude 50% može se smatrati *lex specialis* u odnosu na niži zahtev Zakona o opštim izborima, koji zahteva samo zastupanje od 30% svakog pola. Stoga, prema načelu *lex specialis*, stroži zahtev Zakona o ravnopravnosti polova ima prednost u odnosu na manje strog Zakon o opštim izborima.

Polazeći od toga i detaljnijoj argumentaciji u podnesenoj tužbi, Ombudsman je zatražio od Osnovnog suda u Prištini da odobri privremenu meru u izbornom procesu, tražeći od tuženog pregled liste političkih stranaka, da budu u skladu sa odredbama Zakona o ravnopravnosti polova, odnosno članom 6. stav 8. i članom 14.

Zahtev Ombudsmana upućen Ustavnom sudu za ukidanje i obustavu određenih odredaba Zakona br. 06/L-114 o javnim službenicima

Zakon br. 06 / L-114 o javnim službenicima poverava Vladi Republike Kosovo ovlašćenja da upravlja zapošljavanjem javnih službenika, uključujući javne službenike u nezavisnim institucijama. Nezavisne institucije utvrđene su u Poglavlju XII Ustava, dok članovi 132-135 definišu Ombudsmana kao jednu od pet nezavisnih institucija u Republici Kosovo.

Da li preuzimanje od strane Vlade Republike Kosovo nadležnosti o zapošljavanju javnih službenika u nezavisnim institucijama, uključujući i Instituciju Ombudsmana predstavlja kršenje: Nezavisnosti

nezavisnih institucija, utvrđene u Poglavlju XII Ustava Republike Kosova, odnosno nezavisnost Ombudsmana prema članu 132. stav 2. Ustava.

Ovo nije prvi put da Vlada Republike Kosovo, donošenjem zakona i podzakonskih akata, krši ustavnu nezavisnost Institucije Ombudsmana. Pre tri godine, Vlada / Ministarstvo javne uprave izdalo je Administrativni cirkular br. 01/2016, kojim je ograničena nezavisnost zaposlenih institucije za koju je Ombudsman slučaj pokrenuo u Ustavnom sudu, koji je odlučio u skladu sa zahtevom Ombudsmana u Presudi KO73/16.

Na osnovu argumenata opširno objašnjenih u zahtevu Ombudsman zahteva od suda da postavlja privremenu meru za trenutnu obustavu spornih odredbi odnosno člana 2. (stav 3.), 5. (stav 1. podstav 1.2. stav2), 10. (stavovi 1. i 2.), 11. 14. (stav 5.), 15. (stavovi 4. i 6.), 17. (stav 7.), 31. (stav 3.), 32. (stav 5.), 33. (stav 5.), 34. (stav 16.), 35. (stav 6.), 37. (stav 5.), 38. (stav 7.), 39. (stav 11.), 40. (stav 12.), 41 (stav 6.), 42. (stavovi 10. i 11.), 43. (stav 13.), 44. (stav 4.), 48. (stav 9.), 49. (stav 6.), 52. (stav 7.), 54. (stav 6.), 67. (stav 11.), 68. (stav 8.), 70. (stav 8.), 71. (stav 8.), 75. 80. (stav 4.), 83. (stav 18.) i član 85. Zakona br. 06/L-114 o javnim službenicima.

Zahtev Ombudsmana upućen Ustavnom sudu za ukidanje i obustavu Zakona br. 06/L-111 o platama u javnom sektoru

Zakon br. 06/L-111 o platama u javnom sektoru, između ostalog, utvrđuje sistem plata i naknada za službenike koji se plaćaju iz državnog budžeta i pravila za određivanje plata zaposlenih u javnim preduzećima na Kosovu. Zakon br. 06/L-111 o platama u javnom sektoru ovlašćuje Vladu Republike Kosovo i Skupštinu Republike Kosovo da donesu podzakonske akte za sprovođenje ovog zakona.

Pitanja koja se postavljena o ustavnosti Zakona br. 06/L-111 o platama u javnom sektoru su sledeće: da li Zakon o platama u javnom sektoru krši načelo podele vlasti, kontrole i balansiranja između njih; da li je Zakonom o platama u javnom sektoru postignuto obezbeđivanje ustavne garancije koje se odnosi na jednakost pred zakonom, odnosno da li je dotični zakon uspeo da obezbedi jednaku platu za jednak rad; da li Zakon o platama u javnom sektoru krši imovinska prava subjekata javnog sektora.

Ombudsman smatra da bi Ustavni sud trebao dati procenu o sledećim pitanjima: Da li je spornim Zakonom i njegovim Aneksom 1 postignuto načelo podele vlasti i ustavna garancija koja se odnosi na jednakost pred zakonom; da li osporeni zakon treba da uključuje javna preduzeća koja vrše javna ovlašćenja u Republici Kosovo i da li njihovo uključivanje u sporni Zakon krši Ustav, odnosno načelo slobodnog tržišta i ekonomije, kako je izraženo u članu 10. i članu 119. Ustava Republike Kosovo, odraženo u Zakonu br. 03/L-087 o javnim preduzećima; da li sporni Zakon treba pažljivo da tretira zaposlene u institucijama, organima i vlastima od posebnog značaja i zaposlene u javnom sektoru za čiju je specijalizaciju uloženo.

VII. Međunarodna saradnja

VII. Međunarodna saradnja

Nacionalne institucije za ljudska prava (NILJP), osnovane u skladu sa Pariškim načelima, koje predstavljaju minimalne kriterijume koje treba imati jedna institucija za ljudska prava da bi se smatrala verodostojnom, nezavisnom i efikasnom u međunarodnoj areni, imaju veoma važnu ulogu, između ostalog, i u nadgledanju efikasnog sprovođenja međunarodnih obaveza o ljudskim pravima koje proizilaze iz međunarodnih mehanizama i dokumenata koji su deo međunarodnog sistema za ljudska prava.

Prošle godine, povodom 25. godišnjice usvajanja Pariških načela, gđa. Dunja Mijatović, Visoka komesarka Saveta Evrope za ljudska prava, u svojoj izjavi naglasila je važnost NILJP-a u međunarodnom sistemu za ljudska prava, a u ovoj godini je urađeno još više u ovom pogledu. Dana 15. marta 2019. godine Venecijanska komisija je usvojila „*Načela za zaštitu i promociju Institucija Ombudsmana*“, koja se nazivaju kao („Venecijanska načela“) ²⁷⁹, koja predstavljaju zbirku međunarodno priznatih standarda za Ombudsmane i ekvivalentni su Pariškim načelima. Oni će igrati ključnu ulogu u zaštiti postojećih Institucija Ombudsmana koje se suočavaju sa različitim pretnjama nezavisnom vršenju svog mandata, pružaju smernice za funkcionisanje i poboljšanje njihovog rada, a takođe služe kao osnova za uspostavljanje novih Institucija Ombudsmana u državama u kojima još nisu uspostavljene.

Institucija Ombudsmana, kao nezavisna ustavna institucija za ljudska prava na Kosovu, posvećena je da deluje kao veza u razmeni najboljih međunarodnih praksi u oblasti ljudskih prava, ali i da priprema svoje kapacitete tako da će u budućnosti kada Republika Kosovo postane članica Ujedinjenih nacija i Saveta Evrope, moći da preuzme svoje obaveze u okviru međunarodnog sistema za ljudska prava.

Institucija Ombudsmana, znajući važnost međunarodne saradnje i interakcije sa različitim međunarodnim organizacijama i mrežama za ljudska prava učestvovala je u nizu sastanaka, koji su prikazani u sledećoj tabeli.

Br.	Opis aktivnosti	Datum
1.	Uloga NILJP-a u promociji i zaštiti ljudskih prava u nekontrolisanim zonama od strane Vlade Brisel, Belgija	13-14 februar 2019. godine
2.	Konferencija povodom 20. godišnjice Ombudsmana Grčke Atina, Grčka	20-22 februar 2019. godine
3.	Radionica o razmatranju nacarta zakona o zaštiti dece Drač, Albanija	23-25 februar 2019. godine
4.	Godišnji sastanak GANHRI 2019 Ženeva, Švajcarska	4-7 mart 2019. godine
5.	Radionica o polno zasnovanom nasilju i jednakom pristupu pravu	4-5 mart 2019. godine

²⁷⁹ 25 Venecijanska načela za Institucije Ombudsmana, Venecijanska komisija,
[https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2019\)005-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2019)005-e)

	Sarajevo, Bosna	
6.	Šesti regionalni forum o vladavini prava za Jugoistočnu Evropu Dubrovnik, Hrvatska	23. mart 2019. godine
7.	Radionica o ekonomskim i socijalnim pravima u (post) konfliktni situacijama Mostar, Bosna	25-27 mart 2019. godine
8.	12. Evropski forum o pravima deteta Brisel, Belgija	2-3 april 2019. godine
9.	6. sastanak Saveta Evrope-FRA-ENNHRI-EQUINET o operativni platformi za jednakost Roma Bratislava, Slovačka	14-15 maj 2019. godine
10.	Sastanak Komiteta za politička pitanja i demokratiju Generalne Skupštine Saveta Evrope o situaciji na Kosovu i ulozi Saveta Evrope Strasbourg, Francuska	11. april 2019. godine
11.	Drugi trilateralni sastanak institucija za ljudska prava Severne Makedonije, Albanije i Kosova Tetovo, Makedonija	18-19 april 2019. godine
12.	Sastanak Radne grupe za azil i migracije ENNHRI Zagreb, Hrvatska	25-26 april 2019. godine
13.	Sastanak Radne grupe za komunikaciju Brisel, Belgija	21-22 maj 2019. godine
14.	Obuka na temu „Ljudska prava i zaštita manjina” Hag, Holandija	15-24 maj 2019. godine
15.	Akademija nacionalnih institucija za ljudska prava Venecija, Italija	3-7 jun 2019. godine
16.	Sastanak Mreže nacionalnih mehanizama za prevenciju torture u Jugoistočnoj Evropi	10-12 jun 2019. godine
17.	Naknadni sastanak ENNHRI-a o ulozi i odgovornosti NILJP-a u promociji i zaštiti ljudskih prava u nekontrolisanim i nepoznatim zonama na konfliktnim teritorijama Brisel, Belgija	11-12 jun 2019. godine
18.	Međunarodna konferencija o eliminisanju nasilja nad decom Sofija, Bugarska	27-29 jun 2019. godine
19.	Obuka „Zadržavanje i alternativne kazne” Hag, Holandija	5-12 septembar 2019. godine

20.	Drugi sastanak Mreže NMPT-a Jugoistočne Evrope Skoplje, Makedonija	2-3 oktobar 2019. godine
21.	Studijska poseta Evropskom sudu za ljudska prava Strasburg, Francuska	8-9 oktobar 2019. godine
22.	Pokretanje projekta „Horizontalna olakšica za zapadni Balkan i Tursku- Faza II” Skoplje, Makedonija	9. oktobar 2019. godine
23.	Studijska poseta Odboru Ombudsmana u Austriji Beč, Austrija	14-18 oktobar 2019. godine
24.	Tematski sastanak Mreže Ombudsmana Jugoistočne Evrope o pravima dece na temu : „Prava dece migranata” Tirana, Albanija	17. oktobar 2019. godine
25.	Regionalna konferencija „Dinamika stanovništva, ljudski kapital održivi razvoj u Jugoistočnoj Evropi” Sarajevo, Bosna	21-22 oktobar 2019. godine
26.	Godišnji sastanak Generalne skupštine evropske mreže za tela jednakosti (EQUINET) Brisel, Belgija	23. oktobar 2019. godine
27.	11. Međunarodna konferencija Ombudsmana oružanih snaga Sarajevo, Bosna	27-29 oktobar 2019. godine
28.	Radionica „Uloga NILjP-a u izgradnji mira” Zagreb, Hrvatska	29-31 oktobar 2019. godine
29.	Regionalna konferencija o mehanizmima jednakosti Podgorica, Crna Gora	28-29 oktobar 2019. godine
30.	Treći regionalni sastanak Ombudsmana i Komesara za zaštitu od diskriminacije iz regiona Vlora, Albanija	31. oktobar- 1. novemb 2019. godine
31.	Konferencija projekta Spider Web, „Strateški projekat za povećanje otkrivanja i detekcije zločina u životnoj sredini na zapadnom Balkanu” Zagreb, Hrvatska	12-13 novembar 2019. godine
32.	Sastanak Generalne skupštine i godišnja konferencija ENNHRI Brisel, Belgija	13-14 novembar 2019. godine
33.	Druga međunarodna konferencija Ombudsmana Istanbul, Turska	18-19 novembar 2019. godine

34.	Studijska poseta Kancelariji komesara Ujedinjenih nacija za ljudska prava o stvaranju pokazatelja ljudskih prava Ženeva, Švajcarska	20-22 novembar 2019. godine
35.	Međunarodna konferencija „Deca i mladi u opasnosti“ Podgorica, Crna Gora	10-11 decembar 2019. godine
36.	Konferencija „Sloboda bez mržnje – Usklađenost slobode izražavanja sa drugim pravima“ Tirana, Albanija	20. decembar 2019. godine

Tabela: Učešće na međunarodnim sastancima

Saradnja sa partnerima i drugim međunarodnim organizacijama

Saradnja sa partnerima i drugim međunarodnim organizacijama je veoma važan element rada Institucije Ombudsmana (IO). Zadovoljstvo nam je da izvestimo da je i ove godine ova saradnja napredovala i da je izuzetno dobra. U njenom okviru realizovane su brojne aktivnosti koje su bile dobra prilika za razmenu međunarodnih informacija i najboljih praksi kako bi se iste mogle primeniti i na Kosovu. Ove aktivnosti su detaljnije obrađene u nastavku.

Članstvo u Evropskoj mreži nacionalnih institucija za ljudska prava (ENNHRI) ima svoje koristi. Kao deo ovog članstva, Institucija Ombudsmana imala je koristi od učešća u nizu sastanaka održanih ove godine.

Prvobitno spominjemo rad koji se obavlja u okviru projekta: „Uloga nacionalnih institucija za ljudska prava u konfliktnim i postkonfliktnim situacijama“, koji ima za cilj podizanje svesti o ulozi NILjP-a u zaštiti i promociji ljudskih prava, povećanje solidarnost i saradnje između evropskih NILjP-a, posebno onih koji deluju u postkonfliktnim zonama i podržavanje njihovog rada u interakciji sa međunarodnim i domaćim akterima, uključujući civilno društvo. U okviru aktivnosti ovog projekta, 13-14. februara 2019. godine, visoki predstavnici NILjP-a u Evropi, međunarodne organizacije i civilno društvo okupili su se u Briselu kako bi razgovarali o ulozi i odgovornostima NILjP-a u zaštiti i promociji ljudskih prava u regionima koje ne kontroliše vlada u regionu. Sastanak je poslužio kao platforma za razmenu praksi u vezi sa ulogom NILjP-a u njihovom radu u ovim kontekstima, kao i identifikaciji adekvatnijih pristupa radu u budućnosti.

Rad na rešavanju ljudskih prava u takvim okolnostima je izazovan i osjetljiv. Ljudska prava pojedinaca koji žive u oblastima koje vlada ne kontroliše posebno su ugrožena, s obzirom na nedostatak priznatih demokratskih struktura i njihovu direktnu povezanost sa međunarodnim mehanizmima zaštite. Takođe su važne u ovim kontekstima trenutne kulturne, etničke, verske, političke i druge tenzije i dugotrajna priroda sukoba koji se često dešavaju poslednjih decenija.²⁸⁰

²⁸⁰Evropski NILjP-i i drugi akteri sastaju se da bi razgovarali o promociji i zaštiti ljudskih prava u oblastima koje Vlada ne kontroliše, ENNHRI, 18. 02. 2019. godine, <http://ennhri.org/news-and-blog/european-nhris-and-other-actors-meet-to-discuss-the-promotion-and-protection-of-human-rights-in-non-government-controlled-areas/>

Tokom ovog sastanka, g. Hilmi Jashari, Ombudsman Republike Kosovo, podelio je iskustvo naše institucije sa radom postojeće regionalne kancelarije u severnoj Mitrovici i pristup Institucije Ombudsmana rešavanju kršenja ljudskih prava i povećanju poverenja različitih zajednica koje tamo žive. On je izjavio da je „porast broja žalbi primljenih sa ovog dela Kosova merljiv pokazatelj poverenja ovih zajednica u naš rad“.

Dana 11. i 12. juna, ENNHRI je organizovao naknadni sastanak na istu temu, koji je bio fokusiran na identifikaciju konkretnih načina na koje evropski NILjP-i mogu poboljšati ljudska prava u oblastima van kontrole države zbog sukoba.

U okviru istog projekta, 25. i 27. marta 2019. godine održana je radionica o ekonomskim i socijalnim pravima u situacijama posle sukoba na kojoj se raspravljalo o sukobu i njegovom uticaju na lišavanje ljudi od njihovog dostojanstva, situacija koja može trajati godinama. Kršenje ekonomskih i socijalnih prava može biti i uzrok i posledica sukoba. U takvim okolnostima praćenje, dokumentovanje i izveštavanje o kršenjima ljudskih prava postaje važan način na koji NILjP-i mogu da utiču na kratkoročne i dugoročne promene situacije.

Takođe, od 29-31. oktobra u Zagrebu je održana radionica o ulozi NILjP-i u izgradnji mira, koja je imala za cilj da adresira konceptualne pristupe izgradnji mira, njihove veze sa ljudskim pravima i praktične uticaje u angažovanju NILjP-a na njihov rad u ovom kontekstu. Na sastanku je naglašeno da „NILjP-i mogu postati veoma važni u arhitekturi izgradnje mira. Oni rade na promociji i zaštiti ljudskog dostojanstva u društvima koja su pod uticajem sećanja na loše događaje koje su doživeli. Sa svojim nezavisnim statusom, NILjP-i postaju mostovi različitih slojeva i nivoa društva, što ih čini jedinstvenim partnerima u procesu izgradnje mira.“²⁸¹

Tokom aktivnosti sa ENNHRI-om, spominjemo i Akademiju nacionalnih institucija za ljudska prava, koja je organizovana u saradnji sa Kancelarijom OEBS-a za demokratske institucije i ljudska prava (ODIHR), održane 3-7. juna 2019. godine u Veneciji, Italija. Ove godine ona se fokusirala na ulogu NILjP-a u efiksanom sprovođenju ekonomskih i socijalnih prava. Učestvovalo je 26 učesnika, uključujući jednog predstavnika Institucije Ombudsmana Kosova.

Takođe, 13- 14. novembra 2019. godine održana je Generalna skupština ENNHRI-a i godišnja konferencija koja se ove godine fokusirala na ostvarivanje ekonomskih i socijalnih prava u Evropi i ulogu NILjP-a u tom pogledu. U okviru ovog sastanka, IO je doprineo dobrom praksom našeg rada sa fokusom na ostvarivanje prava na zdravstvenu i socijalnu zaštitu.

Među najznačajnijim događajima ove godine bilo je učešće Ombudsmana, g. Jashari na sastanku Komiteta za politička pitanja i demokratiju Generalne skupštine Saveta Evrope o situaciji na Kosovu i ulozi Saveta Evrope, koji je održan 11. aprila 2019. godine. Na ovom sastanku, g. Jashari je predstavio stvarnu situaciju ljudskih prava na Kosovu, dostignuća, izazove i mogućnosti za njihovo dalje unapređenje u budućnosti. Takođe je govorio o pravima zajednica na Kosovu i dobrom zakonskom okviru koji postoji za ostvarivanje njihovih prava. Među dostignućima koja su spomenuta tokom ovog sastanka bila su, između ostalog, sledeća: održavanje prve parlamentarne rasprave o sprovođenju preporuka Ombudsmana, odluka premijera za osnivanje međuministarske grupe za ljudska prava, na

²⁸¹ Radionica u Zagrebu istražuje ulogu NILjP-a u izgradnji mira, ENNHRI, 19. novembar 2019. godine, <http://ennhri.org/news-and-blog/workshop-in-zagreb-explores-the-role-of-nhris-in-peacebuilding/>

osnovu preporuke Ombudsmana, povećanje stepena sprovođenja preporuka Ombudsmana za 29% u odnosu na prethodnu godinu, povećanje broja istraženih slučajeva po službenoj dužnosti (ex. officio), progresivno povećanje broja žalbi koje su adresirale manjine, procena Institucije Ombudsmana kao najpouzdanije u zemlji i regionu Balkanskim barometrom, takođe ista kvalifikacija Evropske komisije u izveštaju o napretku zemlje, sprovođenje svih mera u okviru Akcionog plana za sprovođenje Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju, itd. Kao izazove g. Jashari je naveo nedostatak međunarodnih mehanizama za ljudska prava, poput nečlanstva Republike Kosovo u Savetu Evrope i shodno tome nemogućnosti obraćanja Evropskom sudu za ljudska prava, nedostatak drugih mehanizama za kontrolu različitih međunarodnih konvencija, zbog političkih prepreka, kao i nedostatak efikasnih pravnih pouka u slučajevima odugovlačenja sudskih postupaka.

Važno je pomenuti i učešće na Godišnjem sastanku i konferenciji Svetske alijanse za nacionalne institucije za ljudska prava - GANHRI (od koje se razmatra usklađenosti NILJP-a sa Pariskim načelima), održanoj u Ženevi, od 4. do 6. marta 2019. godine, sa fokusom na: „Obezbeđivanje sprovođenja, zasnovanog na ljudska prava i polne odgovonosti, praćenja i pregleda Globalnog dogovora o migracijama: Uloga nacionalnih institucija za ljudska prava“. Pošto se Republika Kosovo još uvek nije učlanila u Ujedinjenim Nacijama, Institucija Ombudsmana je ograničila mogućnost da bude deo ove značajne međunarodne organizacije, ali godinama učestvuje u svojim aktivnostima i sastancima kao članica- posmatrač.

U okviru naše saradnje sa kancelarijom Komesara Ujedinjenih Nacija za ljudska prava, od 20. do 22. novembra 2019. godine, dva predstavnika IO bili su u studijskoj poseti Ženevi sa fokusom na operacionalizaciju utemeljenog pristupa u ljudskim pravima na podatke i pokazatelje na Kosovu. Tokom posete, predstavnici Agencije za Statistiku Kosova takođe su bili deo delegacije, sa kojom se očekuje da se potpiše memorandum o saradnji u stvaranju pokazatelja merenja ljudskih prava na Kosovu.

Ove godine u Austriji je održana još jedna studijska poseta, od 13. do 18. oktobra 2019. godine. Domaćin ove posete bio je Odbor ombudsmana Austrije, sa kojima imamo vrlo dobru saradnju i koji su stalno bili spremni da nam pomognu preko deljenja velikog iskustva koje imaju u svom radu, na čemu smo zahvalni. Oni takođe vode Međunarodni institut ombudsmana, čiji je IO punopravni član.

U izvještajnom periodu, odnosno 25. aprila 2019. godine, potpisan je Memorandum o razumevanju između Švajcarske nacionalne komisije za sprečavanje torture i Institucije Ombudsmana, koji ima za cilj zajedničko praćenje operacija prisilnog povratka između Švajcarske i Kosova. Ovaj sporazum je od posebnog značaja za obe institucije, to je prvi međunarodni sporazum ove vrste za obe institucije, kako za Švajcarsku nacionalnu komisiju za sprečavanje mučenja, tako i za Instituciju Ombudsmana, u okviru kojeg se nalazi Nacionalni mehanizam za prevenciju torture na Kosovu. Kroz ovaj memorandum, strane su se složile da blisko saraduju i međusobno se savetuju o stvarima od zajedničkog interesa u cilju postizanja zajedničkog cilja, kako bi se obezbedilo da švajcarska policija dobro postupi sa povratnicima tokom operacije povratka i da se prema njima humano postupi od trenutka kada su predati policijskim vlastima Republike Kosovo na Međunarodnom aerodromu u Prištini.

Dok, što se tiče saradnje sa kolegama iz regiona, pominjemo tri regionalna sastanka između Institucija Ombudsmana i poverenika za zaštitu od diskriminacije Kosova, Albanije i severne Makedonije, prvi je održan u januaru u Prizrenu, a drugi u Aprilu u Tetovu i trećeg novembra u Vlori, kao rezultat toga potpisan je Memorandum o razumevanju, kojim su se potpisnice složile da se usredsrede na sledeća pitanja:

1. Na sastancima koje organizuju balkanske zemlje, zahteva se da albanski jezik bude službeni jezik sastanka, a na ostalim širim sastancima da deluju prema potrebi i u zavisnosti od nivoa;
2. Stvaranje uslova za razmenu eksperata na institucionalnom nivou u cilju razmene iskustava u zaštiti i promovisanju ljudskih prava i borbi protiv diskriminacije i nejednakosti;
3. Redovna razmena mišljenja i izveštaja od obostranog interesa;
4. Da iskoriste mandat advokata za pružanje dobrih usluga stranim državljanima (koji pripadaju trima susednim državama uključenim u ovom Memorandumu o razumevanju), koji mogu biti žrtve kršenja od strane vlasti odgovarajućih država i koji imaju problema sa ostvarivanjem njihovih prava u zemljama u kojima žive.
5. Na funkcionisanje neprekidnog rada diskusije i savetodavne platforme o pitanjima od zajedničkog interesa.

Ombudsman je i dalje bio prisutan da bi dao svoj doprinos na nekoliko regionalnih sastanaka. Između ostalog, vredno je napomenuti da je na poziv svog kolege iz Crne Gore prisustvovao Regionalnoj konferenciji o mehanizmima za ravnopravnost, održanoj u Podgorici 31. oktobra-1. novembra 2019. godine, na kojoj je g. Jashari dao konkretne predloge o tome na šta se mehanizmi za ravnopravnost u regionu mogu fokusirati kako bi poboljšali svoj rad, poput sledećih pitanja:

- 1) Korišćenje sredstava informacione tehnologije u stvaranju platforme za objavljivanje odluka i mišljenja o mehanizmima za ravnopravnost
- 2) Saradnja na tehničkom nivou - razmena eksperata između institucija
- 3) Solidarnost između mehanizama za ravnopravnost - podržavanje jedan-drugog u slučaju pretnji njihovom radu
- 4) Kreativni pravni pristupi - razgovor o poteškoćama sa kojima se susreću mehanizmi za ravnopravnost i stvaranje jedinstvenih standarda koji će olakšati svakodnevni rad, npr. Mehanizmi za jednakost rade zajedno sa sudovima kako bi odredili razgraničenje između slobode izražavanja i zločina iz mržnje.

Dobra saradnja postoji i sa drugim partnerskim institucijama u regionu i šire, sa kojima Institucija Ombudsmana Republike Kosovo je u stalnoj komunikaciji o pitanjima od zajedničkog interesa.

Članstvo u međunarodnim organizacijama

Članstvo nacionalnih institucija za ljudska prava (NILJP) u međunarodnim mehanizmima i mrežama služi za unapređenje dinamičnih odnosa koji moraju postojati između njih i međunarodnog sistema ljudskih prava. S obzirom na to, i ove godine je Institucija ombudsmana (IO) nastavila da radi za učlanjenje u raznim međunarodnim mrežama i organizacijama.

S obzirom na to da je Zakonom o zaštiti od diskriminacije, IO dobio mandat kao telo ravnopravnosti, nakon mnogo rada na konsolidaciji Odeljenja za zaštitu od diskriminacije, 1. februara 2019. godine, IO je podneo formalni zahtev za članstvo u Evropskoj mreži Organa Ravnopravnosti (EQUINET). Nakon ovog zahteva usledilo je niz formalnih obaveštenja o preispitivanju mandata IO i ispunjavanju kriterijuma podobnosti za članstvo u ovoj mreži, a 23. oktobra 2019. godine pred članovima Generalne skupštine EQUINET-a, Ombudsman g. Hilmi Jashari podneo je zahtev Institucije ombudsmana da bude punopravni član Evropske mreže organa za ravnopravnost (EQUINET).

Ovom prilikom, g. Jashari je naglasio da Institucija ombudsmana na Kosovu deluje u skladu sa statutom EQUINET-a i unapred definisanim kriterijumima i na taj način ispunjava uslove potrebne za članstvo, zajedno sa drugim institucijama za ravnopravnost, članovima ove mreže.

Uprkos formalnom protivljenju Srbije, odnosno notama protesta Poverenika za zaštitu ravnopravnosti u Srbiji i njihovom prethodnom lobiranju većinom glasova, članovi EQUINET-a glasali su za članstvo Institucije ombudsmana Republike Kosova u ovoj mreži.

Članstvo Institucije ombudsmana Kosova u Evropskoj mreži organa za ravnopravnost (EQUINET) je još jedan uspeh ove institucije i dodaje se na listu članstva u međunarodnim strukturama za ljudska prava.

Sledeća tabela prikazuje trenutni status članstva Institucije Ombudsmana u međunarodnim mehanizmima:

Br.	Mreža/Mehanizam	Godina članstva
1.	Evropski Institut Ombudsmana (EOI)	2002.
2.	Mreža Ombudsmana za Decu u Jugoistočnu Evropu (CRONSEE)	2009.
3.	Međunarodni Institut Ombudsmana (IOI) ²⁸²	2012.
4.	Evropska Mreža Narodnih Institucija za Ljudska Prava(ENNHRI) ²⁸³	2013.
5.	Asocijacija Ombudsmana i Posrednika Frankofonije(AOMF) ²⁸⁴	2015.
6.	Asocijacija Mediteranskih Ombudsmana (AOM)	2016.
7.	Mreža ombudsmana za životnu sredine i ljudskih prava ²⁸⁵	2017.
8.	Evropska mreža organa za ravnopravnost (EQUINET) ²⁸⁶	2019.

IO je takođe pozvan i učestvuje u aktivnostima nekih drugih mehanizama i mreža, u kojima je zbog političkih barijera samo član posmatrač, kao što su:

- Svetska alijansa za nacionalne institucije za ljudska prava - GANHRI (iz koje se vrši pregled usklađenosti NILjP-a sa pariskim principima)
- Evropska mreža ombudsmana za decu - ENOC

²⁸²Za više informacija o Međunarodnom institutu ombudsmana, posetite ovu veb stranicu: www.theioi.org

²⁸³Za više informacija o Evropskoj mreži nacionalnih institucija za ljudska prava posetite ovu veb stranicu: www.ennhri.org

²⁸⁴Za više informacija o Evropskom institutu ombudsmana posetite ovu veb stranicu: <http://www.aomf-ombudsmans-francophonie.org/>

²⁸⁵Ova mreža je uspostavljena 2017. godine i potpisuju je sledeće zemlje: Bosna, Hrvatska, Kosovo, Crna Gora, Makedonija, Srbija i Slovenija

²⁸⁶ Za više informacija o Evropskoj mreži organa za ravnopravnost (EQUINET) posetite ovu veb stranicu: <https://equineteurope.org/>

- Mreža mehanizama za sprečavanje torture u Jugoistočnoj Evropi - SEE NPM (u okviru koje IO učestvuje u različitim sastancima čiji je cilj saradnja, promocija i razmena iskustava u oblasti zaštite prava osoba koja su lišena slobode).

Izveštavanje u različitim međunarodnim mehanizmima

IO svake godine od međunarodnih organizacija dobija upitnike različitih tema za izveštavanje o stanju ljudskih prava na Kosovu. Takođe ove godine poslato je pet upitnika koji su navedeni u sledećoj tabeli.

Datum	Tema izveštaja/istraživanja	Organizacija/institucija kojoj je izveštaj upućen
1. februar 2019.	Izveštaj o stanju nestalih na Kosovu	Radna grupa Ujedinjenih nacija za nestale sa silom
27. februar 2019	Izveštaj o stanju beskućnika na Kosovu	Evropska mreža nacionalnih institucija za ljudska prava (ENNHRI)
27. februar 2019	Izveštaj o stanju ostvarivanja ekonomskih i socijalnih prava na Kosovu	Evropska mreža nacionalnih institucija za ljudska prava (ENNHRI)
18. april 2019.	Izveštaj o pristupu zdravstvenoj zaštiti za romske, aškaljske i egipatske zajednice na Kosovu	Belgijska agencija za azil
2. maj 2019.	Izveštaj o ženama, miru i bezbednosti	Generalni sekretar Ujedinjenih nacija
28. avgust 2019.	Izveštaj o stanju osuđenih i zatvorenika na Kosovu	Američka Ambasada na Kosovu
29. avgust 2019.	Izveštaj o položaju osoba sa ograničenim intelektualnim sposobnostima	Švajcarsko veće za izbeglice

Tabela: Spisak izveštaja upućenih međunarodnim organizacijama

VIII. Komunikacija sa javnošću i medijima

VIII. Komunikacija sa javnošću i medijima

Tokom 2019. godine, Institucija ombudsmana dodatno je produbila svoju saradnju sa medijima i shodno tome blagovremeno distribuirala korisne informacije široj javnosti. IO smatra da su komunikacija i informacije ključni stubovi odgovornosti i transparentnosti prema javnosti.

Tokom cele ove godine, Ombudsman, kao i njegovi zamenici, govorili su o raznim pitanjima ljudskih prava kao što su zaštita od diskriminacije, ravnopravnost polova, blagostanje, okruženje, nasilje u porodici i druge teme koje spadaju u mandat i ovlašćenja ombudsmana.

Sve ove teme pažljivo su prenete kosovskoj javnosti kroz intervjue, izjave, debate i konferencije za štampu. Kao što će biti prikazano u daljem tekstu, u Tabeli 3, IO je saradivao sa štampanim medijima, radijom i televizijom, i naravno, online mediji imaju veću pokrivenost aktivnosti institucije. Ombudsman je takođe dao intervjue medijima na drugim jezicima, kao što su srpski, bosanski i turski, a aktivnosti IO-a su takođe pokrivene regionalnim medijima.

Vredi napomenuti da je uzajamni odnos sa medijima doveo do rezultata u radu IO-a. Tokom 2019. godine, Ombudsman je pokrenuo 29 slučajeva po službenoj dužnosti, na osnovu članaka u lokalnim medijima.

Tabela 1: Otvoreni slučajevi Ex. Officio iz medijskog izveštavanja

Otvoreni slučajevi Ex. Officio iz medijskog izveštavanja	29
Portal „Gazeta Express“	6
Novine „Koha Ditore“	6
Portal „Klan Kosova“	3
Portal „Indeksonline“	2
Portal „Kallxo.com“	2
Ostalo	10

S druge strane, klima povjerenja u IO je stvorena radom institucije koja javnosti pruža verodostojne i tačne informacije.

Institucija je organizovala nekoliko konferencija održanih u toj instituciji i predstavila izveštaje i preporuke nadležnim institucijama i telima i time je medijska pokrivenost bila zadovoljavajuća. Kancelarija za odnose sa javnošću prosledila je saopštenja za štampu kako bi administraciji pružila odgovarajuće povratne informacije.

Institucija ombudsmana promovisala je svoj rad i aktivnosti koristeći druge alternativne načine komunikacije, kao što je Facebook, stvarajući na taj način efikasnije umrežavanje u predstavljanju informacija direktno javnosti.

Međutim, drugu značajnu ulogu u produblivanju saradnje sa medijima imao je korektan odnos sa novinarima iz kancelarije za odnose sa javnošću, ali i Ombudsmana i njegovih saradnika.

Kancelarija za komunikaciju s javnošću nastavlja da povećava svoj stalni i proaktivni kontakt i informacije sa građanima u cilju podizanja svesti o pravima i slobodama zagarantovanim u Republici Kosovo, kao i ulozi i mandatu Ombudsmana.

Objavljena su 43 izveštaja, od kojih 20 izveštaja o slučajevima, 11 Ex-Officio izveštaja i 12 izveštaja o nacionalnom mehanizmu za prevenciju torture (NMPT). Njihov pregled statistike po mesecima izgleda kao u tabeli 2:

Tabela 2: 43 Izveštaji objavljeni na zvaničnoj veb stranici, po mesecima

2019.	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	Ukupno
Izveštaji slučajeva	-	1	1	4	4	-	1	-	-	1	5	3	20
Ex officio izveštaji	-	-	-	1	2	2	2	-	-	-	-	4	11
Izveštaji NMPT	-	-	-	2	3	2	-	3	-	-	2	-	12

Ovi izveštaji su obavljani na zvaničnoj veb stranici IO-a, zajedno sa sažetim informacijama. Dalje, izveštaji i informacije su prosleđeni medijima i takođe distribuirani preko zvanične veb stranice IO-a i na Facebook-u.

Takođe, tokom perioda izveštavanja od 1. januara do 31. decembra 2019. godine, dodatne putem zvanične veb stranice IO-a, kao i putem IO-a i stranice profila IO-a na društvenoj mreži Facebook distribuirane su informacije i obaveštenja o aktivnostima i obavezama Ombudsmana. Njihov ukupan broj dostiže 66. Razdeljeni brojevima, po mesecima, izgledaju kao u tabeli 2.

Tabela 3: 66 informacije/izjave/najave objavljenje na veb stranicu, prema mesecima

2019.	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
	2	1	8	8	10	7	4	3	6	3	6	8
UKUPNO	66											

I ove godine Ombudsman je imao značajno prisustvovao u medijima u pogledu brojnih aktivnosti i izveštaja koje je ta institucija sačinila. Tabela 3 prikazuje distribuciju medijskog pokrivanja prema medijima na osnovu zahteva medija i novinara za izjave, intervjuje, emisije i rasprave i još mnogo toga. Ombudsman i njegovi saradnici imali su preko 100 medijskih nastupa.

Tabela 4: Različite vesti objavljene i emitovane u medijima, prema medijuma

IO u medijima – vestima			
Agencija vesti Kosovapress	28	Portal Arberesh.com	26
BIRN/Kallxo.com	36	Periskopi	20
Ekonomia Online	26	Telegrafi	19
Novine Bota Sot	6	Insajderi	19
Novine Epoka e Re	12	Indeksonline	15
Novine Koha Ditore	14	Koha.net	44
Novine Kosova Sot	6	Kosova-sot.info	11
Novine Zeri	10	Zeri.info	26
Gazetaexpress.com	17	Bota sot	15
Novine Metro.net	15	Rtklive.com	37
RTK 1	14	Lajmi.net	12
RTK 2	9	Fakteplus.net	34
KTV	15	Novine Blic	18
TV 21	9	Frontonline.net	26
Klan Tv	20	Novine Tribuna	16
TV Dukagjini	13	Faks.al	3
TV 7	12	Kosova Today	2
RTV Puls	5	Zhurnal.mk	7
RTV Gračanica	3	Time Ballkan	3
TV Most	4	Radio Slobodna Evropa	1
Radio Kontakt Plus	1	Radio Kosova	3
RTV Kim Radio	2	Kosovapost.net	1

Ombudsman na kraju godine, je na posebnoj konferenciji za štampu predstavio preliminarne podatke o statistici i radu obavljenom tokom 2019. godine.

Kancelarija za odnose sa javnošću i medije takođe upravlja procesom primanja zahteva za pristup javnim dokumentima (PJD) upućenim IO-u, kao i obrade odgovora institucija stranama.

Tokom 2019. godine, Ombudsman je primio 4 zahteva za pristup javnim dokumentima i dao pozitivne odgovore za sve. Što se tiče pozitivno izmirenih zahteva, traženi dokumenti su dostavljeni strankama u skladu sa zahtevima (u fizičkom, elektronskom, ali ponekad i u oba oblika).

IX. Finansiranje

IX. Finansiranje

IO je nezavisna institucija koja se finansira iz budžeta Republike Kosovo. Prema Zakonu o Ombudsmanu „,IO priprema svoj godišnji predlog budžeta i šalje ga na usvajanje Skupštini Republike Kosovo“²⁸⁷. Takođe prema ovoj zakonskoj odredbi, IO-u se takođe obezbeđuje potreban dodatni budžet u slučaju povećanih obaveza i nadležnosti ovim zakonom i drugim zakonima, odnosno dodatna relevantna i odgovarajuća finansijska sredstva i ljudski resursi. IO je tokom 2019. godine dobio veliku podršku raznih donatora.

Finansiranje IO od budžeta Republike Kosovo

IO, na osnovu pravnog postupka pripreme i podnošenja zahteva za redovan budžet, podneo je svoj budžet za 2019. godinu Skupštini Republike Kosovo i Ministarstvu za finansije.

Zahtev za budžet za 2019. godinu od strane Ombudsmana pripremljen je na osnovu plana rada i aktivnosti planiranih za sprovođenje u 2019. godini. Budžet IO-a za 2019. godinu podeljen je u novčanom iznosu od 1.373.753,99 evra, koji je namenjen za sledeće budžetske kategorije na sledeći način:

- a) Plate i dnevnice u iznosu od 990.900,99 €;
- b) Robe i usluge u iznosu od 309.353,00 €;
- c) Troškovi za komunalne usluge u iznosu od 25.500,00 €;
- d) Kapitalni troškovi u iznosu od 48.000,00 €.

Pregled budžeta IO za 2019. godinu prema budžetskom zahtevu, početnom budžetu, budžetskim izdacima i budžetskim uštedama biće prikazan u tabelarnom obliku na osnovu opštih podataka po budžetskim ekonomskim kategorijama. Detaljno finansijsko izveštavanje za fiskalnu 2019. godinu, za sve budžetske ekonomske kategorije i specifične budžetske ekonomske podkategorije, biće sastavljeno odvojeno i poslato Skupštini Republike Kosovo, na osnovu jedinstvenog obrasca finansijskog izveštavanja od strane nezavisnih institucija, kao što zahteva Odbor za budžet i finansije Skupštine Republike Kosovo.²⁸⁸

U sledećem tabelarnom prikazu je prikazan budžet IA za 2019. godinu, odražavajući *Budžetski zahtev, početni budžet u skladu sa Zakonom o budžetu za 2019. godinu, izjavu o uštedi u budžetu od strane IA i budžetska smanjenja odlukom Vlade Republike Kosovo i finalni budžet za 2019. godinu.*

Tabela 1: Budžet IO prema budžetskom zahtevu, Zakonu o budžetu, izjavi o uštedu budžeta od strane IO i budžetska smanjenja odlukom Vlade i finalnog budžeta za 2019- godinu.

²⁸⁷ Zakon br. 05/L-019 o Ombudsmanu, član 35, stav 3.

²⁸⁸ Detaljni finansijski izveštaj o budžetu IO biće dostavljen Skupštini Republike Kosovo, prema jedinstvenom obrascu finansijskog izveštavanja.

<i>Ekonomska kategorija</i>	Budžetski zahtev	Dodeljeni budžet za 2019. godinu	Izjava o uštedama INA	Smanjenje budžeta odlukom Vlade	Finalni budžet za 2019.
Plate i dnevnice	1.058.332.00	990.900.99	50.000.00	17.160.80	923.740.19
Robe i uslug	309.353.00	309.353.00	75.000.00	0.00	234.353.00
Komunalni troškovi	25.500.00	25.500.00	17.000.00	0.00	8.500.00
Kapitalni troškovi	66.000.00	48.000.00	0.00	0.00	48.000.00
Ukupan budžet	1.459.185.00	1.373.753.99	142.000.00	17.160.80	1.214.593.19

Planiranje budžeta, budžetska potrošnja i izjava o uštedama u budžetu za 2019. godinu je realizovano su u skladu sa planiranim potrebama i određeništem određenim da se zadovolje potrebe i radne aktivnosti IO, a koje su bile u interesu da se osigura izvršenje mandata, napredak u radu i funkcionisanju IO. Međutim, nije nedostajalo interno praćenje i kontrola ekonomične i efikasne upotrebe budžeta.

Za 2019. godinu, u skladu sa zakonskim procedurama, IO je takođe izjavio budžetske uštede u oktobru 2019. godine u ukupnom iznosu od 142.000,00 €. Međutim, na predlog Ministarstva za finansije (MF) i odlukom Vlade Republike Kosovo iz decembra 2019. godine, izvršena je usaglašenost i smanjenje budžeta IO-a po različitim budžetskim kategorijama u novčanom iznosu od 17.160,80€.

Finalni budžet i realizacija troškova za 2019. godinu

Budžet IO za budžetsku 2019. godinu ke izvršen na nivou od 92.56%, u poređenju sa konačnim budžetom na kraju godine. U sledećoj tabeli je prikazano stanje konačnog budžeta u odnosu na rashode budžeta za 2019. godinu. Tabelarni prikaz budžetskih podataka je izvršen prema ekonomskim kategorijama i prema rashodima izraženim u procentima.

Tabela 2: Finalni budžet i realizacija troškova za 2019. godinu

Br.	Ekonomske kategorije	Finalni budžet za 2019. godinu	Potrošeni budžet	Slobodna sredstva	Realizacija u %
1.	Plate i dnevnice	923.740.19	923.740.19	0.00	100.00
2.	Robe i usluge	234.353.00	195.230.89	39.122.11	83.31
3.	Komunalni troškovi	8.500.00	5.262.96	3.237.04	61.92
4.	Kapitalni troškovi	48.000.00	0.00	48.000.00	0.00
Ukupno		1.214.593.19	1.124.234.04	90.359.15	92.56

Donacija – direktno financiranje IO

Tokom 2019. godine, IO je dobio donaciju Saveta Evrope koja je bila namenjena finansiranju i angažovanju četiri (4) spoljna pravna savetnika u cilju vršenja mandata Ombudsmana nakon stupanja na snagu Pravnog paketa o ljudskim pravima. Novčani iznos ove donacije bio je u iznosu od 19.194,47 €

X. Statistike

X. Statistike

Statistički pregled žalbi i predmeta za 2019. godinu

Od 1. januara 2019. godine do 31. decembra 2019. godine, u sedište IO u Prištini i regionalnim kancelarijama podneto je 2014 žalbi i zahteva za pravni savet ili pomoć od strane građana Kosova.

Najveći broj predmeta koje je istražio INA tokom izveštajnog perioda uglavnom se odnose na: *pravo na pravično i nepristrasno suđenje, pravo na pravne lekove, pravo na rad i vršenje profesije, pravo na zdravstvenu i socijalnu zaštitu, pravo pristupa javnim dokumentima, zaštiti imovine itd.*

Sledeće tabele detaljno opisuju ukupan broj podnesenih žalbi i istraženih predmeta, broj predmeta koji se istražuju po službenoj dužnosti, etničkoj pripadnosti podnosioca žalbe, polu podnosioca žalbe, broj rešenih slučajeva, nadležni organi protiv kojih su upućene žalbe, broj izveštaja sa preporukama i pisama sa preporukama za istražene slučajeve, itd.

Tabela 1: Podnesene žalbe u IO tokom 2019. godine

	Ukupan broj podnesenih žalba u IO	2014.
	Broj osoba uključenih u podnete žalbe	9468
Etnička pripadnost podnosioca žalbe		
	Albanci	1810
	Srbi	91
	Bošnjaci	28
	Aškalije	24
	Romi	21
	Egipćani	20
	Turci	12
	Ostali	8
Pol podnosioca žalbe koji su se javili Instituciji ombudsmana		
	Muškarci	1464
	Žene	550
Odgovorni organi protiv kojih su upućene žalbe (jedna žalba može imati više od jedne odgovorne strane).		
	Sudovi	620
	Ministarstva	532

Opštine	270
Policija	128
Državna tužilaštva	84
Privatno lice	84
Javna preduzeća	59
Privatne kompanije	39
Kosovska agencija za privatizaciju	24
Strane vlasti	17
Kosovska agencija za imovinu	4
Ostalo	288

Tabela 2: Žalbe koje su proglašene kao neprihvatljive tokom 2019. godine

Broj žalbi proglašenih neprihvatljivim	1037
Pravni osnov za neprihvatljivost žalbi na osnovu Zakonu o Ombudsmanu	
Ne korišćenje pravnih lekova - Član 22. tačka 1.4.	361
Nema kršenja, loše upravljanje - Član 22. tačka 1.1.	249
U korišćenju pravnih lekova - Član 22. tačka 1.3.	191
Van jurisdikcije - Član 21. tačka 1.3.1.	176
Ne interesovanje, neuspeh stanke - Član 22. tačka 1.2.	48
Podneseno van zakonskog roka - Član 21. tačka 1.3.2.	8
Anonimna žalba- Član 21. tačka 1.3.3.	4

Tabela 3: Žalbe u očekivanju razmatranja tokom 2019. godine

Žalbe u očekivanju razmatranja	34
---------------------------------------	----

Tabela 4: Slučajevi otvoreni za istragu u IO tokom 2019. godine

Otvoreni slučajevi za istragu po podnetim žalbama građana	943
Otvoreni slučajevi po službenoj dužnosti (Ex. Officio)	54
Etnička pripadnost građana na osnovu istraženih slučajeva	
Albanci	828

	Srbi	68
	Egipćani	13
	Bošnjaci	12
	Turci	9
	Romi	8
	Aškaljije	2
	Goranci	2
	Ostali	1
Pol žalilaca na osnovu slučajeva koje je istraživala Institucija ombudsmana		
	Muškarci	681
	Žene	262
Odgovorni organi istraženih predmeta od strane IO (jedan predmet može imati više odgovornih strana)		
	Sudovi	335
	Ministarstva	264
	Opštine	138
	Policija	60
	Državna tužilaštva	47
	Javna preduzeća	22
	Privatne kompanije	12
	Kosovska agencija za privatizaciju	11
	Privatno lice	8
	Kosovska agencija za imovinu	1
	Strane vlasti	2
	Ostalo	159

Tabela 5: Predmet istraženih slučajeva, zasnovan na ustavom zagaranovanim pravima (jedan predmet može uključivati više od jedne povrede zagaranovanih prava)

	Pravo na pravično i nepristrasno suđenje	316
	Pravo na pravna sredstva	205

Pravo na rad i izvršenje profesije	180
Zdravstvena i socijalna zaštita	115
Pravo pristupa javnim dokumentima	99
Zaštita imovine	80
Prava deteta	71
Ravnopravnost pred zakonom	58
Prava optuženog	36
Pravo na obrazovanje	34
Zabrana mučenja, okrutnog, nečovečnog ili ponižavajućeg tretmana	28
Odgovornost za životnu sredinu	14
Pravo na brak i porodicu	12
Pravo na život	11
Ljudsko dostojanstvo	11
Izborna i participativna prava	8
Sloboda kretanja	7
Pravo na privatnost	4
Slučajevi posredovanja	2
Sudska zaštita prava	2
Sloboda umetnosti i nauke	2
Sloboda medija	2
Verske ispovesti	2
Pravo na slobodu i sigurnost	1
Ograničenje osnovnih prava i sloboda	1
Sloboda udruživanja	1
Pravo na lični integritet	1
Sloboda izražavanja	1
Sloboda verovanja, savesti i veroispovesti	1
Princip zakonitosti i proporcionalnosti u krivičnim predmetima	1

Tabela 6: Ukupan broj predmeta koje je IO zatvorio tokom 2019. godine (ne samo slučajevi 2019. godine, već i slučajevi registrovani ranije i zatvorenih tokom ove godine)

	Ukupan broj zatvorenih slučajeva	849
Pravni osnov za zaključivanje predmeta na osnovu Zakona o Ombudsmanu		
	Pozitivno rešeni, u skladu sa zahtevom podnosioca žalbe- Član 21. tačka 1.5.	345
	Neprihvatljivi, bez kršenja, loše upravljanje- Član 22. tačka 1.1.	162
	Neprihvatljivi u korišćenju pravnih lekova- Član 22, tačka 1.3	138
	Zatvoreni sa izveštajem- Član 24.3	101
	Neprihvatljivi, ne korišćenje pravnih lekova- Član 22. tačka 1.4.	58
	Zatvoreni zbog nedostatka interesa žalioaca, neuspeha stranke- Član 22. tačka 1.2.	36
	Neprihvatljivi, van jurisdikcije- Član 21, tačka 1.3.1	9

Tabela 7: Izveštaji sa preporukama, mišljenjima i zahtevima za privremene mere IO

	Izveštaji o istraženim slučajevima (iz žalbi građana)	20
	Izveštaji o slučajevima koji se istražuju po službenoj dužnosti <i>ex officio</i>	11
	Izveštaji NMPT-a	12
	Pisma sa preporukama	33
	<i>Preporuke u izveštajima i pismima sa preporukama</i>	225
	Zahtev za privremenu meru	6
	Amicus Curiae	5
	Mišljenja	2

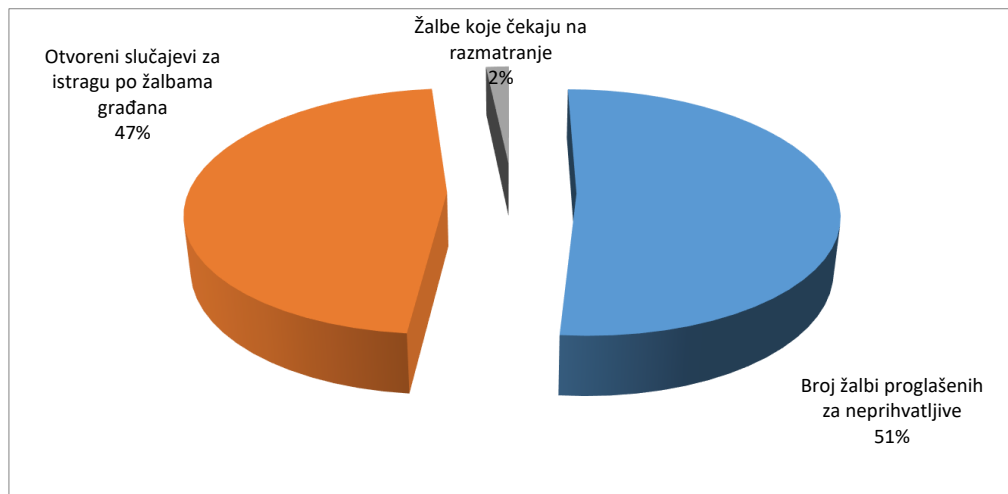
Tabela 8: Sprovođenje preporuka izdatih u izveštajima i pismu preporuke u slučajevima koje je IO istražio tokom 2019. godine

Nadležni organ	<i>Srovedene preporuke</i>	<i>Ne sprovedene preporuke</i>	<i>Čeka se na sprovođenje</i>
Ministarstvo pravde	16	4	34
Ministarstvo zdravlja	4	0	4
Ministarstvo rada i socijalne zaštite	5	2	24

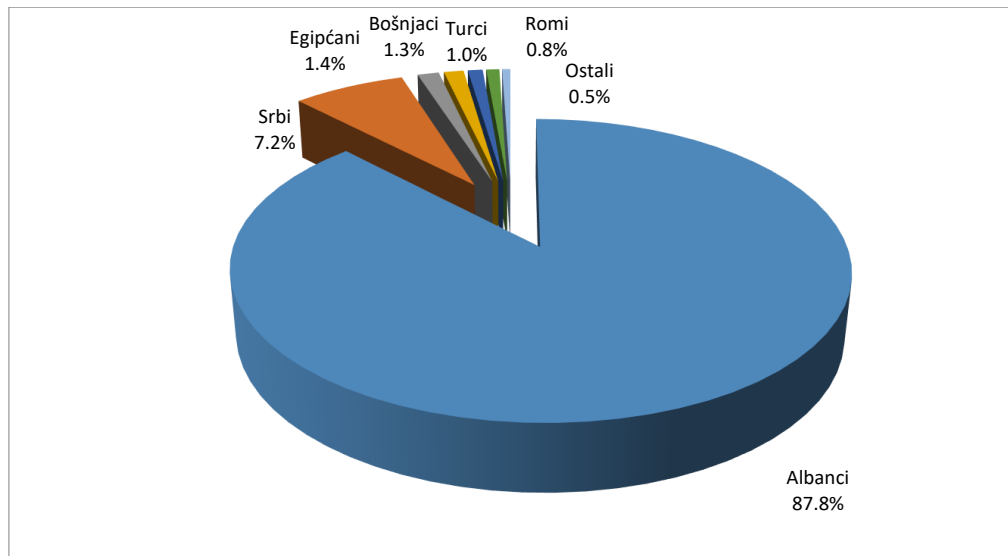
Ministarstvo unutrašnjih poslova	3	0	11
Ministarstvo obrazovanja nauke i tehn.	0	1	8
Ministarstvo infrastrukture i transporta	0	0	3
Ministarstvo za finansije	0	1	0
Ministarstvo administracije lokalne samouprave	2	0	1
Ministarstvo životne sredine i prostornog planiranja	1	0	2
Ministarstvo inostranih poslova	0	0	6
Univerzitetska bolnička i klinička služba Kosova	4	0	1
Vlada Kosova	0	1	3
Skupština Kosova	1	0	2
Osnovni sud u Prištini	1	0	3
Osnovni sud u Mitrovici	0	0	1
Državno tužilaštvo	0	0	2
Osnovno tužilaštvo u Prištini	0	0	2
Sudski savet Kosova	1	1	1
Policija Kosova	3	1	12
Telekom Kosova	0	0	1
Univerzitet u Prištini	1	0	0
Univerzitet u Mitrovici	0	0	1
Opština Priština	0	0	2
Opština Uroševac	0	0	3
Opština Podujevo	0	0	3
Opština Skenderaj	0	0	2
Opština Gnjilane	0	0	6
Opština Kosovo Polje	0	0	3
Opština Kačanik	1	0	0
Opština Gračanica	2	0	1
Opština Junik	0	0	1

Opština Parteš	0	0	1
Opština Mamuša	0	0	1
Opština Klokot	0	0	1
Nezavisna komisija za medije	0	0	1
Obaveštajna agencija Kosova	0	0	1
Katastarska agencija Kosova	0	0	1
Udruženje slepih Kosova	1	0	0
Kompanija za upravljanje deponijama na Kosovu	0	0	1
KEDS	1	0	0
Zdravstvena inspekcija	2	0	1
Centralna banka Republike Kosovo	2	0	0
Tužilački savet Kosova	0	0	4
Kancelarija za pomoć i zaštitu žrtava	1	0	0
Gradska toplana „Termokos“	0	0	2
Regulatorni ured za energiju	1	0	0
Komora privatnih izvršitelja	0	1	0
Lekarska komora Kosova	1	0	1
Agencija Kosova za akreditaciju	1	0	0
Ukupno	55	12	158

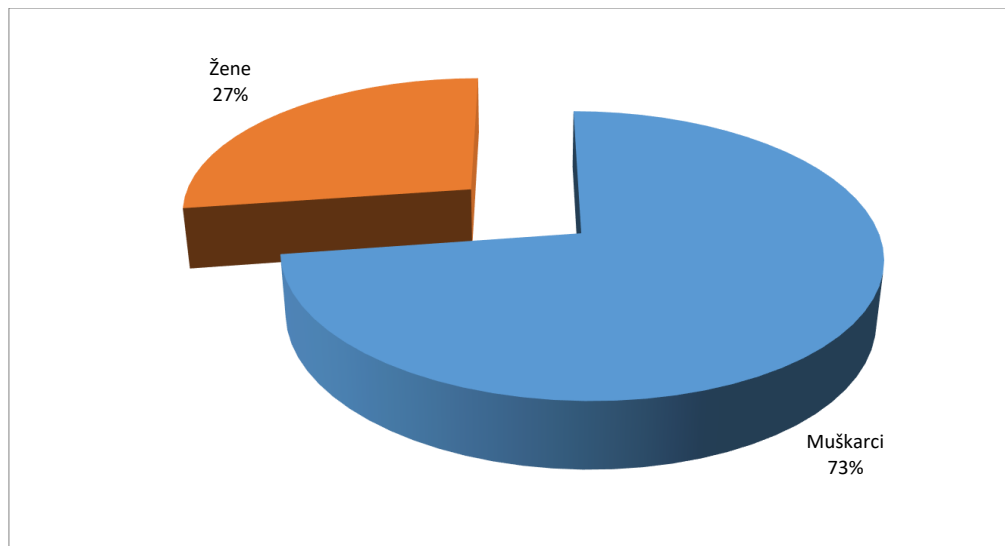
Grafički prikaz statistika od 1. januara 2019. do 31. decembra 2019. godine

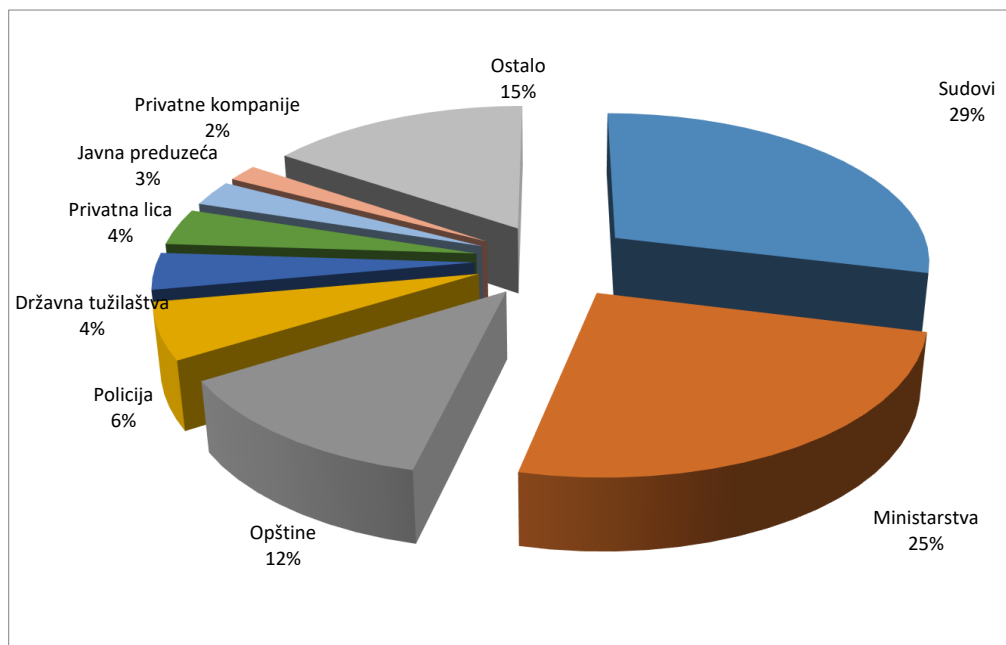
Slika 1: Razmatranje žalbi podnetih IO-u tokom 2019. godine

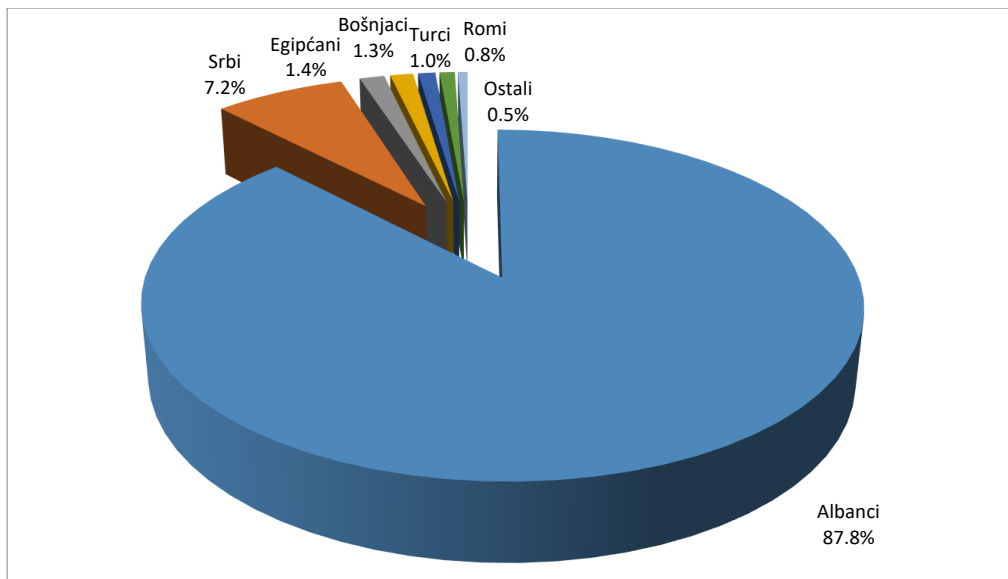
Slika 2: Etnička pripadnost na osnovu žalbi podnetih IO-u

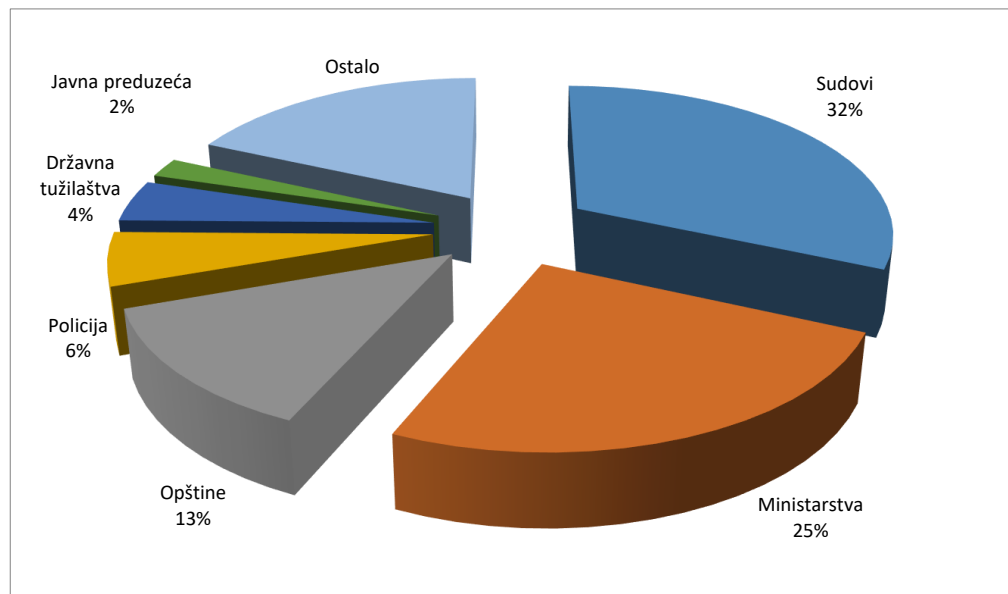
Slika 3: Pol građana na osnovu žalbi podnetih IO-u

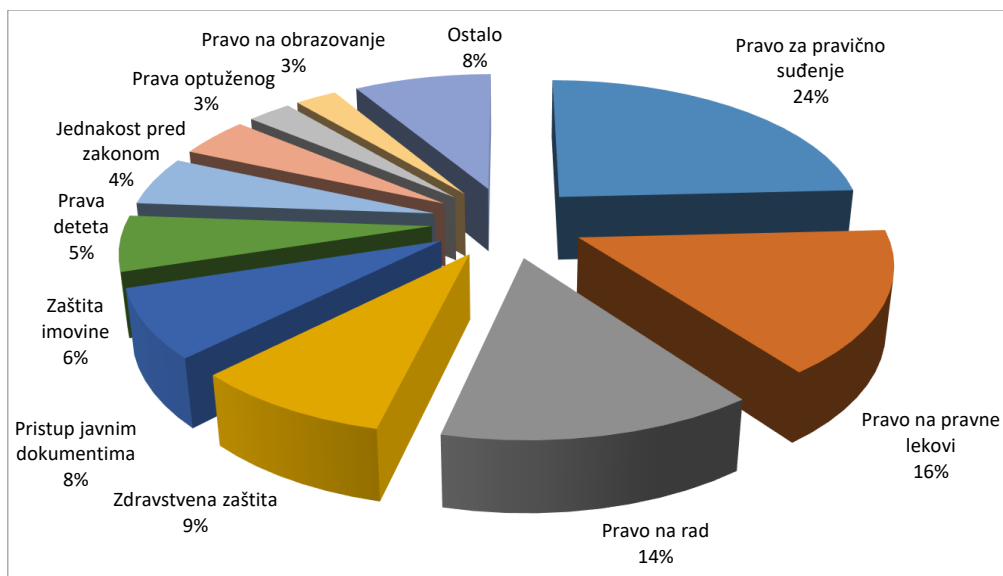
Slika 4: Nadležni organi za žalbe podnete IO-u tokom 2019. godine

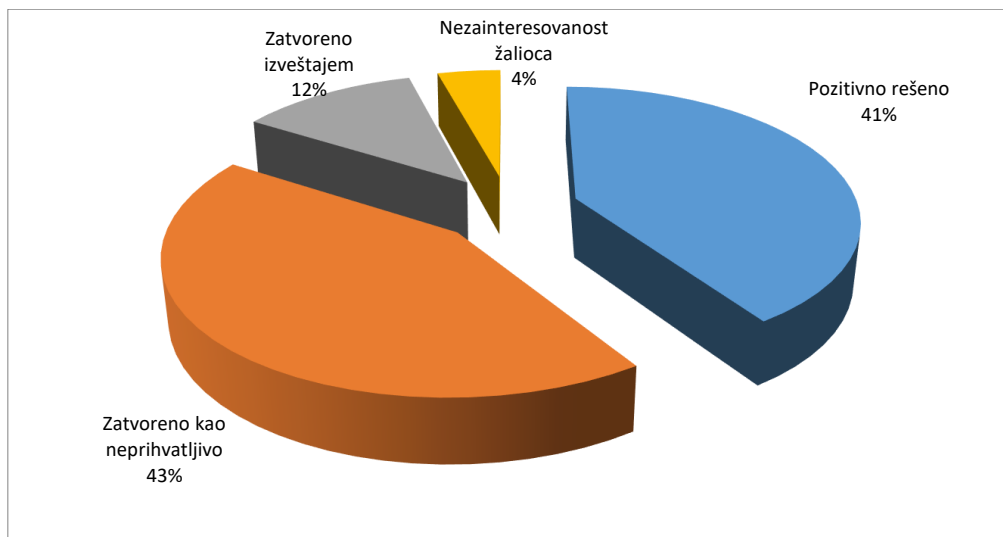
Slika 5: Etnička pripadnost građana na osnovu slučajeva otvorenih za istragu

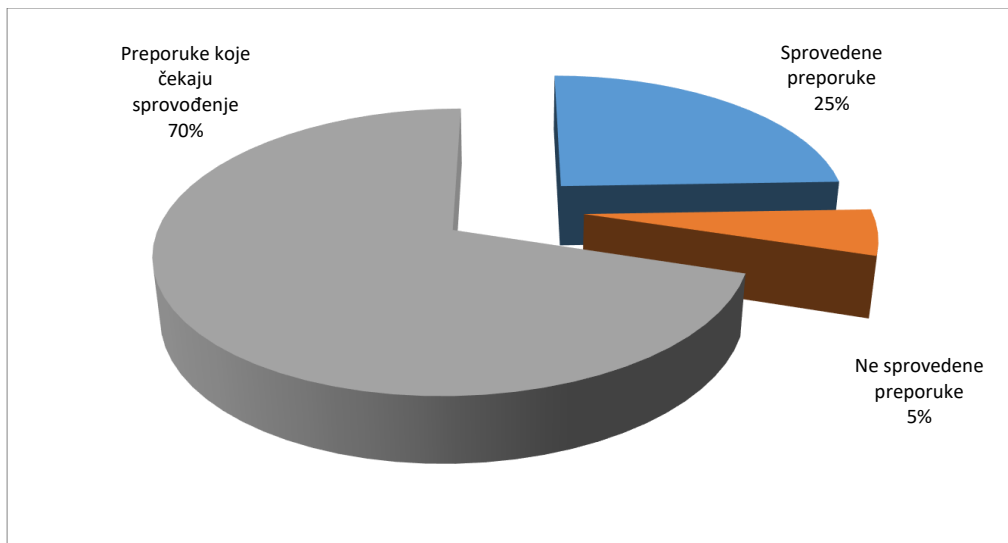
Slika 6: Nadležni organi za slučajeve koje istražuje IO

Slika 7: Predmet istraženih slučajeva, zasnovan na pravima zagaranovanim Ustavom

Slika 8: Zatvoreni slučajevi od strane IO-a tokom 2019. godine (ne samo slučajevi 2019. godine, već i slučajevi registrovane ranije i zatvoreni tokom ove godine)

Slika 9: Sprovođenje preporuka izdatih u izveštajima i preporukama u slučajevima koje je istražila Institucija ombudsmana

Statistika pokazatelja 7 Ugovora o reformi sektora za reformu javne uprave²⁸⁹

Dana 7. decembra 2017. godine potpisan je Finansijski sporazum o instrumentu pre-pristupne pomoći - IPA 2016, II deo, između Kosova i Evropske unije o reformi javne uprave. Maksimalni doprinos Evropske unije ovom sporazumu je u iznosu od 25.000.000,00 evra.

Opšta svrha ovog sporazuma „ima za cilj da podrži proces reforme administracije na Kosovu u cilju povećanja odgovornosti, transparentnosti i efikasnosti javne uprave, sa većim fokusom na potrebe građana i preduzeća. Ovaj program ima za cilj da pomogne Vladi Kosova u sprovođenju Strateškog paketa reforme javne uprave usvojenog 2015. godine, sa posebnim fokusom na poboljšanje odgovornosti administracije, usklađivanje razvoja i koordinacije politike, uvođenje modernog upravljanja ljudskim resursima i modernizovanje javnih usluga orijentisanih prema potrošačima. Program će takođe ojačati administrativne kapacitete potrebne za razvoj i sprovođenje pravnih tekovina EU”.²⁹⁰

Vredno je napomenuti da je radi povećanja stepena sprovođenja preporuka Ombudsmana, ovo pitanje takođe uključeno u ovaj sporazum, putem indikatora (pokazatelja) br. 7, kojim je predviđeno da sprovođenje preporuka Ombudsmana od strane institucija na centralnom nivou do 2020. godine dostigne najmanje 60%. Dok se podsećamo da je u 2016. godini u vezi sa preporukama upućenim institucijama na centralnom nivou, njihova primena bila u stopu od 16%. Ovaj Sporazum stupio je na snagu 15. decembra 2017. godine.

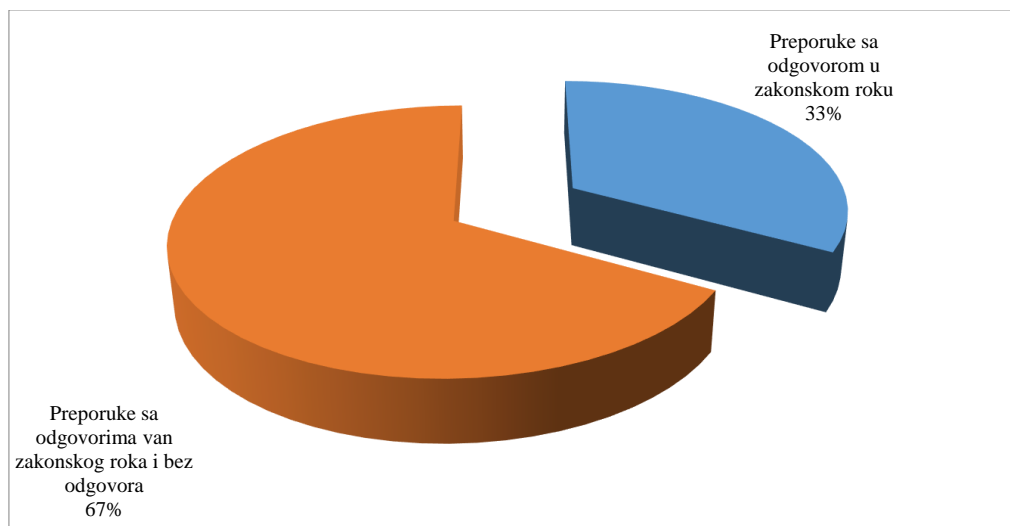
²⁸⁹ <https://gzk.rks-gov.net/ActDetail.aspx?ActID=15707>

²⁹⁰ Finansijski sporazum o IPA 2016 - II deo između Republike Kosovo i EU, str. 18;

U nastavku ćemo predstaviti dostignuća u primeni pokazatelja br. 7.2.1 i 7.2.2 za 2019. godinu, kroz statistiku:

Pokazatelj 7.2.1 zahteva da najmanje 90% institucija centralne države, kojima je Ombudsman uputio preporuke između 1. januara i 30. novembra 2019. godine, odgovori pismom u zakonskom roku od 30 dana.

Ombudsman je od 1. januara do 30. novembra 2019. godine uputio 109 preporuka institucijama na centralnom nivou²⁹¹, od kojih, je samo za 36 preporuka dobilo odgovore u roku od 30 dana u zakonskom roku utvrđenog u članom 25. i 28. Zakona br. 5/L-019 o Ombudsmanu.²⁹² Ovim se zaključuje da je stopa primene indikatora 7.2.1 prilično niska, jer je Ombudsman dobio odgovore u zakonskom roku od 30 dana za samo 33% preporuka upućenih institucijama na centralnom nivou. Prema tome, prema ovim podacima, pokazatelj 7.2.1 nije ispunjen.²⁹³

Pokazatelj 7.2.2 zahteva da se primenjuje najmanje 50% svih preporuka institucijama centralne vlasti, izdatih u 2018. godini i 2019. godini, na koje su institucije centralne vlasti pozitivno odgovorile.

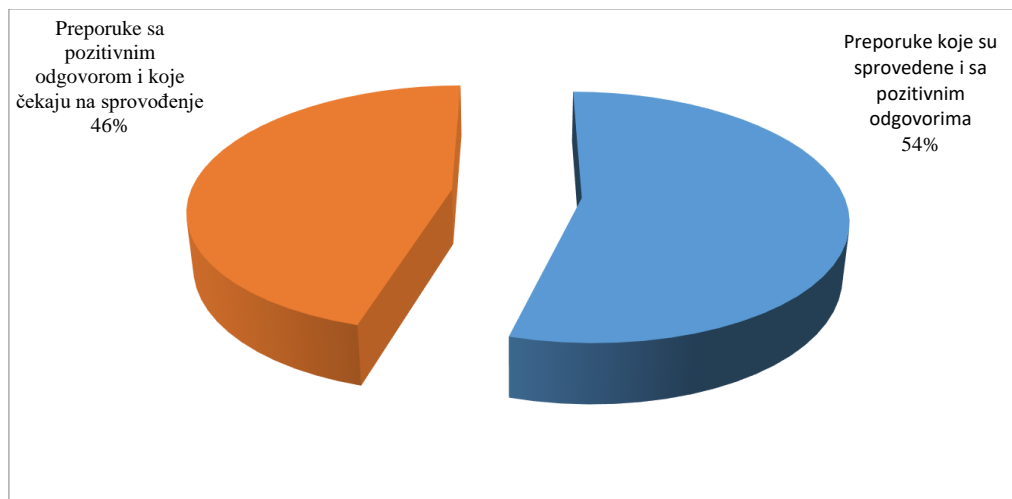
Ombudsman je od 1. januara 2018. do 31. decembra 2019. godine uputio ukupno 313 preporuka institucijama na centralnom nivou (u 2018. godini je adresirano 151 preporuka, dok je 162 bilo

²⁹¹Institucije na centralnom nivou definisane pokazateljem 7 Finansijskog sporazuma između Kosova i Evropske unije; Ovaj sporazum možete naći u službenom listu na linku <https://gzk.rks-gov.net/ActDetail.aspx?ActID=15707>

²⁹² <https://www.oik-rks.org/2018/08/20/ligji-per-avokatin-e-popullit-nr-051-019/> pristupljeno 13/02/2019

²⁹³ Metoda obračuna o pokazatelju 7.1.1 je izvršena prema formuli: $X = \text{broj preporuka sa odgovorima institucija centralnog nivoa koje je Ombudsman primio u zakonskom roku} / \text{ukupan broj preporuka Ombudsmana upućenih institucijama na centralnom nivou tokom utvrđenog perioda} \times 100$

adresirano u 2019. godini), od kojih je 107 sprovedeno. Dok u preporukama upućenim u istom periodu i na koje smo dobili pozitivne odgovore ili pozitivne odgovore o sprovođenju preporuka, imamo 182 preporuke, od kojih je 99 njih primenjeno ili stopa primene preporuka Ombudsmana prema pokazatelju 7.2.2, dostigla je 54 %.²⁹⁴

²⁹⁴ Metoda izračuna izvršena prema formuli utvrđenoj u pokazatelju 7.1.2: $X = \text{broj preporuka upućenih institucijama na centralnom nivou tokom određenog perioda, na koje su odgovorne institucije odgovorile sa pozitivnom namerom da primene preporuke, ukupan broj preporuka upućenih institucijama na centralnom nivou tokom određenog perioda za koji su odgovorne institucije odgovorile sa pozitivnom namerom o primeni preporuka} \times 100$